

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİNDE T.B. VEBLEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Şeyma BOZKAYA

TC
NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİNDE T.B.VEBLEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Şeyma BOZKAYA

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Aslıhan NAKİBOĞLU

NIĞDE

Ekim, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum 'İktisadi Düşünce Tarihinde T.B.Veblen' Başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım 07/10/2015 (tarih)

(imza)

Öğrencinin Adı ve soyadı

Seyma BOZKAYA

Seyma Bozkaya

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr.Aslıhan NAKİBOĞLU danışmanlığında, Şeyma BOZKAYA tarafından hazırlanan "İktisadi Düşünce Tarihinde T.B.Veblen" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 02/10/2015

JÜRİ :

Danışman :

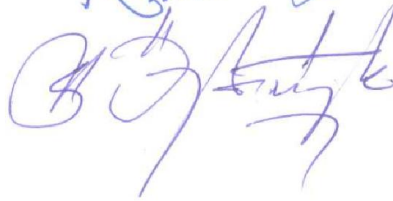
Yrd. Doç. Dr. Aslıhan NAKİBOĞLU

Üye :

Doç. Dr. Zübeyir TURAN

Üye :

Doç. Dr. Serdar ÖZTÜRK

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Şeyma BOZKAYA

ÖNSÖZ

Gerek ders dönemim, gerekse tez çalışması dönemi içerisinde çalışmalarımı sabırla takip edip beni destekleyen, sevgisini, bilgisini cömertçe benimle paylaşan, birlikte çalışmaktan mutlu olduğum değerli danışmanım sayın: Yrd. Doç. Dr. Aslıhan Nakiboğlun'a teşekkür etmekten ziyade kendisine minnettarım, birlikte çalışmak büyük bir zevkti tecrübeleri ile yeri geldi yol arkadaşım oldu. Eğitim hayatım boyunca büyük bir sabırla ve sevgiyle beni destekleyen her zaman yanımda olan annem Hatice BOZKAYA' ya, babam Ramazan BOZKAYA'ya ve kardeşlerime teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak manevi destekleri ile her zaman yanımda olan arkadaşlarıma ve beni ailelerinin bir parçası olarak kabul edip hiçbir desteği esirgemeyen minnettar kaldığım Göç Ailesine sonsuz teşekkür ediyorum.

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İKTİSAD DÜŞÜNCE TARİHİNDE T.B.VEBLEN

BOZKAYA, Şeyma

İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Aslıhan NAKİBOĞLU

Ekim, 2015, 169 Sayfa

T.B.Veblen, iktisadi düşünce tarihinde kurumsal iktisat okulu ile yer edinmiş bir iktisatçıdır. Amerikalı olan iktisatçı Veblen, sanayi devrimi ve sonrasında Amerika'da gelişen kapitalizm Veblen'i içinde yaşadığı topluma yabancılaştırmıştır. Veblen'in iktisatçı olmasının yanı sıra aynı zamanda sosyolog olmasının etkisi ile sanayi devriminin doğurduğu toplumsal sorunlar dikkatini çekmiştir. Sosyo-ekonomik sorunlardan hareketle Veblen Amerikan ekonomisine hâkim olan kapitalizmi eleştirerek kurumsal iktisadın düşünsel temellerini oluşturmuştur. Bu sebeple sanayi devrimin yaşandığı dönemde genel kabul görmüş olan yerleşik iktisadın dönemin sorunlarına çözüm bulamaması, yerleşik iktisadın teorilerinin gerçek hayattan kopuk varsayımlara dayanan soyutlukta olması Veblen'in eleştirilerine zemin hazırlamıştır.

Veblen, yerleşik iktisadın ve Amerikan ekonomisinin eleştirileri ile düşünce dünyasını oluşturmuştur. Çalışmalarına, felsefesine uygun teoriler geliştiremiş sağlam bir temel oluşturamamıştır. Bu yüzden geliştirmiş olduğu kurumsal iktisadın bir eleştiri iktisadı olmaktan öteye gidemediği iktisat bilimcilerince sürekli dile getirilmiştir. Sağlam bir teorik çerçevenin oluşturulamaması kurumsal iktisadın bir eksikliği olsa da bu eksikliğin kurumsal iktisadın yok sayılmasına gerekçe olamaz.

Kurumsal iktisat yerleşik iktisadın dikkate almadığı yok saydığı konuları gündeme getirmiş, iktisat biliminin ilgi alanını genişletmiş ve toplumsal gerçeklere dikkat çekerek çözüm bulmaya çalışmıştır.

“İktisadi Düşünce Tarihinde T.B.Veblen” isimli yüksek lisan tez çalışmasında amaç, iktisadi düşünce tarihinde kurumsal iktisat okulu olarak yer alan düşünce okulunun anlatılmayan, düşünce tarihi kitaplarına kısa bir bilgi olarak aktarılan yönleriyle birlikte Amerikalı iktisatçı T.B.Veblen’in iktisat bilimine katkılarını anlatmaktır. Böyle bir çalışmanın seçilmesinin amacı, iktisadi düşünce tarihinde hak ettiği ilgiyi göremeyen Veblen’in iktisadi düşünce dünyasına bağlı olarak hazırladığı bilimsel yayımlarının değişen dünya düzeninde dikkate değer olmasını sağlayacak düzeyde olmasıdır. Veblen’in yaşadığı ekonomik düzende dile getirdiği iktisadi düşüncelerinin günümüz ekonomik düzeninde de faydalanılabilir olması ve geçmiş, günümüz ve geleceğe önemli bir miras bırakabileceği düşüncesi olmuştur. Bu düşünceden hareketle, “İktisadi Düşünce Tarihinde T.B.Veblen” isimli yüksek lisans tez çalışması, T.B.Veblen’in iktisat öğretilerine teorisyen olarak kazandırdığı kavramlar, düşünsel gelişimi, teorilerini hangi düşünsel gelişim yapısı üzerinde inşa ettiğini, günümüz teorilerini nasıl etkilediğini ve Veblen’in iktisadi dünyasının bir öğretisi olarak günümüze ne gibi bir ışık tutma işlevi olduğunu daha rahat bir şekilde Veblen ve öğretilerini anlamamız açısından önemli olmaktadır. İktisadi düşünce tarihinde Veblen, geçmiş, günümüz ve geleceği bağlayan bir köprü görevi kurması açısından iktisadi düşünce dünyasına önemli bir miras bırakmıştır.

Anahtar Kelimeler: T.B.Veblen, Kurumsal İktisat, Neoklasik İktisat, Kurum.

ABSTRACT

MASTER THESIS

T.B.VEBLEN in The HISTORY of ECONOMIC THOUGHT

BOZKAYA, Şeyma

Department of Economics

Supervisor: Assistant Professor Aslihan NAKİBOĞLU

October 2015, 169 Page

T.B.Veblen is an economist who takes part in the history of financial area with institutional economics school. Capitalism, developed in America during Industry Revolution, made him stranger to the society. Social problems take his interest with the effect of being both socialist and economist. According to the social-economic problems, Veblen criticises capitalism that dominates American Economy and forms a basis to institutional financial thinking. That permanent economy couldn't find a solution to the social problems and its theories weren't related to reality, prepared the ground for he criticises of Veblen at the time of the Industry Revolution.

Veblen creates his own type of economic thought via the criticises of permanent financial and American Economy. He couldn't develop proper theories for his works and philosophy and couldn't form a basis. That's why financial scientists always mentioned that his institutional economics movement became just as a criticism economy. Not developing a proper theory is lack of the institutional economics movement and it doesn't mean that institutional economics movement is absent. It makes the subjects that permanent economy is not interested in a current issue and try to find some solutions drawing attention to the social relaties.

The purpose of the post graduate thesis called "T.B.Veblen in the History of Economy Thought" indicates both the contributions of Veblen to economy an the

aspects of institutional economics school that are not mentioned. The purpose of this chosen work is the scientific publications of Veblen that couldn't draw attention they deserved, worth to be considered in changing world order.

It is understood that Veblen's financial thoughts are useful in our modern day economy and hand down a fundamental legacy to the past, now and future. According to this thought, the thesis called "T.B.Veblen in the History of Economic Thought" and the concepts that he gains to he area of economy as a theorist, makes clear that how intellectual improvement concepts effect our modern day theories and sort out economy. Thanks to these theories, we understand Veblen's thoughts clearly. He, in the history of economic thought, has an important role in the connection of the past, now and future and hands down a great legacy to the area of financial thought.

Key Words: T.B. Veblen, Institutional Economy, Neoclassic Economy, Institution.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
1. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ.....	1
2. ÇALIŞMANIN AMACI	2
3. ÇALIŞMADA İZLENEN YÖNTEM.....	2
4. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI	2
BİRİNCİ BÖLÜM	5
DÜŞÜNCE TARİHİ ve THORSTEİN VEBLEN	5
1.1. KURUMSAL İKTİSATIN KURUCUSU THORSTEİN VEBLEN'İN HAYAT HİKÂYESİ.....	8
1.1.1. Hayatı.....	8
1.1.2. Dış Görünüş.....	10

1.1.3. Kişiliği	11
1.1.4. Eğitimi ve İş Hayatı	14
1.1.5. Evliliği	27
1.1.6. Akademisyen Thorstein Veblen.....	29
1.1.7. Ailesi.....	32
2.BÖLÜM	36
KURUMSAL İKTİSADA GİDEN SÜREÇ	36
2.1. İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİNDE ORTODOKS VE HETERODOKS FARKI	40
2.2. NEOKLASİK İKTİSAT.....	42
2.1.1. Neoklasik İktisadın Doğduğu Atmosfer	43
2.1.2. Neoklasik İktisat Öncüleri ve Temsilcileri	48
2.2. MARJİNALİST EKOLÜN TEMEL VARSAYIMLARI	68
2.3. NEOKLASİK TEORİNİN ELEŞTİRİLEN VARSAYIMLARI	75
2.4. T.B. VEBLEN'İN KURUMSAL İKTİSADININ NEOKLASİK TEORİYE ELEŞTİRİSİ	79
2.5. KURUMSAL İKTİSAT	86
2.5.1. Kurumsal İktisadın Tanımı, Gelişimi ve Kapsamı	86
2.5.2. Kurumsal İktisadın Tanımı ve Gelişimi.....	87
2.6. KURUMSAL İKTİSAT VE TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	107

2.6. KURUMSAL İKTİSADIN FARKLILAŞMASI	115
2.6.1. Eski ve Yeni Kurumsal İktisat	117
3. BÖLÜM	128
VEBLEN ÖĞRETİSİ.....	128
3.1. T.B.VEBLEN'İN DÜŞÜNCE DÜNYASI.....	128
3.1.1. T.B.Veblen ve Teknoloji	131
3.1.2. Veblen ve Gösteriş Tüketimi	137
3.1.3. Veblen'in Analizlerinde İçgüdüler ve Alışkanlıklar.....	143
3.1.4. Veblen ve Evrimsel İktisat.....	146
3.1.5. Veblen ve Kapitalizm	149
3.2. VEBLEN'İN MİRASI.....	153
3.3. GÜNÜMÜZ VE VEBLEN	156
3.4. VEBLEN VE ESERLERİ	159
SONUÇ	163

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1 <i>Neoklasik İktisat Gruplama Yöntemi</i>	50
Tablo 2.2. <i>Neoklasik İktisat, Marksist Teori ve T.B.Veblen'in Kurumsal İktisadının Karşılaştırılması</i>	85
Tablo 2.3 <i>Yeni Kurumsal İktisat ve Dalları</i>	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Kurumlar ve Birey Arasındaki İlişki	95

GİRİŞ

İktisadi düşünce tarihi içerisinde önemli bir yer edinmiş olan Kurumsal İktisat, Amerikalı İktisatçıların iktisadi düşünce tarihine yapmış olduğu en önemli katkılardan biridir. Amerika kökenli Kurumsal İktisadın temsilcisi T.B.Veblen'dir. Veblen hem kendi dönemindeki iktisatçılar, hem de kendisinden sonra gelen iktisatçılar için iktisadi düşünce yapısına yeni bir bakış açısı getirmiştir.

Sanayi devriminin yaşandığı dönemde yerleşik iktisadın, dönemin problemlerine çözüm bulamaması, yetersiz kalması Kurumsal İktisat için bir alan oluşturmuştur. Yerleşik iktisadın yetersiz kalmasından beslenerek meydana gelen Kurumsal İktisat, iktisat dünyasına getirdiği bakış açısı ile iktisat bilimi içerisinde farklı arayışların oluşmasına, farklı bakış açılarının gelişmesine yardımcı olmuştur.

T.B.Veblen ismi, iktisadi düşünce tarihi içinde kurumsal iktisat kadar, gösteriş tüketimi ile de anılmaktadır. "Gösteriş tüketimi" kavramı Veblen ile hayat bulmuş, iktisat bilimi içinde yerini almıştır. Veblen'e göre tüketim, ihtiyaçtan öte sınıfsal bir unsur olarak kullanılmaktadır. İktisadi bir olgu olan tüketim, Veblen felsefesinde sosyal bir olgu olarak dikkatleri çekmektedir. Bu sebeptendir ki;

1. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

İktisadi düşünce tarihi iktisat bilimi içinde önemli çalışma alanlarından biridir. Her iktisadi düşünce akımı iktisadi düşünce tarihine katkıda bulunmuştur. İktisadi düşünce tarihi geçmişi çok eskiye dayanan ve alanı çok geniş bir bilim dalıdır. Her iktisatçı gerek teorileri gerek fikirleri ile iktisadi düşünce tarihinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

T.B.Veblen öncülüğünde kurumsal iktisat okulu da felsefesi ve iktisat bilimine bakış açısı ile iktisadi düşünce tarihine önemli bir katkı yapmıştır.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

İktisat bilimi içerisinde geniş bir yere sahip olan neoklasik iktisat uzun yıllar boyunca iktisadi problemlere çözüm aramıştır. İktisat kitaplarında tek hâkim öğretisi olarak anlatılmaktadır. Matematiksel yöntemlerle analiz yaparak teorilerini sağlam temellere oturtmaya çalışan neoklasik iktisat, bütün çalışmalarının içinde iktisat biliminin sosyal bir bilim olma özelliğini görmezden gelmiştir. Dolayısıyla neoklasik iktisatçıların yapmış oldukları analizler gerçek hayattan kopuk, matematiksel analizlere dayanan bir hal almıştır. Bu doğrultuda neoklasik iktisadın gerçek hayattan uzak iktisadi problemlere çözüm bulmasını eleştiren ve iktisadi faaliyetlere farklı bir bakış açısı ile yaklaşan T.B.Veblen ismi ile kurumsal iktisat okulu ve iktisat bilimine katkılarının açıklanması amaçlanmaktadır.

3. ÇALIŞMADA İZLENEN YÖNTEM

“İktisadi Düşünce Tarihinde Thorstein B.Veblen” başlığını taşıyan tez çalışması; daha çok teorik bilgilerden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Çalışmanın yönteminde daha çok konuyla ilgili yerli ve yabancı literatür taraması yapılmış ve bir betimleme şeklinde T.B.Veblen ve iktisadi öğretileri açıklanmıştır. Çalışmaya yönelik yararlanılan kaynaklar, kütüphane, internet, yurt içi ve yurt dışı süreli yayınlardan elde edilmiş, bu yayınlar çerçevesinde kitap, makale ve tezlerden yararlanılarak çalışmaya teorik bir çerçeve oluşturulmuştur.

4. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI

“İktisadi Düşünce Tarihinde Thorstein B.Veblen” isimli yüksek lisans tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sosyolog ve iktisatçı olan T.B.Veblen’in özel hayatı, kişiliği, akademisyenliği, eğitim hayatı, bir bilim adamı olma yönünde geçtiği aşamalar ve iktisat bilimi içerisindeki yeri anlatılmıştır. İkinci bölüm iki genel başlıktan oluşmaktadır. İlk kısımda, T.B.Veblen’in temsilcisi olduğu kurumsal

iktisadın oluşmasına zemin hazırlayan sosyo-kültürel şartlar ve iktisadi olaylar doğrultusunda iktisadi düşünce dünyasında yer alan teorik çerçeve açıklanmaya çalışılmıştır. Buradan hareketle; sanayi devriminin doğurduğu iktisadi ve sosyal olaylar sonucu yerleşik iktisadın yeni dönemin sebep olduğu iktisadi olaylara çözüm bulamaması kurumsal iktisat için ortam hazırlamıştır. Bu doğrultuda Veblen'in fikirlerinin temel hareket noktası neoklasik iktisadın varsayımlarının kabul edilmediği düşüncesidir. Bu sebeple ilk olarak Veblen'in karşısında olduğu neoklasik iktisadın temel varsayımları, temsilcileri, iktisat bilimine katkıları ve iktisat bilimi içerisinde hâkim görüş olma sebepleri anlatılmıştır. Devamında neoklasik iktisadın genel olarak eleştiriye maruz kalan varsayımları verilerek T.BVeblen'in neoklasik iktisada yönelttiği eleştiriler ve bu eleştirilerin Veblen felsefesindeki oluşumları sebepleri ile açıklanacaktır.

İkinci bölümün ikinci kısmında ise, kurumsal iktisat felsefesi ve Veblen'in yerleşik iktisadın ekonomik faaliyetlerin temeli olarak kabul ettiği birey faktörünün yerine kurumları yerleştirerek iktisadi olayları açıklaması anlatılmıştır. Kurum kavramının kurumsal iktisat içerisindeki anlamı ve önemi aktarılarak ve kurum kavramının oluşumu, yaşadığı değişimin ekonomik süreçler üzerindeki etkisi açıklanmıştır. Sonrasında kurum kavramının iktisadi yapı içerisindeki konumu ve ekonomik faaliyetler ile ilişkisi anlatılmıştır. Veblen'e göre iktisadi olaylar çok karmaşıktır. Yerleşik iktisadın temel varsayımı olan ceteris paribus yaklaşımı Veblen'e göre kesin sonuçlar vermez, gerçek hayattan kopuk matematiksel hesapların ürünüdür. Veblen kurumlar yardımı ile iktisadi olayları anlamaya ve anlatmaya çalışmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde kurumsal iktisadın temel özellikleri açıklanırken, değişen ve gelişen dünya düzeninde Veblen'in fikirlerinden yola çıkan yeni kurumsal iktisat okulunun farklılık göstererek yeni kurumsal iktisat halini alması, yeni kurumsal iktisadın eski kurumsal iktisat ile benzerlikleri ve farklılıkları anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, Veblen'in iktisadi fikirlerinin kurumsal iktisat çerçevesinde iktisat bilimine ve iktisadi düşünce dünyasına katkıları açıklanmaya çalışılmıştır. Veblen birey faktörünü geniş bir bakış açısı ile ele almış birey davranışları üzerindeki içgüdü ve alışkanlıkların etkilerine önem vermiş ve üzerinde durulması gerektiğini

söylemiştir. Veblen iktisadi büyümenin teknolojik gelişme ile doğru orantılı olduğunu dolayısı ile mühendislerin ekonomik ilerlemenin itici gücü olduğunu savunmaktadır. Bu bölümde dikkat çeken bir diğer konu Veblen'in iktisat bilimine bakış açısıdır. Ona göre iktisat bilimi yerleşik iktisadın savunduğu gibi evrensel değil evrimsel bir bilimdir. Veblen'e göre iktisat biliminin matematiksel analizlerde boğulup, gerçek hayattan uzak ve evrensel yasalar halinde kabul edilmesinin, sosyal bir bilim olan iktisat bilimini özünden uzaklaştırmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜŞÜNCE TARİHİ ve THORSTEİN VEBLEN

İktisadi düşünce tarihi iktisat biliminin anlaşılmasına hizmet eden en önemli bilim dallarından birisidir. İçersinde birçok geniş kültürü barındıran iktisadi düşünce tarihi ile ilgili birçok bilim adamı tarafından çeşitli tanımlar yapılmıştır (Galbraith; İktisat Tarihine Dair Bir Farkındalık Olmadan İktisat Anlaşılmaz, Neşe Erim,2013:1).

Her toplumsal-iktisadi yapının özelliklerine has bir iktisadi düşünce sistemi vardır. İktisadi düşünce sistemi toplumlar kadar geniş ve en eski uygarlıkların geçmişi kadar eskidir. Birbirinden farklı toplum ve iktisadi sistemlerin yapısı bu alanlar hakkında incelemeyi de zorlaştırmıştır. Tam da bu aşamada iktisadi düşünce biliminin önemi anlaşılmalıdır. Düşünce tarihi eski uygarlıklardan günümüze kadar olan bilgi birikimin aydınlatılmasına ve anlaşılmasına büyük katkı sağlamaktadır (Kazgan, 2012: 41-42).

Tarih, genel kabul bir görüşle başlangıç noktası belli olmayan, başlangıç noktasından başlaması mümkün olmayan bir inceleme alanıdır. Nedeni ise başlangıcının bilinmemesidir. İktisat tarihçisi de tarihçilerin yaşadığı bu sıkıntılarla karşı karşıyadır. Düşünce tarihinin başlangıcı inceleme alanını belirleyen araştırmacıya göre değişir. Genel bir kabul görüşe göre düşünce tarihini eski Yunan'dan çok daha öncesine ilk insan toplumlarından başlatmak kaçınılmazdır. Bu kabul görüşe göre, tarih başlangıç noktası olmayan düşünce ile çelişir. Bu nedenle düşünce tarihinin insanla var olduğu kabul edilir. İnsanla var olduğu kabul edilen iktisadi düşünce en küçük ekonomik birim olan bireyden başlayarak toplumun iktisadi yapısı hakkında fikir sahibi olmamızı sağlar. İktisadi düşünce bilimi toplumların gelişim süreçlerine ışık tutarak genel ekonomik yapıyı daha iyi anlamamızı sağlar ve yol gösterici niteliktedir (Savaş, 1997: 1-3).

İktisat ilminin mutfağını, yeni teorilerin oluşurken aldıkları yolu ve gelişim süreçlerini anlamadan, onların içine girmeden iktisada yeni katkı yapmak mümkün

olmadığı gibi düşünce tarihindeki gelişmeler de dikkate alınmadan iktisat bilimini anlamanın zor olduğu dile getirilerek iktisat bilimi içinde düşünce tarihinin önemine dikkat çekilmiştir (Küçükkalay, 2011: 19-20). Bu ifade ile düşünce tarihinin ne kadar önemli bir çalışma alanı olduğu ifade edilmiştir.

İktisadi düşünce tarihi ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Günümüze kadar bizlere ulaşan düşünce tarihi okulları aktardıkları bilgiler ve temsilcileri kronolojik bir sıralamayla bilime katkılarını açıklamışlardır. Yapılan çalışmaların birçoğu iktisat teorilerine dayalı dünya görüşlerini ifade etmeye çalışırken, bir kısmı da iktisadi tahlil araçları olan teori ideoloji ilişkisi, zaman mekân ilişkisi, sayısal analiz tekniklerinden faydalanarak düşünce tarihinin analizini aktarmaya çalışmışlardır.

İktisadi düşünce tarihinde 18.yy. dan ne kadar geriye gidileceğine karar vermek de önemli bir konu olup, karar bu alanda çalışma yapan yazarların seçimine kalmıştır. İktisadi düşünce tarihini kimi yazarlar Yunan ve Roma dönemleri sonrasındaki Ortaçağ iktisadi düşünce çalışmalarını başlangıç alırken, kimi yazarlar bilimsel anlamda iktisadi düşüncenin merkantilist dönemle başladığını düşünürken, kimi yazarlar da Hitit dönemini başlangıç kabul etmişlerdir. Bütün bu farklı görüşlere rağmen bazı yazarlarımızda iktisadi düşünce tarihinin Adam Smith'in 1776'da yayınladığı "Milletlerin Zenginliği" isimli kitabı ile başladığını kabul etmektedir (Turanlı, 2011: 5). Bu açıdan bakıldığında iktisadın bir bilim dalı olarak Adam Smith ile başladığı kabul görmektedir. Schumpeter, iktisadi analiz hakkındaki düşüncelerin genel bir görüş birliğine varılmasının yani Schumpeter'in söylemiyle bir "klasik duruma" ulaşılmasının 18.yy'da gerçekleştiğini, bu sebeple de Adam Smith'in ünlü eseri "Milletlerin Zenginliği"nin yayım yılı olan 1776 yılını iktisat teorisinin başlangıç yılı olarak kabul etmiştir ve bu konuda şöyle demiştir: "Ancak her klasik durum, kendinden önce gelen çalışmaları özetler veya birleştirir. Bu nedenle tek başına anlaşılabilirliği mümkün değildir" (Schumpeter: Savaş,1997:2).

Klasik iktisat okulunun kurucusu olarak Adam Smith ve iktisatçı arkadaşları İngiltere'de imalat sektörünün iktisadi yapıda meydana getirdiği dönüşümü fark

etmeleri ve bunu açıklamaya yönelmeleri sonucunda iktisadi düşünceyi sistematik bir bilim dalı haline getirmede öncü olmuşlardır.

Düşünce tarihinde 19.yy. a gelindiğinde bireysel birikim süreçlerinin yerini kurumsal birikim süreçlerine bıraktığı görülmektedir. Büyük şirketlerin kurulması, sermaye birikimi artık bu yapılarla kurumsallaşmaya başlamıştır. Bunun sonucunda sermaye uluslararasılaşmaya ve sermaye sahipleri, yöneticileri yöneterek kurumsal yapıyı devam ettirmeye çalışmışlardır. İşte bu dönemi kurumsal ve kültürel değişim anlamında en iyi yansıtan ve açıklayan iktisadi yazar kurumsal iktisadın kurucusu Thorstein B.Veblen olmuştur.

Adam Smith'in Ulusların Zenginliğinin yayınlanmasının üzerinden 125 yıl geçmiş ve iktisatçılar bu döneme kadar üretim, bölüşüm, mübadele, gelir dağılımı gibi çeşitli konuları araştırmışlardır. Kurumsal iktisat denildiğinde akla tamamıyla homojen bir iktisadi düşünce gelmektedir. Veblen ve ardından Commons ile başlayıp gelişen geniş bir düşünce dünyası içerisinde yer alan düşünürler kurumsalcı olarak nitelendirilmektedir. Bu yüzden "kurumculuğun ortak paydası nedir, sorusu kolay kolay cevap bulunabilecek türden değildir" (Demir, 1996: 64).

Kurumsal iktisat, Amerikalı iktisatçıların iktisat teorisine yapmış olduğu en büyük katkılardan biridir. Kurumcu Okul'un en önemli temsilcisi olarak Thorstein Bundy Veblen kabul edilir. T.B.Veblen içinde yaşadığı toplumu acımasızca eleştirerek ekonomideki, sosyal yapıdaki dengesizlikleri temel almıştır. Öyle acımasız eleştirmiştir ki Amerikan ekonomisinden beslenen en iyi Amerikan ekonomisi eleştirmeni olarak bilinir (Demir, 1996: 88).

İktisadi düşünce tarihine sadece yaşadığı dönemi gözlemlediği şekliyle Amerikan toplumuna getirdiği eleştiriler nedeni ile değil aynı zamanda bu eleştirilere kavramsal çatı oluşturacak şekilde iktisadi düşünceye farklı bir bakış açısı kazandırması açısından önem taşıyan T.B.Veblen'in bilinmeyen, çok fazla öne çıkmayan yönleri çalışmanın bu bölümünde anlatılmaya çalışılacaktır. T.B.Veblen'in kişisel özellikleri, eğitim hayatı, ailesi, çocukluğu ve ileride ona bir bilim insanı özelliklerini aşılacak olan yapı taşları spesifik örneklerle açıklanacaktır.

1.1. KURUMSAL İKTİSATIN KURUCUSU THORSTEİN VEBLEN'İN HAYAT HİKÂYESİ

1.1.1. Hayatı

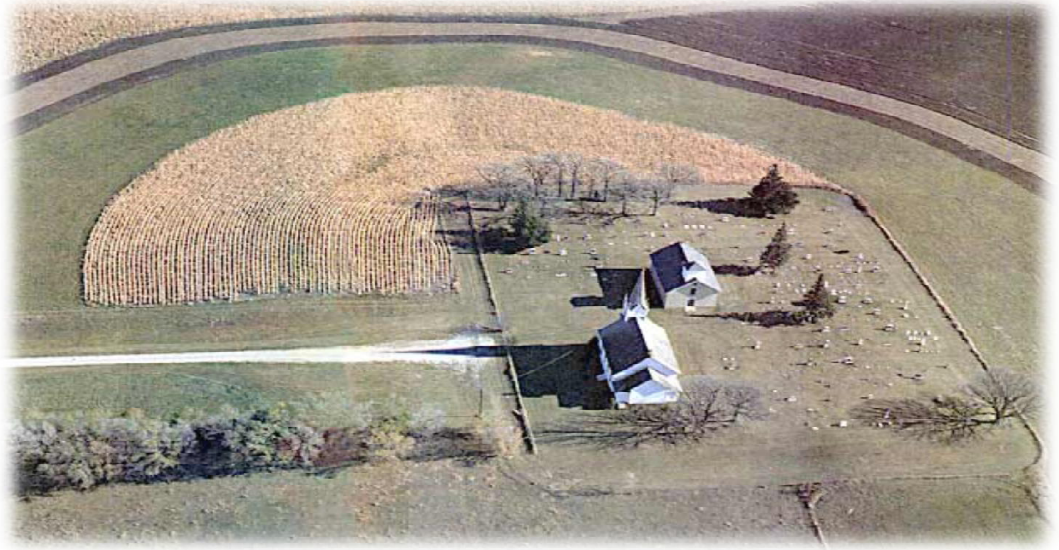
20.yy. da meydana gelen ekonomik sorunlar ve bunun kapsamında Amerikan ekonomisindeki aşırı gelişme ve yaşanan bu gelişmenin toplumda meydana getirdiği problemler nedeniyle var olan mevcut iktisat teorisine olan güvenin sarsılmaya başlaması, bütün bu problemlerin yaşandığı bir dönemde yaşadığı toplumun sıkıntılarından beslenen yeni bir teoriye zemin hazırlamıştır (Savaş, 1997: 646). Bu teori Kurumcu Okuldur. Kurumcu okul Amerika'da ki sosyal ve siyasal yapının bozulması ve bu durumun yerleşik iktisada olan güvenin sarsılmasından, yerleşik iktisat politikalarının yetersiz kaldığı ortamdaki beslenerek gelişme göstermiştir (AÖF, 2012: 123). Bu bağlamda öncelikli olarak Amerika'nın sosyal yapısından beslenerek gelişen kurumcu okulun kurucusu ve en önemli temsilcilerinden Thorstein Bundy Veblen'in hayatı aktarılmaya çalışılacaktır.

Kurumsal iktisadın kurucusu Thorstein Bundy Veblen, Norveçli 6 çocuklu çiftçi bir ailenin 4. Oğlu olarak 1857 yılının 30 Temmuzunda Perşembe günü doğmuştur (Edgell, 2001: 3). İlk adı olan Thorstein, "Thor'ın Oğlu (İskandinav mitolojisinde en güçlü tanrılarda biri)" anlamına gelmektedir (Demir, 1996: 89-90). Thorstein Veblen, babasının inşa ettiği ve babasının ustalığını yansıtan evde dünyaya gelmiştir(<http://www.geocities.ws/veblenite/txt/florence.txt>:01.03.2014). T.B.Veblen daha 7 yaşındayken ailesi Minnesota'ya taşınmıştır. Minnesota'da küçük bir çiftliğe yerleşmişlerdir.

Ailenin yaşadığı çiftlik evi T.B.Veblen'in ölümünden sonra geniş çaplı bir restorasyon geçirmiştir (<http://elegant-technology.com/resource/VEBLEN.pdf>:01.04.2014)

Veblen, sadece Norveç dilinin konuşulduğu Wisconsin'deki (Minnesota) o çiftlikte büyümüştür. (Dowd, 2000: 2). Küçükken diğer kardeşleri gibi o da babasına çiftlik işlerinde yardım etmiştir, yaşça diğerlerinden daha küçük olduğu için genelde

babasına ve kardeşlerine yemek taşıma işini Veblen yapmıştır. Çiftliğe yemek taşırken kız kardeşi Emily ve köpeği “pössub” ona eşlik etmiştir. T.B.Veblen’in çiftlikteki köpeği sayesinde hayvanlarla da arası iyi olmuştur (<http://www.geocities.ws/veblenite/txt/florence.txt:01.03.2014>).

Fotoğraf 1.1. Veblen'in Doğduğu Evi

Kaynak: <http://www.mnhs.org/preserve/shp>

Aile ortamında Norveç dili konuşulmuştu ama Veblen küçüklüğünde çevresinden ve eğitim gördüğü eyalet okullarında İngilizce öğrenmişti ve bu öğrendiği İngilizceyi üniversiteye gidene kadar düzeltmemiş ve İngilizceyi bir yabancı dil olarak öğrenmek zorunda kalmıştır. Yaşadığı toplumun dilini bile tam öğrenememiş ve Amerika'daki Norveçli olarak yabancı bir çocukluk yaşamıştır. T.B.Veblen doğum yeri olarak Amerikalıydı fakat Veblen'i tanıyanlar onun zamanının dışında farklı giyim tarzı, tam olarak nereli olduğunu belli etmeyen dili nedeniyle onu vatansız olarak nitelendirmiştir (Heilbroner, 2013: 191).

T.B.Veblen yaşamak zorunda kaldığı bu yabancı çocukluk nedeni ile belki de toplumdan uzak, kurallara uymaz, sessiz ve içine kapanık bir yapıya sahip olmuştur.

Ailesi iyi bir disipline sahip ve sıkı kuralları olan Lutherci Protestan dinine inanmakta idi. T.B.Veblen'de papaz olması düşünerek döneminin aydınlanma ve kültür merkezi olarak bilinen Carleton Üniversitesine gönderilmiş fakat T.B.Veblen burayı çok fazla dinsel bulmuş ve ateist inançlarına bağlı olarak yaşamıştır (Dowd, 2000: 3).

Fotoğraf 1.2 T.B. Veblen

Kaynak:<http://www.watch-around.com/en/su>

1.1.2. Dış Görünüş

Beden imajı, bireyin kendi iç dünyası, duygu ve düşüncelerinin bir ortak yansımasıdır (Doğan, 2010: 151-152). Kişiliğin görünüme kılık kıyafete dönüşmesi olarak kabul edilen giyim, kuşam tarzı bireyin iç dünyası hakkında bilgi verir, kişi hakkında fikir sahibi olmamızı sağlar. T.B.Veblen'in dış görünüşü de hep karmakarışık iç dünyasını yansıtmış ve her zaman yaşadığı dönemden farklı izleri taşımıştır. Bu tarzıyla öğrencileri ve arkadaşları tarafından da yadırganmıştır. Fakat T.B.Veblen yaşadığı dönemin alışılmış giyim tarzından dolayı etrafındakiler tarafından yadırganmasını da önemsememiştir.

T.B.Veblen oldukça garip bir görünüşü yansıtmaktadır. Görünüşe göre bir köylüyü andırmaktaydı. Fotoğraflarının birinde masallardaki cüceleri andıracak şekilde ortadan ayrılmış çıkık ve dar bir alnın üzerinde ters V şeklinde uzanan uzun ve dümdüz saçları vardı. Her şekilde kurnazlığını belli eden cin fikirli gözler küt burnunun gerisinden fıldır fıldır bakmaktadır. Düzensizce uzamış bıyığı ve kısa, bakımsız sakal çenesini örtmektedir (Heilbroner, 2013: 191).

Yale’de felsefe doktorasını almış birisi için bir hayli de garip giyim tarzı bulunmaktaydı. Bir serseri gibi giyinmiş, fitilli kadife pantolon giyip üzerine kasket takmıştır (Skousen, 2003: 272).Uzun boylu ve adaleli bir vücuda sahip ve yakışıklı olarak tarif edilmiştir (Jorgensen, 1999: 4).

Giyim, kuşam, kılık, kıyafet bireyin yaşadığı sosyal çevrenin, aldığı eğitimin, kişisel dürtülerin bir toplamı olarak, kültürün, düşünce yapısının dışa yansımaları olarak ifade edilebilir. Fakat yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak T.B.Veblen dış görünüşü ile yaşadığı sosyal çevreden, döneminin giyim alışkanlıklarından oldukça farklı tutum sergilemektedir.

1.1.3. Kişiliği

Oluşumu ve gelişiminde birçok etmenin etkili olduğu kişilik, sürekli gelişen, değişen bir olgudur. İçten ve dıştan gelen etkilerin altında gelişir ve şekillenir. Doğuştan gelen özellikler ile yetiştiği toplum, aldığı eğitim, aile içindeki kültür, kalıtsal özellikler kişiliğe çerçeve oluşturur (Yelboğa, 2006: 198). Kişilik, bireyin kendine özel ve sıklıkla sergilediği tipik davranışlarının oluşturduğu, bireyi başkalarından ayıran ve sonradan kazanılan farklı özelliklerini belirtir. Kişilik, soyut kavramlardan oluşur ve çok boyutludur ([http:// www. ilimler.org/ ilimdunyasi /images/ stories/ Kisilik Velgili Kavramlar.pdf](http://www.ilimler.org/ilimdunyasi/images/stories/Kisilik_Velgili_Kavramlar.pdf)). Bir harmandır kişilik. Geçmişin, içinde bulunulan zamanın ve geleceğin oluşturduğu bir harman. T.B.Veblen’in kişiliğinde de ailesinin, toplumunun izlerini görmek mümkündür.

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B Veblen bu ilginç, farklı görüntüsünden daha tuhaf bir kişiliğe sahip olmuştur. Kişiliğinin en belirgin özelliği tembel oluşudur. O kadar tembel olmuştur ki, her gün yatak düzeltmek gibi gündelik işleri gereksiz görmüş, dolap bomboş kalana kadar bulaşıklarını biriktirmiş ve sonrasında ise bu bulaşıkları üstünkörü, hatta sadece bahçe hortumunu üzerinden geçirerek temizlermiş (Pressman, 1999: 89). Bunlar Veblen'in özentisiz yaşantısının küçük bir örneği olmuştur.

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen'in tam olarak belirlenmiş bir tavrı olmamıştır. Genel bir tanımlama yapılmak gerekirse tam olarak ifade edecek bir kelime bile bulmak zor olmuştur. Çünkü Veblen'in bir konu hakkında ne düşündüğü kesin olarak bilinmemiş, anlatılamamış, konuşulamamıştır. Her zaman bir şeyler okumasına rağmen hiçbir konuyu tartışmamıştır. Tam olarak ne heyecanlı ne de öfkeli olarak tanımlanamamıştır. Hiçbir zaman girişken olamamıştır (<http://www.geocities.ws/veblenite/txt/florence.txt>:15.05.2014). T.B.Veblen'i tanımlamak ne kadar zor olsa da onun için söylenecek en belirgin sözlerden biri de hayatı boyunca bilinçli bir yalnızlık içinde yaşamış olmasıydı. Veblen yaşadığı topluma, çevreye hiç uyum sağlayamamış bu özelliği ile özgür yaşamış fakat bu özgürlüğün bir bedeli olmuştur. Tecrit edilmiş kişiliğinin yanı sıra, içinde yaşadığı toplumu eleştirmiş, toplum düşüncesini kabul etmemiş, vurdumduymazlığı ve T.B.Veblen ile özdeşleşmiş sivri dilli tavrı onun defalarca işsiz kalmasına da sebep olmuştur (<http://vebleninyolundan.blogspot.com.tr/2012/12/kim-bu-veblen.html>:06.06.2014). Bu tutumu ile, T.B.Veblen içinde yaşadığı toplumdan uzak kalması, kurallar dışı yansıması, kendisinin aykırı fikirleri, dönemin hakim düşüncesine yönelik eleştirel tavrı da toplum tarafından kabul edilmemesinin nedenlerinden olmaktadır.

Genel temizliğe, gündelik işlere önem vermemesi yetmiyormuş gibi kişisel temizliğine de çok önem vermemiş o kadar ki ağır bir sigara tiryakisi olmasına rağmen dişlerini bile nadiren fırçalamıştır (Skousen, 2003: 273). Bu sıra dışı özelliklerine rağmen ona, kadınların hiç anlam verilemez bir ilgisi olmuştur. Kişisel temizliğine bile önem vermeyen birine karşı bu ilgi gerçekten şaşırtıcı olmuştur

(Jorgensen, 1999: 4). Kadınların bu ilgisi T.B.Veblen'in hiç peşini bırakmamış, kendisi de bu ilgiden oldukça memnun olmuştur. Fakat bu durum sıkıntılarıyla birlikte peşini hiç bırakmamıştır. Dolayısı ile çapkınlıkları da dâhil olmak üzere dâhi, tuhaf görünümlü, ilginç karakterli ve adı çıkmış bir zampara olarak nam salmıştır (Skousen, 2003: 272). Bütün bunların en ilginç yanı bu alaycı, hayatı ciddiye almayan, çirkin adamın kadınlara cazip ve vazgeçilmez gelmesidir. Bitmek tükenmek bilmez evlilik dışı ilişkileri olmuş ve bu ilişkiler hep kadınların başının altından çıkmıştır. Kendisine sorulduğunda ise “Kadın üstünüze gelirse ne yaparsınız” diye cevap vermiştir (Heilbroner, 2013: 192).

Kadınların vazgeçilmez yoğun ilgisinin karşısında, bu ilişkilerin en ilginç yanlarından biri de, T.B.Veblen'in çok konuşmayan içine kapanık bir yapısını olmasıydı. Çünkü T.B.Veblen bu ilgileri çekmeye çalışmak için hiçbir şey yapmamıştır. O kadar çekingen, sessiz yapıya sahip olmuştur ki bütün misafirleri Veblen'in konuşmasını isteyinceye kadar hiç konuşmaz, uzun süre sessiz kalmayı tercih ederdi (Heilbroner, 2013: 192). Takındığı bu tavrın tamamen çekingen yapısından kaynaklandığı söylenemez. Çünkü Veblen insanlarla iletişim konusunda da oldukça kaba ve anlaşılmaz davranışlar sergilemiştir ([http://www. answers.com/ topic/thorstein-veblen#Biography:15.04.2014](http://www.answers.com/topic/thorstein-veblen#Biography:15.04.2014)). Belki de kendini ifade etmekte sıkıntılar yaşadığı için yaşadığı toplumdan kendini soyutlamıştır. İnsanlardan uzak durmuştur, etrafındaki her şeye ilgisiz bir yabancı olarak yaşamıştır. Bütün sergilediği yabancı tavırları, arkasına sığınmak için kullandığı söylenmiştir. Her şeye rağmen ona hayranlık besleyen birçok insan olmuş fakat hiç yakın bir arkadaşı olmamış öyle ki ona ilk adıyla hitap eden bir erkek arkadaşı, onu her şeyiyle sevip sahiplenen bir kadın bile olmamıştır (Heilbroner, 2013: 191).

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen, toplumu hesapsızca sorgulamıştır her zaman, o hep farklı, tuhaf bir çocuk olmuştur, tembelliği de çocukluğundan gelmektedir. Yetiştigi çiftlikte bile kendisine düşen işleri yapmamış, onun yerine, tavan arasında kendisine hazırladığı bölümde kitap okuyarak zaman geçirmiştir. Bu yüzden de o zamanlar ona erken gelişmiş zekâ lakabını takmışlardır. Erkek kardeşlerinden biri ondan bahsederken şöyle söylemiştir:”İlk hatırladığım onun her

şeyi bildiğini sanmamdı. Ona her şeyi sorabilirdim ve o bana her şeyi ayrıntısıyla anlatabilirdi. Daha sonra bana anlattıklarının önemli ölçüde uydurma olduğunu anladım, ama yalanları bile güzeldi”(Dorfman, 1947: 12-13). T.B.Veblen, bütün bu sessiz, çekingen, garip, tanımlanamaz kişiliğine rağmen bir şekilde dikkat çekmeyi başarmıştır.

1.1.4. Eğitimi ve İş Hayatı

Toplumun sosyal kurumlarından biri olan eğitim, sadece akademik eğitimi kapsamaz. Bireyin aile içerisinde aldığı eğitimi, içinde yaşadığı toplum kültürünü, daha dar kapsamlı olarak edindiği çeşitli arkadaş çevresini de kapsar. Akademik eğitim bireyin kişiliğinde olumlu yönde etki ederek kişiliğin gelişmesine yardımcı olur. Aldığı eğitimlerle birey iş hayatında tavır takınır (<http://www.egitim.aku.edu.tr/egsos.pdf:11.08.2014>). Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen ailesinden aldığı eğitim ve yetiştiği çevrenin de etkisiyle üniversite eğitimine başlamıştır. Ailesinin yönlendirmesi ile başlamıştır üniversite eğitimi ve iyi okullarda bu eğitim sürecini tamamlamıştır. İş hayatında ise döneminin şartlarından farklı yaşaması nedeni ile eğitim hayatında ki kadar şanslı olamamıştır.

Amerika doğumlu olup Norveçli göçmen aileden gelen, yaşadığı toplum içinde bir yabancı olan kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen, geldiği toplumun özelliklerini taşımıştır. O içine kapalı ataerkil toplum şartlarında Veblen’in üniversiteye gidişi de ataerkil aile yapısına has bir durum sergilemiştir. Öyle ki kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen’in üniversiteye gideceğini bütün hazırlıklar yapıldıktan sonra kendisini bekleyen arabaya yerleştirilen eşyalarını alması için tarladan çağırılması da ilginç bir durumdur (Heilbroner, 2013: 194).

Onun da diğer tüm aile fertleri gibi ilk olarak okuduğu ve ilgisini yönelttiği konu Norveç edebiyatı olmuştur. Üniversiteye gitmeden önce Norveç edebiyatı ile tanışmıştır. Amcasının kütüphanesinde kitap karıştırırken Almanca ile tanışmıştır. Aile içi yemek sohbetlerinde konuşmalar ya Norveç dilinde ya da İngilizce olarak

yapılmıştır, bu da Veblen gibi diğer kardeşlerinin dili öğrenmesinde yardımcı olmuştur (<http://www.geocities.ws/veblenite/txt/florence.txt>:14.06.2014).

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen 1874 yılının baharında Carleton Üniversitesine başladı. O sıralarda daha 17 yaşındaydı ve bu durum tabii ki ailesinin isteği ve tercihi üzerine gerçekleşen bir durum olmuştu. Ailesinin yaşadığı Minnesota ilçesinin yakınlarındaki ve bölgenin aydınlanma karakolu olan Carleton, ailenin tercihinde etkili olmuştur (Clark, 1929: 742). Veblen kendisi hakkında verilen bu karardan habersizdi ve bu konu hakkında fikri dahi sorulmamıştı (Watkins and Jorgensen, 1999: 20)

Çocuklarının eğitime önem veren T.B.Veblen'in annesinin, Veblen'i Carletona gönderirken ki amacı iyi bir eğitim almasının yanı sıra iyi bir din eğitimi almasını da sağlamaktı. Fakat T.B.Veblen gibi aşırı aykırı bir kişiliği, toplumdaki soyutlanmış ruh halini ve zapt edilemez zekâsını dindarlaştırmaya çalışmak oldukça zor olmuştur (Heilbroner, 2013: 194). Kurumsal iktisadın kurucusu Veblen, Carleton Koleji'ne iki ağabeyi ile birlikte gitmiştir. Carleton'da ağabeyleri ile birlikte güzel vakitler geçirmişlerdir. Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen Carleton'daki günlerinden bahsederken arkadaşları ve ağabeyleri ile birlikte yaptıkları kreplerden ve soğuk günlerde hep birlikte vakit geçirdikleri tahta bir tabela ile "gözleme salonu" yazan odada yaşadıklarını mutluluk duyarak anlatmıştır. Gözleme salonu kurumsal iktisadın kurucusu Veblen'in hayatında mutlu anlara ve güzel anılara sahne olmuştur. "Gözleme Salonu" T.B.Veblen ve ağabeyleri döneminde de hala kullanımdaydı fakat orası oldukça bakımsız ve eskimişti (<http://www.geocities.ws/veblenite/txt/florence.txt>:07.11.2013)

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen iş hayatında eğitim yaşantısı kadar şanslı olamamıştır. İş hayatında şanssızlıklar peşini bırakmamış fakat eğitimi esnasında birçok önemli düşünürlerden ders almış, onlarla birlikte çalışmıştır. Carleton Kolejine devam ederken John Bates Clark'dan (1847-1938, Amerikalı neoklasik iktisatçı) eğitim görmüş, onun yanında çalışmıştır (Presman, 1999: 88). Hocaları T.B.Veblen'in dehâsını kabul etmiş fakat bu zekâdan zaman zamanda korkmuştur.

Örneğin daha sonra Amerika'nın adı duyulan önemli iktisatçılardan biri olacak olan hocası John B. Clark'da Veblen'i duyarlı bir öğrenci olarak tanımış fakat zaman zamanda "uyumsuz" olduğunu düşünmüştür (Jorgensen, 1999: 20-22). Aslında Clark'ın T.B.Veblen'i beğenmesi ilginç karşılanmıştır. İlginç karşılanmasının sebebi de Veblen, en sert eleştirilerini neoklasik iktisada yapmıştır, neoklasik iktisadın varsayımlarının gerçek hayatı yansıtmadığını söyleyerek eleştirmiştir. J.B.Clark ise neoklasik iktisadın oluşumuna katkıda bulunmuş, yardım etmiş ve bu akımın savunucusu olmuştur. Gelişmesine katkıda bulunduğu akımı eleştirmesine rağmen J.B.Clark, T.B.Veblen'in dahi zekâsını yok sayamamış ve onu desteklemiştir (Skousen, 2003: 273).

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen Carleton'dan mezun olurken akademik kariyer yapmayı planlamıştır fakat bu planla birlikte mesleki yaşantısını belirleyecek olan tükenmek bilmeyen sıkıntı ve hayal kırıkları da başlamıştır (Heilbroner, 2013: 195). T.B.Veblen kendi çıkarlarını koruma konusunda kesinlikle saldırgan olmamıştır. Bununla beraber şanssızlığı bir türlü peşinden ayrılmamıştır. Şanssızlıkları devam ederken Wisconsin'deki Monoca Akademisinde bir iş bulmuştu fakat bu durum bir yıl sürmüş, bir yılın ardından Monoca T.B.Veblen'e kapılarını tamamen kapatmıştır (Reisman, 1995: 4). Monoca'dan ayrıldıktan sonra felsefe eğitimi almak istemişti ve bu eğitimi gerçekleştirmek için bursa ihtiyacı olmuştur. Bu bursu alabilmek umuduyla John Hopkins Üniversitesi'ne gitmiştir. Hakkında yazılan olumlu tavsiye mektuplarına rağmen istediği bursu alamamıştır. Felsefe eğitimi için gerekli eğitimi alamamıştır ama John Hopkins Üniversitesin'de ekonomi alanında yüksek lisans yapmıştır (Innis, 1929: 2).

John Hopkins Üniversitesi'nde filozof Charles Sanders ve ekonomist Richard Ely'den ders almıştır (Tilman, 2004: 1). John Hopkins'de lisansüstü eğitimini tamamladıktan sonra felsefe eğitimi için Yale'ye geçmiş ve 1884'te çok iyi notlarla doktorasını tamamlamıştır (Dowd, 2000: 4-5). Yale'de felsefe doktora tezini "Ethical Grounds of a Doctrine of Retribution" (Bir Ceza Öğretisine Ahlaki Temeller) ile tamamlamıştır (<http://www.answers.com/topic/thorstein-veblen#Biography:15.04.2014>). Doktorasını felsefe alanında yapmıştı fakat o

dönemde felsefe eğitimi içerisinde ilahiyatın ağır basması nedeni ile görüşleri yüzünden üniversitelerde iş bulması daha da zorlaşmıştır (Demir,1996: 90).Doktorasını aldıktan sonra memleketine tekrar dönmek zorunda kalmıştır. Çünkü doktorasını tamamlamıştı fakat ne ümidi kalmıştır geleceğe dönük ne de istediklerini gerçekleştirebilecek imkânı (Pressman, 1999: 88).

Dini inancı olmadığı için ilahiyat okullarına da kabul edilmemiştir. İşi alabilmek veya işini yaptırabilmek için kendisini başkalarına kabul ettirmek, onlara iyi gözükme için ise hiçbir şey yapmamıştır (Tilman, 2004: 1).Üstelik bütün yaşadığı sıkıntılarının yanında 29 yaşındayken sıtmaya yakalanmıştır, sağlığı da çalışmasını engellemiştir (Clark, 1929: 742).

Hastalığı, iş hayatındaki şanssızlığı T.B.Veblen'i yeterince zor duruma düşürmüştür. Kendi yaşadığı sıkıntıların getirdiği bunalımla ailesin çok ihtiyacı olduğu bir dönemde onların sahip oldukları tek atı ve arabalarını satarak ailesini de sıkıntıya sokmuştur ve kendi başarısızlıklarının sebebini fazla namuslu olmalarına, sahtekâr olmadıklarına bağlayarak ailesini suçlamıştır. Sonunda bütün tembelliğiyle aylak aylak gezmeye başlamıştır. Erkek kardeşlerinden biri onu “Thorstein çok saygıdeğer toplum içindeki tek aylaktı.(...) okudu ve aylak aylak gezdi ertesi gün aylak aylak gezdi ve okudu”,diye anlatmıştır onun bu garip halini(Dorfman, 1934: 195).

Gerçekten de her şeyi okumuştur evinin çatı katında iktisat, sosyoloji, Katolik ve Lutherci dini kitapları, siyasi haberleri...(Jorgensen, 1999: 25-26).Fakat bu başıboşluğu, işsizliği onun toplumdan uzaklaşmasını bir bakıma soyutlanmasını daha çok hızlandırmıştır. Gün geçtikçe daha zor ve gittikçe de artan bir dışlanma başlamıştır T.B.Veblen için (Reisman, 1995: 5). Bütün bunların yanında T.B.Veblen'in hayatında meydana gelen tek canlılık Ellen'la evlenmesi olmuştur. Ailelerinin tüm endişelenmelerine rağmen, kısmen de olsa Veblen için bir canlılık olmuştur (Heilbroner, 2013: 196). Bu dönem içerisinde evliliği dışında iş olarak da yeni bir iş imkânı oluşmuştur. Amcasının başkanı olduğu Santa Fe Demiryolu Şirketinde iktisatçı olarak bir iş bulacağı umulmuştur. Fakat T.B.Veblen'in kötü talihi yine peşini bırakmamıştır, demiryolu şirketinin mali durumu kötüleşmiş ve

bankalar komitesine satılmak zorunda kalınmıştır, böylece bu iş imkânı da ortadan kalkmıştır (Reisman, 1995: 5). Sanki kaderi hep T.B.Veblen aleyhinde işlemiş ve onu kendi kabuğuna çekilmeye zorlamıştır (Heilbroner, 2013: 196). Bu sıkıntılı durum da tam 7 yıl devam etmiş ve T.B.Veblen okumak haricinde hiçbir iş yapmamıştır ve ailesi onun hakkında düşünmeye, bir şeyler yapmaya karar vermiştir. Çünkü 34 yaşına gelmiş ve hala ne bir işi ne de saygın bir konumu olmuştur. Sonunda aile meclisi onun akademik yaşama girmesi için tekrardan teşebbüs yapması gerektiğine karar vermiştir (Pressman, 1999: 88).

Aile meclisinin aldığı kararlar sonucunda, Cornell Üniversitesi seçilmiştir. Öncelikli olarak 1891'de kendisini tanıtmak için J.Laurence Laughlin'in yanına gitmiştir (Clark, 1929: 742). Muhafazakâr iktisatçıların önemli temsilcilerinden olan J.L.Laughlin şaşırılmış ve oldukça da etkilenmiştir. Çünkü konuşmaya gelen kişinin giyimi, tavırları bir hayli tuhaftı. Fakat J.L.Laughlin gariptir olumlu yaklaşmıştır. Üniversite rektörüne gidip T.B.Veblen'in işe alınması için onay almıştır (Heilbroner, 2013: 196). J.L.Laughlin'in de desteğini alarak Cornell üniversitesine öğrenci okutman olarak işe başlamıştır (Reisman, 1995: 10). Bir yıl Cornell'de devam ettikten sonra, Chicago Üniversitesi yeni açılan iktisat bölümünün başkanlığını J.L.Laughlin'in davet edince O da, T.B.Vebleni de beraberinde götürme şartıyla işi kabul etmiştir. Birlikte Chicago Üniversitesi'nde de çalışmışlardır (O'Hara, 2001: 1223). J.L.Laughlin'in ölümünden sonra konuşulanlar arasında onun iktisada yaptığı en büyük katkının Veblen'i de Chicago Üniversitesine davet etmesi olduğu söylenmiştir (Dorfman, 1934: 118).

Chicago Üniversitesi'ni John D.Rockefeller kurmuştur. Üniversite militan bir muhafazakârlık politikası ile çalışmamıştır. Tam tersi iş dünyasındaki monopolün eğitim dünyasındaki geçerli noktası olmuştur. Rektörü 36 yaşındaki hırslı William Harper'dı. W.Harper'ı vareden eğitim dünyasında güçlü yapan da Standard Oil grubunda olduğu gibi, Chicago Üniversitesi'de sadece mali imkânları ile Amerikan entelektüel sermayesini büyük ölçüde etkilemiş olmasıdır (Edgell, 2001: 17-18).

Chicago Üniversitesi kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen'in sadece 35 yaşındayken Monaco Akademisinden sonra bulabildiği ilk iş değildi. Çünkü T.B.Veblen ilk akademik unvanını da Chicago Üniversitesi'nden almıştı ve burası aynı zamanda eleştirdiği, incelediği toplumu da olduğu gibi yansıtan bir kurumdu. Chicago Üniversitesin'de çalışırken 1896 ve 1904 yılları arasında akademik iktisatçıların dergisi olan ünlü Journal of Political Economy'nin editörlüğünü yapmıştır. Aynı zamanda bu dönemde de ilk ve en ünlü kitabı olan The Theory of The Leisure Class (1899)'ı yazmıştır (Tilman, 2004: 1).

The Theory of The Leisure Class'tan sonra artık kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır. Sahip olduğu bilgi birikimi Veblen'e hak ettiği ünü kazandırmıştır. Öğrencilerinden biri T.B.Veblen'den bahsederken “işte 26 dil bilen Dr.Veblen gidiyor” diye söz etmiştir (Reisman, 1995: 11). Fakat her şeye rağmen Veblen'in içine kapanık, tecrit edilmiş kişiliğine etki etmek imkânsız olmuştur. Hiçbir konuda ne düşündüğünü asla kimse bilememiştir. Sanki giyindiği zırhı hiç çıkarmamıştır. Kendisine duygusal olarak en yakın duran kişilere bile mesafeli davranmış, kendine hâkim bir nesnellığe sahip olmuştur (Heilbroner, 2013: 197).

T.B.Veblen Chicago'da ders vermeye 14 yıl devam etmiştir. Çalıştığı bu 14 yıl hiç de boş geçmemiştir, çünkü onun bitmez merakı, doymak bilmez açgözlü zekâsı en nihayetinde meyvesini vermeye başlamıştır. Chicago'da geçirdiği ondört yıla mükemmel makaleler ve ciddiye alınacak iki kitap sığdırmıştır. Yayımladığı kitabı ve makalelerinin de etkisi ile ülke çapında ün kazanmayı başarmıştır (Dowd, 2000: 31).

1904'te ikinci kitabı olan The Theory of Business Enterprise'ı tamamlamıştır (O'Hara, 2001: 1223). İkinci kitabını yayınlamadan önce yeterince uzun ve iyi bir yol kat etmiştir. Yaşı ilerlemiştir fakat hala ikinci sınıf bir öğretim üyesiydi. Bunun üzerine T.B.Veblen rektör Harper'ın (William R.Harper) yanına giderek birkaç yüz dolarlık bir zam talebinde bulunmuştur. Rektör, T.B.Veblen'e üniversite için yeterli bir rakam olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine T.B.Veblen'de rektöre zaten böyle

bir niyetinin olmadığını söylemiş ve arada Laughlin olmasaydı okulu bırakmayı düşündüğünü söylemiştir (Heilbroner, 2013: 198-199).

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen'in kişisel ekonomik durumu da analiz ettiği ekonomik politikalar kadar karmaşık olmuştur. Karısı ile birlikte Chicago'da yaşamaktaydılar, ne karısı ne ekonomik durumu ne de rektör W.Harper'ın hoşnutsuzluğuna rağmen onun artık ileriye giden çapkınlığına engel olamamıştır. En sonunda bu gönül ilişkileri durumunu başka bir kadınla yurtdışına kaçmaya kadar getirince, 1906'da Chicago'daki işine son verilmiştir (Edgell, 2001: 19). Chicago'dan ayrıldıktan sonraki görev yeri Standford üniversitesi olmuştur (Tilman, 2004: 1). Fakat ünü T.B.Veblen'den önce Standford'a gitmiştir, evlilik dışı ilişkileri, tecrit edilmiş dokunulmaz kişiliği, bilgisi... Tabi bu durum ünlü olmaktan ziyade adı çıkmış bir durumu tanımlamaktadır (Reisman, 1995: 21-22).

Standford Üniversitesi, demiryolu patronu Leyland Standford'un mali isteği ile 1891 yılında kurulmuş özel bir üniversitedir (Edgell, 2001: 19). Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen'in sıkıntıları Standford Üniversitesi'nde çalıştığı birkaç yıl içerisinde de yeniden kendini göstermiştir. İddia edildiği gibi kadınlara olan düşkünlüğü yine karşısına sorunlar çıkarmıştır. Ne var ki burada da uzun süre çalışamamıştır (Tilman, 2004: 1).

T.B.Veblen akademik hayatında yaşadığı sıkıntıların yanı sıra özel hayatında da sıkıntılar yaşamıştır. 1911 yılında boşanmış ve boşandığı yıl içerisinde bir kez daha taşınmıştır (Heilbroner, 2013: 210).

Standford'dan ayrıldıktan sonra meslektaşları Missorui Üniversitesi'nde profesör olarak başlaması için yardım etmeye çalışmışlardır. 1911'de Missorui'de ders vermeye başlamıştı fakat sağlık durumu iyi gitmemiştir. Öğrencileri onun haddinden fazla kilo kaybedip bir deri bir kemik kaldığını cildinin buruştuğunu anlatmışlardır. Her şeye rağmen akademisyenler ve öğrencileri tarafından Aylak Sınıfın Teorisi'nin yazarına karşı saygı duymayı ihmal etmemişlerdir. Standford'dan Allyn Young ise, T.B.Veblen'den bahsederken:"tanıdığım en yetenekli kişi" olarak anlatmıştır onu. (Jorgensen, 1999: 34).

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen'in teorileri hep şüpheli olmuştur. Kesinliği tartışılmıştır. Fakat geleceğe yönelik düşünceleri ve geleceği öngörebilme yeteneği konusundaki fikirleri tartışma konusu olmamıştır. Bu duruma güzel bir örnek olarak 1911'de Missorui Üniversitesi'nde akademisyen bir arkadaşına anlattıkları olabilir. Arkadaşına şöyle demiştir (Jorgensen, 1999: 149);

- Avrupa'da çok kısa bir süre sonra bir dünya savaşı patlak verebilir.
- Bir Rus Devrimi "yakındır" ve Fransız Devriminden daha fazla kan dökmeye sonuçlanacaktır.
- Eğer 1.Dünya Savaşı'ndan barış sağlanmazsa, bir 2.dünya savaşı olacak. Bu savaşta Japonya, Almanya ile birlikte olacak ve Batıya karşı savaş çıkırtkanlığı yapan saldırganlar olacaktır.

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı gibi T.B.Veblen çok sonraları gerçekleşen sosyal olayları yıllar öncesinden öngörebilmiştir. Sadece kendi yaşadığı zamanı ve toplumu ilgilendiren değil dünyayı sarsacak insanlığa yön verecek olayları tahmin etmiştir. Bu güzel örneklerle de T.B.Veblen ufkunun genişliğini çok net bir şekilde ortaya koymuştur.

Yaşadığı çalkantılı hayatın içerisinde T.B.Veblen Missorui Üniversitesi'nde 1914 yılında ikinci evliliğini yapmıştır. Bu evliliği de Veblen'i çapkınlıklarından geri koymamıştır. Çapkınlıklarından, düzensiz hayatından dolayı da gerek üniversite, gerekse üniversite dışından müdahale edenler tarafından 1918 yılında Missorui Üniversitesin'nde ki işinden de ayrıлып NewYork'a taşınmak zorunda kalmıştır (tr.wikipedia.org/wiki/Thorstein-Veblen:06.04.2014).

NewYork'a taşındıktan sonra ise 1918 yılı içerisinde Washington D.C.'de gıda idaresinde kısa süreli bir çalışma ortamı bulmuştur (Skousen, 2003: 277).Daha sonrasında Greenwich Village merkezli öncü liberal bir dergi olan "Dial"ın editörlüğünü yapmak için New York'a taşınmıştır (Tilman, 2004: 1-2). Avrupanın karşı karşıya olduğu problemlerin, barbarca bütün düşüncelerle eski düzenin bir devamı veya var olan ekonomik iş sisteminden vazgeçilmesi olduğunu, büyük bir

özgüvenle anlattığı “An Inquiry into the Nature of the Peace and the Terms of its Perpetuation”i yeni yayınlamıştır (Heilbroner, 2013: 211). Kitap yedi bölümden oluşmakta ve bölümleri şu şekildedir;

I: Introductory: On the State And Its Relation to War and Peace

II: On the Nature and Uses of Patriotism

III: On the Conditions of a Lasting Peace

IV: Peace Without Honour

V: Peace and Neutrality

VI: Elimination of the Unfit

VII: Peace and the Price System

Kitap genel olarak doğa için barış ve bu barış koşullarının sağlanması için gerekli olan şartları konu almaktadır. Birinci bölümde devletin savaş ve barış ilişkisi üzerinde durmuştur. Devletlerin, hükümetlerin savaş ve barış arasındaki belirleyici unsur olduğunu söylemiştir. Gerek siyasi kaygılarla gerekse güç gösterisi nedeni ile devletin savaşa vesile olduğunu söylemiştir. Hükümetlerin inisiyatifinde popüler duyguları harekete geçirerek ve besleyerek modern savaşların meydana geldiğini söylemektedir. Fakat akıl ve mantık çerçevesinde ülkelerin karşılıklı olarak haklarına saygının, barış ve barışın sürekliliği için en önemli davranış olduğunu söylemektedir. İkinci bölümde doğa ve vatanseverlik üzerinde durmuştur. Vatanseverlik bir dayanışma duygusudur ve toplumda birleştirme etkisi görerek birlik olmada etken rol oynamaktadır. Fakat vatanseverlik ulusal çerçevede düşünüldüğünde ulusal prestije önem verdiği için dünya barışına olumsuz bir etkidir. Bu durum modern toplumların serbest dış ticaret teorilerinin önüne engel teşkil edebilir. Üçüncü bölümde kalıcı bir barış için gerekli koşullar konu edinmiştir. Evrensel şartlarda barışın devamlılığı için ulusal kavramlar üzerinde durulmaması gerektiği ve bunun için de ülke hükümetlerinin tavırlarının barış üzerinde etkili olduğunu söylemektedir.

Dördüncü bölüm; şeref olmadan barış, hanedan üstünlüğü, ırksal üstünlük olmadan evrensel genel geçer kurallarla barışın sağlanması gerektiğini anlatmaktadır bu bölümde. Beşinci bölüm tarafsızlığın barışa etkisini konu edinir. Altıncı bölüm barış için elverişsiz koşulların ortadan kaldırılması üzerine bir incelemedir. Yedinci ve son bölüm barış ve fiyat sistemi arasındaki bağlantıyı konu edinerek T.B.Veblen düşüncelerini destekleyen örneklerle açıklamıştır (https://www.brocku.ca/MeadProject/Veblen/Veblen_1917/Veblen_1917_toc.html. 15.09.2014).

T.B.Veblen'in "An Inquiry into the Nature of the Peace and the Terms of its Perpetuation" adlı kitabında anlattığı programı üzerinde fazla durulmamış, konuşulmamış, tartışılmamış ve sonra çabuk unutulmuştur. Çünkü T.B.Veblen yazılarının bir tek kelimesinin bile değiştirilmesine izin vermemiştir. Kural dışılığı ve istekleri ile "Dial" editörlerini çileden çıkarmıştır (Skousen, 2003: 278).

T.B.Veblen çok az konuşan ve çekingen kişiliği ile ünlenmiştir. Arkadaşları, öğrencileri, meslektaşları onunla sohbet etme konusunda oldukça zorlanmıştır. Çünkü Veblen sohbeti devam ettirme konusunda da oldukça yeteneksiz olmuştur. Bir akşam yemeğine veya bir toplantıya davet edildiğinde bütün bir gece hiç konuşmadan oturabilmiştir. Öyle ki bir defasında Jack London'ın sosyalizm üzerine verdiği bir konferansa katılmış, orada kendisinden yorum yapması istenmiş, o ise söyleyecek hiçbir şeyinin olmadığını dile getirerek konuşmaktan kaçmıştır. T.B.Veblen'in bir hayranı olan Upton Sinclair, Veblen ile ilgili bir toplantıda "Tanıdığım en sessiz insanlardan biriydi. Yanıbaşında oturacak ve bu kadar uzun süre tek kelime konuşmadan, dinleyecek başka birini tanıdığımı sanmıyorum" diye anlatmıştır onu (Dorfman; 1934: 423-24).

Sohbet etme, dialog kurma konusunda yeteneksizdi fakat, yazma konusunda bir o kadar yetenekli olmuştur. Yüzlerce makale ve pek çok kitap yazmıştır."Dial"de yazmış olduğu denemeleri toplayarak Mühendisler ve Fiyat Sistemi(1921)kitabında yayınlamıştır. Mühendisler ve Fiyat Sistemi kitabı ise T.B.Veblen ölümünden ve büyük buhran meydan geldikten sonra ün kazanmıştır (Dorfman,1934: 512-13).

T.B.Veblen, Charles Beard ve Wesley Mitchell ile birlikte New York City'deki New School for Social Research'in kurucularından olmuştur (Jorgensen, 1999: 164). John Dewey, Charles Beard, Dean Roscoe Pound gibi yıldızlar ile birlikte New School for Social Research ders vermesi istenmiş ve o da kabul etmiştir. Fakat uzun sürmeden bununda tadı kaçmaya başlamıştır. Çünkü dersleri anlaşılmaz dille anlatmış ve dersleri giderek daha sıkıcı bir hal almıştır. İlk zamanlarda dolup taşan dersler, çok kısa bir süre sonra bir avuç öğrenciye dönmüştür (Heilbroner, 2013: 211). T.B.Veblen ile öğle yemeğinde karşılaşan bir öğretmen arkadaşına göre: "Onun yüzü bütünüyle derin bir hüznle, neredeyse ümitsizlikle kaplanmıştı. Hiçbir şey onu, ufak bir menfaat belirtisi kadar harekete geçirmez veya heyecanlandırmazdı"(Jorgensen, 1999: 164).

Çok ilginç bir şöhret ve başarısızlık hikâyesiydi onunki. H.L.Mencken onun için şöyle demiştir: "Veblencilik bütün ihtişamıyla parlıyordu. Veblenciler-Veblen Kulüpleri ve dünyanın bütün acıları için Veblen çareleri vardı. Chicago'da Veblen Kızları vardı; belki Gibson Kızları artık yaşlandığı ve umut kırıcı olduğu için..."(Dorfman, 1934: 492). Fakat bütün bunların Veblen için bir önemi kalmamıştı o artık kişisel olarak çaresiz, kimsesiz kalmıştır. Çünkü sağlığı iyiden iyiye bozulmuştu ve üzerinde çalıştığı konular da beklediği ilgiyi görmemiştir. Çok zor duruma düşmüştür. Sonunda kendisi gibi önemli iktisatçılar olan Wesley Mitchell ve Isadore Lubin gibi birkaç eski öğrencisi T.B.Veblen'in bakımını üstlenmiştir. T.B.Veblen ise sabırsızlıkla düşündüğü umut ettiği yenedünyanın kurulmasını, mühendisler ve teknisyenler döneminin başlaması için beklemiştir. Uğraştığı, beklediği şeylerin olmayışı onu yeterince düş kırıklığına uğratmıştır. New School'dan Horace Kallen "Beklediği şey olmayınca, belirgin bir irade ve ilgi kaybının, bir tür ölüme yönelimin işaretlerini sergilemeye başladı" şeklinde anlatmıştır T.B.Veblen'in hasta ve çaresiz halini (Heilbroner, 2013: 211-12).

Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosunun(NBER) kurucusu olan Wesley Mitchell ile aşırı derecede Veblen yanlısı olan ve daha sonraları ABD Senatörü olan Paul H.Douglas 1924 yılında Amerikan Ekonomi Cemiyetinin başkanlığına T.Veblen'in getirilmesi için çalışmışlardır. Fakat aday komitesi teklifi kabul etmemiştir.

T.B.Veblen'in iktisatçıdan ziyade sosyolog olması bahane edilerek karşı çıkmıştır. Bu karşı çıkmaya rağmen Veblen taraftarlarından oluşan bir komite ile T.B.Veblen'e AEA'ya katılması ve bir kabul konuşması yapması koşulu ile bu görev verilmiştir. Onca uğraşlara rağmen Veblen bu görevi kabul etmemiş ve "bunu reddetmek bana büyük bir zevk verdi. Bu göreve ihtiyacım olduğu zaman bana teklif etmemişlerdi" şeklinde açıklama yapmıştır (Dorfman, 1934: 491-92). Bu kararı vermesine neden olan belki de artık iyiden iyiye bozulmuş sağlığıydı. Öğretmenlikten sıkılmış ve artık yorgun düşmüştür, 1926 yılında ölümüne kadar yaşayacağı California'ya taşınmıştır (Tilman, 2004: 2).

California'da ki son günlerini kulübesinde üvey kızı Becky ile geçirmiştir (<http://www.geocities.ws/veblenite/biography.html>,02.11.2013). Mutsuzdu ve belirsiz onlarca düşünceyle boğuşarak, yerleşmişti kulübesine. Yaşadığı o çalkantılı hayat artık durgunluğa eriştiğinde, değerlendirmeye alınırsa, geriye dönüp bakıldığında ne huzurlu ne mutlu ne de başarılı bir hayat geçirmiştir. Artık yetmişine gelmiştir ve yazmayı çok sevmesine rağmen bir daha yazmamıştır (Heilbroner, 2013: 212).

T.B.Veblen California'da 1929 yılında Büyük Buhran baş göstermeden kısa bir süre önce yaşadığı hayat gibi yine yalnız bir şekilde 3 Ağustos'ta kalp krizi geçirerek ölmüştür (Dowd, 2000: 2). Yalnız öleceğini biliyormuş gibi arkasında bir not bırakmıştır. Bıraktığı notta şöyle demiştir; "Ölüm zaman, uygun, kolay bir şekilde yapılabilirse, olabildiğince çabuk ve ucuz bir yolla, dini ve başka türlü bir tören olmaksızın yakılmak; Küllerimin denize veya denize dökülen büyükçe bir nehre savrulması da dileklerim arasındadır; hiçbir çeşit ve nitelikte mezar taşı, tabut, mezar kitabesi, resim, tasvir, yazıt, anıt istemiyorum, anım veya adım hiçbir yerde veya hiçbir zaman olmasın, yani ne biyografim, ne portrem, ne anıtım, ne ölüm ilanım, ne bana yazılmış ne benim yazdığım basılmış veya yayınlanmış, tıpkıbasımı yapılmış, kopyalanmış veya dağıtılmış mektuplar..."(Dorfman, 1934: 504).

Bıraktığı nota sadık kalınmıştır. Vasiyetindeki isteği üzerine cesedi yakılıp külleri Pasifik'e denize atılmıştır (Heilbroner, 2013: 213). Yani isteği üzerine mezar taşı

yoktur. Zaten vasiyetindeki isteklerinden sadece bu dileği yerine getirilmiştir. Bu isteği dışındaki her şey tam tersi şekilde uygulanmıştır (Skousen, 2003: 279).

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen diğer meslektaşlarından farklı olarak çok daha fazla üniversitede çalışmıştır. Çalıştığı ve konferans verdiği okulları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür;

- Carleton College (Nortfield’de (Minnesota) dindar bir kurum)
- Monoca Academy (Monoca,Wisconsin)
- John Hopkins University (Baltimore,Maryland)
- Yale College (New Haven,Connecticut)
- Cornell College (Ithaca,New York)
- University of Chicago (Chicago,Illinois)
- Harvard College (Cambridge,Masschusetts)(Burada yalnızca konferans vermiştir)
- Stanford University (Stanford,California)
- University of Missouri (Colombia,Missouri)
- New School for Social Research (New York,New York)

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblenin fikirleri, çalışmaları ölümünün üzerinden on yıl geçtikten sonra zirve yapmıştır. New Deal makalelerini yayınlamış ve Veblen takipçileri sayesinde çok önemli rakamlarla satış yapmıştır. Periyodik bir şekilde Veblen makaleleri bir başlık altında toplanmış ve yayınlanmıştır (<http://www.geocities.ws/veblenite/biography.html>:08.06.2014).

T.B.Veblen’in ölümünün ardından hayatını ve eserlerini konu alan birçok önemli eser kaleme alınmıştır. Bunlardan biri de kendisi gibi tanınmış bir iktisatçı olan öğrencilerinden Wesley Mitchell’in Veblen’in yazılarından hazırladığı bir demettir. Bir diğeri de en kapsamlı ve önemli olanı T.B.Veblen gibi kendisi de bir iktisatçı olan Joseph Dorfman’ın kaleme aldığı biyografidir. Kitap 1934 yılında tamamlanmıştır ve tam adı “Thorstein Veblen ve O’nun America”dır (New York:

Viking Press, 1934, 556 s.).Joseph Dorfman'ın deyimiyle T.B.Veblen “yenilmiş bir adam”dı (<http://www.answers.com/topic/thorstein-veblen:12.04.2014>).

Her ünlü düşünür gibi kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen'in de yaşadığı dönemde fikirleri dikkate alınmamış, öngöruları önemsenmemiş, yayınladığı kitap ve makaleler hak ettiği ilgiyi bulamamıştır. Zamanını aşan düşünceleriyle, döneminin sosyal sıkıntılarına bulduğu çözümlerle beklenenin aksine yalnız kalmak zorunda kalmıştır. Ancak ölümünün ardından düşüncelerine önem verilmiş ve eserleri çoğaltılmıştır.

1.1.5. Evliliği

Toplumun en küçük ölçekli yaşam ünitesi ailedir. Aileler sağlam evlilikler ile kurulur. Aile yapısının sağlam olduğu toplumlarda daha sağlıklı nesillerin yetiştiği kanıtlanmıştır. Sağlıklı aile yapısı sağlam evliliklerle sağlanır. Evliliğin sağlam taşlar üzerine kurulması bireyleri de psikolojik olarak daha sağlıklı yapar ve toplum içinde daha başarılı ve faydalı olmasını sağlar. Evlilik kişinin sosyal açıdan da gelişmesini sağlar (http://www.aep.gov.tr/wp-content/uploads/2012/10/01_02_evlilik_ve_aile_hayati.pdf:07.08.2014).

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen sıkıntılı, mutsuz hayatına iki evlilik sığdırmıştır. Kendi içinde de problemleri olan, aslında aile insanı olmayan T.B.Veblen yaptığı evliliklerde de mutlu olmamış ve mutlu edememiştir.

Veblen ilk evliliğini Ellen Rolfe ile 1888'de yapmıştır. Aralarındaki ilişki Veblen Carleton'da iken başlamıştır. Ellen Rolfe üniversite rektörünün yeğeni idi (Edgell, 2001: 19).Ellen Rolfe, aydın, entelektüel bir yapıda ve parlak bir kişiliğe sahipti (Reisman, 1995: 8).

İlişkileri boyunca hep çalkantılı yaşamları olmuştur. Çünkü Veblen'in kadınlara olan düşkünlüğü hiç değişmemişti, dolayısı ile Ellen'a hiç sadık kalmamıştır. Veblen'in düşüncesizliği, bazen boşboğazlığı en kötüsü de Ellen'a karşı acımasız davranışları

yüzünden, bazen de Veblen'in içine kapanık, anlaşılmaz, duvarlar örülü kişiliği aralarındaki hep o soğuk mesafeden dolayı Ellen onu defalarca kez terk etmeye kalkmıştır (Heilbroner, 2013: 195).

Ellen'a, Veblen'in bu olumsuz davranışları, kavgaları sorulduğunda o,yaşanan tartışmaların, kırgınlıkların sonrasında her zaman Veblen'in çeşitli bahaneler bularak barışmaya geldiğini anlatmıştır (Jorgensen, 1999: 26). İlişkilerine bakıldığında, her ikisinin de ailesi bu evliliğe karşı çıkmışlardı. Ellen'ın üvey kız kardeşi babalarının bu evliliği hiç onaylamadığını söylemiştir (Jorgensen, 1999: 26).

T.B.Veblen'in babası ise bu evlilik hakkında; Gördüğüm en garip şey iki hasta insan evleniyor ve biz bundan iyi bir şey bekliyoruz diye yorum yapmıştır (Edgell, 2001: 20). İlişkileri en başından sağlıksız başlamıştır ama bütün karşı çıkmalara rağmen onlar evlenmişlerdi. Basit bir evlilik töreninin ardından çift Ellen'ın ailesine ait olan yazlık bir evde ikamet etmiştir (Jorgensen, 1999: 26). Evlenmişlerdi ama bu evlilik her iki taraf içinde mutluluk getirmemişti. Çünkü T.B.Veblen zor bir kişilik, zor bir karakter ve aynı zamanda da dayanılmaz bir koca olmuştur. Karısını sinirlendirmek için, hayranlarından gelen mektupları eşinin göreceğini bildiği cebinde taşımıştır. Fakat çapkınlıkları, dayanılmaz kişiliğine rağmen evliliğinin düzeleceğini zanneden yine kendisi olmuştur. İyi bir koca olmadığı gibi hiçbir zaman iyi bir aile insanı da olmamıştır, Ellen'ın hamile olduğunu sandığı bir dönemde ona kızarak babasının evine göndermiştir. Çünkü hiçbir zaman kendisini babalığa uygun görmemiştir. İlişkileri T.B.Veblen'in anlaşılmaz davranışları ve çapkınlıklarından dolayı her zaman problemlerle devam etmiştir (Heilbroner, 2013: 210).

Özel hayatındaki sıkıntıları iş hayatında da devam etmiştir. Ellen'la birlikte California'ya taşınmışlardı. California'ya taşındıkları yıl T.B.Veblen Stanford Üniversitesi'nde ders vermeye başlamıştır. 1906 yılında kapı komşusu olan Ann Fessenden "Babe" Bradley, California Üniversitesi'nde doktora yapmaktaydı. Kısa bir süre içerisinde T.B.Veblen ile samimi olmuşlar ve çok sürmeden de aralarında yasak ilişki başlamıştır. Üstelik Babe'de evliydi. Babe artık Veblen'in metresi olmuştu ve aralarındaki yasak ilişkiyi o kadar abartmıştır ki Ellen'a artık Veblen'i

bırakması gerektiğini söyleyen mektuplar bile yazmıştır (Jorgensen, 1999: 114-15). Veblen ile Babe arasındaki ilişki 1909 yılı sonunda, Ellen, Babe'nin kendisine yazdığı mektupları ve eşinin yaptığı uygunsuz ilişkileri kanıtlarla beraber Stanford Rektörü David S.Jordan'a gönderdiğinde ortaya çıkmıştır. T.B.Veblen'in özel hayatında yaşadığı, iş hayatı için daha uygunsuz olan bu yasak ilişki sonucunda T.B.Veblen Stanford'daki işinden kovulmuştur (Skousen, 2003: 276). Yaşanan onca tatsız olay sonucunda Ellen ile mutsuz evlilikleri 1911'de son bulmuştur (Heilbroner,2013: 210). 1914 yılında da T.B.Veblen ve Babe yaşadıkları yasak ilişkiyi evlilik ile neticelendirmişlerdir (<http://www.geocities.ws/veblenite/biography.html:08.06.2014>). Evlendiklerinde Veblen 57,Babe ise 37 yaşındadır. T.B.Veblen'in Babe'den de çocuğu olmamıştır, fakat Babe'nin önceki evliliğinden iki çocuğu olmuştur (Skousen, 2003: 277).

T.B.Veblen ve Babe çiftinin evliliği, Babe'nin rahatsızlığı sebebiyle sıkıntılı günler geçirmiştir. Çünkü Ann "Babe" Bradley'in hiç peşini bırakmadığı bir rahatsızlığı olmuştur, sürekli sinir krizi geçirmektedir. Son dönemde sinir krizleri artmaya başlamıştır. Son geçirdiği krizden sonra 31 Mayıs 1919 yılından beri hastanede yatmaktadır. Bu krizler Babe'yi rahat bırakmamıştır ve en son gelen krizi atlatamamıştır. 1920 yılında vefat etmiştir (<http:// www.geocities.ws /veblenite/ biography. html:08.06.2014>).

1.1.6. Akademisyen Thorstein Veblen

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen'in bütün hayatı, evliliği, işi, okul hayatı gibi hocalığı da problemlidir. Öğrencilerine yeterince faydalı olamamıştır. Her büyük insan gibi değeri yaşadığı dönemde fark edilememiş, kendisini ifade edememiştir. İçine kapanık hali onun dahi zekâsını da gölgede bırakmasına sebep olmuştur.

Kişiliğinin bir yansıması olarak hayatı, T.B.Veblen'in eğitmen kişiliği de bir hayli ilginç geçmiştir. Chicago Üniversite'nde sosyalizm üzerine ders verilmesine izin verilen tek kişi olması ilginç ve ilgi çekici yanının güzel bir örneği olmuştur

(Skousen, 2003. 272). Elbette ki onun öğretim tarzı herkes tarafından beğenilmemiştir. Çünkü ders anlatırken öğrencileri canlandırmaya hiç uğraşmamıştır. Tuhaftır öğrencilerinin kendinden uzak olmasından mutluluk duymuştur (Heilbroner, 2013: 198).

Ünlü bir bilgin olan James H.Tuffs (1862-1942,Amerikalı ünlü bir filozof uzun dönem Chicago Üniversitesi felsefe bölümünde başkanlık yapmıştır), T.B.Velen’i sınav yaptığı esnada sınıfta görmüştür ve o anı şöyle anlatmıştır: ”odaya girdiğimde sınav başlamıştı ve tanımadığım biri soru soruyordu. Konuşması, sanırım dinlediğim en yavaş konuşmaydı, sorunun sonuna geldiğinde başlangıcını unutmuştum. Ama biraz sonra temel konulara, meselenin asıl kararlılığı hariç, kendi görüşlerini açığa vurmadan nüfuz eden ince bir zekânın varlığını gördüm” şeklinde ifade etmiştir (Dorfman, 1934: 118).

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen’in derste konuşması gayet alçak sesle, yumuşak ve monoton bir yapıya sahip olmuştur. Haliyle bu öğretim tarzı da hiç dikkat çekici olmamıştır (Dorfman,1934: 248-49). Fakat T.B.Veblen’i dikkatle dinleyen birkaç kişi için bu rahatsızlık veren ses, bu kişilik övgüyü hak etmiştir. T.B.Veblen’in derslerinden birine yanında bir arkadaşını getiren öğrencilerden biri T.B.Veblen hakkında şunları söylemiştir: ”Bu ses niye ürperticiydi? Yavaş yavaş konuşan bir ölünün sesi de olabilirdi. O yarı kapalı göz kapaklarının ardındaki ışık kaybolsa, ne değişirdi? Fakat onu günlerce dinleyen bizler o alışılmadık tavrın, eşya üzerinde gezinen, dalgın ve özgür zekâsı çekiciydi ama hastalıklı bir kişilikmiş gibi görünüyordu. Düşüncesinin bilimselliği şaşırtıcı ve güzeldi. Pek çok zihni allak bullak eden ve kendisi için bir amaç haline gelen ayrıntıları belleğinde tutar ve büyük tasarının muhteşem çizgilerini asla kaybetmezdi. Yumuşak bir ses, bir dakika içinde güncel bir slogan parçasını veya popüler bir komedi şiiirini bir görüşü açıklamak için en ustalıklı biçimde kullanabilir sonrada bir Latin ilahisini kıta kıta aktarabilirdi”(Dorfman, 1934: 316).

T.B.Veblen, kitaplarla geçirilmiş bir gecenin sonrasında yorgun gözlerle sınıfa gelir, kalın Alman kitabını masanın üzerine bırakarak tiryakisi olduğu sigarayı yakar ve

sinirli bir halde kitabın sayfalarını çevirmeye başladılar” şeklinde anlatmıştır Peter Wooltson, Veblen’in sınıftaki halini. Öğrencilerinden biri olan Peter Howard Wooltson ise, Veblen’in dersteki tavrını şöyle anlatmıştır:”Hafif gıcırdayan sesle, eski Almanların köy ekonomisini anlatmaya başladı. Sonra, yükselen soylu sınıf tarafından dayatılan ve ruhban sınıfı tarafından onaylanan adaletsiz bir yasal kurmacaya değindi; dudakları alaycı bir gülümsemeyle kıvrılmış, gözleri şeytanca parlamıştır. Aristokratların arzusunun Tanrı’nın arzusu olduğu şeklindeki zalim varsayımı acı bir alayla paramparça etmiştir. Modern kurumlar içinde aynı içerimlemelerden söz açmış, yavaşça kıkırdamış, sonra yine tarihe dönmüş, anlatmaya devam etmiştir (Dorfman, 1934. 249).

Diğer bir öğrencisi olan W.Mitchell ise T.B.Veblen ile ilgili şöyle demiştir “ Thorstein Veblen’in rahatsız edici bir etkisi vardı; döneminin en bildik düşünceleri, sanki dış güçler tarafından onun kafasında işlenen tuhaf ürünlermiş gibi, öğrencilerin bilinçsizce öğrendikleri basmakalıp sözleri didik didik eden, başka bir dünyadan gelmiş bir ziyaretçiydi o... Sosyal bilimlerde, akli, koşulların açıklanamaz zorbalığından kurtaran başka hiçbir azat edici ve muhakeme diyarının sınırlarını bu kadar genişleten tek bir kimse yoktur” ([http:// vebleninyolundan. blogspot.com.tr /2012/12/kim-bu-veblen.html:04.06.2014](http://vebleninyolundan.blogspot.com.tr/2012/12/kim-bu-veblen.html:04.06.2014)).

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen’in öğrencileri ile arasında iletişim kopukluğu olmuştur bu iletişimsizlik Veblen ile çalıştığı kurumlar arasında da yaşanmıştır. Çünkü T.B.Veblen kurallar karşısı, neredeyse kural düşmanı olmuştur. İstekleri, tavırları, kural tanımazlığıyla fakülte yöneticileri ile arasında hep sorun çıkarmıştır. Yoklama almamış, sınav yapmamış, ödevlere bakmamış ve her öğrenciye “C” vermiştir. Fakat bir öğrencinin burs için daha yüksek bir nota ihtiyacı olursa itiraz etmeden istediği notu vermiştir (Pressman, 1999: 88-89).

T.B.Veblen’in dersleri hep kalabalık olarak başlamış, daha sonraları ise giderek tenhalaşmıştır. Bazı dersleri ise tek bir öğrenci ile son bulmuştur (Reisman, 1995: 14). Derslerinin takibi konusunda ilginç bir örnek olarak çalıştığı bir üniversitede odasının kapısına ders saatini açıklayan şöyle bir not asmıştır: “Thorstein Veblen,

Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri 10-11 arası” daha sonraları T.B.Veblen’in dersinin sıkıcı geçmesi, verimli olmadığı düşüncesi ve yoklama almaması gibi nedenlerle kapısına astığı o not “pazartesi günleri;10’dan 10.05’e kadar“ şeklinde değiştirmek zorunda kalmıştır. T.B.Veblen öğrencilerinin derslerini takip etmemesi durumundan rahatsızlık duymamış aksine bu durumdan mutluluk duymuştur (Heilbroner, 2013: 198).

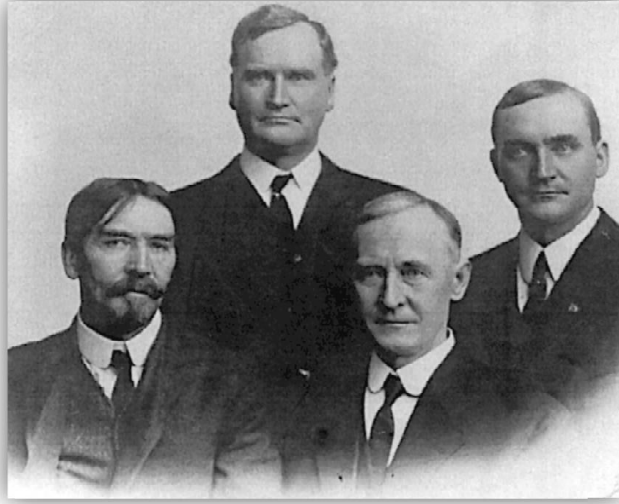
1.1.7. Ailesi

Aile toplumun temeli olarak kabul edilir. Toplumsal yapıyı oluşturan temel kurumların başında gelir. Bir toplum ancak kendisine özgü değerleri eğitimin, çalışma hayatının, ailenin ve devlet yönetiminin içinde yer ederek geleceğe dönük sağlam adımlar atabilir. Sağlam toplum ve aile yapısı da sağlam bireylerin yetişmesinde etkilidir (http://www.manevisosyalhizmet.com/wp-content/uploads/2011/07/turkiyede_aile_degerleri.pdf:11.08.2014). T.B.Veblen’de aile kültürünü almış, ilk eğitimini geniş ailesinde tamamlamıştır.

Bu geniş çiftçi ailenin reisi olan, T.B.Veblen’in babası Thomas Anderson Veblen, genç yaşında iken Amerike’ya göç etmiştir. Thomas Veblen genç yaşındayken Amerika’ya gelmesine rağmen hep Norveç dili konuşmuştur. Marjinal bir kişiliğe sahip olmuştur. Thomas’ın, Veblen’in hayatında baskın bir etkisi olmuştur. Komşuları Thomas’ın sert bir kişiliğe ve girişimci bir yapıya sahip olduğunu söylemişlerdir. Thomas tarımla uğraşmıştır. Tarımda makineleri kullanarak çiftçilikle uğraşan komşularına örnek olmuştur (Reisman, 1995: 5-6). Çiftçiliğinin yanı sıra Thomas çok usta bir marangoz ve inşaatçılık gibi farklı yeteneklere sahip olmuştur. Öyle ki yaşadığı her yerde onun ustalığını sergileyen işçiliği görmek mümkün olmuştur. Çiftlikte yaşadıkları evi neredeyse tamamen kendi elleri ile inşa etmiştir (<http://www.geocities.ws/veblenite/txt/florence.txt>:25.02.2014).

Thomas Veblen kişilik olarak, sert mizaçlı, soğuk, çocuklarına karşı bile mesafeli olmuştur. Thorstein ise babasını, tanıdığı en duygulu, ince ruhlu saf bir insan olarak tanımlamıştır (Heilbroner,2013: 193).

T.B.Veblen'in küçük kardeşi olan ve genellikle Ed diye hitap edilen John Edward annesini anlatırken tanrının şimdiye kadar yapılmış en hızlı makine şeklinde bir beyne sahip olduğunu söylemiştir (Jorgensen, 1999: 10). Güzel bir kadını Kari, hareketli bir insandı, zekiydi, Thomas'ın aksine daha cana yakındı. Veblen'in hayatı boyunca etkisinden çıkamadığı İzlanda halk bilgisini ve Norveç destanlarını anlatan şüphesiz ki annesi olmuştur (Heilbroner, 2013: 193). Kari cana yakınlığıyla birlikte bir o kadar da tuhaf bir tarafı vardı. Yaratıcı tarafını her anne gibi çocuklarını korumak ve onlara bakabilmek için kullanmış ve çok çalışmıştır (Reisman, 1995: 6-7). Kari ve Thomas 2 Mayıs 1847 yılında Amerika'ya göç etmişlerdi ve göç etmeden kısa bir süre önce de evlenmişlerdir (Jorgensen, 1999: 11).

Fotoğraf 1.3 Vablen ve erkek kardeşleri

Kaynak: <http://elegant-technology.com/resource/Veblen/PDF>

Kari ve Thomas Amerika'ya göç ettiklerinde maddi açıdan kötü durumdaydılar, bu durum geleceklere için kaygılanmalarına neden olmuştu üstelik Thomas'ın sağlık durumu da bozulmuştur. Fakat bu olumsuzlukların aksine Kari'nin parlak, keskin, dikkate değer bir zekâsı ve doğaüstü denilecek kadar doktorluk yeteneği vardı. Kırık kemikler, yaralara dikiş gibi küçük operasyonlara müdahale etmiştir. Doğumlarda

yardımcı olmuştur. Civar kasabalara kadar Kari'nin ünü yayılmıştır. Ebeveynler çocukları ile ilgili bir konuda ondan fikir almaya bile gelmişlerdir (<http://www.geocities.ws/veblenite/txt/florence.txt>:25.02.2014).

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen 6 çocuklu ailenin bir parçasıydı. Kardeşleri John Edward, Andrew, kız kardeşi Emily, Orson ve Betsey'dir. Kardeşleri arasından Ed ve Andrew'e göre Veblen babasının en çok sevdiği gözde oğlu olmuştur (Jorgensen, 1999: 13).

Kardeşlerinden Andrew 1848 yılında Michigan Gölü güneyinde bulunan Washington'a bağlı Ulao Köyü'nde doğmuştur. Iawo State Üniversitesi'nde yıllarca fizik profesörlüğü yapmıştır. Ülke çapında birçok fizik öğretmenin yetişmesinde etkili olmuştur. Andrew'in üniversite mezunu olması diğer kardeşler için önemli bir örnek olmuş, diğer kardeşlerin de okuması için etkili olmuştur (<http://www.geocities.ws/veblenite/txt/florence.txt>:06.06.2014).

Kız kardeşi Emily ise 1850 yılında, 1 Haziran 1853 yılında ise ikinci oğlu olan Orson dünyaya gelmiştir. Çocuklarının eğitime önem veren baba Thomas Veblen kız çocukları için aynı şeyi düşünmemiş, kız çocuklarının sadece din eğitimi almasının yeterli olacağını düşünmüştür, fakat Emily babasının bile önyargılı davranışlarına rağmen Amerika'da üniversite mezunu olan ilk Norveçli kız olmuştur (<http://www.elegant-technology.com/resource/EMILY.PDF>:10.09.2014).

Görülmektedir ki ailenin diğer bireyleri de T.B.Veblen gibi başarılı olmuşlardır. Fakat yapılan kaynak taramalarında diğer kardeşler hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Veblen, gerek içine kapanık, yalnızlığı tercih eden kişiliği, gerek döneminden farklı ve uçuk giyim tarzı ile toplumda dışlanmıştır. Bu dışlanmışlık ile Veblen daha çok içine kapanıp içinde yaşadığı topluma daha çok uzaklaşmıştır. Özel devam ettiği yaşam tarzı ile iş hayatında sıkıntılar yaşadığı için ekonomik sorunlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. İyi okullarda, dönemin iyi bilim adamları ile çalışan Veblen, aldığı eğitimi çalışmalarına yansıtmıştır. Fakat tecrit edilmiş kişiliği, içinde yaşadığı

toplumun ekonomik ve sosyal yapısını eleştiren çalışmaları nedeni ile çalışmaları yayınlandığı dönemde kabul görmemiştir.

Özel hayatındaki ve ekonomik anlamdaki sıkıntıları, toplumsal olarak dışlanması, akademik anlamda kabul görmemesi, öğrencileri ve arkadaşları tarafından takdir ve sevgi görmemesi Veblen’i çalışma yapmaktan alıkoymamıştır. Bu bağlamda Veblen okumaktan, araştırmaktan, çalışmaktan geri durmayarak iktisat bilimi için önemli bir çok eser vermiştir.

2.BÖLÜM

KURUMSAL İKTİSADA GİDEN SÜREÇ

Her iktisadi düşüncenin oluşması ve bilimsellik kazanabilmesi için öncelikle uzun bir hazırlık dönemi geçirmesi gerekmektedir. Bu hazırlık döneminde iktisadi düşüncenin doğduğu ortamın sosyo-kültürel şartları, iktisadi yapısı gibi çevresel faktörler iktisadi düşüncenin şekil almasını sağlamaktadır. İktisadi düşüncenin doğup şekil aldığı ortamda genellikle toplum tarafından kabul edilmesi, düşünce dünyasında kendini ispatlaması, iktisadi hayata uygulanabilir olması, iktisadi olaylara çözüm getirebilmesi özelliği ile iktisadi düşünce dünyasında kendisine yer edinmektedir. Kurumcu okulda iktisat tarihinde yerini almadan önce bir hazırlık dönemi geçirmiş yani kurumcu okulun oluşmasına zemin hazırlayan bir evreden geçmiştir. Kurumsal iktisadın ortaya çıkması ve gelişmesi de dönemin sosyo-kültürel şartlarından ve dönemine hâkim olan iktisadi görüşün sarsılmasından etkilenecek gerçekleşmiştir.

20.yy'ın henüz başlarında oluşmaya başlayan Kurumcu Okul Ortodoks teoriyi eleştirerek kurumsal iktisadın temelini oluşturmuştur. Kurumsal İktisadın en önemli temsilcisi T.B.Veblen, diğer temsilcileri ise J.R.Commons, V.Mitchell, C.Ayes'tir. Kurumcu Okul çok farklı düşünceleri içerisinde barındıran ve birçok farklı bilim ile iktisat biliminin ilişkisine önem veren bir disiplindir. İlk olarak Amerika'da doğan kurumsal iktisadın oluşmaya başladığı ortamda kurumcu okulu etkileyen, öncelikle anavatanı Amerika ve daha sonrasında ise dünyada genel hâkim olan sosyo-ekonomik yapıyı incelemek oldukça önem taşımaktadır (Savaş, 1997: 645).

Kurumsal İktisadın yeşermeye başladığı dönem tarihin gördüğü en önemli ve köklü değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Sosyal sınıflar sürekli değişim geçiriyor, etnik

olarak kırılmalar yaşıyordu. Uluslar arası piyasalarda da değişim yüzünü gösteriyordu. Kitle üretimi, yeni pazara olan ihtiyaç ve pazar arayışları, dünya siyasi ve ekonomik coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi gerekliliği sorununu ortaya çıkarmıştır (Küçükkalay, 2011: 288).

Amerikan ekonomisi bu sosyal değişimlerin yaşandığı dönemde iç savaş ile birinci dünya savaşı arasındaki zaman diliminde çok hızlı bir gelişme yaşamıştır. Bu gelişme dünyanın en büyük ve en güçlü ekonomisinin Amerika'da oluşmasını sağlamıştır. Yaşanan bu ekonomik gelişme toplumun bütün kesimlerinde aynı etkiyi yaratamamıştır. Tam tersi gelir grupları arasındaki uçurum büyümüştür. Özellikle de çalışan kesim yaşanan bu gelişmeden payını alamamış ve dolayısıyla yaşam şartları olması gerekenin çok altına düşmüştür. Ekonomideki gelişme ücretli kesimin çalışma saatlerine ek olarak yansımış, bunun yanında çalışma saati uzadığı gibi ücretler düşük kalmış, sosyal güvence imkânı da sağlamamıştır. Ücretli kesimin aleyhine gelişen durum işçi çocuklarını da olumsuz etkilemiş, yüksek eğitim alma imkânı bulamamışlardır. İşverenler ise çalışanların tersine bu durumdan fazlasıyla yararlanmış, ekonomik gelişmenin şartlarını lehlerine kullanmış, işçiler üzerinde etkin güç olmaya çalışarak özel haklarına bile müdahale etmişlerdir. Sanayileşmenin işverenlere sağlamış olduğu aşırı güç ücretlerde aynı etkiyi göstermemiş vergi yükü ise fazlasıyla çalışanlara yüklenerek, işçilerin mağdur olmasına sebep olmuştur (Savaş, 1997: 646).

Amerika'nın yaşadığı sıkıntılar o dönemdeki koşulların, kıta Avrupasından daha farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü o dönemde iktisadi anlamdaki en önemli gelişme olan mevcut üretim yapısındaki değişiklik Amerikan ekonomisinde dünyanın diğer ekonomilerinden çok daha hızlı bir şekilde yaşanmıştır. Amerika sanayileşme sürecini çok kısa sürede yaşamıştır. Sanayileşme süreciyle beraber Amerikan ekonomisine hâkim olan tarım sektörünün önemi azalmıştır. Tarımın öneminin azalmasının bir sonucu olarak da Amerika'da tarımda çalışan nüfus oranında düşüş yaşanmıştır. Bu nedenle de nüfusun dağılım oranı da değişiklik göstermiş, kente olan göçlerde artış yaşanmış, tarım dışı istihdam ve üretimde de

artış meydana gelmiştir. Amerika’da sanayi devriminin gerçekleştiği dönemde, sosyal anlamda da çalkantılar yaşanmıştır.

Yine aynı dönemde Amerika’da meydana gelen önemli değişiklik de işletmeler üzerinde olmuştur. Bu gelişmelerin bir göstergesi olarak da 1870’lerde başlayan monopollerin ve büyük işletmelerin oluşmaya başlamış olmasıdır. Bu monopolleşme eğilimi ve büyüyen şirketler hem ekonomik hem de siyasi anlamda fazlasıyla güçlü hale gelmişlerdir (Mayhew, 1988: 21-23/Demir, 1996: 80). Güçlü şirketlerin baskısı ile ortaya çıkan ücretlerdeki uyumsuzluk işçi hareketlerine neden olmuş ve bu duruma da polis gücü ile müdahale edilmiştir. Sanayi korunmaya çalışılmış, bunun yanında demiryolu şirketleri devlet desteği görmüştür. Bütün bu yaşananlar toplumsal ve siyasi yozlaşmalara neden olmuştur. Sanayi devrimin neden olduğu olumsuz etkileri engellemek için koruma amaçlı 1887 tarihli Eyaletler Arası Ticaret Yasası (Interstate Commerce Act) ile 1890 tarihli Sherman Antitröst Yasası (Sherman Antitrust Act) dönemin şartları sebebiyle uygulamaya geçmiştir (Savaş, 1997: 646).

Sanayi devriminin yaşandığı dönemde önceki dönemlerden farklı olarak yaşanan yeni bir durum da bankalaşma türlerinin yaşanmasının dış kaynağının çekilmesine yönelik çalışmaların artması, çok daha geniş piyasaların oluşturulmasıdır (Mayhew, 1988: 23/Demir: 1996; 80). Sanayi devrimi toplumun hemen hemen her kesimine aynı oran da yansımamış olsa da toplumun geneline etki etmiş ve bu etki çok hızlı bir şekilde yaşanmıştır. Yaşanan değişimlerin diğer bir etkisi de okulda, basında, kilisede ve devlet yönetiminde tutuculuğun, muhafazakârlığın etkin bir güç haline gelmesidir (Oser and Blancfield, 1984: 361/Demir: 1996: 80).

Her yeni gelişme, teknolojik ilerleme, sosyal ve toplumsal olay, siyasi olaylar toplumlar üzerinde etkili olmaktadır. Dolayısı ile sanayi devriminin doğurduğu sonuçlar öncelikli olarak üretim tarzını, çalışan kesimin iş alanlarındaki dağılımını etkilemiştir. Bu doğrultuda sanayi devriminin, hızlı bir şekilde etki göstermiş olması toplumsal alışkanlıkları da etkileyerek dönemin ekonomik faaliyetlerini dolayısı ile ekonominin işleyişini etkilemiştir. Sosyal, bilimsel, ekonomik, siyasi gelişen her olay

meydana getirdiği sonuçlar itibari ile topluma hâkim olan mevcut yapıyı sorgulanır hale getirmektedir.

Sanayi devriminin yaşatmış olduğu köklü değişimin doğurduğu olumsuz sonuçlar yerleşik iktisadın teorilerinin yetersizliğini ortaya koymuştur. Yerleşik iktisat teorilerini tamamen yok saymamakla beraber bu teorilere olan güven sarsılmıştır. Yerleşik iktisat toplumun genel ekonomik yapısını açıklamakta yetersiz kalmıştır (Küçükkalay, 2011: 288). Genel kabul gören “bırakınız yapsınlar” liberalizm düşüncesinin mümkün olan en iyi sonucu vereceği düşüncesi de sarsılma yaşamıştır (Savaş, 1997: 646).

Sanayi devrimi ile birlikte yaşanan değişim süreci sonucunda “bırakınız yapsınlar” düşüncesinde olan güvenin sarsılmasıyla birlikte iktisadi hayata devlet müdahalesinin gerekliliği düşüncesi gündeme gelmiştir(Demir, 1996: 79). İşte bu ekonomik, siyasi ve sosyal şartlarda hüküm süren ekonomik sistemin yetersizliği Kurumcu İktisadın oluşumuna zemin hazırlamıştır (Erim, 2013: 149). 19.yy’ın son dönemleri batı topluluklarında hâkim olan iktisadi ve siyasi akımlar çok çeşitlidir. Dönemin en hâkim düşüncesi Neoklasik İktisat olmak üzere Alman Tarihselciliği ve Marksizm iktisadi düşünce tarihinde oldukça etkili rol oynamıştır. Amerika’da ise Kurumcu Düşünce Okulu savunucuları etkindir (Tekeoğlu, 1993: 167/Ata, 2009: 10).

Kurumcu Okulun temsilcisi T.B.Veblen daha çok Alman Tarihçi Okulunun düşünürlerinden etkilenmiştir (Kazgan, 2012: 187). Alman Tarihçi okul düşüncesinden etkilenen Kurumcu Okulun temsilcisi T.B.Veblen esasen Neoklasik ve Marksist İktisadın görüşlerini eleştirerek ve eleştirdiği görüşlere alternatif fikirler üretmek için çalışma alanı oluşturmuştur bir akımdır (Aktan ve Vural, 2006: 2/ Ata, 2009; 11). T.B.Veblen özellikle Neoklasik İktisadın ekonomik faaliyetlerinin temeline bireyi oturtmasını eleştirerek, ekonomik faaliyetlerin temel faktörünü ve iktisadi gelişmenin kaynağını bireylerin değil kurumların oluşturduğunu savunmuştur. Ekonomik gelişmenin dinamiğini soyut ve somut kabul edilebilecek kurumlara yüklemiştir (Küçükkalay, 2011: 289).

İktisadi Düşünce Tarihi'nde T.B.Veblen isimli çalışmanın bu bölümünde ilk olarak bir heteredoks iktisat okulu olan kurumsal iktisadın eleştirdiği, ortodoks iktisat olan neoklasik iktisadın daha iyi anlaşılabilmesi için iktisadi düşünce tarihinde önemli bir yere sahip olan ortodoks ve heterodoks iktisat ayrımını anlatmak yerinde olacaktır. Sonrasında T.B.Veblen'in temellerini oluşturduğu kurumsal iktisadın eleştirdiği bir Ortodoks iktisat olan Neoklasik İktisadın olduğu ortam, Neoklasik İktisadın temel varsayımları, temsilcileri ve kurumsal iktisadın Neoklasik İktisada yönelttiği eleştiriler açıklanmaya çalışılacaktır. Bu açıklamaların ardından da en önemli temsilcisi T.B.Veblen olan Kurumsal İktisadın dayandığı temel düşünce, genel özellikleri ve iktisadi düşünce tarihine katkısı incelenecektir.

2.1. İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİNDE ORTODOKS VE HETERODOKS FARKI

İktisat tarihi incelemelerinde en önemli konularından birisi de Ortodoks ve heterodoks iktisat ayrımıdır. Ortodoks iktisat kavramı sadece batılı ülkelerin üniversitelerinde okutulan iktisat teorisini kapsamaktadır. Fakat Sovyetler Birliği dağılınca, Rusya ve ona bağlı Doğu Avrupa devletlerinde piyasa ekonomisine geçildikten sonra Ortodoks iktisat evrensel bir nitelik kazanmıştır.

Esasında Ortodoks ve heterodoks ayrımının temelinde, iktisat biliminin kapsamı ve içeriğiyle kullanılması gereken metodoloji açısından önemli farklılıklar vardır (Savaş, 1997: 12). Yöntem tartışmasında ortodoksiyi oluşturan taraf kuramlarının temelinde doğa bilimlerinin varlığını kabul etmektedirler ve bunu bilimsellik kriteri olarak almaktadırlar. Yöntemin temelini bireye dayandırarak iktisat bili

Ortodoks iktisat bugünde genel olarak kabul görmüş haliyle kıt olan kaynakların yarattığı sıkıntı ve sınırsız insan ihtiyaçlarının doğurduğu sorunları araştırmalarının temeli olarak seçmiştir. Bu sorunları ise, üretim faktörlerinin optimum dağılımı, milli gelirin bölüşümü, istikrarlı ekonomi, milli gelirin artırılması gibi dört gruba ayırmıştır. Ortodoks iktisat, hangi mallardan ne kadar üretileceği ile milli gelirin nasıl bölüşülmesi gerektiği gibi konuları mikro iktisadın inceleme konuları yapmıştır.

Ortodoks teori araştırma alanını, dağılım, bölüşüm, istikrar ve büyüme gibi konularla sınırlandırmışken, heterodoks iktisat toplumlarda, ekonomilerde farklı özellik gösteren, toplumlara farklılık kazandıran kendilerine has etkenlerin araştırılmasına yönelmiştir. Ortodoks iktisat davranışları sınırlayarak sadece belli bir sosyal, politik ve ekonomik kurumsal yapı çerçevesinde incelemiştir, heterodoks iktisat var olan bu kurumsal yapının hangi etkilerle ve neden değiştiğiyle ilgilenmişlerdir. Bir iktisatçının en özet haliyle söylediği gibi, “Ortodoks iktisat neyi veri olarak kabul ettiyse heterodoks iktisat onları açıklamaya çalışmış, heterodoks iktisadın veri olarak kabul ettikleri varsayımları Ortodoks iktisat inceleme konusu yapmıştır (Landreth, 1976: 4/Savaş, 1997: 13). Bu sebeplerle iktisat tarihi Ortodoks ve heterodoks iktisat arasındaki bir türlü uzlaşamaz çatışma örnekleri ile doludur.

Bu açıklamalar doğrultusunda ortodoks iktisat ve heterodoks iktisat arasında, iktisat bilimine bakış açıları da bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ortodoks iktisat iktisadi davranışları kısıtlayarak, belli sosyal, politik ve ekonomik yapı çerçevesinde varsayımlar yaparak incelerken, heterodoks iktisat toplumlara farklılık kazandıran niteliklerin de araştırılmalarına dâhil etmiş, var olan kurumsal yapıyı bütün ayrıntıları ve etki eden unsurları da kapsayan araştırmalar yapmışlardır. Bu doğrultu da ortodoks iktisat olması gerekeni, fakat hayali olan bir kurumsal yapıyı incelerken, heterodoks iktisat mevcut kurumsal yapıyı ve bu yapıya etki eden gerçek hayat ile ilişkili unsurların incelenmesi gerektiğini öngörmektedir.

Heterodoks iktisat ise iktisadın konusunu ve yöntemini daha farklı bir şekilde ele almıştır. Marksist İktisat, Alman Tarihçi Okulu, Amerikan Kurumcuları ve Post-Keynesyenler heterodoks iktisadın önemli temsilcileridir. Heterodoks iktisatçılar, iktisat bilimini diğer sosyal bilimlerle ilişkilendirerek iktisadın kapsamını genişletmiştir. İktisada sosyoloji, antropoloji, psikoloji, siyaset ve tarih biliminden katkılar yaparak iktisat bilimini geliştirmiştir (Savaş, 1997: 13). Heterodoks iktisat bireyden ziyade toplumun genelini temel alan bir yaklaşımı esas almıştır (Yılmaz, 2012: 5).

Ortodoks ve heterodoks iktisat arasındaki iktisat biliminin kapsamı konusundaki tartışma, iktisatta kullanılması gereken yöntemin de tartışılmasına neden olmuştur. Ortodoks iktisatçılar ceteris paribus koşulunu dikkate alarak analiz yapmışlardır. Heterodoks iktisatçılar ceteris paribus koşulunun sadece doğal bilimlere uygulanabileceğini savunmuşlar, bu varsayımın iktisat bilimi için uygun olmadığını söyleyerek Ortodoks iktisatçıları eleştirmişlerdir. Heterodoks iktisatçılara göre çeşitli unsurlarla her şeyin her şeye bağlı olduğunu söyleyerek ceteris paribus varsayımının ekonomik olayları açıklamada yetersiz kalacağını savunmuşlardır. Heterodoks iktisat, iktisadı diğer sosyal bilimlere kapsayacak şekilde ve de tarihteki son gelişmeleri de kapsayarak tek bir sosyal bilim haline getirilmesini savunmuşlardır.

Ortodoks teori toplumdaki mevcut gelir dağılımını savunmak için kurulup geliştirilmiştir. Heterodoks iktisat ise toplumda daha eşit bir gelir dağılımını savunarak, bunun uygulanması içinde devlet müdahalesini öngörmüşlerdir(Savaş, 1997: 13-14).

Ortodoks ve heterodoks iktisat iktisadi düşünce tarihinde tam olarak ayırımın yapılması gereken en önemli konulardan biridir. Çünkü bu kavramlar, iktisadi ekoller arasındaki temel farklılıkları ortaya koyan kavramlardır. İktisadi ekoller arasındaki temel farklılıkların tam olarak ortaya konması, iktisadi düşüncenin tarihinde yer alan ekollerin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu ayırım ile iktisadi düşüncenin genel çerçevesi çizilerek iktisadi ekollerin inceleme alanları, temel aldığı konular, analiz ettiği kuramların daha iyi anlaşılmasını sağlayarak iktisadi düşünce tarihindeki karmaşıklığın ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır.

2.2. NEOKLASİK İKTİSAT

Rekabetin erdemlerine inanan neoklasik iktisat, iktisadi düşüncede bütün rekabeti ortadan kaldırdı ve adeta iktisat teorisinde düşünce tekeli kurdu.

Gülten KAZGAN

Çalışmanın bu bölümünde kurumsal eleştirel temellerini anlamak için öncelikle yerleşik iktisat olarak iktisadi literatürde yer edinmiş neoklasik teori ve bu teorinin oluştuğu sosyo-kültürel ortam anlatılacaktır. Daha sonrasında marjinalist teorinin öncüleri ve temsilcileri, temel varsayımları, eleştirilen ilkeleri ve en son olarak da T.B.Veblen'in neoklasik teoriye yönelttiği eleştiriler açıklanacaktır.

2.1.1. Neoklasik İktisadın Doğduğu Atmosfer

Bilimsel anlamda neoklasik iktisadi düşüncenin ortaya çıkması ve gelişmesi her bilimsel düşüncenin ortaya çıkması ve bilimsellik kazanabilmesi için geçirdiği evreleri yaşamıştır. Neoklasik düşüncenin hâkim görüş olması, dönemin hâkim görüşünü zedeleyen sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmelerle beraber birçok farklı ülkeden, birçok farklı düşünürün birbirinden habersiz olarak geliştirdikleri teoriler ile gerçekleştirmiştir. Modern anlamdaki iktisadın doğması günümüzden yaklaşık 150 yıl öncesine kadar dayanmaktadır.

19.yy. 'ın sonlarına doğru iktisat düşüncesinde meydana gelen farklılıklar modern iktisadın klasik özelliklerini eleştiren ve bu özelliklerin artık terk edilmesini düşünen ve değiştirilmesine uğraş veren iktisatçıların çalışmalarıyla gerçekleşmiştir. Bu iktisatçıların gerçekleştirdiği çalışmalar sayesinde oluşan iktisadi düşünceye marjinalist kuram ya da neoklasik kuram adı verilmiştir (Erim, 2013: 119). Yerleşik iktisat denildiğinde ilk etapta akla gelen iktisat okullarının en başında Neoklasik iktisat gelmektedir. Diğer bir söylemle marjinalistler denilen yerleşik iktisada Neoklasik iktisat kavramını ilk defa 1900 yılında T.B.Veblen'dir kullanmıştır (Colander, 2000/Eren, 2012: 4).

Sanayi devrimi ile birlikte yaşanan ekonomik ve sosyal olaylar yerleşik iktisada olan güveni sarsmıştır. Bu bağlamda 1850'li ve 1860'lı yıllarda hem nüfus hızla artmış hem de tarım üretimi önemli bir ölçüde iyileşme göstermiştir. Tarım sektöründe yaşanan bu gelişme yerleşik iktisada olan güvenin sarsılma nedenlerindedir. Sanayi devriminin doğurmuş olduğu tarım sektörüne yönelik bu olumsuz sonuçla beraber yerleşik iktisadın itibar kaybetmesi Malthus'un nüfus teorisine olan güveni de

sarsmıştır. Dönemin iktisatçıları Malthus'un genellemelerini eleştirmiştir. Çünkü sanayi devrimi ile birlikte hızlı nüfus artışı ile beraber işçi sınıfının yaşam standartlarında yaşanan iyileşme Malthus'un "en az geçim seviyesi" teorisini tartışmaya açık hale getirmiş ve bu durumda klasik bölüşüm teorisinin temel taşlarını sarsmıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra aynı dönemde hızla gelişme gösteren sanayileşme ve kentleşme, yanında birçok sosyal problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu problemlere örnek olarak; sağlığa uymayan çalışma şartları, uzun süren çalışma saatleri, çocukların ve kadın işçilerin çalıştırılması, sendikaların gelişme göstermesi ve yaygınlaşması, toplumsal sağlık sıkıntılarının baş göstermesi ve yaşanan bu sıkıntıların sonucu olarak devletin ekonomiye müdahalesinin artması gibi problemler klasik teorinin temelini oluşturan "laissez faire" ilkesinin temelini sarsılmasına neden olmuştur (Savaş, 1997: 514).

İçinde bulunulan bu sosyal yapı, sıkıntılar işçi sınıfının hareketlenmesini şiddetlenmiştir ve Klasik Teorideki sınıf yapısını savunulmasız bırakmıştır. Ekonomide, sosyal yapıda gerçekleşen olaylar neoklasikleri yaşadıkları düzenden uzaklaştırmış ve alışılmışın dışında gerçek hayattan kopuk teoriler kurmaya sevk etmiştir. Yeni teori ilk adımda klasik ve neoklasik teorinin en önemli analiz konusu olan "değer" kavramının anlamına da düşünsel anlamda farklı bir bakış açısı getirmiştir. Bu bağlamda değere "imsak"ı da içererek, kapitalin daha verimli olduğu fikrini güçlendirmiştir (Kazgan, 2012: 117). Burada imsâktan kasıt, emeğin üretim sürecinde karşılaştığı sıkıntının karşılığı olan ücrettir ve emeğin hakkıdır. Peki, sermaye içinde bu geçerli midir? Yani sermayenin üretimden kâr şeklinde payını alması hakkı mıdır? Senior'a göre kâr, tüketim imkânı varken bundan vazgeçmenin, geliri harcamayıp tasarruf etmenin, bu tasarrufu yatırıma dönüştürmenin bunları yaparken çekilen sıkıntıların bir karşılığıdır. Demek ki, sermaye sahipleri gelirlerini bugün harcama imkânı varken bunu tercih etmeyip, gelecekte tüketmek için tasarruf ederken katlandıkları sıkıntının (imsakin) bir karşılığı olarak haklı bir pay olan karı kazanmaktadır. İşte Senior'un katlanılan bu sıkıntının bir karşılığı olarak haklı bir gelir kaynağı kabul ettiği değer düşüncesine imsak (sıkıntı) teorisi denir (Bocutoğlu, 2012: 36).

Eşit bireylerin, imsak ve zahmetle yarattığı değere toplum içerisindeki farklılaşma girmemiştir. A.Marshall'ın tekrardan çalışma yaptığı bu değer açıklaması ise marjinalistlerde farklı bir açıklamayı-alternatif maliyetle açıklamayı bir yerde zorunlu hale getirmiştir. Çünkü kapitalistin imsakını, emekçinin zahmetiyle aynı tutmak, sosyalistler için bir alay konusu haline gelmiştir. Yerleşik düzeni savunabilmek için klasik değer teorisinde bir değişimin kaçınılmaz hale gelmesi, marjinalizmin doğuşunu hızlandırmıştır (Kazgan, 2012: 117).

Sanayi devriminin beraberinde getirdiği olumsuz sonuçlar sosyal yapıyı çok fazla etkilemiş, bu etki o kadar keskin olmuştur ki bilinen tarihi adeta bir kılıç gibi ikiye ayırmıştır. Sermayenin yıllardır devam eden kararlı bir şekilde birikimi, ticaretin uluslararasılaşmasındaki düzenli artış, teknolojiye olumlu gelişme ve yaşanan bu gelişmenin üretim sürecinin her aşamasında uygulamasıyla birlikte siyasal yaşamda oluşan gelişmeler, yaşanan bu devrimin en belirgin nedenleri arasında gösterilebilir (Küçükkalay, 2011: 251).

Sanayi devrimi ile birlikte 19.yy da yaşanan olaylar iktisadi analizlerde bilimsel yöntemlerin gelişmesine ihtiyaç duyulduğu dönem olmuştur. İktisadi analizlerde bilimsel yöneme olan ilginin artması en başta matematik olmak üzere fizik ve diğer bilimlerle iktisat bilimi arasındaki ilişkinin güçlenmesi, iktisadi düşünce içerisinde de marjinal bir anlamda bir dönüşüm yaşanmasını sağlamıştır. Matematik ve fizik gibi bilimlerin iktisadi çalışmalarda kullanılması ile Adam Smith'in geliştirdiği klasik piyasa modeli birçok yönden eleştiriye açık hale gelmiş ve büyük ölçüde sarsılmıştır. İktisat biliminin yaşamış olduğu değişim ile klasik iktisadi çalışmalara olan güveni azaltmıştır.

İktisat ile fiziksel bilimler arasındaki ilişkinin artması ile beraber Neoklasik iktisatçılar analiz yaparlarken matematik biliminden de oldukça faydalanmışlardır. Neoklasikler matematik sembollerini teorilerini desteklemek amacıyla yoğun olarak kullanmışlardır. Matematiği analizlerinde kullanarak ilk olarak iktisada evrensel bir nitelik kazandırmaya çalışmışlardır. Böylelikle iktisadi kuramcılık ilk kez tam anlamıyla uluslar arası bir faaliyet alanı haline gelmiştir. İkinci olarak Neoklasik

İktisat matematiği piyasa sisteminin işleyişini analiz etmek için kullanmıştır. Bu şekilde hem girdilerin hem de çıktılarının fiyatlarını belirleyen faktörlerin bilinmesi gerekmektedir. Böyle olunca da fiyat uzun dönem sorunu olmaktan çıkmıştır. Fiyat teorisi daha fazla önem kazanmışken, uzun dönem büyüme ve bölüşüm meseleleri gözden düşmeye başlamıştır. Neoklasik iktisatçıların önemli bir özelliği de, iktisadi tarihsel zamandan fiili olarak koparmış ve tarihin kanunlarından bağımsızlaştırmıştır. Neoklasik yazarlar, tarihsel süreç içerisinde toplumların nasıl ve ne yönde değiştiğini incelemek yerine daha çok piyasa koşullarında üretici ve tüketicilerin aldıkları kararlara ve aldıkları kararların sonuçlarının analizine önem vermişlerdir (Erim, 2013: 120). Neoklasik iktisadın genel hatları itibarıyla tamamlandığı 1900'li yılların ilk yarısına gelindiği zaman, bugün iktisat terminolojisinde mikro iktisat adı ile bilinen tahlilin iskeleti oluşmuş durumdaydı Mikro iktisadın konuları iktisatçılar arasında en çok ilgi çeken alan haline gelmiştir. (Küçükkalay, 2011: 254).

Mikro iktisadın temel inceleme konusu olan kıtlık probleminin bir sonucu olan fakirlik sorunu da sanayileşme sürecinde baş gösteren sosyal bir problemdir. Fakirlik problemi de klasiklerin desteklediği rekabetin olumsuz bir sonucudur ve özellikle de milli gelirin bölüşümü konusunda kendini göstermektedir. Bu nedenle de neoklasikler iktisat teorisi alanında klasiklerin üretime verdikleri önemi eleştirmiş, tüketici talebi ön planda tutulurken iktisat politikası alanında da dikkatler üretimden bölüşüme kaydırılmıştır (Savaş, 1997: 513). Toplum, sınıflardan oluşan bir yapı olarak analiz eden A.Smith ile bireylerin özgür tercihlerinin oluşturduğu bir yapı olarak inceleyen neoklasik iktisat arasındaki kopuş iktisat teorisinin daha sonraki aşamalarına fazlasıyla damgasını vurmuştur (Sarfati, 2005: 117).

Klasik iktisadın güncelleştirilip, revize edilmesi olarak da ifade edilen neoklasik iktisatta değer teorisi Karl Marks'ın Marksist teorisinin etkisi ile beraber yeniden açıklanmıştır. Burada ise dikkat çeken nokta, klasiklerin makroekonomik yaklaşımlarına dokunmamakla birlikte, mikro ekonomik araçların, üretici-tüketici gibi mikro karar vericilerinin davranışlarını incelemek için kullanılmasıdır (Altınöz, 2014: 15).

İktisadi düşüncede marjinalist kuramı “marjinalist dönem” olarak nitelendiren günümüz yazarları bulunduğu gibi, bu durumu abartılmış bir saptama olarak düşünenlerde bulunmaktadır (Erim, 2013: 120). Dar anlamda 1870-1920 yılları arasında hâkim görüş olmuş ve Klasik değer teorisinde köklü bir değişiklik yaratmış olan marjinalist iktisatçılar, ideolojik olarak liberal felsefe görüşüne sadık kalmışlardır ve ayrıca 1920’lerden sonraki dönemde de görüşlerini temsil edecek ve devam ettirecek okullar kurmuşlardır (Erim, 2013: 123). Neoklasik iktisat bir son olmamış aksine müdahaleci devlet anlayışının temellerini atarak her şeyin yeniden alevlenmesini sağlamıştır (Küçükkalay, 2011: 254).

Buraya kadar görülmektedir ki sanayi devriminin etkisi ile beraber tarım üretiminden sanayi üretimine geçilmesi, sanayi üretiminin artması... Vb. ve bu gelişmelerle beraber rekabetin ortaya çıkması, tekellerin oluşması gibi gelişmeler yaşanmıştır. Fakat sanayi alanında yaşanan gelişmeler toplumsal alana aynı anda ve aynı oranda yansımamıştır. Sanayi alanındaki olumlu gelişme, ücretli kesime aynı şekilde yansımadağı için toplumda eşitsiz gelir dağılımına neden olmuştur. Toplumsal anlamda yaşanan olumsuz gelişmeler, üretim sistemindeki değişiklik gibi nedenler uzun bir süredir düşünce sistemine ve ekonomik hayata hâkim olan klasik teorinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda klasik iktisadi düşüncenin liberal ideolojisi sanayi devrimi ile beraber önemini kaybetmeye başlamış ve dolayısıyla devlet müdahalesini gündeme getirmiştir. Klasik teorinin analizlerinin temeli olan liberalizmin sarsılması ile beraber, klasik düşüncenin mevcut teorileri de itibar kaybetmiş, mevcut ekonomik yapıyı açıklamakta yetersiz kalmıştır. Marjinalist teori, klasik iktisadi düşüncenin sarsılmaya başladığı bu dönemde ortaya çıkmıştır. Geliştirdikleri marjinalist teori ile klasik teoriden ayrılarak, klasiklerin açıklayamadığı konuları açıklamaya çalışmışlardır.

Marjinalistler de klasikler gibi teorilerinin temelini bireyi oturtmuş, bu yöntemle toplumun davranışlarına açıklama getirmeye çalışmışlardır. Temel düşünce olarak klasik teoriye bağlı kalmış olsalar da yaptıkları analizlerde farklılık göstermişlerdir. Bu farklılık analizlerinde matematikten faydalanmış olmalarıdır. Bu şekilde analiz yaparak iktisada evrensellik kazandırmaya çalışmışlardır. Klasik teorinin itibar

kaybetmeye başladığı dönem olan sanayi devrimi neoklasik teorinin yayılmasını ve kabul görmesini hızlandırmıştır.

2.1.2. Neoklasik İktisat Öncüleri ve Temsilcileri

Neoklasik iktisat, toplum ve iktisatçılar tarafından kabul görüp hâkim görüş olmasından, önce marjinalist teoriyi dile getiren ve analizlerinde kullanan iktisatçılar sayesinde gündeme gelmiştir. Klasik iktisadi düşüncenin sanayi devriminin doğurduğu sonuçlar ile beraber önemini kaybetmesiyle yeni teori arayışında olan iktisatçıların marjinal analizi geliştirmeleri ile, marjinalizm iktisat tarihinde gündeme gelmiştir. Marjinal analizi ilk olarak gündeme getirip öncü olan isimler dışında marjinalizmi geliştirip iktisadi hayata uygulayarak genel kabul görmesini sağlayan birçok önemli isim vardır. Bu bölümde marjinalist teorinin gelişimine katkıda bulunan önemli isimler anlatılacaktır.

İktisadi literatürde “Piyasa Ekonomisinin Başarısızlığı” olarak bilinen (<http://www.canaktan.org/ekonomi/iktisat-okullari/okullar/neo-klasik-iktisat.htm/10.09.2014>)1830-1900 döneminde değişik ülkelerde yaşamış bir grup iktisatçının oluşturmuş olduğu iktisadi düşüncüyü tanımlamak için kullanılan neoklasik iktisat, bu tanımla ile ister istemez bir genelleme içermektedir. Bunun nedeni ise bu okulu oluşturan iktisatçıların, değişik teorilerle ana düşünceye katkıda bulunmuş olmalarıdır (Küçükkalay, 2011: 247). Neoklasik iktisat, marjinal değer ve bölüşüm teorilerinde ortak düşünceye sahip olan okulların oluşturduğu bir bütün olarak da tanımlanabilir (Mousavi and Garrison,2003: 131/Atik, 2009: 4).

Neoklasik teorinin geliştirmiş olduğu marjinal analiz, akılcı davranan, bu sebeple de her iktisadi davranışı hesaplayıp sorgulayan, bu davranışların faydasını ve maliyetini ve de getiri, götürüsünü görmek için çalışan bireye, çıkarlarını gözetebilmek için net bir kategori oluşturmaktadır (Paya, 2012: 121).

Marjinalist devrimin 1870’lerde ortaya çıktığı genel kabul görmesiyle beraber yine aynı şekilde yaygın bir diğer gerçek de marjinalizmin bir moda haline gelmesinden

çok daha önce bazı düşünürlerin bu kavramları çeşitli konularda kullanmasıdır. Jeremy Bentham 1840'lı yıllarda marjinal fayda kavramını kullanmıştır. Fransız iktisatçı Jules Dupuit(1804-1866)'in marjinal kavramını Bentham'dan daha önce kullandığı bilinmektedir. Alman Wilhelm Gossen ise (1810-1854) azalan marjinal fayda kavramını 1854 yılında ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Bugün marjinalizmin Gossen ile başladığını söylemek bir gelenek halini almıştır. Fransız Augustine Cournot (1801-1877) ve Alman Johann Heinrich Von Thünen (1780-1850) marjinal gelir ve marjinal verim kavramlarını kullanan isimlerdir (Savaş, 1997: 518). Adı geçen düşünürler, bir okulun temsilcisi olmaktan çok ve bir okul etrafında toplanmaksızın, “marjinalist teorinin” zamanından çok daha öncesinde sözcülüğünü yapmışlardır. Yaşadıkları dönemde çok fazla etkili olamamış fikirleri dikkate alınmamıştır. Çağından önce yenilik başlatan bütün düşünürler gibi etkisiz kalmışlardır ve marjinalizmin yayıldığı dönemde fikirleriyle beraber yeniden gündeme gelmişlerdir (Kazgan, 2012: 121).

1870 ile 1900 yılları arasını kapsayan dönemde oluşumunu tamamlayan marjinalizm ilk defa “talep teorisinde” uygulama alanı bulmuştur. Marjinal fayda kavramının bulunması ve talep teorisinde uygulanmasının üzerinden yaklaşık olarak 20 yıl geçmesinden sonra bazı iktisatçılar “marjinal ilke”sinin üretim ve gelir bölüşümü teorisinde de uygulama alanı bulacağını keşfetmişleridir. Marjinal produktivite kavramının üretim ve bölüşüm teorisine uygulanması ile birlikte marjinalizm “mikro iktisat” olarak literatürde yer almış çalışma alanının bütün konularda uygulama alanı bulmuş ve 1890 yılında Alfred Marshall'ın “İktisadın İlkeleri” adlı kitabı ile birlikte Ortodoks iktisadın genel çerçevesi belirlenmiştir (Savaş, 1997: 519).

Bütün bu açıklamalar, tanımlamalar çok geniş bir alana yayılmış, genel kabul görmüş, birçok farklı ülkeden temsilcisi ile neoklasik teorinin anlaşılmasını kolaylaştırmak için gruplama yapılarak teorinin daha iyi anlaşılmasını sağlamışlardır. Neoklasik düşünce okulu içerisindeki iktisatçılar bugüne kadar yapılan bazı gruplamalara ya da bakış açılarına göre analiz edilmişlerdir (Küçükkalay, 2011: 247-248). Bir gruplama şekline göre neoklasik okulda değeri maliyete dayandıran birinci grup ve değeri faydaya dayandıran ikinci bir gruptur (Turanlı, 2011: 155).

Tablo 2.1 Neoklasik İktisat Gruplama Yöntemi

1.Grup	2.Grup
İngiltere Cambridge Ekolü	Neoklasik Ekolün Öncüleri
Avusturya Viyana Ekolü	1.Kuşak Marjinalistler
İsviçre Lozan Okulu	2.Kuşak Marjinalistler
İsveç Stockholm Okulu	Neoklasik İktisadın Tamamlanması (Alfred Marshall)
ABD Ekolü	

Kaynak: Küçükkalay (2011) “İktisadi Düşünce Tarihi”,Beta Yayınları, İstanbul, s.247- 248.

Değere göre gruplama yönteminden farklı olarak gruplama yöntemi kullanılmıştır. Tabloda birinci grup olarak belirtilen gruplama tarzına göre marjinalist teori ülkeler şeklinde ekollere ayrılarak analiz edilmiştir. Ülkeler bazında yapılan gruplamaya göre neoklasik teori 5ana grupta açıklanmaktadır. Bu şekildeki bir gruplama tarzı bazı karanlık noktalara açıklık getirirse de aynı zamanda geride bilinmez başka karanlık noktalar bırakmıştır. Ülkeler baz alınarak yapılan gruplama sisteminde her bir düşünürün marjinalist ekole katkısını anlamak ve birbiri ile olan ilişkisini görebilmek zorlaşmaktadır. Çünkü bu tarz bir gruplama çok geniş perspektifli bir düşünce okulu olan neoklasik iktisat çok fazla düşünürün kimi büyük kimi küçük katkılarından meydana gelmiş bir bütündür. Bu bağlamda ülkeler bazındaki sınıflandırma marjinalist düşüncenin tamamını görebilmemiz açısından bazı sorunlar çıkarmaktadır. Tabloda ikinci grup olarak belirtilen gruplama ise ekol ve ülke ayrımı yapmaksızın, neoklasik iktisatçıların çalışmaları ve ekole yaptıkları katkılardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Bu şekilde yapılan gruplamada ise düşünürler dört gruba ayrılarak, marjinalist teorisinin gelişme evreleri sırasıyla ve bütün olarak açıklanmaya çalışılmıştır(Küçükkalay, 2011: 248).

Neoklasik teori, çok geniş bir coğrafyada kabul görmüş ve birçok farklı düşünürün birbirlerinden habersiz olarak yapmış oldukları katkıların meydan getirdiği bir bütündür. Fakat düşünürlerin yapmış oldukları katkıların bir düzenleme, genelleme yapılmadan anlaşılabilmesi oldukça güçtür. Bu doğrultuda neoklasik teorisinin daha sistemli bir şekilde aktarılabilmesi için yukarıdaki tablo yöntemi kullanılmıştır. Tabloda 1.grup olarak adlandırılan yöntemin eksiklerinden dolayı genel olarak

2.grup olarak belirtilen yöntem kullanılmış ve daha çok tercih edilmiştir. Sonraki bölümde 2.grubun sınıflandırma yöntemi kullanılarak marjinalist teori genel hatları ile anlatılmaya çalışılacak ve marjinalizmin temsilcileri, önemli isimleri ve son olarak da Alfred Marshall ile teorinin tamamlanma süreci anlatılacaktır.

2.1.1.1. Birinci Kuşak Marjinalistler

Bu bölümde daha önceki bölümdeki açıklamalar doğrultusunda neoklasik teorinin temsilcileri ve 1.kuşak olarak kabul edilen düşünürleri ve bu düşünürlerin teoriye katkıları anlatılmıştır. Burada gruplama yönteminin tercih edilmesinin amacı ise geniş bir coğrafyaya yayılmış olan ve birçok iktisatçının katkıda bulunduğu teorinin daha disiplinli bir şekilde açıklanarak anlaşılmasını kolaylaştırmaktır. Bu bağlamda gruplama yönteminde birinci kuşak iktisatçıları olarak geçen düşünürler marjinalist teorinin en önemli temsilcileri arasındadır.

Uzun bir dönemi kapsayan neoklasik iktisat teorisinin ilk kısmını oluşturan birinci kuşak üç önemli iktisatçıdan oluşmaktadır. Marjinalistlerin “birinci kuşağı”nı oluşturan üç iktisatçı temsil ettikleri görüşleri hemen hemen aynı yıllarda, ama farklı ülkelerde ve birbirlerinden etkilenmeden açıklamışlardır. Bu önemli üç iktisatçı William Jevons(İngiltere), Leon Walras(İsviçre) ve Carl Menger (Avusturya)dir. Bu iktisatçıların savundukları görüşlerinin ortak noktası mübadele değerini belirleyen etkenin üretim maliyeti değil “marjinal fayda” olduğunu söylemeleridir. Düşüncelerini marjinal fayda temeline oturtarak kullanım değeri ile değişim değeri arasında bağ kurmuşlar ve A.Smith’in “kıymet paradoksu”nu açıklamayı başarmışlardır. Marjinal faydanın değerini belirleyen en önemli unsur olarak kabul edilmesi ile değeri üretim maliyeti ve emek maliyeti ile belirlenmiş olan Klasik ve Marksist Teoriden tam olarak kopuş olmuştur (Savaş, 1997: 519-521).

Marjinalistler kurmuş oldukları teorileri fiziksel bilimler gibi sağlam temellere oturtmak istemiş, bunun için de fizik biliminden faydalanmışlardır. Neoklasik iktisadın öncüleri kendi yarattıkları teorilere şablon olarak fizik bilimini kullanmışlar, fizik biliminin teorilerinden faydalanmışlardır. Marjinalistlerin

kullandıkları strateji oldukça basitti. Onlar 19.yy fizik teorisi denklemlerini alıp değişkenlerin isimlerini değiştirerek ekonomiye uygulamışlardır. Kullandıkları fizik teorileri ile görünmez elin varlığından bahsetmişlerdir (www.eoearth.org/view/article/154813-12.07.2014).

1.kuşak marjinalistlerin ilk ve en önemli ismi William Stanley Jevons'tur, İngiltere'de bir demir tüccarının oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Babası onu Lonra'da Univercity College'e göndermiştir. Burada kimya ve botanik eğitimi almıştır. Bu arada da babasının işleri kötüye gittiği için Avustralya'da Sydney Darphanesindeki memurluğu kabul etmiştir ve beş sene sonra kolej eğitimini tamamlamak için tekrar Londra'ya dönmüştür (Turanlı, 2011; 170). Daha sonra ise iktisat eğitimi almıştır. 1871 yılında "Theory of Political Economy" isimli kitabını yayınlamıştır ve bu kitapla beraber "fayda" kavramının temellerini atmıştır. Fayda kavramının temellerini oluşturduğu kuramına ise Bentham'ın "faydacı" fikirleriyle başladığını söyleyen Jevons değeri belirleyen en önemli etkenin fayda olduğunu söylemiştir (Erim, 2014: 124).

Jevons da diğer önemli düşünürler gibi farklı bir kişiliğe sahiptir ve tuhaf bir tarafı vardır. Parlak zekâlıdır ve oldukça başına buyruk bir yaşamı vardır. Mill, Smith veya Aristo kim olursa olsun, itaat etmeyi reddediyorum derken, başına buyruk aykırı bir ses olduğunu belli etmiştir (Küçükkalay, 2011: 249). Jevons, marjinal fayda kavramını düşünce sistemine getirdiğinde 24 yaşında ve daha Londra Üniversitesi'nde yüksek lisans öğrencisidir. Jevons'un özel yazışmaları dikkatle incelendiğinde marjinal fayda kavramını 1860'larda keşfettiği görülmektedir bu da Menger ve Walras'a göre Jevons'un çok daha önce harekete geçtiğini ve parlak zekasını kullanmayı becerdiğini göstermektedir (Savaş, 1997: 522).

Jevons yaptığı analizlerde değere önem vermiştir. Değer derken kastettiği şey mübadele değeri yani fiyattır. Bu yüzden de analizlerinde fiyatla ilgilenmiştir (Erim, 2014: 124). Jevons mübadeleye konu olan malı şöyle tanımlamaktadır: "zevk veren veya acıyı defeden herhangi bir nesne, hareket veya hizmet ", fayda ise:"herhangi bir şeyin amacımıza hizmet eden soyut niteliğidir ve mal olarak değerlendirilebilir".

Fayda sağlayabilmek için yapılan her şeyde bir nebze de olsa zahmete katlanılır. Jevons fayda sağlayabilmek için zahmete katlanma durumunu ise şu şekilde açıklar: "isteklerimizi en fazlasıyla ama en az zahmetle tatmin etmek, arzu edilen şeyin çoğunu, arzu edilmeyenin en azıyla elde etmek, yani zevki maksimize etmek, iktisadın problemi'dir". Fayda da zarar da malın içerisinde olmadığı için bu, malın insan ile ilişkilerinden doğmaktadır. Bu yüzden de malın marjinal faydası da o maldan sahip olunan miktarın azalan bir fonksiyonudur (http://www.eshet.net/public/-1_mosselmans.pdf/06.06.2015).

Jevons analizlerinde matematiği oldukça yoğun bir şekilde kullanmıştır. Onun teorisi sürekli bir değişime tabidir. Çünkü Jevons diferansiyel hesapların kullanımı ve iktisat teorisinin belirsiz yapılarla çevrili olduğunu söyler ve bu değişimin haklı olduğunu savunmuştur (<http://www.eoearth.org/view/article/154813/> neoklasik ikt.24.10.2014). Jevons'un "subjektif kıymet teorisi" ve bu teorisini de matematiksel yöntemlerle açıklaması onu klasik düşünceden ayırmıştır. Fakat Jevons'un yaşadığı dönemde klasik düşünce çok yaygın ve o kadar güçlüdür ki, kendi görüşleri gerekli ilgiyi görememiştir (Savaş, 1997: 521-522).

Jevons erken yaşta henüz 47 yaşındayken Güney İngiltere'de denizde boğularak ölmüştür. Erken ölümüne rağmen düşünceleri de zekâsı gibi ekonomi için parlak fikirler ortaya çıkarmıştır (Küçükkalay, 2011: 249).

Jevons'tan sonra birinci kuşağın ikinci önemli ismi Leon Walras'dır. Walras Birinci kuşağı oluşturan üç yazar içerisinde matematiği analizlerinde en fazla kullanan isim olmuştur ve çabalarının önemli bir bölümünü "genel denge denklemleri"ni oluşturmak için harcamıştır. Öyleki Walras'ın iktisat teorisine yaptığı en önemli katkı "genel denge" kavramıdır. Shumpeter'e göre Walras'ın yaptığı bu katkı, onu "pür teorist iktisatçıların en büyüğü" yapmıştır. Walras görüşlerini oluştururken Quesnay, Candillac, Say, Cournot gibi önemli iktisatçıların görüşlerinden, eserlerinden ve felsefe profesörü olan babasından yararlanmıştır (Savaş, 1997: 522).

Walras'ın serserilikle geçmiş bir gençliği olmuştur. Uzun bir süre iş kovalamıştır. Kendisi bir Fransız olmasına rağmen Fransa'da eğitim alma şansı bulamamıştır.

Serseriliği nedeni ile sürekli savrulmak zorunda kalmıştır. Amcasından büyük bir miras kalınca, Rus kontesi olan karısını terk etmiştir üstelik evin hizmetçisi ile yapmıştır karısına bu ihaneti (Küçükkalay, 2011: 249).

Walras, Lozan Okulunun kurucusu olarak bilinir ve bu şekilde kabul edilmiştir. Köken olarak Fransızdır. Aslında önceleri edebiyatla ilgilenmiş ve roman yazmaya çalışmıştır. Daha sonraları ise babasının yönlendirmesi ile iktisatla ilgilenmiştir ve iktisatla ilgili ilk bilgilerini de babasından almıştır. 1874’de “Elements d’economi Ploitique Pure” isimli önemli eserini yayınlamıştır (Erim, 2014: 126). 1870 yılında Lozan Üniversitesi’nde iktisat kürsüsünde profesörlük yapmış ve burada çalışmaya başladıktan sonra da tamamıyla kendini iktisat kuramlarının incelenmesine ayırmış ve çalışmalarına yenilerini ekleyerek bunları yayınlamıştır. 1898’de üniversitedeki görevinden ayrılmıştır, ayrılırken yerini öğrencisi Pareto’ya bırakmıştır (Turanlı, 2011: 165).

Walras’ın çalışmalarında; ekonomik aktiviteler, sebep-sonuç ilişkisi değil, karşılıklı ilişkilerle belirlenir. Değeri, nadirlik ve marjinal faydaya bağlamaktadır (<http://issuu.com/ugur1984/docs/makale.09.10.2014>). Modern anlamda neoklasik teorinin çerçevesini Leon Walras’ın çizdiğini söylemek mümkündür. Walras’ın çağdaşı olan Alfred Marshall, Adam Smith iktisadının teorisini devam ettirerek kısmi denge analizini kullanmıştır ve tek piyasalardaki kısmi denge üzerinde durmuştur. Bu çalışmasıyla yaptığı analizin zaman aralıklarını analiz dışı bırakması, ekonomide genel denge modeline ulaşmayı zorlaştırmıştır. Bu yüzden Walras, bu zorlukları engellemek için kısmi denge analizi yerine statik bir model kullanmayı tercih etmiştir ve kullandığı bu yöntemle matematiksel analizin önündeki engelleri kaldırmıştır (Thomson, 1997: 28/Atik, 2009: 5).

Leon Walras’ın denge teorisindeki görüşlerinin yanı sıra faydayı maksimum kılmanın ekonomi için itici güç olduğunu söylemiş ve mübadele ekonomisinde tam rekabet şartlarında en yüksek toplam faydanın sağlanabileceğini söylemiş ve bunu da kanıtlamak için matematiksel bir sistem kurmuştur (Savaş, 1997: 522).

Tam rekabet şartlarında faydayı maksimum kılabilmenin mümkün olduğunu söyleyen Walras'ın geliştirmiş olduğu matematiksel sistemin iki farklı yönü vardır. Bunlardan ilki:

1. Bilimsel yönüyle incelenecek olursa, çok kısıtlayıcı ve soyut, gerçeğe ilişkisi çok az olan varsayımları ile ekonomide bütün mal ve üretim girdileri fiyatlarıyla bütün mal miktarlarının, birbirleri ile tutarlı olacakları şekilde teşekkül edeceğini gösterir. Parametreler değişmediği sürece sistemin istikrarlı olduğunu söyler, parametreler değiştiğinde ise bütün sistem yeni duruma uyum sağlamak için tekrardan birbirleriyle uyumlu fiyata ve miktarlara ulaşmaya kadar değişir.
2. İdeolojik olarak ise sistem, tam rekabet koşullarında maksimum anlamda bir refaha ulaşacağını göstermektedir. Bu açıklama ise A.Smith'in "görünmeyen el" prensibinin, matematiksel olarak ifade edilmesidir.
3. Walras kurduğu bu sistemle "ideal bir düzen" kurduğunu savunsa da tam rekabet şartlarında ekonominin kendi düzeni içerisinde kendi kurduğu ideal düzene yöneleceğini düşünmüştür (Walras, 1954: 244/Kazgan, 2012: 129).

Walras'a göre genel dengenin iki koşulu vardır:

- Satın alınan malların marjinal faydaları ile üretim faktörü fiyatları birbirleri ile orantılı olmalıdır. Eğer bu orantı olmazsa maldan elde edilecek fayda maksimize edilmiş olmaz.
- Bireylerin yaptıkları harcamalar elde ettikleri gelir ile sınırlıdır. Yapılan harcamalar gelirlerine eşit olmalıdır. Bireysel bütçe denklemleri, marjinal fayda denklemleriyle beraber her maldan satın alınan miktarı göstermektedir. Tüketici denklemleri fiyat ile marjinal faydanın belirli olduğunda her bireyin bütçesini optimum bir şekilde nasıl dağıtmak gerektiğini gösterir (Erim, 2014: 127).

Yani Walras'ın ekonomisini genel olarak anlatmak gerekirse, ona göre ekonomi bir bütündür. Bu bütün içerisinde mal, hizmet ve sermaye piyasaları vardır. Bu

piyasaların her birinde dengenin oluşabilmesi için ilk önce fiyatların oluşması gerekmektedir. Fiyatın oluşabilmesi içinde arzla talebin, mal, emek, sermaye, arz ve taleplerinin malların, hizmetlerin, maliyet ve satış fiyatlarının eşitliği ve tam rekabet şartlarının etkin olması gerekmektedir. Bu koşullar tam anlamıyla sağlandığında her piyasa içerisinde mübadele olur ve dengeler gerçekleşmiş olur (Turanlı, 2011: 167-168).

Birinci kuşak marjinalistlerden Carl Menger düşünceleri çok hızlı bir şekilde etki gösteren önemli isimlerinden biridir. Daha sonraları Avusturya Okulu olarak adlandırılacak düşünce akımını oluşturan bir grup iktisatçı Menger'in görüşlerini benimseyerek onu izlemeye başlamışlardır (Savaş, 1997: 522). Bu okula mensup bütün düşünürler Avusturya okulunun kurucusu olarak kabul edilen Menger'in "Ekonomi İlkeleri" ve "Ekonomi Problemleri ve Sosyoloji" adlı eserlerinden de anlaşılacağı üzere Avusturya Okulunun tamamen tek düze bir sistem olmadığını söylemişlerdir. Okulun temsilcisi olarak Menger'in kabul etmişlerdir fakat 2. Kuşağa mensup ve Avusturya Okulu'nun kurulmasına yardımcı olarak kabul edilen Eugen von Böhm-Bawerk ile Friedrich von Wieser birbirleri ile ve aynı zamanda Menger'de birçok konuda fikir ayrılıklarına düşmüşlerdir. Avusturya Okulunun düşünürleri arasında yaşanan fikir ayrılığı ve anlaşmazlıklar okulun bütün mensuplarınca tamamen kabul edilen bir düşünce okulu olarak tanımlanmasını zorlaştırmıştır (http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/kalpali-avusturya-iktisat.pdf.26.10.2014).

Menger'in incelediği temel konu ne "milletlerin zenginliği" ne de piyasa sisteminin tutarsızlığı olmuştur. Menger'in analizleri için önemli olan insan ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bilinçli olarak yapılan girişimleri ifade eden bireysel insan faaliyetleridir. Birey faaliyetlerine önem vermesi ile Menger'e göre iktisadın konusu amaçlı insan faaliyeti ve sonuçları, iktisadi analizin temeli ise "metodolojik bireycilik" olmalıdır. Menger iktisadi sorunları sebep sonuç ilişkisi ile birbirini takip eden nedensellikler zinciri olarak kabul etmiştir (Yay, 2004: 2).

Menger aynı zamanda analizlere konu olan ekonomik mal kavramını açıklayarak kavram kargaşasını aşmıştır. Ona göre mallar insan ihtiyaçlarını giderebiliyorsa mal niteliğini taşırlar. Menger'e göre mal olmanın şartları vardır. Bir şeyin mal kabul edilebilmesi için 4 koşulu sağlaması gereklidir. Aksi durumda yani şartlardan herhangi biri sağlanmazsa o şey mal olarak kabul edilemez. Menger'in tanımına göre mal olmanın şartları şu şekildedir;

- a) Öncelikle bir insan o şeye ihtiyaç duymalı ya da ihtiyaç duyma ihtimali düşünülmelidir.
- b) O şeyde ihtiyacı gidermek için geçerli durumlar olmalı. Mesela bir hastanın hasta olma durumu devam etmekle beraber bu hastalıkta kullanılan ilacın kullanma tarihi geçtiyse mal özelliğini kaybeder.
- c) Bu geçerli durumun insanlar tarafından bilinmesi, örneğin belirli bir hastalık için kullanılan ilaca sahip olan bireylerin, o ilacı kullanacak hastadan habersiz olması durumu.
- d) Konu olan şeyin, ihtiyaç gidermek için elverişli durumda olması gereklidir.

Neoklasik iktisat teorisinin yaratıcılarından biri olarak kabul edilen Menger, genel kabul görmüş fayda teorisinin birleştirici ilkesini reddetmiştir (<http://www.eoearth.org/view/article/154813/> 10.10.2014). Menger'e göre, tükettikleri maldan sağladığı marjinal faydaları eşitlediklerinde maksimum faydada olabileceğini ve bir dengeye ulaşacağını söylemektedir. Onun söylediği bu durum ise ancak malların birim fiyatları eşit olduğunda gerçekleşebilecek zor bir durumdur. Bu düşüncesinin yanı sıra Menger fiyatın oluşmasına da katkıda bulunmuştur ve bu katkısı, oldukça temel ve etkili olmuştur. Fiyatları arz ve talebi temel olarak açıklama yoluna gitmiştir. Bu analizi ile klasik iktisada benzemektedir. Fakat klasiklerden farkı arz ve talebi etkileyen unsurları açıklamasındadır. Bu unsurları ise özet halinde "fayda" olarak ifade etmek mümkündür.

Menger klasik iktisatçıların eksikleri ve kusurları olduğunu kabul etmiş ve klasikleri eleştirmiştir. Fakat sadece eksiklerinin olması gibi nedenlerle iktisat bilimini terk etmenin anlamsız olduğunu söylemiştir. Kendisi iktisadın evrensel kanunlarının

olduğunu savunmuş ve bunu da ispatlamak için çalışacağını ilan etmiştir. Menger döneminin metodoloji konusundaki tartışmalarına içtenlikle katılmıştır. İktisadın bilim özelliği taşıyabilmesi için ahlaki değerden bağımsız olması gerektiğini savunmuştur. Çünkü ahlaki değerlerin bilime tamamen uzak olduğunu söyler. Menger aynı zamanda Tarihçi Okula ve de onun önemli temsilcilerinden biri olan Gustav Schomoller'in görüşlerini eleştirmiş ve karşı çıkmıştır. Bu yüzden de kendisi ve öğrencileri Alman üniversitelerinde çalışmamışlardır (Erim, 2014: 125-126).

1.Kuşak iktisatçılar, iktisat teorisine marjinalizm kavramını dahil etmiş, bunun uzantısı olarak da marjinal fayda kavramı ile analizlerini anlaşılır hale getirerek, ekonomik analizin temelindeki birey faaliyetlerinin anlaşılmasını sağlamışlardır. Bir diğer katkıları da iktisadi analizlere matematiği dâhil etmişler. Matematiksel teorilerle iktisat biliminin daha iyi anlaşılacağını savunmuşlardır.

Birinci kuşağa dâhil olan iktisatçılar neoklasik teorinin gelişmesi için büyük katkıları olmuştur. Ekonominin işleyişinin daha iyi anlaşılabilmesi için klasiklerden farklı teoriler geliştirmişler ve bu geliştirdikleri teorileri matematikle desteklemişlerdir. Geliştirmiş oldukları teoriler iktisadi düşünce tarihinde büyük ses getirmiş ve iktisat bilimi için önemli bir yer tutmuştur.

2.1.1.2. İkinci Kuşak Marjinalist İktisatçılar

Birinci kuşağa mensup olan iktisatçıların geliştirdikleri teoriler marjinalizme önemli katkılarda bulunmuşlardır ve marjinalizmde oldukça etkili olmuşlardır. Fakat katkılarının yanı sıra teorilerinin eksik ve yetersiz kalan yanları da bulunmaktadır. İkinci kuşak iktisatçılar geliştirmiş oldukları analizlerle yapmış oldukları analizlerle hem yeni teoriler oluşturmuşlar hem de birinci kuşak iktisatçıların değinmediği eksik kalan yönleri tamamlamaya çalışarak neoklasik teoriye katkıda bulunmuşlardır.

Marjinal analiz 1870'lerde Jevons, Menger ve Walras gibi iktisatçılar tarafından keşfedildiğinde kendilerinin tahminlerinin de ötesinde, çok güçlü bir analiz etmeni

olduğunu fark etmemişlerdir. Fakat çok kısa sürede yeni alanlarda kullanılmaya başlanmasıyla analiz kendini kanıtlamaya başlamıştır (Savaş, 1997: 565).

2. kuşaktaki iktisatçılar birinci kuşak iktisatçıların geliştirdiği teorileri daha fazla geliştireyerek marjinal analiz yöntemini üretim, maliyet, istihdam ve en önemlisi de gelir bölüşümüne uygulayarak çok önemli ilerleme sağlamışlardır. Bu gruptaki düşünürler özellikle gelir dağılımına yaptığı katkıyla öne çıkmışlardır. Çünkü 1.kuşak iktisatçılar 2.kuşak iktisatçılardan farklı olarak klasik gelir dağılımı teorisini benimsemeye devam etmişler ve gelirin, ücret, rant, faiz şeklinde dağılımında ısrar etmişlerdir. Bu tarz bir yaklaşımda bir yandan üretim faktörlerinin üretim içerisindeki fonksiyonları analize dâhil edilmeyip göz ardı edilmiş, bir taraftan malın değeri üretim maliyetine dayandırılmasına rağmen, üretim maliyeti ile faktör gelirleri arasındaki bir ilişki kurulmaya çalışılmamıştır. 2.kuşak ise geliştirdiği gelir dağılımı teorisi ile bu sorunun aşılmasını sağlamıştır (Küçükkalay, 2011: 248).

Jevons, Menger ve Walras marjinal analiz teorisini geliştirerek iktisada önemli bir katkıda bulunmuşlardır. Fakat geliştirdikleri teorileri bazı yönlerden eksik kalmıştır. Örneğin onlar marjinal analiz teorisini sadece talep teorisine uygulamışlar, arzı ise hemen hemen tamamıyla yok saymışlardır. Çünkü teoriye göre arz sabit kabul edilmiş ve üretim faktörlerinin alternatif kullanımlar arasındaki dağıtımını, sabit miktardaki faktörlerin dağıtımını şeklinde ele alıp incelemişlerdir. Fakat aynı şekilde üretim faktörleri fiyatları değişirse, faktör fiyatlarının ne olacağı, nasıl belirleneceği yani başka bir tabirle gelir dağılımının hangi kriterlere göre olacağı konusunu incelemeyi ihmal etmişlerdir.

İkinci kuşağın en önemli temsilcileri sıralanacak olursa Avusturya'da Frederich Von Wieser ve Eugen von Böhm-Bawerk; ABD'den John Bates Clark, İsveç'ten Knut Wicksell ve İngiltere'den P.H.Wicksteed ve F.Y.Edgeworth'dur (Savaş; 1997: 565).

İkinci kuşak marjinalist iktisatçıların temsilcilerine örnek verilecek olursa; neoklasik teorisinin Amerika'daki önemli isimlerinden olan J.B.Clark gösterilebilir (Leonard, 2003: 521). Clark, Rhode Island'da doğmuş, Amherst'de ve Almanya'da eğitim almış ve daha sonra Amerika'ya dönmüştür

(http://www.omidix.com/pdf/docs/study_free_essay_1071116033.pdf/ 15.06.2015).

Amerika'ya döndükten sonra Carleton, Smith, Amherst, John Hopkins ve Colombia'da öğretim üyeliği yapmıştır (<http://schoolworkhelper.net/john-bates-clark-biography-economist/19.11.2014>). Carleton'da Thorstein Veblen'in hocalığını yapmış ve Veblen'in sağladığı başarı ve kazandığı ünde Clark'ın etkisi büyüktür. Öyleki Veblen'in sağladığı başarı Clark'ın oluşumuna katkıda bulunduğu teorinin eleştirisiyle yapmıştır. Fakat Clark bu durumu eleştirmemiş aksine öğrencisinin başarısı ile övünmüştür (Savaş, 1997: 566-567).

Clark marjinalist teoriye önemli katkılarda bulunmuş ve birçok önemli eserler vermiştir. Bu eserleri arasında en önemlilerinden biri "Zenginliğin Bölüşümü" adlı kitabıdır. Bu eserini 1899 yılında yayınlamıştır ve bunun üzerinden 8 yıl geçtikten sonra "Ekonomik Dinamikler ve Endüstriyel İlerlemenin Kanunları" adlı eserini yayınlamıştır. Clark'a göre yaşadığı dönemdeki gerçekleşen endüstriyel değişim, gelişim toplumun yapısını ve tüm faaliyetlerini değiştiren bir evrim geçirmiştir. Bu koşullar altında gerçekleşen evrimin toplumun her kesimine aynı şekilde yansımadağını düşünmüş, üreten yani işçi kesimin üretimden payına ne kadarının düştüğünü sorgulamıştır. "Zenginliğin Bölüşümü" adlı kitabında da zenginliğin tüm

Clark'ın analizlerini, marjinalist teoriye katkıları incelenecek olursa kendi tanımıyla, iktisadi analiz tekniğini statik ve dinamik olarak ikiye ayırmış ve kendi analizini de statik bir analiz olarak isimlendirmiştir. Clark'ın iktisada en önemli katkısı marjinal produktivite(verim) kavramıdır. Geliştirdiği bu kavram ile neoklasik gelir bölüşümü kavramını en net ve anlaşılır bir şekilde ortaya koyan isim olmuştur (Erim, 2014: 132). Clark geliştirmiş olduğu bu bölüşüm teorisini azalan verimler yasasına dayandırarak açıklamış ve bunu da Ricardo'nun azalan verimler kanunundaki gibi sadece toprak faktörüne bağlamamış, üretim faktörlerinin tamamına uygulamıştır. Bu sebeple de Clark'ın teorisi, "Ricardo'nun Rant Teorisinin" daha genelleştirilmiş hali olarak adlandırılır (Savaş, 1997: 568).

Clark kitabında kendi teorisini anlatırken;" bu çalışmanın amacı, gelir bölüşümünün doğal bir kanun tarafından kontrol halinde olduğunu ve bu kanun, düzenli,

aksamadan işerse her üretim faktörüne bu faktörün kendisinin oluşturduğu zenginliği vereceğini göstermektedir. Ücretler, bireyler arasındaki pazarlıklar sonucunda belirlenmiş olsa da, bu işlemler sonucu belirlenen ödeme miktarı, kitapta da açıklanacağı ve öne sürüleceği üzere, işçinin kendisinin yarattığı sanayi üretimine eşit olma eğilimindedir. Ekonomik sistem içerisinde mülkiyet haklarının doğduğu noktada, toplumsal yaşam bu mülkiyet haklarına dayanır. Mülkiyet haklarının önünde engel olmazsa geçerli olan bu sistem herkese ürettiğini verecektir” (Clark, 1899. 5). Clark’ın marjinal produktivite teorisi, sadece üretim faktörlerinin talebini açıklamak için anlamlıdır. Onun teorisinde üretim faktörlerinin arzına yönelik bir açıklama yapmamıştır. Bu yüzden Clark’ın bu teorisi, eksik kalmıştır. Öyle ki Alfred Marshall üretim faktörleri arzını da analize dâhil etmesine kadar d eksik kalmıştır (Savaş, 1997: 570).

İkinci kuşağa katkıda bulunan önemli isimlerden biri de Francis Ysidro Edgeworth’tur. Edgeworth 1845 yılında Longford’da doğmuştur. 17 yaşındayken Dublin Üniversitesi’ne gitmiştir. Daha sonra ise Balliol Üniversitesi’nde eğitim almıştır. 1891 yılında da politik iktisat profesörü olarak Oxford Üniversitesi koleji olan All Soul’da öğretim üyeliği görevini üstlenmiştir (<http://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/Biographies/Edgeworth.html/12.06.2015>).

Edgeworth matematiğin iktisadi analizlerde kullanılmasını faydalı görmüştür. Bu düşüncesini destekleyici olarak da “Mathematical Psychicks” (Matematiksel Duygular) isimli kitabını 1881 yılında yayınlamıştır (Colander, 2007: 216). Edgeworth analiz yaparken iktisadi, ekonomik hesaplamayı, politikayı yani etik veya faydaya göre hesaplamaları birbirinden ayırmıştır. Edgeworth’a göre iktisat, her biri kendi maksimum faydasına göre hareket etmiş bireyler arası ilişkileri inceler. Politika ve etik ise toplam faydayı maksimum kılan ve maksimum olmasını teşvik eden düzenlemeleri araştırır (Edgeworth, 1881: 6). Edgeworth bölüşüm hakkında da incelemeler yapmış ve bu incelemelerini de “Bölüşüm Teorisi (1904)” adlı makalesinde tanımlayarak teorisini açıklamaya başlamıştır. Ona göre;”Bölüşüm, mübadelenin bir türü olup üretimin, onu üretenler arasında paylaşılması demektir (<http://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/Biographies/Edgeworth.html/12.06.2015>).

Klasik ekolün düşünürleri azalan verimler kanunu ile meşgul iken Edgeworth, bir değişken faktörden elde edilecek üretimde oluşabilecek değişimleri “oransal değişimler” ve “marjinal değişimler” olarak ikiye ayırmıştır. Buna ek olarak da Edgeworth herhangi bir sebeple üretim faktörlerinin hepsini artırabilme durumu mümkün değilse, faktörler arasındaki kullanılma oranında değişme meydana geleceği için azalan verimler yasasının kendisini göstereceğini düşünmüştür. Ayrıca Edgeworth her türlü mikro ekonomik maksimizasyon ilkelerinin sadece tam rekabet şartlarında geçerli olacağını, monopolün geçerli olduğu durumlarda bu teorilerin geçersiz ve işlevsiz olacağını söylemiştir (Savaş, 1997: 573-74).

İkinci kuşak marjinalist iktisatçılarda, birinci kuşak marjinalistler gibi yaşadıkları coğrafyanın sosyo-ekonomik şartlarından, dönemlerinin hâkim görüşlerinden çağdaşları olan iktisatçıların düşüncelerinden etkilenerek teorilerini geliştirmişlerdir. Geliştirdikleri teorilerle dönemlerinde birçok konuya açıklık getirmiş, ekonomik hayatı anlaşılır hale getirmeye çalışmışlardır. Geliştirdikleri iktisadi analizlerle ikinci kuşak iktisatçılar genelde birbirleri ile uyumlu olsalar da bazen de birbirleri ile çelişir duruma düşmüş, birbirlerinin analizlerini eleştirmişlerdir. Fakat bütün çelişkilere, eleştirilere rağmen geliştirdikleri teorilerin marjinalist analiz içerisinde önemi büyüktür. Marjinalist teori çok fazla düşünürün katkıları ile gelişmiş, genel kabul görmesiyle de uzun bir zaman hâkim görüş olmayı sürdürmüştür.

2.1.1.3. Marjinalist Akımın Tamamlanması Alfred Marshall

Neoklasik teori uzun bir süre içerisinde gelişimini tamamlamıştır. Marjinalistler birçok farklı ülkede, birçok farklı düşünürün katkısı ile oluşumu ve gelişimi tamamlamış, ekonomiye marjinal analizi ve matematiği kazandırmışlardır. Geliştirdikleri teorilerle iktisadi analizlerin daha kolay anlaşılacağını savunmuşlardır. Neoklasik teori uzun bir süre hâkim görüş olmayı başarmış, geniş kitleleri etkilemiştir. Çok geniş coğrafyaya yayılmış, birçok ülkeden takipçi bulmuş neoklasik teori Alfred Marshall’ın teorileri ile genel çerçevesini çizmiş ve tamamlanma dönemini yaşamıştır.

Neoklasik teorinin en önemli ismi olan Alfred Marshall 1842 yılında İngiltere Clapham'da doğmuştur. Babası William Bank of England'da veznedardır. Babası William Marshall'a sıkı bir disiplin uygulamıştır, bu yüzden de gece yarısına kadar ders çalışmak zorunda kalmıştır. Marshall büyük ilgi duyduğu matematikle de babasının baskısı yüzünden yeterince ilgilenememiştir. Marshall Oxford Üniversitesi'nden burs kazanmıştır, kazandığı bu burs sayesinde ileride papaz olabilecek eğitim imkânı sağlanmışken babasından aldığı sıkı eğitimden sıkıldığı için Oxford yerine Cambridge Üniversitesi'ne gitmeyi tercih etmiştir (Keynes, 1924: 311-13)

Neoklasik iktisadın olgunlaşp, genel anlamda bütünlük sağladığı dönemi Marshall dönemi olarak adlandırmak mümkündür. Marshall bugün mikro iktisat olarak kabul görmüş teorinin neredeyse bütün özelliklerini ortaya koymuştur (Küçükkalay, 2011: 248). Büyük bir merak duyduğu matematiği öğrenmek için çalışmalar yaparken fakir insanların ve onların yaşadıkları hayat, yaşam şartları dikkatini çekmiştir. Fakirlik sorununun nasıl oluştuğunu ve nasıl bu sorunun aşılacağına dair cevap aramıştır. Bu ilgisi onu iktisat bilimine yönlendirmiştir (Savaş, 1997: 581). Alfred Marshall 19.yy'da Cambridge Üniversitesi'nde ilk profesyonel ekonomistlerden olmuştur. A.Pigou ve John Maynard Keynes'in düşüncelerinden beslenerek Cambridge ekolü olarak bilinen ekolün kurucusu olmuştur (Matsuyama, 2010: 148). Marshall kendisinin iktisat bilimine yönelmesini, kendisindeki bu değişikliği iktisat ile uğraşlarından sonra şöyle açıklamıştır:”Metafizikten ahlak ilmine yöneldim. Toplumun içinde bulunduğu mevcut durumu haklı gösterip kabullenmenin kolay olmadığını düşünüyordum. Bugün ahlaki bilimler diye adlandırdığımız konuda yoğun çalışmalar yapan bir arkadaşım bana ooo! Eğer Politik Ekonomiden anlamış olsaydın böyle düşünmezdin!” dedi. Bunun üzerine J.S.Mill'in Politik Ekonomisini okudum ve çok heyecanlandım.

Marshall'ın iktisat bilimine olan katkısı, incelemeleri uzun bir eğitim ve araştırmalarından sonra ilk kitabı “Sanayi İktisadı” (1879) ‘nı yayınlamıştır (Savaş, 1997: 582). Fakat Marshall'ın en önemli eseri “İktisadın İlkeleri (Principles of Economics)” adlı kitabıdır. Kitabın başarısı büyük olmuştur ve etkisi uzun yıllar

devam etmiştir. Bu kitabı Marshall'ı kendi dönemi iktisatçıları arasında en ön sıraya taşımıştır (Matsuyama, 2010: 148). Klasik iktisatçıların birçoğu iktisat ile politika arasında sıkı bir ilişki olduğunu düşünmüştür ve “Politik Ekonomi” adını daha uygun gördükleri için bu ismi tercih etmişlerdir. Bunu takiben Ricardo ve J.S.Mill kitap ismi tercihinde bu şekilde davranmışlardır. Marshall ise “İktisadın İlkeleri” kitabı ile iktisat kelimesini kitap ismi olarak kullanan ilk iktisatçıdır (Savaş, 1997: 583).

Marshall'a göre iktisat teorisinin amacı, ekonomik faaliyetleri öğrenmek, bunları takip etmek ve insan merakını tatmin etmesi değildir. Yapılan bütün çalışmalar, analizler, araştırmalar insanları maksimum refaha ulaştırmak çabasında olmalıdır (Turanlı, 2011: 175). Marshall analizlerinde arz ve talep arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmıştır. Bunu açıklamaya çalışırken de Ricardo'nun maliyet odaklı analizi ile marjinalist iktisatçıların fayda analizini harmanlamıştır. Bu harmanı yaparken Ricardo'nun teorisine büyük bir ölçüde bağlı kaldığını belirtmiştir. Şöyle ki Marshall uzun dönem analizi yapmış, bunu yaparken üretim maliyetlerini analize dâhil ederek Ricardo'nun analizini sistemine yerleştirmiştir. Marshall yaptığı bu analizle fayda ve talep teorisi ile klasik teoriyi birleştirmiştir. Marshall talep teorisini incelerken bir takım varsayımlara dayanarak inceleme yapmıştır. Bu varsayımları da “ceteris paribus” teorisinden faydalanarak gerçekleştirmiştir. Ceteris paribusu dayanarak sabit kabul ettiği unsurlar şu şekilde sıralanabilir (Erim, 2014: 128).

1. Zevk, tercih ve gelenekler
2. Bireyin geliri
3. Satın alma gücü
4. Zaman

Marshall'ın en önemli özelliği onun iktisat bilimine yaptığı katkı yazdığı kitaplar ve yayınladığı eserler değildir. Çünkü yayınlanan eserleri Marshall'ın fikirlerinin çok küçük bir kısmını yansıtmaktadır. Marshall yeni ve en orijinal düşüncelerinin büyük bir çoğunluğunu meslektaşlarıyla paylaşmış ya da öğrencilerine, konferanslarında, sohbet esnasında anlatmıştır. Marshall'ın bu tarzı daha sonraları “Cambridge'nin sözlü açıklama geleneği” olarak bilinen bir geleneğin bir başlangıcı olmuştur. Kullandığı

bu yöntem o kadar etkili olmuş, bu akım o kadar hızlı bir şekilde yayılmıştır ki ünlü kitabı İktisadın İlkeleri yayınlanmadan önce Herbert Foxwell, Marshall'ı Quarterly Journal of Economies'de şu şekilde anlatmıştır; “İngiltere’de iktisat kürsülerinin yüzde ellisi Marshall’ın öğrencileri tarafından doldurulmuştur. Eğer iktisat öğretisi yönünden ele alırsak bu oran daha da yükselir.” Bu açıklamanın bir göstergesi olarak da sonradan iktisat bilimi için önemli isimler olacak J.M.Keynes, A.C.Pigou, John Robinson, Pierro Sraffa, D.H.Robertson, Marshall’ın sözlü açıklama geleneği dönemindeki öğrencileri arasındadır. Marshall’ın düşüncelerinden önemli ölçüde etkilenmişler ve kendi teorilerini geliştirmelerinde de Marshall’ın görüşlerinden faydalanmışlardır (Savaş, 1997: 582).

Marshall’a göre iktisat diğer sosyal bilimlerden çok daha fazla gelişmiştir. Çünkü ona göre iktisat diğer sosyal bilimlere göre daha belirgin ve tamdır. Fakat Marshall’ın bu açıklamasının yanında iktisadı geliştirecek her bir davranış bilimsel anlamdaki kesinliğin azalmasına sebep olmaktadır. Çünkü iktisadın alanının genişlemesi ile birlikte meydana gelecek kaybın, iktisat bilimi için kazanılacaklardan büyük olup olmayacağına ise acele olarak karar verilemez ve bu kazançlar kesin kurullarla belirlenemez (Marshall, 1890: 643).

Marshall’ın analizlerinde zaman önemli bir yer tutmaktadır. Fakat zamanı gruplama yaparak bölmüştür. Marshall’ın zamanı, 3 farklı zaman diliminden oluşmaktadır Marshall’ın zamanı. Birinci piyasa “piyasa dönemi” olarak adlandırılmaktadır ve üreticinin fiyatlarda meydana gelen değişmelere karşılık hâsılanın herhangi bir düzenleme yapmasına imkân tanımayacak kadar kısa bir dönemi kapsar. İkinci piyasa “kısa vade” olarak adlandırmaktadır. Bu dönemde bir fabrikanın kullanım kapasitesinde değişiklik yapmasıyla beraber hâsılanın düzenlenmesine olanak tanımaktadır. Talepteki artışın devam edeceği yolundaki beklenti devam ettiği takdirde maliyetleri düşürebilmek için firma kapasite artırma yoluna gidebilir. İşte bu düzenlemeleri yapabilmek için gerekli olan zaman dönemini de “uzun vade” olarak tanımlanmaktadır (<http://issuu.com/ugur1984/docs/makale.27.10.2014>).

Marshall'ın analizlerinin temel noktası iktisat bilimini “servet ilmi” olarak değil de “insan davranış ilmi” olarak ele almasıdır. Yani Marshall sisteminde bireysel aksiyon (servet-işletme kavramı), sosyal aksiyon aynı anda ele almaktadır. Marshall ekonomik faaliyetlerde bireyci seçimlere önem vermekle beraber, sosyal problemlerin etkilerine de ayrı ayrı dikkat etmektedir (Turanlı, 2011: 175).

Marshall'ın en önemli eseri olan İktisadın İlkeleri adlı kitabının temel amacı açıklanacak olursa şu şekilde anlatılabilir; ekonomik sistemin işleyişini kontrol eden kuralları bulmak için insan davranışlarının ekonomik taraflarını incelemek şeklinde ifade edilebilir. Temel amacının bu olmasının yanında, Marshall'ın analiz ettiği ekonomik sistemin, hem maddi başarıları açısından hem de insan karakterindeki olumlu gelişmeler açısından batı topluluğunun gelişmesini yansıttığına inanmaktadır (Savaş, 1997: 582).

İlkelerin ilk baskısında yazdığı önsözde kitabın içeriğini ve amacını şu şekilde ifade etmiştir; “Bu kitap eski doktrinlerin çağdaş bir versiyonunu, yeni bir çalışmanın yardımıyla ve çağımızın yeni problemlerine değinerek takdim etme gayretindedir”. Kitabını özet olarak şöyle açıklamıştır; “İngiliz gelenekleri dikkate alınarak iktisadın görevi ekonomik gerçekleri toplamak, düzenlemek, analiz etmek, gözlem ve tecrübeye dayalı elde edilen bilginin, bir takım nedenlerinin nasıl sonuçlar doğuracağını belirlemek için kullanılması olduğu düşünülür. Aynı şekilde Ekonomik Yasaların ve ekonomik düşünme, günlük problemlerin çözümünde ve yaşama yol gösterecek bir takım yasaların belirlenmesinde vicdan ve sağduyunun dikkate aldığı şeylerin bir kısmını oluşturacaklardır” (Marshall, 1890: 5).

İnsan davranışlarının son derece karmaşık, belirlenemez, kesin olmadığı bu yüzden de genel ve evrensel ekonomik yasaların belirlenemeyeceğini söyleyenlere karşı Marshall, iktisadı şöyle anlatmıştır; “Ekonomik yasalar, belli şartlar altında oluşan insan davranışlarının eğilimleri ile alakalıdır. İnsan davranışlarının farazi oluşumu, fiziksel bilimlerin yasalarının farazi oluşları gibidir. Çünkü o koşullarda bazı koşulları kapsamaktadır. Fakat iktisatta koşulları açık duruma getirmek daha zordur ama koşullar açık duruma getirilmezse doğacak tehlikeler daha büyük olur. İnsan

davranışlarını açıklayan yasalar, fiziksel bilimlerdeki net, basit, belirgin ve kesinlik olarak yasaların biteceği karmaşık konuları anlatan doğal bilim yasaları ile boy ölçüşebilecek durumdadır (Marshall, 1890: 23).

Marshall heterodoks iktisadın iktisat “evrensel bir bilim değildir” önermesine karşılık, iktisadın evrensel bir bilim olduğunu ispatlayan tanımlar yapmıştır. İnsan davranışlarının karmaşık olduğunu kabul etmiş, buna rağmen insanların eğilimleri dikkate alınarak evrensel yasaların oluşturulacağını savunmaktadır. İnsan davranışlarının karmaşık olduğunu kabul etmiş fakat bunun yanında belirlenemez ve kesin olmadığı özelliğini dikkate almamıştır. Çünkü sosyal bir varlık olan insan belirlenemeyecek sayıda değişkenin etkisi altındadır. Neoklasik teoriyi destekler şekilde, marjinalist teorinin temel felsefesine yönelik tanımlama yapmıştır. Fakat heterodoks iktisadın üzerinde durdukları göz ardı etmiştir.

Marshall’ın düşünceleri incelenirken dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de onun birçok konuda keskin bir tavır takınmaktan daha çok, öne sürülmüş bütün görüşleri dikkate almış olması, benimser ve uzlaştırıcı bir niteliğe sahip olmasıdır. Kesin yargılarla bir şeyler söylemek yerine kararsız davranmış ve bazen de belirsiz bir tutumla yaklaşmıştır (Savaş, 1997: 586). Marshall ortodoks iktisatçılar için bir anlamda kahraman olmuştur. Neoklasik iktisat teorisinin gelişimine katkıda bulunmuş ve bir anlamda yiğitçe savaşmıştır. Marshall’ın temsilciliğini yaptığı Cambridge Okul, Tarihçi Okula karşı olmuşlardır. Heterodoks iktisatçılar için Marshall kötü adam olmuştur, çünkü neoklasik iktisat teorisini tarihçi okula göre daha gelenekçi kabul etmektedir (Hodgson, 2005: 332).

Alfred Marshall döneminin bir diğer hâkim görüşü olan Tarihçi Okulu’da eleştirerek, kendi görüşleriyle destekleyip geliştirdiği neoklasik teori, analizleri ile döneminin ekonomik problemlerine açıklık getirmiş, iktisat biliminin gelişmesine önemli oranda katkıda bulunmuştur. Döneminin ekonomik hayatına ve düşünce dünyasına etki ettiği gibi, eserleri ve sözlü açıklama geleneği yöntemi ile öğrencilerini de etkileyerek kendisinden sonraki dönem iktisatçılarının düşüncelerini de etkilemiştir. Marshall’ın teorileri ve analizleri ile neoklasik teori, olgunlaşma dönemini yaşayarak geniş

kitleleri etkilemiştir. Marshall marjinalist teorinin çerçevesini çizerek genel anlamda tanımlanabilmesini sağlamıştır.

2.2. MARJİNALİST EKOLÜN TEMEL VARSAYIMLARI

Neoklasik iktisat düşünürleri, her bilimsel düşüncede olduğu gibi analizlerini birtakım varsayımlara dayandırarak yapmışlardır. Çünkü varsayılma yöntemi kullanarak analiz yapmak ekonomik sistemin karmaşıklığını, anlaşılmağını ortadan kaldırarak daha anlaşılır teoriler elde etmeyi sağlayarak ve iktisadi anlamayı kolaylaştırmıştır. Marjinalist teorinin temelleri de birtakım varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımlar ile kurdukları teorilere, kuramlarına sağlam temel oluşturmaya çalışmışlardır. Kabul ettikleri bu varsayımlar ve geliştirdikleri teoriler ile marjinalist teorinin temelini oluşturmuş ve teorilerini anlaşılabilir kılmaya çalışmışlardır.

Neoklasik teorinin genel kabul görmüş birçok varsayımı vardır fakat iki temel düşünce üzerinde odaklanmış ve bu iki temel düşünce etrafında şekillenmiştir. Bu temel düşünceden ilki maksimizasyon ilkesi, bir diğeri de rasyonellik ilkesidir. Bu temel ilke, bütün insanların ihtiyaçlarını karşılamakta yaşanan sorun olan kıt kaynakların, kim tarafından, nasıl ve ne kadarının bölüşüleceğine karar verilmesi için, insan iradesinin seçim kararının mantığını açıklamaya çalışmıştır. Bu ilişkiden dolayı da iktisadın tanımında kıtlık ve seçim kararı temel konu olmuştur. Öyle ki kıtlık maliyeti, maliyette seçim kararını bir yerde zorunlu hale getirmektedir. Bu seçimin nasıl yapılacağına belirlenmesi de iktisadın uğraşı olmuştur (Lipsey vd.1993: 3-4/Demir, 1996: 16-17).

Neoklasik iktisadi teorinin hareket noktası ve analizlerinin temeline oturttuğu faktör bireydir. Bireyin diğeri bireyler ile olan iktisadi ilişkileri içerisinde olması piyasadaki alışverişler ile gerçekleşir. Bu teoriye göre bireyler ekonomik faaliyetlerde karar birimidir. Fakat karar birimleri birden fazla kişiden oluşmuş olabilir. Bu açıklamaya göre neoklasikler de toplum; bireyler topluluğundan oluşmaktadır. Bu yüzden

iktisadi faaliyetler incelenirken toplumdaki bireyler incelenmelidir (Guerrien, 1999: 8-17).

Neoklasik iktisatçılar, kendi içlerinde de bazı farklılıklar yaşamış olsalar da kullandıkları yöntem ve analizlerinde baz aldıkları temel varsayımlar ve ilkeler açısından ortak düşünceye sahiptirler. Neoklasik iktisatçılar, klasik iktisadın temel kavramları olan rasyonel birey, mikro analiz ve rekabeti esas alarak artık yolunda gitmeyen klasik iktisadın yeniden toparlanıp, düzenli bir bilim olmasına yardımcı olmuşlardır. Şöyle ki neoklasik iktisada genel açıdan bakılırsa statik denge analizi, tündengelim yöntemi, rasyonel birey ve matematiksel bir yöntem üzerine bir temele oturtulduğu görülür (Küçükkalay, 2011: 254).

Neoklasik tahlili, klasik tahlilden ayıran en önemli etken analiz ettikleri konu değil, kullandıkları yöntemdir. Genelleme yapılacak olursa neoklasik ekolde yöntem akılcı, soyutlayıcı, tündengelimci, matematiksel, statik denge analizi şeklinde sıralanabilir. Marjinal analiz, önemli bir ölçüde matematik veya fizik eğitimi almış iktisatçıların yaklaşımı olduğu için iktisadı matematiksel ifadelerle kesinleştirerek, fiziksel bilimlere yaklaştırmaya çalışmışlardır (Kazgan, 2012: 118). Bunun yanı sıra yerleşik akımın hâkim olduğu dönemdeki fizik bilimlerinin gelişiminin artık son aşamaya geldiği ve üstelik çözemeyeceği hiçbir sorunun olmadığı yönündeki inanç, neoklasik iktisadın matematik olmaksızın, iktisadın kayda değer bir bilim dalı olmayacağı şeklinde bir yanlışa düşmüşlerdir. Fakat bu inanç, yani iktisatla matematiğin iç içe olarak analiz yapılmasının daha faydalı olacağı görüşü iktisadı, özü olan sosyal bir bilim olma özelliğinden uzaklaştırmıştır (Küçükkalay, 2011: 254).

Neoklasik teori, iktisatta hâkim görüş olma özelliğini yüzyıldan daha uzun bir zamandır devam ettirmiştir. Neoklasik teorinin hâkim görüş olamaya başladığı dönemdeki yaygın görüş olan klasik teori, sanayi devriminin yaşandığı ve bu süreçte hızlanan sanayileşme ve kentleşme yanı sıra birçok problemi de beraberinde getirmiş olmasıyla beraber, klasik teorinin temeli olan laissez-faire anlayışı itibar kaybetmiştir. Klasik teorinin sarsılması, ortaya çıkmış toplumsal sorunlar nedeniyle devletin ekonomiye müdahalesini artırmış bu da klasik teoriyi fazlasıyla

zedelemiştir. Bu sebeplerle de toplumsal sorunlara tarafsız kalmak imkânsız hale gelmiştir (Guerrien, 1999: 9). Laissez-faire anlayışı neoklasik okula, klasik okuldan kalma bir ideolojidir. Klasikler ve neoklasikler için analizlerinin temeline oturtulan bu ideoloji, teorilerin temel ilkesi olan liberalizmi sorgulanır hale getirmiştir (Kazgan, 2012: 119-102).

Genel hatları ile neoklasik teorinin savunduğu ilkeler açıklanacak olursa, şu şekilde sıralanabilir (Ersoy,2008: 459-462).

- ✓ Rasyonel Birey
- ✓ Minimum Devlet
- ✓ Subjektif Değer Teorisi
- ✓ Marjinal Fayda Analizi
- ✓ Mikro Ekonomik Analiz
- ✓ Soyut, Tümdengelimci Yöntem
- ✓ Tam Rekabete Dayalı Analiz
- ✓ Subjektif Fayda
- ✓ Denge Yaklaşımı

Neoklasik iktisadın en önemli varsayımı, marjinalistlerin analizlerinin temel hareket noktası rasyonel birey anlayışıdır. Bu ilke klasik teoriden ödünç alınmış bir ilkedir. Rasyonellik ilkesi bireylerin acı ve zevklerinde, birbirinden farklı malların kendisine sağladığı faydanın ölçülebilmesinde ve daha sonraki ihtiyaçlarını ayarlamakta rasyonel davrandıkları kabul edilmiştir. Rasyonellik ilkesi neoklasik iktisatçıları maksimumlaştırma ilkesine götürmüştür. Temel ilke homo economicus seçim yaparken alternatifler arasında kendisine en çok fayda sağlayacak kararı vermelidir ve bu kararı verirken faydalarını maksimumlaştırmak için uğraşırlar (Küçükkalay, 2011: 255). Marjinalist teorinin rasyonellik ilkesi kadar önemli bir diğer ilkesi ise soyut, tümdengelimci yöntemidir. Bu varsayım ile analizlerinin daha iyi anlaşılabilceğini düşünmüşlerdir. Neoklasik iktisatçılar analizlerinde birtakım varsayımlar ve soyutlamalar kullanmışlardır. Çünkü bu yöntemle analizleri daha

anlaşılır, daha çözümlenebilir olmaktadır. Bu yöntemi uygulamak için de ceteris paribusu kullanmışlardır.

Tam rekabet şartları da neoklasiklerin analizleri için önemli bir yer tutmaktadır. Marjinalistler analizlerini oluştururlarken ekonominin tam rekabet şartlarında olduğunu kabul etmişlerdir. Piyasa fiyatları tam rekabet şartlarının geçerli olduğu ortamda milyonlarca üretici ve tüketicinin karşılıklı faaliyetleri sonucunda belirlenmektedir (<http://issuu.com/ugur1984/docs/makale.05.11.2014>). Her modelde olduğu gibi bu modelde de neoklasikler analiz yaparlarken bir takım varsayımlara dayanarak, matematiksel çalışmalarla çıkarılabilecek bütün sonuçlara ulaşmaya çalışmışlardır (Guerrien, 1999: 11-12). Neoklasiklerin kabul ettiği tam rekabet koşullarını şu şekilde sıralamak mümkündür, fakat marjinalist teorinin savunduğu tam rekabet piyasasını oluşturan şartların gerçek ekonomik hayatta geçerliliği zor, uygulanabilirliği ise imkânsızdır (Finlayson ve diğ. 2005: 530/Atik, 2009: 5);

- Mobilite koşulu, tüm alıcı ve satıcı ve üretim faktörlerinin tam serbestîye sahip olmasıdır. Gerçek hayatta ise bu koşulun sağlanması bir takım problemler nedeni ile aksamaktadır.
- Atomisite koşulu, fizikçilerin atomu, bütün araştırmalarının temeline oturtması gibi, ekonomi bilimi de bireyi araştırmalarının temeli kabul etmiştir. Toplum bireylerden oluştuğu gibi sınıflar, politik gruplar, sendikalardan da oluşmaktadır. Yani neoklasik iktisadın varsaydığı gibi birey tek tip yapıdan (rasyonel birey) değil, tam tersi değer yargıları, cinsiyeti, yaşı, ait olduğu sınıf, etnik kimliği ve inançları onu toplumun bir parçası haline getirir. Bu karmaşık yapı ihmal edilerek, özgür ve eşit sayılan birey neoklasik iktisadın konusu olmuştur (Kuhn, 1970: 78).
- Homojenlik şartı; alıcı, satıcı ve alışverişe konu olan mal bileşimlerinin birbirinin aynı olmasıdır. Bu koşul ise psikolojik ve mekânsal nedenlerle ve Pazar payını artırmayı hedefleyen firmaların reklam ve de ürün farklılaştırmasına başvurması nedeniyle uygulama alanı bulamamaktadır.

- Açıklık şartı; alıcı ve satıcıların piyasadaki tüm fiyatlardan haberdar olduğu ve piyasaya giriş çıkışları bildiğini savunan koşuldur. Bu koşulda çeşitli nedenlerle zaman, mekân engelleri ile mal piyasasına uygulanması oldukça zor olan bir koşuldur (Weintraub, 1999: 140).

Marjinalist iktisatçılar bu koşullardan hareketle kurdukları modelde tam rekabet piyasasını diğer bir tabirle ideal bir piyasayı benimserler. Neoklasik iktisatçılar ideal piyasa ekonomilerinin herkesin faydasına uyan ve ahenkli bir işleyişe sahip olduğunu ispatlamak için uğraşmışlardır (Guerrien, 1999: 10).

Neoklasiklerin temel analiz kalemlerinden biri olan ve neoklasiklere marjinalistler isminin verilmesine kadar uzanan marjinalizm ilkesidir. Analizlerinde marjinalizme yönelmişlerdir. Neoklasik okulun düşünürleri, analizlerinde karar verebilmek için dikkatleri bütüne değil, marjdaki değişikliğe çekmişlerdir. Bütüne değil de marjdaki değişikliğe bakmanın geneli anlamak için yeterli olacağını düşünerek sadece marja odaklanmışlardır. Bunu yaparlarken de Ricardo'nun rant teorisini açıklarken kullandığı marjdaki değişimler üzerine analizlerini devam ettirmişlerdir. Bu yöntem, her ilave birimin analizine elverişli olduğundan, büyüme ve belirsizlik gibi durumlarda analiz etkinlikten uzaklaşmaktadır (Küçükkalay, 2011: 255).

Neoklasiklerin üzerinde durdukları, önem verdikleri bir başka ilke de denge yaklaşımıdır. Onlara göre ekonomi genel olarak dengededir. Ekonomiye yön veren güçlerin kendiliğinden dengeye yöneldiklerine inanırlar. Tam rekabet piyasasında denge kavramı da, neoklasiklerin analiz konusudur. Ekonomi bir bütün olarak incelendiğinde ortaya çıkan ilk sorun, karar birimlerinin, arzları toplamını, onların talepleri toplamına eşitleyen bir fiyat sisteminin var olup olmadığı problemidir. Bu şekilde analiz ettikleri bir sistemde rekabetçi dengeyi açıklamaktadır. Bu analizde denge, karar birimlerinin, planlarında herhangi bir değişikliğe gitmeyeceklerini anlatır. Yani denge durumunda karar birimlerinin arz ve taleplerini tahmin etmek mümkün olmaktadır (Guerrien, 1999: 47).

Marjinalistlerin temel ilkelerinden bir diğeri de talep bazlı fiyat teorisidir. Bu teori, analizlerinde arzı sabit kabul edip, marjinal analiz teorisinin sadece talep teorisine uygulanmasıdır. Talep teorisine göre neoklasiklerde malın fiyatını belirleyen faktör klasiklerdeki emek-zamanın aksine, talep bazlıdır. Onlara göre fiyatı belirleyen tüketici talebidir (Küçükkalay, 2011: 268). Marjinalistlerde talebe göre belirlenen fiyatın arkasındaki etkenler önemlidir. Marjinalistler fiyatı belirleyen etkenleri değer teorisi ile açıklamaya çalışmışlardır. Onların değer teorisi klasik değer teorisi gibi değeri; mübadele, saf veya reel değer teorisi şeklinde ikiye ayırarak açıklamaya çalışmışlardır(Kazgan, 2012: 26).

Marjinalistelerin çalışma alanını oluşturan başka bir konu da mikro ekonomik analizdir. Neoklasikler toplulaştırılmış değerleri incelemek yerine, bireysel aktörler, tek bir firma, tek bir hane halkı ve tek bir malın piyasadaki koşulları gibi mikro faktörler üzerinde çalışma yapmışlardır. Klasiklerden alıp devam ettirdikleri teorileri mikro temelde incelenmişlerdir. Onlara göre ekonomik problemler aksamadan işleyen bir piyasa mekanizması tarafından halledilebilecektir. Bu yüzden de makro analiz yapmanın gereksiz olduğunu düşünmüşlerdir (Küçükkalay, 2011: 256).

Neoklasiklerin analizlerinde zaman kavramı da çok önemli bir faktördür. Çünkü kararlarla sonuçlar arasında bir zaman aralığının bulunması yapılan analizler için önemli bir etkidir. Zaman kavramı genel denge için de çok önemli ve zorunlu bir koşuldur. Çünkü zamanın yok sayıldığında analize dâhil olacak her bir faktör de meydana gelecek sonuçlar için kesin bir karar vermek oldukça güçleşecektir. Dolayısıyla tahmin yapmak da imkânsız hal alacaktır. Bu varsayım ile beklentileri ve diğer bazı faktörleri “ceteris paribus”a dâhil ederek kısmi analizlerde çok faydalı bir araç olsa da, genel denge analizlerinde zaman kavramı işleri oldukça zorlaştırmaktadır (<http://issuu.com/ugur1984/docs/makale.12.11.2014>).

Zaman ilkesinin analiz yapmakta doğurduğu sıkıntılar nedeni ile neoklasikler dinamik analiz yerine statik denge tahlili yapmışlardır. Neoklasiklere göre inceleme dönemi, yani dengeye ulaşma sürecindeki zaman boyutu analizde ihmal edilmiştir. Marjinalist iktisatçıların zaman kavramının analiz yapmakta doğurduğu sıkıntılar

nedeni ile dinamik analiz yapmayı tercih etmemişleridir. Bu tercihin sebebi ise, hem değişkenler arasındaki ilişkinin hem de zaman içerisinde bu ilişki de meydana gelecek değişimin incelenmesinde ortaya çıkan problemlerden kaynaklanmaktadır (Küçükkalay, 2011: 258).

Neoklasik iktisatçıların teorilerinde önem verdikleri bir diğer konu da piyasa ekonomisinin işleyişidir. Çünkü piyasa ekonomisinin işleyişinin aksaması etkin bir ekonomik sistemin varlığını ortadan kaldırarak, aksayan bir ekonomik yapıya sebep olmaktadır. Bu yüzden piyasa ekonomisinin işleyişini aksatan bir takım unsurlara dikkat çekmişlerdir. Bu unsurlar şu şekilde verilebilir (<http://www.canaktan.org/ekonomi/iktisat-okullari/okullar/neo-klasik-iktisat.htm.14.11.2014>);

- Aksak rekabetin neden olduğu olumsuz sonuçların ortadan kaldırılmasını söylerler.
- Emek-değer teorisine önem vermekten ziyade malların faydalılık derecesine göre analiz yapmışlardır.
- Toplumda geçerli olan bir uyumun sınıflar arası ilişkilerden değil de, bireysel faydaya önem vermekten kaynaklandığını savunurlar.
- Tam kamusal malların dışında yarı kamusal, doğal tekel malların da bir kısmının devlet tarafından üretilmesini savunurlar.
- Pozitif dışsallıkların bulunduğu alanlardaki faaliyetlerin devlet tarafından desteklenmesini, negatif dışsallığın bulunduğu ortamlarda da faaliyetlerin ya bizzat devlet tarafından ya da bu faaliyetleri yapan özel birimlerin birtakım düzenleyici vergiler tarafından kontrol altında tutulmasını savunurlar.

Marjinalistler, piyasa mekanizmasının kaynaklarını nasıl etkin bir şekilde dağıttığını ve iktisadi özgürlükleri ne ölçüde genişlettiğini çok daha iyi anlamak amacıyla, bütün insanlığın çıkarına hizmet etmeyi amaç edinmiş ve bu amaçlarını da büyük bir ölçüde gerçekleştirebildiklerini düşünmüşlerdir.

Marjinalist iktisatçılar analizlerinde temel kabul ettikleri ilkelerle, teorilerinde başvurdukları varsayımlar ile yüzyıldan fazla bir süre hüküm sürmüş, geniş kitleleri

etkilemiş, birçok farklı ülkeden destekçisi ile etki alanını geliştirmiştir. Fakat neoklasik iktisatçılar her ne kadar teorilerinde matematiği yoğun bir şekilde kullanıp analizlerini sağlam temellere oturtmaya çalışmış olsalar da teorilerinde ki aşırı soyutlamalar ve varsayımlar, teoriyi gerçek hayattan kopuk hale getirmişlerdir.

2.3. NEOKLASİK TEORİNİN ELEŞTİRİLEN VARSAYIMLARI

Marjinalist teori geniş kitleleri etkilemiş, kuramları ile ekonomik sistemi geliştirip anlaşılabilirliğini gerçekleştirmiş olsa da, zaman içerisinde geliştirdikleri teoriler aşırı soyutlanmış olması nedeni ile gerçek ekonomik hayatın sorunlarına çözüm bulamaz hale gelmiştir. Mevcut ekonomik yapıyı açıklamakta yetersiz kalması, gerçek hayattan uzak hale gelmesi, aşırı soyutlanmış analizleri ile neoklasik teori eleştiriye açık hale gelmiştir.

Neoklasik teori çok uzun bir süre hâkim görüş olmayı başarmıştır. Fakat genel kabul görmüş varsayımları gelişen ekonomik sistem içerisinde ekonomik sorunlara çözüm bulamaz hale gelmiştir. Neoklasik teori birçok açıdan, birçok düşünür ve birçok ekol tarafından eleştiriye maruz kalmıştır. Neoklasik iktisat teorisine birçok farklı yönden eleştiriler yöneltilmiştir. En çok eleştiriye maruz kalan temel konulardan biri matematiğin analizlerdeki kullanım biçimidir. Matematiğin iktisadi analizlerde yoğun bir şekilde kullanılması, yoğun matematiksel formüller kullanılarak ulaşılan sonucun farklı ekonomik açımları hakkında bilgi sahibi olmamak da hiçbir önem arz etmemektedir. Yani matematiksel yöntemler kullanılarak, iktisat biliminine doğa bilimleri gibi evrensellik kazandırmaya çalışmak iktisadi anlaşılabilir olmaktan uzaklaştırmıştır (<http://issuu.com/ugur1984/docs/makale.09.11.2014>). Marjinalizmi eleştiren ilk isim ise Keynes'tir. Keynes marjinalist teoriyi eleştirirken, marjinalist neoklasik istihdam teorisi üzerinde durmuştur. Çünkü Keynes'e göre istihdam teorisinin sebep olduğu terkip hatası eleştiriye hak etmiştir. Burada terkip hatasından kasıt, parça için doğru olan bir hususun bütün içinde aynı şekilde doğru olmayabileceğini ortaya koyan bir ilkedir (<http://www.iktisadist.com/2014/04/marjinalizm.html.15.11.2014>).

Neoklasik teoriyi eleştirerek, bu teoriye karşıt bir görüş olarak 2000 yılında Fransa’da bir grup üniversite öğrencisinin bildiriyle ortaya çıkmış olan post otistik iktisat da marjinalist teoriyi birçok açıdan eleştirmiştir. Otizm; psikolojide öznenin dış dünya ile ilişkiyi reddedip kendi iç dünyasına kapanması olarak tanımlanmaktadır. Post Otistik iktisat olarak tanımlanan iktisat bilimi neoklasik teoriyi gerçek dünya ile bağ kuramamak ve gerçeklerden çok hayali bir dünyayı tercih etmesi ile suçlamıştır. Post Otistik iktisat, marjinalistlerin iktisadın, bilimselliğini sürdürmek amacıyla matematiksel olmayan durumlar içinde matematiksel yapılar kurduğu, kurumları, tarihi, çevresel ve jeopolitik gerçekleri, birey ve grupların faaliyetlerini, cinsler arasındaki ilişkileri de kapsayan sosyolojik konuları hesap etmekte yetersiz kaldığı suretiyle marjinalist teoriyi sert bir şekilde eleştirmiştir(Keen, 2011: 18).

Liberal öğretiyi savunan neoklasik iktisat düşünürleri tündengelimci, soyutlayıcı ve akılcı (rasyonalist) yöntemle teorilerini kurmuşlardır. Kapitalizmin evrenselliği ve laissez-faire ilkesinin ulaştığı sonuçlara, kullandıkları bu yöntemlerle varmışlardır. Hâlbuki tündengelim yöntemi yerine, tümevarım, soyutlama yerine tekil olguların incelenmesini; birey davranışlarının rasyonalistliği yerine, bunun bu şekilde olmadığını kabul eden farklı yöntemler uygulanabilirdi. Uygulanacak farklı yöntemlerle de kapitalizmin evrensel olmadığına ve kapitalizmin evrenselliğinin eleştirisine, laissez-fairenin özgürlüğünden devlet müdahalesinin savunulmasına kadar çok farklı sonuçlara ulaşılabilirdi. Bu düşüncelerle beraber Alman Tarihçi Okulu ve Amerikan Kurumcuları, marjinalistlerin kullandıkları yöntemi eleştirmekten başlayıp, laissez-fairenin hatta bazı düşünceleri ile kapitalin eleştirisine kadar gitmişlerdir (Seligman, 1963: 3-46, 129-253/Kazgan, 2012: 184).

Marjinalist teorinin genel olarak eleştirilere açık hale gelen diğer bir varsayımı da kar maksimizasyondur. Neoklasik iktisat hangi rekabet şartları geçerli olursa olsun faaliyetteki her firmanın nihai amacının kâr maksimizasyonu olduğunu kabul eder ve bunu gerçekleştirmek için firmaların üretimlerini marjinal maliyetin marjinal hasıllata eşit oluncaya kadar devam edeceklerini ve satış fiyatlarında belirlenen üretim miktarına göre belirleneceğini varsaymışlardır. Fakat marjinalistlerin savunduklarının

aksine firmalar gerçek hayatta talep ve maliyet fonksiyonlarını bilmeleri ya da ürettikleri malın talep esnekliği hakkında tam bir bilgiye sahip olmaları o kadar kolay değildir. Çünkü gerçek hayat neoklasiklerin söylediklerinin aksine çok karmaşıktır (Simon, 1979: 493).

Kar maksimizasyonu gibi neoklasik teorinin analizlerinde yaygın olarak kullandıkları ceteris paribus yöntemi de eleştirilerden payını almıştır. Bu varsayım ile iktisadi bir olgu analiz edilirken, değişkenlerden belirli bir tanesinin değiştiğini, diğer değişkenlerin ise sabit kaldığı varsayımından hareketle inceleme yapılmıştır. Ceteris paribus yaklaşımı ile iktisat biliminde teori kurmak ve analiz yapmak çok kolay olsa da, yapılan analizlerin gerçeklerden kopuk olmasına sebep olan basitleştirici bir mantığı temsil etmesi nedeni ile eleştirilmiştir (Solow, 1985: 328).

Kar maksimizasyonu, ceteris paribus ilkeleri gibi neoklasik teorinin temel taşlarından biri olan ve en çok eleştirilen konulardan biri de homo economicus kavramıdır. Bu kavram neoklasik iktisadın olduğu kadar klasik teorinin de temel taşlarından biri olmuştur. Homo economicus kavramı, bireylerin kendi çıkarlarına göre davranırken, faaliyetlerinin uzun dönemde toplumun refahını arttıracak şekilde davrandıklarını öngörmektedir. Sorun olan konu burada söz konusu bireyin tüketici davranışlarını genel bir anlamda açıklama kabiliyetidir. Homo economicus genel bir tanımla, mallar, piyasalar ve diğer ekonomik konularda tam bilgiye sahip, karşı karşıya olduğu seçenekler arasından değerlendirme yapıp en iyi kararı veren, yapmış olduğu tercihlerde çelişkiye düşmeyen kişidir. Homo economicus tüketiciler faydalarını maksimum kılmak için uğraşırken, üreticilerde tıpkı tüketiciler gibi hareket ederek kârlarını maksimum kılmak için uğraşırlar (Çeçen, 2004: 221/Atik, 2009: 5).

Homo economicus kavramı ile bireyin belirsizlik ve risk karşısında, varsayıldığı gibi rasyonel olarak davrandığı görülmektedir. 2002 Nobel Ekonomi ödüllü Daniel Kahneman bu doğrultuda geliştirmiş olduğu “refah teorisi” ile neoklasik teorinin en güçlü ve yaygın varsayımının geçerliliğini sorgulanır hale getirmiştir (Kahneman and Tversky, 1979: 263). Bu açıklama ile bireyler kaosu, riskli durumlarda karar verirken neoklasiklerin savunduğunun aksine her zaman mantıklı ve akılcı karar

alamazlar. Bireyler her zaman her koşulda mantıklı, kârlarını maksimize edecek kararlar alacaktır şeklindeki marjinalist görüş güven kaybetmiştir. Bu bağlamda mantıklı karar veremeyen insan modeli, neoklasiklerin temel varsayımı genel kabul görmüş olan rasyonel ve mantıklı hareket eden, kendi çıkarlarını en üst düzeyde gözeten insan modeliyle ters düşmüştür.

Fizik bilimlerinde teori oluşturulurken öncelikli olarak bir hipotez oluşturulmakta ve bu hipotezin doğruluğu tespit edilmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan deneyler ve analizler sonucunda hipotezin doğru ve yanlışlığı sınanmaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda çıkan sonuç, araştırmanın başında kurulan hipotezi doğrularsa teori oluşturulmaktadır. Fizik bilimlerinde kullanılan bu yöntemi marjinalist iktisatçılar iktisat bilimine uygulamışlardır. Bu yöntemin iktisat bilimi içinde faydalı olacağını düşünmüşlerdir. Fakat sosyal bir bilim olan iktisadın baş aktörü olan bireyi, çevresel faktörlerden, psikolojik etkilerden, toplumsal yönlendirmelerden, tarihten bağımsız olarak ele almışlardır. Ayrıca varsayımlara dayanarak analiz yapılmaları birbiri ile ilişki içerisindeki birçok faktörü yok saymışlardır. Dolayısı ile marjinalist iktisatçıların elde ettikleri sonuçlar sosyal bir bilim olan iktisat için yeterli olmamaktadır.

Marjinalistler devletin ekonomiye müdahalesi konusunda da oldukça katı davranmışlardır. Hükümet müdahalelerinin minimum seviye de olmasını savunmuşlardır. Onlara göre devlet müdahalesi ekonomik büyümenin önündeki en büyük engellerden biridir (Gilpin, 2001: 312/Şen, 2005: 328). Fakat zaman içerisinde ve tarihi süreçte meydana gelen olaylar, geliştirilen yeni teoriler marjinalistlerin bu yaklaşımını da askıya almıştır. Aynı zamanda neoklasikler her arzın kendi talebini yaratır şeklindeki sadece arza önem verip, talep konusunu ihmal eden yaklaşımlardan o kadar emindirler ki, ekonominin sürekli tam istihdam seviyesinde dengede olduğunu savunurlar. Bu konuda özellikle Keynes'in çalışmaları, talebi önemsemeyen arz yönlü politikaların, ekonomi için ideal düşünce olmadığını ortaya koymuştur. Marjinalistlerin her arz kendi talebini yaratır düşüncesinin iktisadi krizlere sebep olmayacağı düşüncesi zaman içerisinde yaşanan olaylar ve

gelişmeler göstermiştir ki bu şekildeki düşünce gerçek ekonomik hayattan kopuk bir düşüncedir (Keynes, 1980/ Karaaslan, 1999: 51-52).

Yüzyılı aşkın bir süre hüküm sürmüş ve yerleşik iktisat olmayı başarmış neoklasik teori, zamanın şartlarına ayak uyduramamış, kendi içinde çelişkiler yaşamaya başlamış, kuramları ile gerçek hayattan kopuk hale gelmiştir. Bu doğrultuda neoklasik teori hemen hemen bütün varsayımları ile eleştiriye tabi tutulmuştur. Fakat genel hatları ile değerlendirildiğinde en çok eleştirilen varsayımları homo economicus, tündengelim, soyutlayıcı yaklaşımlarıdır, iktisadın evrensel olduğunun kabulü de yoğun eleştiriye maruz kalmış yaklaşımdır.

2.4. T.B. VEBLEN'İN KURUMSAL İKTİSADININ NEOKLASİK TEORİYE ELEŞTİRİSİ

Birçok farklı düşünce okulu ve birçok iktisatçı tarafından eleştirilen marjinalist teori, kurumcu okulun en önemli ismi olan T.B.Veblen tarafından da eleştirilmiştir. İktisatçı olmasının yanı sıra aynı zamanda sosyolog olan T.B.Veblen neoklasik teorinin iktisat bilimini sosyal bir bilim olmasını unutarak, aşırı matematiksel analizlerin iktisada dâhil edilmesi, toplum yerine bireyin ön plana çıkarılması, fizik bilimleri gibi iktisat bilimine evrensel nitelik kazandırılmaya çalışılmasına şiddetle karşı çıkarak sert bir şekilde eleştirmiştir.

20.yy'ın başlarından itibaren Amerikan Kurumcuları neoklasik teoriye karşı çıkmışlardır. Bu gruptaki ilk düşünürler, genel olarak ve büyük bir ölçüde Tarihçi Okuldan etkilenmiştir. Bunlar iktisadi kurumların incelenmesi konusunda özenli davranmış fakat iktisadi düzenin işleyiş teorisini kuramamışlardır. Bu düşünce akımı en etkin dönemini 1929 Büyük Buhran'ı izleyen dönemde yaşamıştır. Bu akımın en önemli temsilcisi ve kurucusu neoklasik teorinin yöntem eleştirisinden başlayıp, kapitalizmin eleştirisine geçen T.B.Veblen'dir (Kazgan, 2012: 187).

Veblen yaşadığı dönemin en etkin görüşü olan neoklasik iktisadı eleştirip, aksayan varsayımlarını, temeli olmayan teorilerini düzeltmeye çalışmadan, doğrudan teorinin

yıkılmasını amaçlamıştır. Çünkü Veblen'e göre neoklasik teorinin bütün teorileri yoğun matematik kullanılmasına rağmen bilimsellikten uzaktı. Ricardo, Marshall ve Keynes gibi iktisatçılar A.Smith tarafından temelleri oluşturulan teorileri kabul etmiş ve neoklasik teoriyi mevcut olan aksaklıklarından, varsayımlarının tutarsızlıklarından arındırmaya çalışmışlardır. Veblen ise diğer düşünürlerin aksine neoklasik teoriyi geliştirmek, analizlerini sağlam temellere oturtup yenilemektense yerine mevcut teoriyi tamamıyla ortadan kaldırıp yerine; iktisat, antropoloji, sosyoloji, psikoloji ve tarihi harmanlayarak oluşan tek bir bilim koymayı amaçlamıştır. Veblen yaşadığı dönemdeki hâkim görüş olan neoklasik teoriyi eleştirmekle kalmamış, aynı dönemin düşünce okullarından Tarihçi Okul ve Marksist teoriyide neoklasik teoriye yönelttiği gerekçelerle eleştirmiştir. Ona göre, onların da temel varsayımları ve önyargıları bilimsellikten uzaktır (Savaş, 1997: 649).

Heterodoks iktisatçılar içerisinde yer alan aynı zamanda sosyolog olan T.B.Veblen, sosyolog olmasının etkisi ile toplumun birey üzerindeki etkisini yadsımamaktadır. Bireyin sadece kar peşinde koşan ve sadece kendi dürtüleri ile karar veren yapıda olmadığını savunmaktadır. Çevresel etkilerden yola çıkarak neoklasik iktisadı eleştirmektedir.

T.B.Veblen'in marjinalist teoriye en temel eleştirisi faydasını maksimum kılmayı hedefleyen rasyonel birey ilkesine yöneliktir. Veblen'e göre rasyonel birey anlayışının aksayan tarafı teorinin basit, tarihsel olmayan insan düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Yaygın olan teoriye göre neoklasik iktisat bireyi rasyonel, bencil, faydasını maksimize eden bir davranış çerçevesinde değerlendirilmektedir. Veblen'e göre teorinin başarısızlığı tam da burada yatmaktadır (Erim, 2014: 150). Rasyonel düşünen, kendisi için en iyi olan kararı verdiği zaman toplum içinde faydalı olacağına inanılan homo economicus anlayışı Veblen için çok az bir anlam ifade etmektedir. Veblen'e göre toplumu bir arada tutan güç, rasyonel olarak hesaplanan "öz-çıkar" değildir (Heilbroner, 2013: 201).

Veblen'in kurumcu okulu ile neoklasik teori arasında çok temel bir fark bulunmaktadır. Bu da okulların kurum kavramına bakış açılarıdır. Bu farka göre

neoklasik teoride veri olarak kabul edilmekte olan ve birey davranışlarının üzerindeki etkisi göz ardı edilmiş olan kurum kavramı, kurumcu okul için çok hayati bir öneme sahiptir. Kurumcu ekolde kurum, homo economicus olduğu düşünülen bireyin bağımsız olmadığını ve bireyin davranışlarının şekil almasında etkin bir rol oynayan kavramdır. T.B.Veblen'in kurumcu düşüncesinin bakış açısıyla bakıldığında, ekonomik faaliyetlerin analiz edilmesinde, birey davranışlarının incelenmesi için toplum ve kurumsal yapının incelenmesi gerektiği savunulur. Birey davranışlarının analizinden, kurumsal yapının analizine geçilmesi bir bağlamda neoklasik iktisadi düşüncenin egemen halinden, kurumsal teorinin egemenliğine doğru bir değişimden söz edilebilir (Commons, 1931: 652).

Veblen'e göre iktisadın terminolojisi Smith'den bu yana büyük bir çapta değişikliğe uğramış olmasına rağmen temel varsayımları ve önyargıları neredeyse aynen devam etmiştir. Smith'den Marshall'a kadar bütün Ortodoks teori, ekonomik sistemin bir uyum içerisinde olduğunu varsaymıştır. Bu teori Smith'in teorisinde doğal fiyat ve kişisel günahları toplumsal faydaya götüren görünmeyen el kavramında kendini gösterirken, Marshall'da normal fiyat ve denge kavramı ile şekil almış bununda uzun dönemde tam rekabet piyasasında denge halinde faydalı sonuçlar yaratacağı umulmuştur. Son olarak da J.B.Clark'ın uzun dönem tam rekabet de dengenin adil bir gelir bölüşümünü ve ekonomik uyumun varlığını gösteren tipik bir örnektir. Oysa Veblen'e göre, Ortodoks iktisadın yaygın kullandığı denge kavramı "normatif" bir kavramdır. Yani bu iktisatçılar ispata gerek duymadan dengenin ekonomi için iyi bir şey olduğunu ve de dengeye ulaşmış piyasaların toplumsal açıdan faydalı sonuçlar oluşturacağını öne sürmüştür (Savaş, 1997: 649-50)

Kurumsal iktisat, neoklasik teorinin iktisadi olaylar hakkındaki zaman ve mekândan bağımsız olarak gerçekleşen ve statik bir özellik taşımasını eleştirmiştir. Çünkü kurumcu iktisada göre iktisadi olaylar zaman ve mekâna bağımlı ve sürekli bir değişim halindedir. Bu bağlamda kurumcu okul neoklasik teorinin evrensel nitelikteki statik analiz yöntemini eleştirmiştir. Çünkü kurumcu okul evrensel değil, evrimsel analiz yöntemini benimsemektedir (Keizer, 2007: 5).

Veblen yerleşik iktisadi statik olmakla suçlamış ve iktisadi olayların değişmezliği konusundaki kesin kararları reddetmiştir. Veblen'e göre yerleşik iktisat düşünürleri evrimsel görüşü algılayamamışlardı bu yüzden de tabii kanunlara aykırı olan görüşteki kavramları kullanıyorlardı. Bunun bir örneği olarak da değişime gerek görmeyen tabii ücret, normal değer gibi kavramlarla, toplumun bir evrim içerisinde olduğu gerçeğini ihmal etmişlerdir. Yerleşik iktisat temeline maddi çıkar varsayımını oturttuğu için insan bu teoride göz ardı edilmiş, doğal kanunda teoriye oturtulduğu için de toplumun evriminin ihmal edildiği ortaya çıkmıştır (Veblen, 1919/Kazgan, 2012: 188).

Neoklasik teorinin matematiği analizlerinde aşırı kullanma biçimi de Veblen'in dikkatini çekmiş ve aşırı matematiksel yöntemle yapılan analizleri eleştirmiştir. Çünkü Veblen'e göre matematiksel yöntemler kullanılarak, ekonomik sonuçlar elde etmek, iktisat biliminin gerçek yaşamdan uzaklaşmasına neden olmuştur (Nee, 2003: 4). Marjinalist teori kaynakların tahsisi, gelir dağılımı, fiyatlar ve istihdamın belirlenmesi gibi konulara da evrensel bir nitelik kazandırmaya çalışmıştır. Oysaki kurumcu ekol neoklasik teori gibi evrensel amaç ve tercih mantığı yönünde hareket etmekten kaçınmıştır. İnsanların hayatlarını devam ettirebilmek için hedefledikleri amaçları nasıl ve neye göre belirlediklerini diğer bir deyişle somut ekonomik verilerin incelenmesini önermişlerdir. Yani Veblen'in kurumcu okuluna göre deneysel olgularla çalışmak, yapay tartışmalardan daha çok önem taşımaktadır (Demir, 1996: 70).

T.B.Veblen aynı zamanda sert bir şekilde eleştirdiği neoklasik teorinin önemli isimlerinden olan J.B.Clark'ın öğrencisidir. Clark'ın düşüncelerinden etkilenmiştir fakat onun düşüncelerinden net bir şekilde ayrı düştüğü noktalar vardır. Örnek vermek gerekirse, Clark yerleşik teorinin aksine aksak rekabetin savunucusu olsa da, uzun dönem analizlerinde rekabetin olumlu sonuçlar doğuracağını bunun da optimum gelir dağılımının sağlandığı sonuçlara götüreceğini savunur. Oysa Veblen, Clark'ın bu düşüncesinin klasik ve neoklasik teorinin genel denge teorisinden farklı olmadığını ve bir tür değer yargısı taşıdığını öne sürmüştür. J.B.Clark'tan etkilenen Veblen'in kurumcu iktisadının ilk temel özelliği ekonomiye birey açısından tekil

olarak değil bütüncül olarak ve geniş bir perspektiften bakmış olmasıdır. Veblen'e göre ekonomik yapıyı, bütünden ayrı, küçük parçalar halinde incelemek yerine, bu yapının tamamı ele alınarak analiz edilmelidir. Çünkü ona göre ekonomik yapı karmaşıktı, bu karmaşıklığı bütünden ayrı düşünmek mantıksızdı. Bireylerin, bireyci duygularla hareket etmeleri ekonomik faaliyetlerin tamamının tahlilini yapmak oldukça zordur. T.B.Veblen'in kurumcu okulu toplumun her türlü inanç, davranış ve düşünceleri ile yakından ilgilenir (Küçükkalay, 2011: 300-301).

Veblen'e göre Ortodoks teori amaçsal bir teoriden ibarettir. Çünkü Ortodoks teori hiçbir empirik bulguya dayandırılmadan ve daha analiz başlamadan önce ekonominin uzun dönemde doğal denge halinde dengeye ulaşacağını savunmuştur. Veblen'e göre iktisadi bilimsel olmaktan uzaklaştıran başlıca neden, iktisadi teorinin Smith'in geliştirmiş olduğu "görünmez el" varsayımından kurtarılamamış olmasıdır. Çünkü Veblen'e göre ekonomi görünmez el varsayımı ile hiçbir zaman doğruluğu kanıtlanmış, kesin yargılarla belirlenmiş bir hal almamaktadır (Savaş, 1997: 651).

Veblen yerleşik iktisadın savunduğu kendisinin de içinde yaşamış olduğu kapitalist sistemi de sert bir şekilde eleştirmiştir. Veblen neoklasik teorinin ekonomik sistemi olan kapitalizme yönelik eleştirilerinde kendisi gibi kapitalist sistemi en sert eleştiren isim olan Karl Marks ile de ters düşmüştür. Veblen'in kapitalist sisteme yönelttiği eleştirilerden biri ortodoks teorinin öne sürmüş olduğu ve kapitalizmin çıkar grupları arasında uyumlu hareket ettiğini, kaynakların kullanılmasına ve tam istihdam sağlamada faydalı olduğu görüşüdür. Ona göre kapitalist sistemde çıkarlar arasında büyük bir uyumsuzluğun varlığı söz konusudur, Veblen'in sabotaj kaptanları olarak adlandırdığı işadamları kendi çıkarlarını gözetmek için ekonomiyi durgunluğa bile sürükleyecek ve bu durgunluğunda yaygın bir işsizliğe sebep olacağını savunur (Savaş, 1997: 651).

Veblen kapitalizmin eleştirisi konusunda sık sık Marks ile karşılaştırılmıştır. Fakat Veblen'in ulaştığı sonuçlar ve kullandığı yöntem açısından Marks'tan farklılık gösterir. Marks ile görüş ayrılığına düştüğü konulardan biri işadamları hakkındaki düşünceleridir. Marks, işadamlarının yani kapitalist sistemin sebep

olduğu durgunluğun kalıcı olacağını söyler ve bu durgunluğun sömürüye sebep olacağını bu sömürünün de giderek derinleŖeceđini savunmuŖtur. Sefalet de bu durumları izleyen sosyal bir sorun olarak baŖ gösterecektir. Veblen ise Marks'ın aksine durgunluktan sonra yeniden bir canlanmanın yaŖanacađını söyler. Veblen'e göre kapitalist ekonominin çöküŖü, toplumun içine düŖeceđi tüketim yarışının özel mülkiyeti tasfiye ettiği durumda gerçekteleŖeceđini savunmaktadır. Kapitalizm konusunda Veblen Marks'tan daha iyimser düşünmektedir (Küçükkalay, 2011: 307).

T.B.Veblen neoklasik teörinin analizlerinin temel hareket noktası ve kuramlarının temeli olan rasyonel birey kavramı da sert bir Ŗekilde eleŖtirir. Çünkü anlayışının temelleri olmadığını, marjinalistlerin düŖündüđü gibi rasyonel bireyin içinde yaŖadıđı toplumun etkilerinden soyutlanarak ele alınmasını eleŖtirmiŖtir. Veblen'e göre bu kararın ne öncesi ne de sonrası vardır. Ona göre rasyonel birey iktisatçılarının psikolojik ve antropolojik ilimlerin birer varsayımıdır (SavaŖ, 1997: 651-52). Bir genelleme yapılacak olursa Veblen'in kurumsal iktisadı, neoklasik iktisadın, kurumların iktisadi bir aktör olan birey üzerindeki etkisini yok saymasını Ŗiddetle eleŖtirmiŖtir (Paya, 2013: 141).

T.B.Veblen neoklasik teoriyi eleŖtirmiş bunun yanı sıra kapitalist sistemin eleŖtirisinde benzerlikleri olmasına rağmen, yer yer takdir etmiş olsa da Karl Marks'ın Marksist teörisine de eleŖtiri oklarını çevirmiŖtir. Marjinalist teori, T.B.Veblen'in kurumcu okulu ve marksist teori genel yapıları açısından karşılaştırılırsa aralarındaki temel farklar daha net anlaşılabilir.

Tablo 2.2. *Neoklasik İktisat, Marksist Teori ve T.B.Veblen'in Kurumsal İktisadının Karşılaştırılması*

Neoklasik Teori	T.B.Veblen'in Kurumcu Okulu	Marksist Teori
Bütün analizlerinin temelinde homo economicus olan birey vardır	Bireyi analizlerin temeli olarak kabul etmez. Toplumu bir bütün olarak inceler.	Homo economicus kavramını sert eleştirir. Toplum bir bütündür ve toplumu oluşturan kurumlar analizlerinin temelidir.
Analizlerini marjinal analiz temeline dayandırmışlardır. Bu şekilde yapılan analizin toplumun tamamı için de en iyisi olduğu düşünülür.	Marjinal analizin Markist teoride yeri yoktur.	Marjinal analizin toplumun tamamı için faydalı olmadığını düşünür.
Analizlerinde zamana önem vermemişlerdir. Mikro düzeyde statik analiz yapmışlardır.	Zaman faktörü önemlidir. Makro düzeyde dinamik analiz yapmışlardır.	Zaman çok önemli bir faktördür. Analizler zamandan ayrı düşünülemez.
Kapitalizmin en iyi sistem olduğunu savunur.	Kapitalizmi çok sert eleştirmiştir. Sömürüye yönelik bir sistemdir. Kapitalist sistem çökmeye mahkûmdur.	Kapitalizm en iyi sistem değildir. Sert eleştirmiştir. Fakat Marks'tan daha ılımlıdır. Kapitalin sebep olacağı durgunluktan sonra mutlaka canlanma yaşanacaktır.
Analizlerinde yoğun matematiksel yöntemler kullanmışlardır.	Matematiksel yöntemleri eleştirmişlerdir.	Matematiksel analizin, iktisadı bilimsellikten uzaklaştırdığı kabul edilir.

Kaynak: Savaş,1997,İktisadın Tarihi,Liberal Düşünce Topluluğu,Ankara. Kazgan,2012,İktisadi Düşünce veya Politik iktisadın Evrimi,Remzi Kitabevi,İstanbul. Küçükkalay,2011,İktisadi Düşünce Tarihi,Beta Basım Yayın,İstanbul.

Tabloda da görüldüğü üzere T.B.Veblen'in Kurumsal İktisadı, neoklasik teorinin ilkelerini zamanın gereklerine göre geliştirip, yenilemek yerine tamamen değiştirilmesini söylemiştir. Çünkü Veblen marjinalist teorinin gerçek hayattan

kopuk olduğu, ekonomik yapıyı açıklamakta yetersiz kaldığını, hüküm sürmüş olduğu toplumdan tamamen uzak kaldığını savunur.

Kurumcu okul neoklasik iktisadın gerçek hayattan soyutlanmış analizlerini, evrensel iktisat anlayışını, homo economicus kavramını yoğun olarak eleştirmiştir. Bireylerin değil, kurumların ekonomik yaşamda büyük önem taşıdığını söylemiştir. Veblen ekonomik yapıyı tekil olarak değil bir bütün olarak düşünmüştür. İktisadi yapının zaman ve mekândan bağımsız olmadığını savunmuştur.

Marksist teori ve T.B.Veblen'in kurumcu okulu karşılaştırılacak olursa, yine tabloda görüldüğü üzere marjinalist teorinin eleştirilmesi konusunda birçok yönden benzerlik göstermiş olsa da özellikle de kapitalizmin eleştirisi konusunda birbirlerinden ayrılmışlardır.

2.5. KURUMSAL İKTİSAT

“İktisadi Düşünce Tarihi'nde T.B.Veblen” isimli tezin Kurumsal İktisat başlığını taşıyan bu bölümde, düşünce tarihinde bir eleştiri iktisadı olarak kabul edilen Kurumsal İktisat öğretisi anlatılacaktır. Bu doğrultuda öncelikle kurumsal iktisadın temelini oluşturan kurum kavramının tanımı yapılarak, konunun daha net anlaşılması için kurum kavramının gelişimi ve değişimi, kurumun; birey, toplum ve ekonomi ile ilişkisi anlatılacaktır. Sonrasında kurumsal iktisadın temel varsayımları hakkında bilgi verilerek eski kurumsal iktisattan yeni kurumsal iktisada geçiş ve yeni kurumsal iktisadın genel özellikleri ele alınacaktır.

2.5.1. Kurumsal İktisadın Tanımı, Gelişimi ve Kapsamı

En önemli temsilcisi T.B.Veblen ve diğer önemli temsilcileri J.R.Commons, Wesley Mitchel, Galbraith olan kurumsal iktisat, Amerikalı iktisatçılar tarafından geliştirilip ortaya çıkarılan bir düşünce disiplini. 19.yy.ın sonlarında temelleri atılmış olmasıyla beraber kurumsal iktisat, önemli gelişimini 1. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde yaşamıştır. Kurumsal iktisat eleştiri iktisadı olarak kabul edilmesinin

yanında zamanla çok geniş bir düşünce yelpazesini içerisine almış düşünce akımıdır. Kurumsalcılara göre iktisat bilimi, interdisipliner bir bilimdir ve araştırma konusu yerleşik iktisadın aksine bireyler değil, kurumlardır. Bu düşünceden hareketle, bu bölümde kurumsal iktisadın tanımı, gelişimi, inceleme alanı ve temel varsayımları anlatılmıştır.

2.5.2. Kurumsal İktisadın Tanımı ve Gelişimi

ABD’de konfederasyona bağlı ve kölelik sistemini savunan on kadar güney eyaleti ve liderliğini Başkan Lincoln’ün yaptığı kuzey eyaletlerinin, serbest işgücü ve köleliğin kaldırılması amacıyla 1861 yılında içinde oldukları ABD iç savaşı ve 1.Dünya Savaşı arasındaki dönem ABD’nin dünya ekonomisinde yer sahibi olmasının temellerinin atıldığı dönemi kapsamaktadır. Aynı zamanda bu dönem bir taraftan ekonomik büyümenin ve hareketlenmenin yaşandığı bir taraftan da sosyal problemlerin öne çıktığı bir dönem olmuştur.

Zenginlik ve yoksulluğun el ele gittiği, çok iyi giden üretim artışına rağmen halkın büyük bir çoğunluğunun üretim artışından payını almadığı dönemdir. Ekonominin kendi haline bırakılmasını savunan bazı monopolist eğilimlerin ve korumacı politikaların faydalı olacağını söyleyen ekonomistlerin aksine ABD’de çok geniş bir kitle, dönemin hâkim düşüncesi olan geniş kitleleri etkileyen klasik ve neoklasik iktisadın temel ilkelerine şüpheli yaklaşmış ve eleştirel bir bakış açısı takınmıştır. Böylelikle minimum düzeyde devlet yaklaşımı ve liberal düşüncenin ekonomi için en ideal sistem olduğu yönündeki inanç sarsıntı yaşamaya başlamıştır (Küçükkalay, 2011: 299).

Amerika’nın içinde bulunduğu sosyo-ekonomik şartların bir sonucu olarak yerleşik iktisadın problemlere çözüm bulamaması, teorilerin yetersiz kalması Amerikalı iktisatçıları yeni arayışlara yönlendirmiştir. Kurumsal iktisat işte tamda bu dönemde dönemin problemlerine çözüm bulmakta yetersiz kaldığı için neoklasik iktisada bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Kazgan, 2012: 187).

T.B.Veblen'in Amerika'nın içinde bulunduğu ortamdan beslenerek geliştirdiği düşünceleri ve onun düşünceleri üzerine oturtularak gelişen kurumsal iktisat, yeni iktisadi düşüncelerle gündeme gelmiştir ve kurumsal iktisadın Veblen'in yazmış olduğu "Why is Economics Not an Evolutionary Science?" isimli makalesi ile başladığı kabul edilmiştir (Hedion, 2009: 2). Geliştirmiş olduğu düşüncelerle ve yazdığı makale ile dönemin Amerikan Başkanı Roosevelt'in 1929 bunalımının açtığı yaraları sarmak amacıyla uygulamaya geçireceği New Deal yeniden yapılanma programının bile temellerini oluşturmuştur (Küçükkalay, 2011: 300).

Kurumsal iktisat her iktisadi düşünce akımı gibi bir takım sosyal olaylardan, düşünce akımlarından etkilenerek ve beslenerek gelişmiştir. Bu bağlamda kurumsal iktisat düşünürlerinin oluşturduğu ilk grup genel olarak ve büyük bir ölçüde Tarihçi Okul'dan etkilenmiştir ve en etkili dönemini 1929 Büyük Buhran'ı takip eden yıllarda yaşamıştır (<http://encyclo.findlaw.com/0520book.pdf/15.08.2015>). Bu anlamda Alman Tarihçi okulundan etkilenen Amerika merkezli bir düşünce disiplini olan kurumsal iktisadın en önemli temsilcisi T.B.Veblen'dir. Veblen kadar önemli diğer birkaç isim de J.Commons, V.Mitchell ve Walton Hamilton'dan oluşmaktadır (Pohoata, 2007: 2). Kurumsal iktisadın felsefi temeli neoklasik ve Marksist iktisadın görüşlerine bir tepki olarak ortaya çıkmış ve bu iktisadi düşüncelere alternatif fikirler üretmek için çalışmalar yapmış bir düşünce akımıdır (Hall and Ludwig, 2010: 944).

Öncelikli olarak kurumsal iktisadın tanımının yapılması kurumsal iktisadın temelini anlaşılabilirliği açısından faydalı olacaktır. Çünkü kurumsal iktisadın tanımı konusunda bir takım uyuşmazlıklar bulunmaktadır. Bu tanımlar bir birine benzemekle birlikte farklılıklar da göstermektedir. Bu bağlamda kimi zaman "kurumsal iktisat" kimi zaman da "kurumcu iktisat" tamlamalarının kullanılıyor olması tanım karmaşasının bir göstergesidir. Bu doğrultuda kurumsal iktisat kurumları savunan, kurumların sayı olarak artırılması ya da etki alanlarının genişletilmesini savunan bir yaklaşım değildir. Eğer öyle olsaydı, toplumculuğun toplumu ya da ulusçuluğun ulus önceliğini savunduğu gibi kurumsal iktisat da kurumları savunma özelliğinden dolayı "kurumcu" ve ya "kurumsal" olarak isimlendirilirdi (Özveren, 2007: 16). Bilinenin aksine kurumsal iktisat kavramını ilk

olarak kullanan kişi kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen değildir, 1919'da Amerikan İktisatçılar Birliği'nde (Amrican Economic Association) yayınladığı bir makalede kullanan Walton Hamilton'dır. Hamilton bu makalesi ile genel olarak ortodoks iktisat teorisine karşı çıkmıştır ve Ortodoks teoriye alternatif bir görüş olan kurumcu düşünceyi savunmuştur. Hamilton'ın tanımına göre; kurumsal iktisat kurumları ve kurumların ekonomik hayattaki etki ve sonuçlarını inceleyen bir disiplindir (Rutherford, 2001: 173-174). Kurumsal iktisat kavramının isim babası Walton Hamilton olmuştur. Çünkü kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen kendi iktisadi görüşünü "evrimsel iktisat" olarak tanımlamıştır (Özveren, 2007: 18).

Her bilimsel akım gibi kurumsal iktisat düşüncesine temel oluşturan ve kurumsalcıların esas aldığı bir düşünce bulunmaktadır. Kurumsal iktisadın hareket noktası olan düşünceye gelince, Amerikan kökenli kurumcu iktisat akımının fikri temellerini yine ABD'nin felsefe bilimine yapmış olduğu önemli bir katkı olan pragmatizm oluşturmaktadır (<http://homes.chass.utoronto.ca/~jheath/veblen.pdf>.10.06.2015). Bu düşünce akımına göre, iktisat teorileri soyut değil gerçek olaylara karşılık gelen kavramlarla açıklanıp geliştirilmelidir (Demir, 1996; 145). Pragmatizm kelime anlamı olarak; faydacılık, yararcılık olarak ifade edilmektedir (<http://www.tdk.gov.tr/05.02.2015>). Pragmatizm, bir anlam teorisi, gerçek teorisi ve etik teorisidir. Kurucusu olan Charles Sanders Pierce temel olarak pragmatizmi bir anlam kuramı olarak görmüştür (Pierce, 1985: 124/Doğan, 2003: 83-85). Pragmatizmde önemli olan soru, bu benim işime yarıyor mu? Cevap "evet" ise bu doğru, faydalı, iyi; cevap "hayır" ise kötüdür. Bu bağlamda faydalı olmayan şey doğru değildir. Gerçek olan faydalı olandır ve her şey pratik fayda ölçüsüne göre değerlendirilmelidir (Wells, 1986: 17/Bilgin, 2010: 166).

Kurumcu iktisat bu doğrultuda fizikötesi bir gerçekliği bu çerçevede de neoklasik iktisadın temelindeki doğal düzen anlayışını reddetmiştir. Kurumsalcılar analizlerinde psikoloji biliminin etkisinin göz ardı edilmesinin büyük bir hata olacağını düşünmüş, psikolojinin ihmal edilmesi birey davranışlarının temellerinin görülebilmesinin zorlaşacağına inanmışlardır (Angner and Loewenstein, 2006: 16/Eser and Toigonbaeva, 2011: 294).

Kurumsal iktisadın temel felsefi düşüncesine değindikten sonra tarihsel süreçte kurumsal iktisat denildiği zaman yapılan tanımlamalara ve gelişim sürecine bakmak faydalı olacaktır. Tarihsel süreçte kurumsal iktisat denildiği zaman akla ilk olarak tamamen homojen bir iktisadi düşünce ve ya paradigma gelmektedir (Demir, 1996: 64/Tsuru, 1993: 71). Bu bağlamda, bu homojen düşünce temelde Alman Tarihçi Okul'un temel düşüncesinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Tarihçi okul, her ülke özü itibari ile sahip olduğu coğrafi konumu ve farklı geçmişi ile birbirinden farklı olduğu ve bu nedenle de ülkede hâkim olan ekonomik sistemleri karşılaştırırken aynı şekilde değerlendirilemeyeceğini düşünmektedir. Her ülke içinde olduğu koşullar gereğince yaşanan toplumsal gelişmelere birbirinden farklı tepkiler vereceği için evrensel yasaların oluşturulması düşünülemez. Bu bağlamda, bütün toplumlar ve tüm zamanlar için geçerli iktisadi kurallar olmayacağından her ülke kendi özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Tarihçi okulun önemli isimlerinden olan Gustav ve Schomeller'e göre kurumsal iktisadın temel çekirdeği olan kurumlar ortak amaca sahip bir sistem oluşturan birbirleriyle uyumlu alışkanlıklar ve ahlaki kurallar topluluğudur (Chavance, 2009: 1-4). Ayrıca kurumsal iktisadın hâkim olduğu dönemde Charles Darwin'in fikirlerinin tüm dünyada büyük bir yankı bulmasından sosyal bilimciler de etkilenmiştir(Patsiaouras and Fitchett, 2009: 731).

Veblen özellikle de Darwin'in evrim teorisinin iktisadi olaylar incelenirken, iktisadi mübadeleyi anlama ve açıklama konusunda büyük bir önem taşıdığını ısrarla savunmuştur(Veblen,1931). Veblen, çalışmalarında Darwin den etkilenerek, neo-klasiklerin rasyonel birey anlayışını eleştirmiş neo-klasiklerin savduklarının aksine ekonomik bir faktör olan bireyin yaşadığı sosyal ortamdan, yetiştiği kültürel alışkanlıklardan ayrı düşünülmemeyeceğini savunmuş, toplumun zaman içerisinde geçirdiği değişimden de aynı yönde etkileneceğini dolayısı ile ekonomik süreçlerde değişim yaşanacağını söylemiştir. Veblen, doğası gereği sosyal yapıda yaşanan evrim dolayısı ile kurumları, bireyleri ve ekonomik süreçleri de etkileyeceğini düşünmüştür(Patsiaouras and Fitchett, 2009: 734).

Kurumsal iktisadın gelişiminden sonra tanımı ve içeriğine değinirsek konunun daha iyi anlaşılması sağlanacaktır. Fakat kurumsal iktisadın genel geçer bir isminin kabul

edilmesindeki sıkıntılar, tanımlanmasında da ortaya çıkmaktadır. Bu tanımlardan örnek verilecek olursa; kurumsal iktisat heterodoks iktisat okulları arasında sosyolojik geleneğe en yakın olanıdır. Burada heterodoks ana akımdan sapmış anlamına gelmektedir. Heterodoks iktisatçılar iktisat biliminin alanını geliştirmeye iktisada sosyoloji, antropoloji, psikoloji, siyaset ve tarih biliminden katkılar yapılmasını öngören bir akımdır(Savaş, 1997: 12-13). Toplumsal konuları analizlerinin merkezine oturtma, doğa bilimlerinin taklidinden uzak durma ve mevcut kapitalist yapının eleştirisi gibi sosyolojik bir yapı taşıyan okuldur. Öyle ki kurumsal iktisadı “ sosyolojik kurumsal iktisat” yani toplum ve ekonomiyi harmanlayan bir ekol olarak tanımlayan iktisatçılarda bulunmaktadır(Zafirovskki, 2004/Yılmaz, 2012: 8).

Kurumsal iktisat, kurumları çalışma alanına dâhil etmeyi savunmak yerine, iktisadın doğası gereği ister istemez kurumsal olduğundan hareket eder. Bu bağlamda, yerleşik iktisadın temelinde görülen piyasa ve firma gibi faktörler her ne kadar yerleşik iktisat bu faktörleri dikkate almakta ısrar etse de bu faktörler kurumsal iktisada göre esasında birer kurumdur. Bu faktörler olmadan bir iktisat düşünülemez için, iktisat tanımı gereği kurumsaldır. Dolayısı ile ekonomi kurumsallaşmış bir süreç olarak tanımlanabilir ve öz itibarı ile “iktisat kendi çekirdeğinde kurumsaldır” şeklinde ifade edilebilir (Özveren, 2007: 17).

İktisadi düşünce tarihinde önemli bir isim olan Amerikalı iktisatçı W. Samuels’e göre kurumsal iktisat her şeyden önce bir karşı çıkış, tepki iktisadıdır (Yılmaz, 2007: 95). Kurumcu iktisadın bakış açısına göre, ekonomik faaliyetlerin içeriği dar olmasına rağmen iktisadın, politika, hukuk, ideoloji, sosyoloji, gelenek ve insan tecrübelerinin diğer alanlar ile ilgili olduğunu söylemişlerdir (Küçükkalay, 2011: 301). Commons’a göre kurumsal iktisat tanımlaması, bazen klasik ve ya hazcı iktisatta bulunmayan ve ya bu görüşleri eleştiriye tabi tutan herhangi bir düşünceyi tanımlamak içinde kullanılmaktadır. Bazen statik yerine dinamik, meta yerine süreç, duygular yerine faaliyet ya da birey davranışı yerine, grup davranışı, denge kavramının yerine yönetim, bırakınız yapsınlar düşüncesi yerine denetimi savunan

kurumcu iktisadın tanımlamasında kullanılmaktadır (Commons, 1931: 648/Ata, 2009: 16).

Buraya kadar açıklamalar ışığında anlaşılmaktadır ki kurumsal iktisadın birbirinden farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Bu farklılığın yanı sıra özellikle kurumsal iktisadın temsilcisi T.B.Veblen (1919) Walton Hamilton (1932) kurumsal yapıyı ve kurum kavramını tanımlarken özellikle düşünce alışkanlıklarının kurumlara etkisi üzerinde durmuşlardır (Hodgson, 1998: 179).

Yapılan açıklamalar doğrultusunda genel bir çerçeve çizmek gerekirse iktisadi düşünce tarihinde kurumculuk, iktisadi sistemlerin, iktisadi faaliyetlerin temelinde birey faktörünün değil kurumların olduğunu ve dolayısı ile bireylerin bu kurumların etkisinden bağımsız olmadığını savunarak analizine başlar. Kurumsal iktisatçılar iktisat biliminin salt bir bilim olmadığını diğer sosyal bilimlerle iç içe olduğunu ve onlardan beslendiğini savunarak diğer iktisatçılardan daha farklı ve daha geniş bir iktisat teorisi oluşturmaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda kurumsal iktisat için hayati bir önem taşıyan kurum kavramının tanımını yapmak sağlıklı olacaktır. Böylece temel aldığı unsur ile kurumsal iktisadın doğası daha iyi anlaşılacaktır.

2.5.2.1. Kurumsal İktisatta Kurum Kavramı ve Önemi

Kurumsal iktisadın felsefi düşüncesini anlayabilmek için öncelikle çok önem verilen kurum kavramına yükledikleri anlamı kavramak, kurum kavramının teori içerisindeki önemine netlik kazandırmak oldukça önem arz etmektedir. Kurumsal iktisadın tanımı gibi kurum kavramının tanımında da anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Kurum kavramı hakkında genel geçer tek bir tanım bulunmamaktadır. Kurumsal iktisat literatüründe kurum kavramı diğer sosyal bilimlerdeki kurum kavramından daha farklı bir içeriğe sahiptir. Bu bölümde öncelikle kurum kavramının genel bir tanımı sonrasında ise kurumsal iktisat kapsamında kurum kavramının ne anlama geldiği tanımlanmaya çalışılmış ve böylelikle kurumsal iktisadın temel aldığı konular daha iyi anlaşılacaktır.

Kurumsal iktisada göre iktisat, ilişki içerisinde olduğu diğer sosyal bilimler sayesinde kurumlarla karşılaşmış değildir, iktisat esasında kendi temelinde kurumsaldır. Analiz yapılan birçok çalışmada öne çıkan “iktisadi süreçte kurumların rolü” gibi başlıklar, açıklayıcı ve kolay bir anlatım tarzı gibi görünse de bu tarz bir anlatım kurumsal iktisadın özüne aykırı bir durumdur. Ekonomiyi kurumlardan soyutlayarak iktisat bilimini “arı iktisat” haline getirmek, kurumsal iktisatçılar için iktisadi temelden uzaklaştırmaktan başka bir şey değildir. Kurumsal iktisatçılar için kurumlar ve iktisat birbirinden ayrı düşünülemez ve incelenemez. İktisat, ortodoks iktisatçıların temel analiz konusu olan piyasadan daha geniş bir anlamı kapsar ve ekonomi kurumsallaşmış bir süreç olarak vardır. Bu tanım ile kurumsal iktisat kurumları analizlerin temeline oturtmayan diğer yaklaşımlardan ayrılır (Özveren, 2007: 17).

Kurum kavramının tanımına öncelikle sosyal bilimler açısından bakılacak olursa; genel anlamda istikrar, düzenlilik ve süreklilik arz eden davranış, inanç veya faaliyet biçimi olarak tanımlanmaktadır (AÖF, 2012: 121). Kurum kavramının en genel tanımı ise terim olarak; “evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik, müessese” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr./04.03.2015). Bütün sosyal bilimlerde olduğu gibi kurum kavramında da tüm kurumsal iktisatçıların hem fikir olduğunu söylemek mümkün değildir (Demir, 1996: 173). Bu açıklamayla beraber kurumsal iktisat literatürü çerçevesinde kurum kavramının tanımı, kurum kavramının kelime anlamının zihinlerde oluşturduğu yasal organizasyon biçimlerini değil, daha çok “geçmişten köklenen ve insan topluluklarını geleceğe taşıyan istikrarlı davranış tarzlarını ve düşünce alışkanlıklarını” ifade etmektedir (Demir, 1996: 173/Kapp, 1968: 2). Commons’a göre kurum, “bireysel davranışları denetim altında tutarak, gelişmelerini ve yayılmalarını kısıtlayan bir toplu eylemliliktir” (Commons, 1934: 69/Kama, 2011: 188).

Yeni kurumsal iktisadın önemli temsilcilerinden olan North’a göre kurum, “bir toplumda oynanan oyunun kurallarıdır, daha resmi bir dille, onlar insanların karşılıklı etkileşimini şekillendiren insanlarca tasarlanmış sınırlayıcı kurallardır”. North’a göre

kurumlar siyasi, ekonomik ve ya toplumsal olabilir. Gündelik hayatı bir düzene sokarak belirsizliği azaltır. İnsanlar arasındaki etkileşimin rehberini oluştururlar. İktisadi bir tanımla kurumlar, bireylerin tercih kümelerini belirler ve sınırlarını çizer (North, 2002: 9-10).

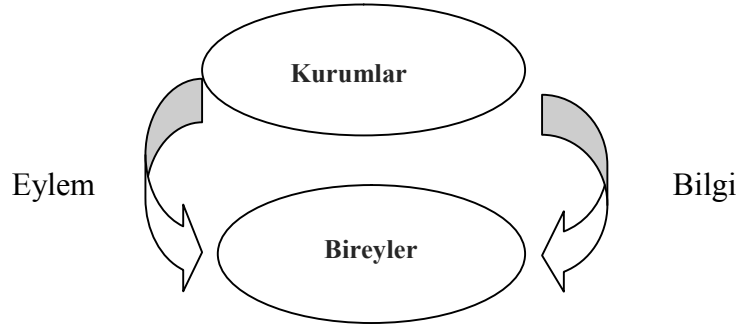
Kurumsal iktisadın temsilcisi olan **Veblen** kurumu; “toplumun çoğunluğu tarafından kabul görmüş düşünce alışkanlıkları” olarak tanımlamıştır ve kurumların bireylerin içinde yaşamış olduğu kültürler tarafından belirlenmiş olan baskıcı düşünce kalıpları olduğunu söylemiş ve kurumların kendiliğinden ortaya çıkamayacaklarını vurgulamıştır (Veblen, 1931: 131/Kama, 2011: 187-188). Kurumsal iktisatçıların diğer bir önemli ismi olan **Hamilton**'a göre kurum; “bir grubun alışkanlıkları ya da bir toplumun gelenekleri içerisine yerleşmiş; insanoğlunun faaliyetlerini biçimlendiren ve sınırlarını belirleyen formel ya da enformel yaptırımların eşlik ettiği, bir ölçüde hakim ve sürekli olan bir sosyal alışkanlık demeti” olarak tanımlamıştır (Charles, 1960: 316/Güvel, 1998: 157). **Ayres** ise kurumu, “menkıbeler, geçmişten kalan inançlar, statü ve toplumun hiyerarşik düzene dayalı kuralların tümü” olarak tanımlamıştır (Demir, 1996: 174). **Menger** ise kurumları, pragmatik ve organik olarak ikiye ayırmıştır. Pragmatik kurumları insan yapısı olgular olarak tanımlarken, organik kurumların ise kendiliğinden gelişen doğal süreçlerin bir ürünü olduğunu söyler (Menger, 1963: 131-132).

Başka bir tanımla kurumlar, olası keyifleri ve insanlar arasındaki etkileşimlerde fırsatçı davranışları zorlayan, insanların oluşturduğu kurallardır. Kurumlar bir topluluğun katılımı ile oluşur ve genellikle bazı yaptırımları zorla uygular. Öyleki yaptırım etkin olmadan kurumlar işlevsizdir(www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/kasper-streit.htm/06.03.2015). Hodgson'a göre kurum, iktisadi faaliyette bulunan bireylerin etkileşimlerini ve “yol yordam”, “alışkanlıklar” ve “değerler” gibi kavramlarla çerçevelendirilerek tanımlanabilir (Hodgson, 1998: 167/Şenalp, 2007: 47).

Oldukça geniş ve tartışmalı kavram olan kurum yapılan tanımlamalardan da yola çıkılarak kavramı daha anlaşılır kılmak adına resmi(formel) ve resmi olmayan

(informel) kurumlar şeklinde ikiye ayırıp sınıflandırmak faydalı olacaktır. İnsanlar hem kendi oluşturdukları kurallarla gündelik yaşamın resmi kısıtlamalarını hem de geliştirmiş oldukları davranış biçimleriyle resmi olmayan kısıtlamaları oluşturmaktadır (Şenalp, 2007: 48). Bu bağlamda birey ve kurum arasındaki etkileşimi şekil ile göstermek konunun daha net anlaşılmasını sağlayacaktır.

Şekil 2.1 Kurumlar ve Birey Arasındaki İlişki

Kaynak: Goffery M.Hodgson,” **The Approach of Institutional Economics**” *Journal of Economic Literature*, Vol. 36, No. 1. (Mar., 1998);176

Tanımlamalardan yola çıkarak genel bir açıklama yapıldığında kurumlar; toplumun geniş bir kesimi tarafından kabul görmüş, süreklilik arz eden insan davranışlarına şekil veren genel geçer değerler topluluğu olarak ifade edilebilir. Bu tanımla beraber toplumu oluşturan bireylerin sergilediği ortak davranışları, devam eden gelenekleri, alışkanlıkları, yaşam biçimleri, inanç değerlerini oluşturan kuralların tamamı da kurum olarak nitelendirilebilir. Bu tanımlardaki esas olan ilke kurumların geçerliliği, etkin olmasını sağlayan unsur toplum tarafından kabul görmüş kurallar bütünüdür.

Kurum kavramının tanımının ardından kurumun özellikleri dikkate alındığında konunun anlam bütünlüğü daha iyi anlaşılabilir olacaktır.

- Kurumlar, topluluk halinde yaşayan insanların davranışları ve eylemlerin sonucu oluşur.

- Kurumlar uzun süre etkilidir ve zamana ayak uydurarak değişim geirmekteler.
- Kurumların oluşma aşamasında, kabul görmesinde ve yaygın bir hal almasında bilgi, öğrenme ve tecrübe çok etkin bir rol oynamaktadır.
- Kurumlar her toplum için aynı değildir. Çünkü her toplumun kendine has özellikleri, gelenekleri, alışkanlıkları, değer ve inanç yapıları vardır.
- Kurumlar hem formel hem informel kurallarla bir bütünlük arz etmektedir (Aktan ve Vural, 2006: 8/Ata, 2009: 18).

Kurum kavramının özelliklerine farklı bir çerçeveden bakan Neale' ye göre kurum üç ana özelliğe sahip olmalıdır. Bu özelliklerden ilki, bir insan topluluğunun olması gerekmektedir. İkinci zellik ise bu insan topluluğunun yapmış olduğu faaliyetlerde süreklilik, istikrar ve eylemin sonucunun tahmin edilmesini sağlayacak kurallara sahip olması gerekmektedir. nc özelliğe göre ise; söz konusu toplumda, geçerli olan etkinlik ve kuralları meşru kılan ve açıklayan ortak bir bakış açısının olmasıdır. Bu üç özellik esas alınarak kurum, bir grup tarafından paylaşılan ortak bir bakış açısının bir araya geldiği durum olarak nitelendirilebilir (Demir, 1996: 174-175).

Kurum kavramına taşıdığı anlam itibari ile benzerlik gösteren bazen de birbirleri yerine kullanılan kavramlar bulunmaktadır. Kurum kavramının içeriğini anlayabilmek için benzerlik gösterdiği kavramlar hakkında kısa bilgi vermek faydalı olacaktır. Sosyal bilimlerde doğal bilimlerde olduğu gibi kavramları net ve değişmez kalıplar ile tanımlamak oldukça gttr. Çünkü sosyal bilimlerin etken faktörü insan olduğu için bireylerin, içinde buldukları toplum, yetiştiği aile, psikolojik etkenler, aldığı eğitim ve benzeri birçok faktörün etkisi altında kalmaktadır. Bu yüzden sosyal bilimlerdeki kavramları çevresel etkenlerden bağımsız olarak tanımlamak eksik ve yalın bir tanımlama olacaktır.

Kurum kavramı ile benzerlik gösteren, birçok zamanda kurum kavramı ile karşılaştırılan kavramların başında kural gelmektedir. Değer kavramı da kuraldan sonra kurum ile en çok benzerlik gösteren kavramdır. Bu iki kavramı takiben norm, kültür ve örgüt kavramları da kurum ile benzerlik göstermektedir. Bu kavramaların

içerikleri hakkında bilgi vermek kurum ile karıştırılmasının anlaşılmasına netlik kazandıracaktır.

Kurallar, insanlar arasındaki etkileşim ile insan davranışlarına yön veren, birey eylemlerini sınırlayan ve toplum tarafından uyulması gereken ilkeler olarak tanımlanabilir (www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/buchanan-kurallar.htm/04.03.2015).

Kurum ile benzerlik gösteren diğer bir kavram olan değer kavramı da bütün sosyal bilimler için önemlidir, farklı disiplinler tarafından incelenmiş ve çıkış noktasına bağlı olarak birbirinden farklı tanımlar yapılmıştır. Yapıp-eden bir varlık olarak insanın bütün yapıp-etmeleri mutlaka bir “değer” ile ilişkilendirilmiştir. Bu açıklama ile değer; “insanın yapıp-etmelerini determinize eden ilke ya da ilkeler olarak tanımlanabilir. “Yapıp etmelerimizi belirleyen, yöneten, yönlendiren, onların temelinde yatan ilkeler” şeklinde tanımlanır (Uysal, 2003: 52). Değer kişiye ve ya bir gruba faydalı olan, arzu edilen ve beğenilen şeyler olarak tanımlanabilir. Değerler onlara anlam yüklediği anlamlı görüldüğü için değerlidir. Değer, insanların olaylara yüklediği anlam ile ilişkilendirildiğinden bir eylemin ve insan davranışının kendi başına değerliliğinden söz edilemez (Tepe, 2008: 7).

Değerden sonra norm kavramı da kurum ile benzerlik gösteren kavramlardan biridir. Norm, “yargılama ve değerlendirmenin kendisine göre yapıldığı ölçüt, uyulması gereken kural, düzgü” şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr/10.03.2015). Normun, sosyal bilimlerdeki tanımında, temel anlamda daha önceden belirlenmiş ve uyulması gereken ve uyulması beklenen toplumsal kurallardır. Normlar, kişilerin ve grupların beklenen eylem şekilleridir. Belirli şartlar çerçevesinde bireylerin neleri yapabileceklerini ya da neleri yapamayacaklarını gösterirler. Normlar, ödüllendirme ya da cezalandırma şeklinde bireye dışarıdan dayatılabileceği gibi, bireyler tarafından içselleştirilmiş de olabilir; yani bireyler normu kabul eder ve dış baskı olmasına gerek olmadan da ona uygun davranır (<http://www.mevzuatdergisi.com/2005/05a/06.htm/11.06.2015>). Bu tanımla normlar, bir toplumda genel kabul görmüş ortak davranış kuralları şeklinde tanımlanabilir.

Normlar yasalarda farklı olarak yaptırım gücünün bir otorite tarafından yapılmayan enformel kurallardır (Aktan ve Vural, 2006: 10/Ata, 2009: 19). Bu tanımdan hareketle normlar kurumların enformel kısmı içerisinde yer almaktadır. Başka bir benzer kavram da kültürdür. Kültür bir toplumun tarihsel süreç içerisinde üretmiş olduğu ve nesilden nesile aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin tamamına verilen addır. Kültür, bir toplumun kimliğini oluşturur, onu diğer toplumlardan farklı olmasını sağlar, toplumun yaşayış ve düşünüş tarzını temsil eder (<http://atauzem.atauni.edu.tr/dosya/ortak/materyal/T%C3%BCrk%20Dili%20I-%C3%9Cnite%202.pdf/11.03.2015>). Kültür kavramı da anlamı, oluşumu ve işlevi açısından kurum kavramına fazlasıyla benzerlik göstermekte ve kurumun enformel kısmı içerisinde büyük bir yer tutmaktadır.

Kuruluş kavramı da kurum ile benzerlik göstermektedir fakat kurum ile kuruluş arasındaki fark üzerinde de durmak gerekmektedir. Kuruluşlarda kurumlar gibi, insanlar arasındaki etkileşime bir anlam kazandırmaktadır. Kuruluşlar; siyasi (siyasi partiler gibi), iktisadi (firmalar, ticaret odaları gibi), sosyal (vakıflar vb) veya eğitim (okul, üniversite) amaçlı oluşumları kapsamaktadır. Kuruluşlar ortak bir hedefe ulaşmak için bir araya gelmiş bireylerin oluşturduğu gruplardır. Kurumlar oyunun kuralları olarak ifade edilirken, kuruluşlar da bu oyunun oyuncularını şeklinde tabir edilmektedir (North, 2002: 11-12).

Sonuç olarak, kurumlar toplumların geçirdiği dönemlerin etkilerinin birikiminin sonucudur. Toplumların algılayışını etkiler ve toplumsallaşma sürecinde etkin rol oynarlar. Dolayısı ile kurumlar zaman içerisinde oluşmuş, genel kabul gören, toplumsal etkileşim ürünü olan varlıklardır.

2.5.2.2. Kurumların Oluşumu ve Kurumsal Değişim

Kurum kavramının tanımı kadar kurumun oluşum süreci de önemli bir konu olmuştur. Kurumsal iktisatçılar kurum kavramının oluşuma evresini incelemiş bu oluşum sürecinin dinamik olduğunu savunarak zaman içerisinde geçirdiği değişim ve gelişime önem vermişlerdir. Daha önce kurum kavramının tanımının yapıldığı

bölümde kurumların formel ve enformel olarak iki gruba ayrıldığını belirtmişti. Bu bölümde bu gruplama yöntemi ile yola çıkılarak kurumların oluşumu anlatılmıştır.

Genel kabul görmüş tanımı ile kurumlar uzun dönem insan deneyimleri tarafından şekil aldığı söylenebilir. Formel kurumlar; politik, yargısal, ekonomik kural ve sözleşmelerden oluşmaktadır. Politik kurallar, devletin önceliğini, temel karar alma yapısını ve gündeme yönelik denetim yetkisini tanımlar (www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/gazi-onkur.htm/12.03.2015). Resmi kurumlar dendiğinde ilk akla gelen yasalar, anayasa, sözleşmeler ve mülkiyet hakları gibi öğeler gelir ki bunlar toplumlarda genel kabul görmüş, meşruiyeti sorgulanmayacak düzeyde yaptırım gücü bulunan ve resmi kurallar itibari ile oluşmuş/oluşturulmuş kurumlardır. Bu tür resmi kurumlar bizzat, devlet tarafından oluşturulurlar ve yaptırım gücünü de yine devlet yetkisinden alırlar. Bunların yanı sıra devlet, resmi kurumların tek temel kaynağı değildir. Bu kurumlar, devlet yoluyla değil özel girişim ya da sivil toplumu oluşturan diğer kesimlerin ya da bizzat bireyler aracılığıyla da oluşturulmuş olabilirler (Olsson, 1999: 3-4).

Resmi olmayan kurumlar ahlak, gelenek, tabular ve ideolojiler şeklinde sıralanabilir. Enformel kurumlar toplum yaşantısını düzenleyen, davranış kalıplarını kapsar. Resmi olmayan kurumlar toplumsallaşma sürecinde öğrenilir ve geçmiş kuşakların dünyayı algılayışlarını ve olaylar karşısındaki tepkisini yansıtır (Şenalp, 2007: 48).

Kurumların oluşum evresine farklı yaklaşım tarzları bulunmaktadır. Bu bakış açılarından biri kurum ve birey ilişkisi üzerinde duran yaklaşımlardır. Kurum oluşumunda bireyi esas alan yaklaşıma göre, kurumları bireyin eylemleri ve faaliyetleri ortaya çıkarır. Bu yüzden de kurumlar bireysel eylemlerin amaçlanan ve ya amaçlanmayan neticeleri olarak incelenmelidir. Kurum oluşumunda, kurum ve birey ilişkisine önem veren yaklaşımın karşısında yer alan holistik düşünce ise sosyal ve kurumsal olana önem vermektedir ve bireyin toplumsallaşması üzerine vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşıma göre birey; doğup, büyüdüğü toplumun normlarını içselleştirerek kendisini oluşturmuş olur (Demir, 1996: 14).

Kurumların oluşumunu birey faaliyetlerine indirgeyen diğer bir yaklaşımın ismi Douglas North ise birey davranışları üzerinde durarak konunun daha iyi anlaşılacağını ve bu şekilde konuya açıklık getireceğini söyler. Bunu da sosyoloji ve psikoloji biliminden faydalanarak yaptığı söylenebilir. Kullandığı bu yöntem ile bireylerin akılcı tercihler yapması ile ilişkili olarak kurumsal modellerin şekil aldığını dile getirir. “Bireyler; bireyden bireye farklılık gösteren öznel olarak üretilmiş modellere bağlı olarak tercihler yaparlar ve oyuncuların elde ettikleri bilgi öylesine eksiktir ki, birçok durumda birbirinden farklı öznel modeller, birbirine yaklaşma eğilimi göstermezler”(North, 2002: 27). Burada belirtildiği gibi, birey yerleşik iktisatta bahsedilen rasyonel bireyden çok farklıdır. Yerleşik iktisadın gerçek hayattan kopuk rasyonel bireyi, kurumsal iktisatta farklılık gösterir. Çünkü kurumsal iktisatta birey içinde yaşadığı toplum kültüründen, dönemin şartlarından bağımsız olarak tek başına hareket edemez. Bireyin faaliyetlerinde kültürünün, sosyal çevresinin etkisi yadsınamaz.

T.B. Veblen kurumların oluşumunu, güdüler ve düşünce kalıpları kavramlarını kullanarak açıklamıştır. Bu bağlamda, güdüler eylemlerin amacını belirleyerek, toplumda genel düşünce ve davranış alışkanlıklarının şekil almasına yol açtığını savunmaktadır. Şekil alan bu düşünce kalıpları zaman içerisinde toplumun tamamı tarafından kurumların oluşması, düşünce alışkanlıklarının zamanla bir konsensüse dönüşmesi ile meydana gelmektedir. Bununla beraber kurumsal yapının yaşadığı bu oluşum, birçok içsel gelişme sürecinin sonucunda gerçekleşmektedir. Çünkü her şeyden önce insanların maddi hayatları elde ettikleri değerler hayatın diğer alanlarına da referans oluşturmaktadır. Siyasi, ekonomik, hukuki, dinsel ve diğer hemen hemen bütün alanlar bu değerlerden etkilenmekte ve bunun doğal bir sonucu olarak da bütün toplum ortak payda da değerlendirilmektedir. Bu şekilde de ifade edilen kurumsal yapı kendi içerisinde tutarlı bir hal alarak, toplumun ortak kimliğini yansıtmaktadır (Yılmaz, 2000: 115).

Kurumların oluşumu kadar, zaman içerisinde yaşadıkları değişimler de önemlidir. Gerek formel, gerekse enformel kurumlar gerek devlet etkinliği ile gerekse insanlar arasındaki etkileşimden kaynaklanan ortak değerler ile şekil alır ve teknolojik

gelişim, ekonominin durumu, yaşanan toplumsal olaylar kısacası zamana ayak uydurarak bir değişim yaşamaktadır. Kurumların oluşumu kadar zamanla paralel gerçekleşen değişimi de önemlidir. Çünkü kurumlar zamana ayak uyduramazsa etkinliğini kaybederek kurum olma özelliği taşıyamaz.

Kurumlar zaman içerisinde davranış kalıpları genel hukuk bireyler arasındaki sözleşmeler ile gelişir ve değişim yaşar. Kurumsal yapıda yaşanan bu değişimin tam olarak istikrarlı olduğu söylenemez, bazen çok yavaş yaşanırken, bazen de çok daha hızlı gerçekleşebilmektedir. Değişim formel ve enformel kurumlara göre de farklılık göstermektedir. Bu bağlamda enformel kurumların değişimi uzun bir zaman içerisinde yaşanırken, formel kurumlar gerekli yasal düzenlemeler ile değiştirilebilmektedir (North, 2002: 7). Formel ve enformel kurumların değişimdeki farklılıkları konusuna Williamson'da değinmiştir. Williamson'a göre enformel kurumların, formel kurumlara göre daha uzun bir süre içerisinde değişim yaşadığını söylemiştir (Williamson, 2000: 596-97).

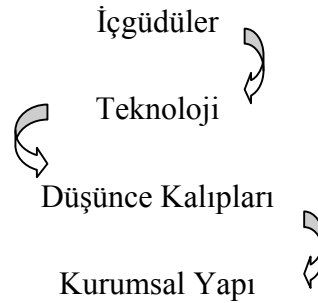
T.B.Veblen'e göre ise kurumsal değişim, toplumsal yaşamdaki değişimin ve düşünce alışkanlıklarına olan uyum ile gerçekleşmektedir. Yerleşmiş düşünce kalıpları, alışkanlıklar yaşanan teknolojik gelişimin doğurduğu sonuç itibari ile zamanla değişim yaşamaktadır. Bu açıklama ile Veblen'e göre toplumsal yaşamdaki değişimin itici gücü teknolojik gelişim ve değişimdir (Yılmaz, 2000: 116). Burada teknoloji kurumsal iktisatçılara göre bir uygarlık içerisinde elde edilmesi mümkün olan ve fiilen kullanılan araçlar ve donanımlar ile beraber anlayış kalıplarını ifade etmektedir. Bu bağlamda bir toplumun teknolojisi toplumların ortak bir birikimidir ve o kültür içerisinde üretilip geliştirilmektedir. İnsanlar yaratıcı düşünce yardımı ile değişimde aktif rol oynarlar. Dolayısı ile teknolojik gelişimin arkasındaki itici güç, bireysel merak ve zekâdır (AÖF, 2012: 126).

Kurumların değişimine genel bir çerçeveden bakacak olursak; kurum tanımında belirtilen kurumların istikrarlı olması üzerinden yola çıkılarak istikrarlı olan kurumların zamanla değiştikleri gerçeğini ortadan kaldırmış olmaz. Bütün kurumlar zaman içerisinde sürekli bir evrim yaşar ve bireyler olarak yapacağımız tercihleri de

etkiler. Bu değişim bazen çok yavaş bazen çok hızlı yaşanır. Yavaş gerçekleşmesi değişmediği anlamına gelmez. Özellikle de enformel kurumlar toplumun içine işlemiş olan kısıtlamalar olduğundan değişimi çok yavaş gerçekleşir (North, 2002: 13). Kurumlar, işlerlik ve ya uygulanabilir olmanın baskıcı sonucu ile gelişir ve değişir. Burada işlerlik, bir nevi etkinlik ve var olan sistemin varlığının devam ettirmesine izin verir bir biçimde külfetin ve nimetin dağılımını içermektedir (Demir, 1996: 115).

Commons'a göre kurumsal değişimin iki değişik kaynağı bulunmaktadır. Bu kaynaklardan ilki yaşama organlarıdır. Yönetici konumunda bulunanların sahip oldukları iktidarın gücünün bir sonucu olarak ve ya yaşama organlarının kanun yapma yetkisinin bir ürünü olarak yeni kurallar ortaya çıkmaktadır, bu şekilde bir değişim yaşanmaktadır. İkinci bir kaynak ise gelenek ve mahkeme içtihatlarıdır. Değerler ve ortak uygulamaların, anlaşmazlıkları çözüme ulaştıran mahkemelerin içtihatlarının doğal bir sonucu olarak yeni kurallar oluşur. Neticede Commons'a göre işlem kurallarının anlamlı bir çoğunluğu yani değişimi, ikinci kaynağa göre şekil almaktadır. Bu bağlamda Commons'un dillendirdiği kurumsal değişim siyasi ve hukuksal karar verme süreci ve devlet dışında oluşan örgütlerin etkinlikleri üzerinden yola çıkarak incelenmektedir (Commons, 1990: 716/Demir, 1996: 115).

Veblen'de kurumsal değişim, genel anlamda "teknoloji" olarak şekil almaktadır. Veblen'in kurumsal değişimi bir sıralama ile verilecek olursa (Demir, 1996: 39).

Şeklinde değişimini tamamlamaktadır.

Kurumsal iktisadın yeni dönem isimlerinden olan North'a göre kurumsal değişimin temel kaynağı "gerekli fiyat değişimi" dir. Bu bağlamda kurumsal değişimdeki özne kurumsal çerçevede mevcut olan ve teşviklere göre hareket eden bireysel girişimcidir. North bu değişim sürecini şöyle ifade etmektedir. "Kurumlar değişirler ve süreç fiyatlarındaki temel değişimler, bu değişimin en önemli kaynağıdır". İktisatçı olmayanlar için değişen görelî fiyatlarla bu kadar ağırlık vermek anlaşılabilir. Ancak görelî fiyat değişimleri insan etkileşimlerinde bireylerin teşviklerini değiştirir. Bu tür değişimin bir diğer kaynağı da zevklerdeki değişimdir (North, 2002: 108-110). Böylece fiyatlarda meydana gelen değişim, insanların zevk ve tercihlerin de bir değişim yaşanmasına yol açar. Zevk ve tercihlerde meydana gelen bu değişimi gidermek için girişimcilerin ve onların oluşturmuş oldukları kurumların kendilerini bu ortaya çıkan fırsatlardan faydalanmak için değişmesine yol açar. Bu sürecin sonucunda kaynağın görelî fiyatlar olduğu ve girişimciler (kuruluşlar) yoluyla gerçekleştirilen bir değişim yaşanmış olur (North, 2002: 110).

Kurumsal değişim; zaman ile sıkı ilişki içerisindedir. Bunun yanı sıra kurumsal değişimin, toplumların gelişmişlik derecesi ile de sıkı bir ilişkisi vardır. Yani toplumların gelişmişlik düzeyi ile birlikte, kurumsal yapının spesifik özelliği de farklılık göstermektedir. Toplumlar arasındaki gelişmişlik düzeyleri, yazılı olmayan değerler ve geleneklerde yazılı yasalara geçişi hızlandıracaktır. Başka bir ifade ile toplumsal gelişme ile beraber enformel kurallardan, formel kurallara doğru bir değişim meydana gelecektir (North, 2002: 64).

Veblen değişimin iki temel unsurunu teknoloji ve kurumlar şeklinde tanımlamaktadır. Veblen'e göre kurumlar statiktir ve değişimi engelleyici bir nitelik arz etmektedir. Teknolojiyi ise değişim ve gelişimin dinamik unsuru olarak görmektedir. Dolayısı ile teknoloji lokomotif olma özelliği ile neticede kurumların değişimini gerekli kılmaktadır (AÖF, 2012: 126).

Sonuç olarak gerek birey davranışları, gerek insanlar arasındaki etkileşim ve gerekse sivil toplum örgütleri ile devlet kaynaklı politik, ekonomik, sosyal kurumsal faktörler, teknolojik değişim ve gelişim ile zaman içerisinde değişime uğrar. Gerek

yavaş, gerekse hızlı meydana gelen bu değişim ve gelişim ile yeni kurumsal yapılar meydana gelmektedir.

2.5.2.3. Kurum Kavramı ve İktisadi Yapı İlişkisi

Resmi kurumlar insanlar tarafından oluşturulmuş olup, gözle görülebilen kurumlardır. Fakat kurumsal iktisadın esas aldığı ve üzerinde durduğu kurumlar enformel kurumlardır. Enformel kurumlar, soyut bir kavramdır. Göremeyiz fakat varlığını ve işlevlerini kabul ederiz. Kurumsal iktisadın esas aldığı kurumlar gündelik işlerimize yön verdiği gibi ekonomik faaliyetleri de etkilemektedir. Doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği iktisadi faaliyetler ile ekonomik yapı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

Kurumları göremez, hissedemez ve ölçmeyiz; kurumlar bireylerin etkileşimlerinden doğan ve insan belleğinin oluşturduğu yapılardır. Öyle ki neoklasik iktisatçıların en koyu savunucuları bile kurumların varlığını kabullenir ve analizlerinde parametre olarak kullanırlar. Bu bağlamda kurumlar toplumlar içinde çok temel bir rol üstlenmektedir. Kurumların üstlendiği bu önemli rol ekonominin uzun dönemdeki performansı üzerindeki en belirleyici özelliğidir (North, 2002: 139).

Veblen'e göre ekonomik performansın genel işleyişini kavrayabilmek için, bireysel davranışlara yön veren kurumsal faktörleri incelemek gerekir. Veblen'in göre kurumsal yapının itici gücü olarak gördüğü teknoloji aynı zamanda ekonomik gelişmenin de temel belirleyicisidir. Teknolojik gelişim, hem üretimin maliyet yapısına şekil verir hem de kaynakların etkin dağılımını gerçekleştirerek ekonomik gelişmeye de etki etmektedir (Tsuru, 1993: 63). Mevcut kurumsal yapının ekonomik faaliyet üzerindeki etkisini analiz ederken kurumsal iktisatçılar (özellikle yeni kurumsal iktisatçılar) işlem maliyeti, enformasyon maliyeti ve bireysel rasyonelliğe dayandırarak inceleme yapmaktadırlar (Güvel, 1998: 263).

Kurumlar üretim artışına aynı zamanda üretim azalışına neden olan bir takım unsurlardan meydana gelen yamalı bir bohça şeklindedir. Sürekli iki farklı faaliyet

içerisinde fırsat doğururlar. Gelişmiş ekonomilerde kurumlar kuruluşları daha üretken faaliyetlerde bulunmaya teşvik ederken, bu durum az gelişmiş ülkelerde kurumsal yapının kalitesizliği sonucu siyasal ve ekonomik girişimcilerin önündeki fırsatların karmaşıklığı nedeni ile gelişmiş ülkelerdeki gibi başarılı değildir (Gökalp ve Baldemir, 2006: 214). Kurumsal iktisat düşünürlerine göre toplumların ekonomik performansını geliştirecek, mülkiyet haklarının korunması ve sözleşmelerin işlev kazanması gibi bir takım kurumsal özelliklerinin olması gerekli koşuldur fakat yeterli tek koşul değildir. Çünkü ülkelerin uzun dönemde istikrarlı, sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilebilmesi için diğer gerekli bazı kurumlarında var olması gerekmektedir (Rodrick, 2000: 4).

Uzun süreli bir büyüme için bu kurumlardan ilki piyasa düzenleyici kurumlardır. Düzenleyici kurumlar, farklı piyasaların düzenlenmesi, piyasa faaliyetlerinin bu düzenlemelere uygunluklarının veya meydana gelecek sorunların denetimi ve takibi için oluşturulmuştur.(www.invest.gov.tr). Bu oluşumlar sayesinde ekonominin işleyişine, piyasaya müdahale edilerek; eğer piyasa katılımcılarının yaptığı tercihler, rekabet karşıtı yapılanmalar ya da bir takım hileler nedeniyle başarısız olursa, yani piyasanın işleyişi etkinlik kazanamazsa, kurumların düzenleyici özelliği bireysel tercihlerin etkin neticeler almasını sağlayabilir. Kural oluşturma, bu kurallara uyulup uyulmadığının kontrol edilmesi, eğer kurallar ihlal ediliyorsa yaptırım uygulanması da bu kurumların en belirgin özelliklerindedir. Bu düzenleme ve denetleme kurumlarına örnek verilecek olursa, bankacılık ve düzenleme üst kurulu gibi denetleme kuruluşları gösterilebilir (Rodrick, 2000: 6-7).

Piyasa düzenleyici kurumlardan ikincisi makroekonomik istikrar sağlayıcı kurumlardır. Bu kurumlara önem kazandıran özellik ise piyasa aktörleri arasındaki etkileşimi sağlamasıdır. Bu kurumların görevi piyasa aktörleri arasındaki etkileşimin sağlanabilmesi için istikrarlı bir ekonomik yapının kurulması, konjonktürel dalgalanmaların etkilerinin en aza indirilmesi ve piyasaya yönelik beklentilerde belirsizlik riskinin azaltılmasıdır. Merkez bankaları, döviz kuru rejimlerine etki eden kurumlarda bu kurumlara örnek olarak gösterilebilir (Rodrick, 2000: 8). Bu kurumların sonuncusu ise sigorta kurumları veya piyasayı meşrulaştırıcı kurumlardır.

Bu kurumlar riski paylaştırarak belirsizliği azaltan işler üstlenmektedir. Emeklilik sistemleri, işsizlik sigorta projeleri ve sosyal fanlar da bu kurumlara örnek olarak gösterilebilir (Rodrick, 2000: 9).

Yukarıdaki örneklemlerle bağlantılı olarak kurumsal yapı, iktisadi hayatta oldukça önemlidir. Çünkü mevcut kurumsal yapı, toplumdaki ekonomik faaliyetleri ve teşvikleri etkilemekte dolayısıyla ekonomik faaliyet ve teşvikler, bireysel gereksinimleri, tercihleri belirlemektedir. Böylece kurumsal yapıyı etkileyip, yönlendiren birey iktisadi faaliyetlerini buna göre şekillendirerek ekonomik yapının oluşmasında ve değişip gelişmesinde etkin bir rol almış olur (Nee, 2003: 33).

D.North'da ekonomik yapı ile kurumsal yapı arasındaki ilişki üzerinde önemle durmuştur ve aralarında sıkı bir ilişkinin varlığından bahseder. Bu bağlamda ekonomik performansın temelinde politik ve ekonomik kurumlar toplumun dürtülerini ve teşviklerini şekillendiren dinler ve dogmalar önemli bir rol üstlenir. North kurumsal yapı ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi şöyle izah etmiştir; Ona göre her şeyden önce ekonomik performans formel kurumlar ve enformel kurumların harmanlanmasından meydana gelir ve ülkelerin birbirinden farklı gelişmişlik düzeyinin olması ülkelerdeki kurumsal yapının farklılığından kaynaklanmaktadır. İkinci olarak ekonomik kurumları tanımlayan ve zorlayan politikalar ve ekonomik performansı büyük ölçüde etkilemektedir. Son olarak da uzun dönemde büyümenin göstergesi, dağılımda etkinlik değil uyum etkinliğidir. Başarılı ekonomik sistemler ve politik yapılar, yani güçlü kurumsal yapıların hâkim olduğu ülkeler krizlere, şoklara, değişmelere dayanıklıdır. Güçlü ve esnek kurumsal yapılar başarılı sistemlerin etkin aktörleridir (Güvel, 1998: 264-266).

Buraya kadar yapılan açıklamalar doğrultusunda ülkeler istikrarlı bir büyüme gerçekleştirebilmek için bir takım kurallara ihtiyaç duymaktadır. Gereksinim duydukları kurumlar, mülkiyet haklarının korunması, etkin işleyen bürokrasi, yolsuzluğun önüne geçilmesi ve politik özgürlükler olarak sıralanmaktadır (Gökalp ve Baldemir, 2006: 216). Ülkelerdeki hâkim kurumsal yapılar bireylerle birlikte toplumsal yapıları bir takım dürtü ve teşviklerle etkilemekte dolayısı ile ekonomik

performansı yönlendirmektedir. Böylece kurumsal yapılar verimlilik, gelişme, ekonomik büyüme gibi iktisadi faaliyetler üzerinde etkili olmaktadır. (Kheralland and Kirsten, 2001: 11).

Genel olarak; kurumsal yapı ve ekonomik performans arasındaki ilişki üzerine kurumlar toplumların geçmiş kültürlerinin şekillendirdiği bir doğrultuda ve içinde yaşadıkları sosyo-ekonomik şartlardan etkilenir, kendine has özellikleri ile şekil almakta ve anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla kurumlar toplumların davranışlarını şekillendirerek ekonomik anlamda kararlarını yönlendirerek genel ekonomik performansı etkilemektedir. Toplumlar arasındaki sosyo-ekonomik şartların farklılığı bireylerin kararlarını etkileyerek ve bu doğrultuda mevcut kurumsal yapının işleyişine yön vermektedir. Mevcut kurumsal yapılar arasındaki farklılık, doğası gereği ekonomik performanslar arasında da bir farklılığa neden olmaktadır. Bu farklılıklar ülkeler arasında gelişmişlik düzeylerinde de kendisini göstermektedir.

2.6. KURUMSAL İKTİSAT VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Kurumsal iktisat, iktisadi sistemlerin yaşadığı değişim ve zaman içerisinde geçirdiği dönüşümü analiz etmek için bütünsel bir araştırma yapmıştır. Bu doğrultuda da kurumsal iktisat, toplumsal olayların kendisinin bir değişken olduğunu kabul edip iktisadi sistemin, toplumsal sistem ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu araştıran disiplinler arası bir görüşü yansıtmaktadır. Bunu yaparken de hukuk, tarih, antropoloji ve felsefe gibi farklı bilim dallarından faydalanmıştır. Kurumsal iktisat, farklı sosyal bilimler, farklı düşünce okullarını kapsamına rağmen en belirgin özelliği ekonomik hayata bütüncül ve evrimci bir bakış açısı ile yaklaşmasıdır.

Genel olarak değerlendirildiğinde; kurumsal iktisadın temel varsayımları şu şekilde sıralanabilir (Savaş, 1997: 646-48).

- Kurumsal İktisadın ilk temel özelliği ekonomiyi bir bütün olarak ele almasıdır. Ekonomiye bütüncül (holistik) ve geniş bir açıdan bakmasıdır. Kurumsalcılara göre ekonomi bir bütündür, küçük parçalar halinde birbirinden bağımsızmış

gibi incelenemez. Çünkü ekonomik faaliyet gibi karmakarışık bir yapı bir faaliyetin parçaları tek tek incelenerek anlamak neredeyse olanaksızdır. Ekonomik faaliyet, birey davranışlarından daha geniş bir kolektif davranışı kapsamaktadır. Bu yüzden toplumsal davranışlar tek tek birey davranışları incelenerek anlaşılmaz. Çünkü birey içinde yaşadığı toplumsal yapıdan, kültürden ve kurumların etkilerinden bağımsız olarak düşünülemez. Bir birliğin, topluluğun tanımlaması ona ait parçaların tanımlanmasından yola çıkılarak tanımlanamaz. Kurumcu iktisatçılara göre ekonomik aktivite kavramının içeriğinin çok dardır. Onlara göre her ekonomik faaliyet siyasi, tarihi, kültürel, dini ve ideolojik yanları bulunmaktadır. Bu sebeple de iktisat siyaset, sosyoloji, psikoloji, hukuk, gelenek ve ideoloji gibi insan yaşamını yönlendiren diğer bilimler ile de ilişki içerisinde olmalıdır. Kurumsal iktisat oysal ilerleme, sosyal ilişkiler ve toplumun inançları ve düşünceleri ile ilgilenirler.

- Kurumsal iktisadın ikinci önemli özelliği ise analizlerinde kurumlara verdikleri önemdir. İncelemelerini kurumlar üzerine odaklamışlardır. Onlara göre kurum sadece belli bir amaç ile oluşturulmuş bir kuruluştan, örnek verilirse bir okul, hapisane, bir sendika veya merkez bankasından ibaret değildir. Yani kurum yalnızca özel bir amaç için kurulmuş organizasyon ya da kuruluş değildir. Onlara göre kurum bir düşünce alışkanlığı ve organize olmuş bir kültürün ortak bir parçası olarak benimsenmiş bir grupsal davranış biçimidir. Bu sebeple kurumsal iktisatçılar bireysel unsurlarla ilgilenmezler. Bunun yerine ekonomi ile alakalı olan kredi, monopol ve sosyal güvenlik gibi kurumların incelenmesi gerektiğini savunurlar. Kurum kavramına yükledikleri anlam ve geniş kapsam ile kurumsal iktisatçılar ekonomik hayatın iktisadi yasalar tarafından değil kurumlar tarafından yönlendirildiğini savunmuşlardır. Onlara göre ekonomik faaliyet için asıl önemli olan neoklasiklerin savunduğu gibi birey davranışları değil, toplumsal davranış biçimi ve düşünce alışkanlıklarıdır.
- Kurumsal iktisat Darwinci bir gelişim yaklaşımını kabul etmiştir. Onlara göre Darwinci yaklaşım ekonomik gelişme söz konusu olduğunda kullanılmalıdır. Çünkü toplum ve toplumdaki kurumlar sürekli bir değişim ve gelişim

içerisindedir. Ekonomik hayatta süreklilik arz eden “denge” değil “hareket” söz konusudur. Kurumsalcılar buna bağlı olarak, zaman ve mekâna bağlı olmadan meydana gelen değişiklikleri göz ardı edip ekonomik yapının değişmez kurallarını araştıran statik eleştirmiştir. Onlara göre bir iktisatçının asıl ilgilenmesi gereken konu “Bu nedir?” sorusu yerine, “Buraya nasıl geldik ve nereye gideceğiz?” sorusudur. Böylece ekonomik yapıdaki değişimi görebilmek mümkün olmaktadır. Onlara göre statik bir yapıyı inceleyerek zaman ve mekânı saf dışı bırakmak mantıklı bir yöntem değildir. Bunun yerine gelişmeleri sürece bağlı olarak incelemek sağlıklıdır.

- Kurumsalcı iktisat değişime büyük önem vermiştir. Değişime verdikleri bu önem ile normal ve kendiliğinden denge yaklaşımını reddetmişlerdir. Onlar denge yaklaşımından daha çok devresel nedensellik ilkesi veya ekonomik ve sosyal amaçları araştırmak için faydalı olan toplulaştırılmış değişiklikler ilkesine önem vermişlerdir. Bu ilke ile devletin ekonomik hayata ne zaman ve hangi kurum yardımı ile müdahale edeceğini kavrayabilmek kolaylaşacaktır. Onlara göre ekonomik faaliyetlerdeki dengesizlikler normal dengeden bir sapma değil, tam tersi kendileri bir normal durumu temsil etmektedir. Çünkü kurumsalcılara göre denge durumu gerçek hayattan uzak, pratikte olmayan bir durumu ifade etmektedir. Olması gereken ise reel bir durumu anlatan değişimi incelemek daha doğrudur.
- Kurumsal iktisat neoklasik iktisat rasyonel birey anlayışını eleştiriden yola çıkarak ekonomik yaşamda esas olan “uyum” yaklaşımına karşı çıkmışlardır. Kurumsalcılara göre esas olan ekonomik hayatta uyum değil çıkarlar arası çatışmadır. Bu bağlamda, ekonomik hayattaki uyumsuzlukları ortadan kaldırmak için hükümet yardımı ile kolektif bir denetim yapılmalıdır. Kurumsalcılar bireysel çıkarların toplumsal faydaya götürmediğini ispatlamak için çalışmışlardır.
- Kurumsal iktisatçılar servet ve gelir dağılımında hâkim olan eşitsizliği giderecek daha eşit dağılımı sağlayacak reformları savunmuşlardır. Onlara göre piyasa fiyatları bireysel ve toplumsal refahı yansıtan tek gösterge olduğunu ve etkin kaynak dağılımını sağladığı görüşünü reddetmişlerdir. Bu bağlamda

kurumsal iktisat “bırakınız yapsınlar” yaklaşımını eleştirir ve devlete ekonomik ve sosyal rol yüklemişlerdir. Toplumsal maliyet ve toplumsal fayda kavramlarının önemini vurgulamışlardır.

- Kurumsal iktisat marjinalist teorinin temel varsayımlarından olan tündengelelim yaklaşımını eleştirerek yola çıkıp tümevarım yönteminin faydalı olacağını savunmuştur. Soyut teoriler yerine gerçek hayat ile ilişkili ola analizler yapılmasını savunmuşlardır.
- Kurumsal iktisatçılar, birey faaliyetlerine önem veren faydacılık felsefesi ile öne sürülen fayda-zevk psikolojisini reddederler. Onların düşünce tazına göre birey davranışları sadece acı ve zevk tarafından şekil almaz. Tam tersi Freud’u ve davranışsal teoriyi desteklerler. Bu yaklaşım ile klasik ve neoklasik iktisadın savunduğu homo-economicus yaklaşımını yıkma çabasından kaynaklanır.

Kurumsal iktisadın temel özelliklerinden yola çıkılarak genel bir çerçeve çizildiğinde, iktisadi düşüncede kurumsalcılık, iktisadi faaliyetlerin temeline bireyleri değil, kurumları oturtan, bireylerin de bu kurumların etkisinden bağımsız olduğunun düşünülmemeyeceğini söyleyen düşünce akımının genel adıdır. Kurumsal iktisatçılara göre eleştirdiği yerleşik iktisadın temel düşüncesi olan iktisadi yaşama birey faaliyetlerinin, isteklerinin, tercih ve seçimlerinin yön verdiği şeklindeki görüşün geneli anlamakta yetersiz olduğunu düşünmüşlerdir. Bireysel tercih ve kararlar kurumsal yapılar tarafından belirlenmektedir. Bu bağlamda bireysel tercih, seçim ve tercihlerin iktisadi hayatı anlamakta bağımsız değişken olarak ele alınmaları doğru bir uygulama olmamaktadır (Demir, 1995; 207).

Kurumsalcı düşüncede dikkat çeken bir diğer önemli nokta pozitif iktisat mı normatif iktisat mı tartışmalarında kendilerinin normatif iktisada olan yatkınlığıdır. Kurumsalcılara göre iktisat bilimi normlarla, kurumsal değişmelerle uyum içerisindedir. Kurumlarda değişme, kuram değişmesi yanında teknolojik ve kurumsal değişme arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır. Bu anlamda teknoloji toplumsal kurumları, toplumsal kurumlar teknolojiyi değiştirmektedir (Eren, 1994: 307).

Kurumsal iktisadın genel tanımı yapıldığında, bireysel eylemden daha çok toplu eyleme önem veren ve analizlerinin temeline kurumları oturtan, ekonomiye evrimsel bir bakış açısıyla yaklaşan, deneysel gözlemleri önemseyen, devlet müdahalesini öngören bir düşünce akımı şeklinde tanımlanabilir. Bu bağlamda kurumsal iktisat için ekonomik sistemin işleyişinde hem özel sektör hem kamu sektörünün olması gerektiğini savunan “karma ekonomi” kavramını kullanmak doğru bir yaklaşım olmaktadır (Tsuru, 1993: 101).

Kurumsal iktisadın metodolojik özelliklerine değinmek analiz yöntemlerini anlamak için yardımcı olacaktır. Burada iktisadi analiz kavramına dikkat çekmek yerinde olacaktır. Schumpeter’e göre iktisadi analiz tarihi insanların ekonomik olayları anlayabilmek için göstermiş olduğu entelektüel çalışmaların tarihi ya da ekonomik düşüncelerin analitik ya da bilimsel anlamdaki tarihi olarak kabul edilmektedir(Schumpeter, 1954: 3). Dolayısı ile “ iktisadi analiz” kavramı tarih, istatistik ve “teoriyi” kapsayan düşünsel etkinliklere göndermede bulunmaktadır(Schumpeter, 1954: 12). Bu bağlamda analiz kavramı her bilimsel yaklaşımda olduğu gibi iktisat bilimi içerisinde de oldukça önemli bir yere sahiptir. İktisadi analiz, iktisadi faaliyetlerin anlaşılabilmesi, açıklanabilmesi ve anlamlı sonuçlar elde edilebilmesi açısından oldukça önemlidir.

Kurumsal iktisadın en belirgin metodolojik özelliği yöntembilimsel bireyciliğe karşı olmasıdır. Bu çerçevede Veblen neoklasik iktisat için çok önemli olan hazcılık anlayışını iki açıdan eleştirmektedir. Bunlardan ilki insan davranışları üzerinde etkili olan güdüler, karmaşık ve çok yönlüdür. Bu sebeple netice olarak hangi güdünün etkili ve belirleyici olduğunu söylemek mümkün değildir. İkinci olarak, birey davranışları üzerinde etkili ve belirleyici olan güdüler değil kurumlardır. Bahsedilen kurumsal faktörler güdülere şekil verir. Örnek olarak Veblen’in geliştirmiş olduğu gösteriş tüketimi kavramının üzerinde kurumsal faktörlerin belirleyici özelliğinden bahsetmek mümkündür (Backhouse, 1992: 227).

Kurumsal iktisadın temsilcisi T.B.Veblen ekonomik sürece interdisipliner ve bütüncül bir bakış açısı ile bakmaktadır. Bu bakış açısında kültür anahtar bir kavram

ve bütün sosyal bilimleri birleştirici bir etken olarak görmektedir. Fakat Veblen kültüre yüklenen bu anlamdan farklı olarak, kültürü statik bir durum olarak görmekte, ekonomik gelişmeyi kültürün bir birikimi, gelişimi ve dönüşümü çerçevesinde geliştirmektedir. Burada Veblen'in amacı ekonomik gelişmeyi kültürel gelişmeye bağlayarak açıklamaktır (Richard, 1981: 401/Güvel, 1998: 287).

İktisadın bir bilim olması, doğal bilimlerin kullandığı yöntemi benimsemiş olmasında ve onu kullanmasında yatmaktadır. İktisadın, diğer sosyal bilimlere göre daha seçkin bir yer edinmiş olmasını da büyük bir olasılıkla doğal bilimlerin 17.yy'dan itibaren sağlamış olduğu başarılarla borçlu olduğu söylenebilir. Temelinde toplumsal faaliyet olan ekonomik olayları, determinist bilimlerin kullandığı yöntemle başvurarak açıklayan iktisat, bu yöntemle kesin ve değişmez sonuçları sağlam temele oturtmuş olur. Bu bakış açısı ile iktisadi anlayış, bugün üniversitelerde yerleşik olan anlayıştır ve bu düşünceye dayanan politika uzantıları da bürokrasi ve iş dünyasına hâkimdir. Farklı bir yöntemle dayandırılan görüşlerin geçerliliği ise son derece sınırlı kalmaktadır (Özveren, 2007: 361).

Toplumsal kurumların, birey davranışları üzerindeki etkileri açısından belirleyiciliği ve tarihselliği tezi, kurumsal düşünce yapısına ilginç bir metodolojik bakış açısı kazandırmıştır. Fakat metodoloji tartışmalarının yoğun bir şekilde yaşandığı kurumsal iktisat literatürünün üzerinde hem fikir olunmuş net bir metodolojik yaklaşımın olmayışı da fazlasıyla dikkat çekmektedir. Kurumsalcı metodolojik yaklaşımın özellikleri hakkında Wilber ve Harrison, bütüncü, sistematik ve evrimci olmalarını savunmaktadırlar. Blaug ise, kurumsalcılığın metodolojik özelliklerini üç madde ile açıklar. Bunlardan ilki; Neoklasik iktisadın yüksek düzeyli soyutlamalarından hoşnutsuzluk, ikincisi; iktisadın diğer sosyal bilimlerle bütünleşmesi talebi yani disiplinler arası çalışma, üçüncü olarak; niceliksel araştırmalara dayalı olarak yürütülen klasik ve neoklasik nedensel deneyciliğe tepki olarak tanımlanmaktadır (Demir, 1995: 210-11).

Kurumsal iktisatçıların önemle üzerinde durdukları konuların başını iktidar çekmektedir. Burada iktidar kavramının tanımına değinmek kurumsal iktisatçıların

üzerinde durdukları konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. İktidar kavramı, kelime anlamı olarak bireylerin bütün zorunlu ihtiyaçlarını karşılayanlar bile içlerinde bitmek bilmeyen bir hükmetme arzudur (www.deu.edu.tr.userweb/onder.hanedan/dosyalar. 12.05.2014). Bu doğrultuda iktisadi etkinliğin çerçevesini belirleyen hakların gelenek ve hukuk yardımı ile yeniden şekil almasını, gelenek ve hukukun işleyişini ve yeniden şekil almasını, yasal ve piyasa süreçlerinin birbiri ile ilişkilerini ve hukuk yapısının çalışma kuralları içerisinde saklı olan değerlerinin ne ve nasıl olduğu ile ilgilenmektedirler (Demir, 1996: 67).

Bunun yanı sıra kurumsal iktisatçılar, iktisadi faaliyet veya sistemlerin yapıları ve nasıl işledikleri konusunda hemfikir olmuşlardır. Bu bağlamda kurumsal iktisatçılara göre iktisadi sistemler açık ve dinamik bir şekilde işleyen sistemlerdir. Bu sistemleri açıklamaya çalışan çalışmalarında açık ve dinamik bir yapıda olması gerektiğini savunurlar. Kurumsal iktisatçılar bu konudaki açıklamalarına neoklasik iktisadın durağan yapıdaki modellerini eleştirerek yola çıkar. İktisadi hayat içerisinde belirli değişkenler seçilerek ve bunlara dayalı olarak geliştirilmiş olan modellerin önemli derecede bir eksikliğini olduğunu ve bu eksikliğin de yerleşik iktisat içinde bazı aksamalara neden olduğunu söylemişlerdir.

Kurumsal iktisatçılar öncelikli olarak eleştirdiği ceteris paribus varsayımına dayalı olarak geliştirilen teorilerin tamamıyla gerçek hayattan kopuk olduğunu söylemektedirler. Örnek olarak bir denklik kurarken birçok faktör sabit kabul edilmiş, sabit kabul edilen değişkenlerin başında bilgi ve teknoloji düzeyi, zevkler ve tercihler ve tüketici davranışları, girişimcilerin tavrı, sosyal gruplar arasındaki güç dağılımı gibi iktisadi davranışları derinden etkileyen faktörler seçilmiştir. Bu sebeple basite indirgeme yöntemi ile bütün sosyal ve kurumsal sistemin sabit kabul edilmesi eleştiriyi hak eder durumdadır. Bu gerekçelerle ekonominin kapalı bir sistem olarak kabul edilmesine bütün kurumsal iktisatçılar karşı çıkmaktadırlar. Kurumsal iktisatçılara göre, sadece analiz aracılığı ile olsa da iktisadi sistem daha genel bir yapı olan sosyal sistemden yalıtılarak açıklamak iktisadi faaliyet üzerinde çok önemli etkiye sahip olan birçok faktörü yok saymak, iktisadi süreçleri anlama ve açıklamakta oldukça yetersiz kalmaktadır.

Kurumsal iktisatçılara göre birkaç faktör üzerine yoğunlaşmak ve bu yöntemle elde edilen sonuçlara göre bir genelleme yapmak ekonominin işleyen bir süreç yerine statik bir yapı olmasına neden olur. Dolayısıyla bu yöntem ile elde edilen sonuçları anlamsız bir hale getirir. Bu bağlamda iktisadı sosyal bir bilim olma özelliğinden ayırıp amaç-araç ilişkisine bağlı bir tekniğe dönüşmektedir (Demir, 1996: 67-68).

Kurumsalcılığın nevi şahsına münhasır bir araştırma tekniğinin olmaması, Wisman ve Rozansky'ye göre, kurumsalcı tartışmaların iktisat için açık bir yöntem geliştirmek yerine yerleşik iktisat metodolojisinin eleştirisi, yanlışlığı ve eksikliği üzerine odaklanmasından kaynaklanmaktadır (Wisman and Rozansky, 1991: 710/Demir, 1995: 212). Bu bağlamda kurumsalcıların kullandığı yöntem bilimsel çalışmaların nasıl yapılması gerektiğinden çok mevcut yaklaşımların eksikleri üzerinde durarak nasıl yapılmaması gerektiğini belirginleştirmek anlamında negatif metodoloji de denebilir. Bu yönü ile kurumsalcı felsefe, negatif kural koyucu bir metodoloji izlenimi vermektedir (Demir, 1995: 212).

Kurumsal iktisatta yerleşik iktisat kadar eski ve meşhurdur. 20.yy boyunca yaşadığı bir takım iniş çıkışlara rağmen özünde bu böyledir. Eğer 20.yy başında ve sonunda iktisadi düşünce dünyasının iki resmini çekip karşılaştırma olanağı olsaydı her iki resimde de yerleşik iktisat ve onun tam karşısında kurumsallaşmış bir muhalefet olarak kurumsal iktisadın yer aldığı görülebilirdi (Özveren, 2007: 21-22).

Bu doğrultuda kurumsal felsefe ve kurumsal iktisadın hem fikir oldukları noktalar ve birbirlerinden ayrıldıkları noktalar olsa da genel ifade ile ortak bir paydada buluşmuşlardır. En temel düşüncesi ve önemle üzerinde durdukları nokta ekonominin işleyişinde esas önemli olan yerleşik iktisadın bireyi değil, kurumlardır. Bu bağlamda kurumsal iktisatçılar toplumsal değişime önem verirler ve bu değişimin kurumları dolayısı ile birey davranışlarını etkilediğini söylerler. Bu açıklamalar ışığında değişimden etkilenen kurumlar ve bireyler ekonominin işleyişini etkilediğini dolayısı ile ekonomik yapının dinamik bir yapıya sahip olduğunu savunmaktadırlar. Sonuç itibari ile iktisadın tarihsel süreçte kurumlardan, teknolojik değişimden bağımsız olmadığını düşünürler. Sosyal bir bilim olan iktisadın toplumsal

değişimden, kültür yapısından etkilenen bireyler ve toplumsal değişim ile şekil aldığına inanmaktadırlar.

2.6. KURUMSAL İKTİSADIN FARKLILAŞMASI

Kurumsal iktisat daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi kendi içerisinde de farklılıklar göstermektedir. Fakat buna rağmen bütün kurumsal iktisatçıların hem fikir oldukları, ortak bir payda da buluştuğu nokta vardır. Hem fikir oldukları konu ekonomik faaliyetlerde belirleyici olan faktörün rasyonel birey değil, kurumlar olduğu düşüncesidir. Burada üzerinde durulan konu kurumların iktisadi hayat üzerinde nasıl ve ne ölçüde bir etkide bulunduğu değil, kurumsal değişimin anlaşılabilmesi ve de açıklanabilmesidir. Bu bölümde T.B.Veblen'in geliştirmiş olduğu, literatürde eski kurumsal iktisat olarak geçen kurumsal iktisadın farklılaşması ele alınmaktadır.

Ekonomik hayatın şekil almasında en önemli faktörün kurumlar olduğunu savunan kurumsal iktisatçılar, analizlerini genel olarak iki gelenek içerisinde sürdürmektedirler. Bu geleneğin farklılaşmasında ki temel nokta, kurumların üstlendiği rol ve ilişkilerine yönelik farklı yaklaşımlardır. İki farklı geleneğin oluşmasının temeli ise iki eski kurumsal iktisatçı olan Veblen ve Commons'un görüşlerindeki farklılıktır. Veblen'in analizlerini takip edenler, Veblen-Ayres çizgisi olarak gruplandırılmakta ve "eski kurumsal iktisat" veya "neokurumcu iktisat olarak tanımlanan grup birinci kurumcu geleneği; Commons'un analizlerini takip edenler ve "yeni kurumcu iktisat" olarak kabul edilenler ise ikinci kurumsal iktisat geleneğini oluşturmaktadır (Demir, 1996: 86).

Birinci geleneği oluşturan kurumsal iktisat, neoklasik iktisat anlayışını tamamen reddeden bir yaklaşım olup, analizlerinin temeli teknoloji-kurum ikilemine dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre teknolojik gelişim, ekonomik gelişmenin itici gücünü oluştururken, kurumlar ise iktidar ve statüleri koruyan ve bu yüzden yeni teknolojinin geliştirilmesini engelleyen unsur olarak kabul edilmektedir. Commons'u takip eden ikinci gelenek ise, ekonomik performansı, teknoloji ve kurumları da

içerisine alan bir dizi faktörün ortak ürünü olarak yorumlamaktadır. Bu bağlamda kurumlar, teknolojinin doğurduğu gelişmenin önünde bir engel değil, alternatifler arasında bir tercihin sonucu olan seçim tarzıdır. Ayrıca ikinci grup olan bu gelenek, neoklasik iktisat anlayışını tamamen reddetmeyerek onun eksiklerini tamamlayıp bu doğrultuda uygun çözümler geliştirmeyi daha doğru bulmuşlardır (Demir, 1996: 87/Samuels, 1991: 4).

Bu iki gelenek arasındaki farklılık, neokurumculuk ve yeni kurumculuğun ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Ayres (1891-1972) “Ekonomik İlerleme Teorisi” isimli 1944 yılında yayınlanmış eserinde Veblen’in ekonominin itici gücünün teknolojik ilerleme olduğunu, kurumların bu değişimin önünde bir engel olduğu tezini yeniden ele alıp incelemiştir. Burada özellikle eski kurumculuk (old institutionalism), neokurumculuk (neo-institutionalism) ve yeni kurumculuk (new institutionalism) arasındaki farka dikkat çekmek gerekir. Kurumsal iktisadın ortaya çıkışı, büyük bir ölçüde, yerleşik iktisadın bir eleştirisi niteliğindedir. Bu yüzden Commons’un da dile getirdiği gibi çoğu zaman kurumculuk yerleşik iktisada doğrultulan eleştiri oklarına ortak bir şemsiye oluşturacak anlamda kullanılmaktadır (Commons, 1931: 648/AÖF, 2012: 132).

Zaman içerisinde eski kurumsal iktisat yerleşik iktisada karşı sadece bir eleştiriden hareket etmesi, eleştirilerini destekler nitelikte teoriler geliştirememesi, değişen yeni ekonomik düzen içerisinde problemlere etkin çözümler bulamaması gibi nedenler ile gerekli ilgiyi bulamamıştır. Bu nedenlerle kurumsal iktisat özünde bir takım farklılık yaşamak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda eski kurumsal iktisat zamanla temel felsefesinde çok büyük farklılıklar olmasa da bakış açısı ve ekonomik düzeni ele alışı bakımından farklılık arz ederek yeni kurumsal iktisadın oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Veblen ve Commons merkezli olan kurumsalcı yaklaşım, zaman içerisinde değişim yaşayarak, kurumculuğun bir versiyonu olarak neoklasik iktisadın özüne dokunmadan koruyucu kuşaktaki değişikliklerle beraber kurumsal yapıların analizinin de içerdiği bir niteliğe kavuşturulmuştur. Bu doğrultu da bir anlamda

kurumsal iktisat ile neoklasik iktisat uzlaştırarak evlendirilmiştir. Çağdaş kurumsal iktisat literatüründe bu evliliğin taraftarı olanlar yeni kurumcu iktisadı karşı çıkanlar ise neokurumcu ekolü oluşturmaktadır (AÖF, 2012: 132).

Son olarak eski kurumsal iktisadın yeni kurumsal iktisat yönünde isim ve içerik değiştirmesi Veblen'in neoklasik teoriyi reddeden analizleri ve düşüncelerinden, Commons'cu neoklasik teoriyi kurumsal iktisat felsefesi ile tamamlayan düşünceye doğru bir kayma olduğu söylenebilir.

2.6.1. Eski ve Yeni Kurumsal İktisat

Daha öneki başlık içerisinde belirtildiği gibi, kurumsal iktisat Veblen ve Commons'un görüşlerinden yola çıkarak iki koldan gelişimini sürdürmüştür. Bu gelişim sürecinde Veblen düşüncesine bağlı olarak gelişme gösteren kurumsal iktisat düşüncesi "eski kurumsal iktisat" olarak tanımlanmaktadır. Kurumsal iktisat bir anlamda, kurumcu düşüncenin 19.yy sonlarından günümüze kadar uzanan tarihsel süreç içerisinde ilk ortaya çıkış dönemlerine denilmektedir (Demir, 1996: 203). Eski kurumsal iktisat düşüncesine göre Veblen-Mitchell-Ayres gibi düşünürlerin düşünceleri etrafında şekil alan bu akıma göre, neoklasik iktisadi analizler tamamen reddedilmemeli ve iktisadi analizlerde kurumu merkeze oturtan yaklaşımlar kabul edilmelidir.

Kurumsal iktisat, geçtiğimiz yüzyılın başlarında yaşamış olduğu o parlak dönemin ardından düşüş yaşamaya başlamıştır. Hodgson'a göre kurumsal iktisadın önem kaybetmesinin başlıca nedenlerinden birisi iki savaş arası dönemde biyolojiden esin alan düşüncelerin sosyal bilimler için kullanılmasına doğan tepki ve pozitivistimin önem kazanmasıdır. Büyük Buhran döneminde meydana gelen sorunlara Keynesyen iktisadın nispeten cevap vermesi ise okula atılan son bir darbe olmuştur (Yılmaz, 2007: 113). Bu bağlamda 1980'li yılların sonlarına doğru yapılan kurumsal iktisat çalışmalarının analiz yöntemleri, teknikleri ve konu başlıkları, daha önceki çalışmalardan farklılık göstermiştir. Yeni kurumsal iktisat kavramı ilk olarak Oliver Williamson tarafından kullanılmış ve bununla beraber eski kurumsal iktisat ile

belirgin ayrılık ismen de vücut bulmuştur. Yeni kurumsalcıların, eski kurumsal iktisat okulunun analizlerini takip etme gibi bir kaygısı olmamıştır. Yeni kurumsal iktisadi ekonomik yazına ilk olarak tanıtan isim Ronald Coase olmuştur (Özveren, 2007: 60).

Yeni kurumsal iktisat okulunun temellerinin atılmasında Coase'nin yanında Wiiliamson, Simon, Arrow, Davis ve North gibi isimlerinde önemli katkıları olmuştur. Yeni kurumsal iktisat interdisipliner bir bilimdir ve geniş bir alanı kapsamaktadır. Dolayısı ile ekonomi tarih, sosyoloji, siyaset gibi bilimlerle iç içedir. Yeni kurumsal iktisat kavramını 1975'de yazdığı "Markets and Hierachies: Analysis and Antitrust Implications" isimli çalışmasında kullanmasına rağmen bu düşünce akımının temellerini R.Coase 1937'de "Nature of the Firm" isimli çalışmasında oluşturmuştur (Khrelland and Kirsten, 2001: 1).

Yeni kurumsal iktisat, neoklasik iktisadın temel özelliklerine dokunmadan ilgi alanında ve analiz nesnelerinde değişiklikler yapılarak kurumsal iktisatla uzlaştırılmasını savunmaktadır. Yeni kurumsal iktisada göre, iyi tanımlanmış çevre koşulları içerisinde, bireyin fayda maksimizasyonu doğrultusunda yaptığı faaliyetler etkin sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda gerçekte tercihler kurumsal çerçevenin etkisi altındadır, fakat iktisadi teorileştirme yapabilmek için yine de fayda maksimizasyonu peşinde koşan bireyden yola çıkarak analiz yapılabilir.

Eski kurumsal okuldan farklı olarak yeni kurumsal okul bireylerin davranışlarını, amaçlarını, tercihlerini ve planlarını açıklamak için metodolojik bireyciliğin kullanılmasını önerir. Metodolojik bireycilik en basit tanımı ile yapılan tüm kimyasal analizlerin temelini en küçük parçasının atomların olması gibi, toplumsal ilişkilerin temelini de bireyin oluşturduğu düşüncesidir. Belirli bir organizasyon yapısı içerisinde bireyin karar mercii olduğu kabul edilmektedir. Bireyler aldıkları kararlar ile içinde yaşadıkları mevcut yapının değişimini etkilerler. Bireyin sosyal bir varlık olarak toplum içerisinde karar alırken kendi çıkarları yanında toplumsal ilişkilerini de dikkate almasını sağlar. Bu bağlamda bireylerin bazı durumlarda almış olduğu kararlar toplumdaki diğer üyelerin kararlarından bağımsız olduğu düşünülemez. Yeni

kurumsal iktisatçılar analizlerinde oyun teorisini kullanmışlardır. Bu teori ile bireylerin kararlarının nasıl şekil aldığını tahmin etmek mümkün değildir. Bu doğrultuda yeni kurumsal iktisadın sıklıkla kullandığı bir yöntem olan oyun teorisi esasında metodolojik bireycilik ve fırsatçı davranışların bir formülasyonu olmuştur (Arrow, 1994: 2).

Yeni kurumsal iktisat da eski kurumsal iktisat gibi yerleşik iktisadın, iktisadi aktörlerin tam bilgi sahibi olma, rasyonel karar alma ve işlem maliyetlerinin sıfır kabul edildiği yönündeki temel varsayımlarını reddetmiştir. Fakat yeni kurumsal iktisadın reddettiği yerleşik iktisadın varsayımlarının yerine, bireylerin eksik bilgi ve sınırlı mental yetenek olduğunu ve bu nedenlerle geleceğe dönük tahmin edilemez olay ve sonuçlara yönelik belirsizlikle karşı karşıya olduklarını ve bilgiyi elde etmek için işlem maliyetlerine katlandıklarını savunmaktadır. İnsanlar risk, belirsizlik ve işlem maliyetlerini azaltmak için;

- a) Anayasaları, yasaları, sözleşmeleri ve regülasyonları yazan ve uygulayan
- b) Geleneksel normları, inanışları, düşünce ve davranış koşullarını şekillendiren kurumları tesis etmektedir.

Burada ilk gruba dahil olan kurumlar formel (yazılı) ve ikinci gruba dahil olan kurumlar informal (yazılı olmayan) kurumlardır. Eski kurumsal iktisat analizlerinde informal kurumlara önem vermiştir. Fakat informal kurumlara yönelik analizi, ampirik olarak kanıtlanabilir nitelikte olmadığı için güdü ile hareket eden bireyin rasyonel davrandığı varsayılmıştır. Oysa yeni kurumsal iktisat formel kurumların analizlerini pozitif araştırmalar içerisine dahil etmeyi başardığı için hakim iktisadi görüş içerisinde yer almayı başarmıştır (Çetin, 2012: 48-49). Yeni kurumsal iktisat, eski kurumsal, iktisada kıyasla yerleşik iktisada yönelik eleştirilerini bir adım daha ileri götürerek, eleştirilerine formel kurumlar ile destek verip daha net çalışmalar yapmışlardır. Bu nedenle, eski kurumsalcıların dile getirdiklerini gözle görülebilir hale getirmiş ve ekonomik analiz içerisine dâhil etmişlerdir ve dolayısı ile düşünce tarihinde daha etkili olmuştur.

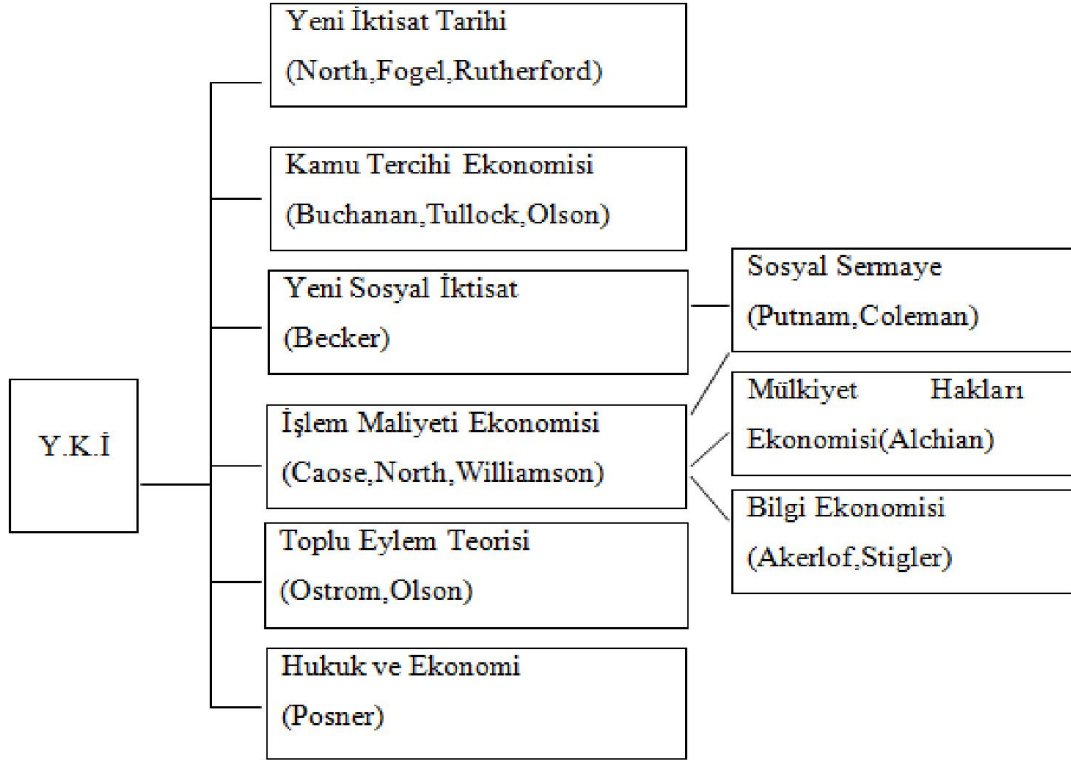
Yeni kurumsal iktisat yerleşik iktisadi teorinin bilinen en temel araçları kullanılarak kurumların ve kurumsal ilişkilerin bu doğrultuda açıklanabileceği varsayımı üzerine kurulmuştur. Yeni kurumsal iktisada göre iyi tanımlanmış çevre koşulları içerisinde, bireyin çıkarları doğrultusunda fayda maksimizasyonu çabaları etkin sonuçlar üretmektedir. Bu doğrultuda, gerçekte tercihler ve kararlar kurumsal çevreden etkilenmektedirler fakat iktisadi teorileştirme yapmak amacıyla yine fayda maksimizasyonu peşinde olan soyut bir bireyden yola çıkmak meşru kabul edilebilir. Yeni kurumsal iktisat üzerinde tamamıyla anlaşma sağlanmış kavram ve tanımlamalar tam olarak oluşturulmamıştır fakat okulun temel özellikleri Eggertson tarafından şu şekilde özetlenmektedir;

1. İktisadi değişimi yöneten anlaşmalar ve kısıtlayıcı kurallar modellenmeye çalışılmaktadır.
2. Yerleşik iktisat tam bilgi ve maliyetsiz değişim varsayımları yumuşatılmakta ve bununla doğal bir sonucu olarak pozitif işlem maliyetleri incelenmektedir.
3. İktisadi olarak değerli kabul edilen metaların sadece fiyat ve miktar açısından değerlendirilmesi esnetilmekte ve iktisadi sonuçların içerimleri ve mal ve hizmetlerin niteliksel olarak farklılaşmasının iktisadi organizasyonu incelenmektedir (Eggertson, 1990; 6-7/Demir, 1996: 208).

Kurumlar önemlidir önermesi, eski ve yeni tüm kurumsal iktisatçılar tarafından kabul edilmiş olmasının yanında, yeni kurumsal iktisat önceki kurumlar analizinden ayıran en önemli fark, kurumların analize yatkın olduğunun kabul edilmesinin ve fiili olarak bunun yeni kurumsal iktisat öğrencileri tarafından sağlanmış olmasıdır. Eski kurumsal iktisat doğrudan ortodoks iktisat analizini eleştirmekle kalması ve pozitif bir araştırma gündemi oluşturamaması nedeni ile başarısız olmuştur. Bunun aksine yeni kurumsal iktisat organizasyonların karşılaştırmalı bir kurumsal mantığını geliştirerek kurumsal ortodoks iktisat yaklaşımının içerisinde kalarak ve disiplinler arası bir kombinasyon kurarak geliştirmiş olduğu teorik yaklaşımları ampirik olarak analiz edip test etmiş ve böylece pozitif bir araştırma alanı oluşturmayı başarmıştır (Williamson, 1996: 1998/Çetin, 2012: 48).

Yeni kurumsal iktisat denildiği zaman bugün çok sayıda düşünce okulu akla gelmektedir. Bu düşünce okullarının neler olduğu ve bazı önemli isimleri aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Tablo 2.3 Yeni Kurumsal İktisat ve Dalları

Kaynak: Kheralland, M ve J. Kirsten (2001): *The New Institutional Economics: Applications for Agricultural Policy Research in Developing Countries*”, MSSD Discussion Paper, No. 41, June, s.

Yeni kurumsal iktisadın heterojen yapısından dolayı bu düşünce akımının tanımını yapmak ve ortak özelliklerini belirlemek kolay değildir. Fakat yine de yeni kurumsal iktisat hakkında şu şekilde çıkarımlar yapılabilir. Yeni kurumsal iktisat yerleşik iktisadın temel analiz mantığını değiştirmeden, ilgi alanında ve inceleme nesnelerinde değişiklikler yapılarak kurumcu iktisat ile uzlaştırılmasını savunmaktadır (Demir, 1996: 204).

Langois ise yeni kurumsal iktisadı şöyle tanımlamaktadır. Ona göre yeni kurumsal iktisat kurumları analize dâhil etmesine rağmen teorik olarak eksik kalan eski kurumsal iktisat ve teorik olarak bütünlük arz eden fakat kurumları analize dâhil etmeyen neoklasik iktisat arasında köprü görevini gören bir düşünce akımıdır. Bu bağlamda yeni kurumsal iktisat teorik olarak yeterli ve kurumları analizleri içerisine dâhil eden bir yaklaşımdır (Khrelland and Kirsten, 2001: 2-3).

Kurumlara önem vermesinin yanı sıra eski ve yeni kurumsal iktisat kurumların oluşumu konusunda farklı düşünceye sahiptirler. Bu farklılık ise kurumların değişimi konusunda yaşanmaktadır. Buna göre; eski kurumsal iktisada göre kurumsal değişimin temel faktörü teknolojidir. Teknoloji geliştikçe çoğunlukla birbiriyle çelişki içerisinde olan yeni sosyal yapılar ortaya çıkacaktır. Bu yeni sosyal yapının içerisinde, sosyal değerler ile bireysel değerler arasındaki çelişkilerin çözümü, uzlaştırıcı, ortak bir kural oluşturmaya doğru bir gelişmenin gerçekleştiği oranda sağlanacaktır (Demir, 1996: 205).

Sonuç olarak eski kurumsal iktisat kendi içerisinde fikir ayrılıkları yaşamış olsa da neoklasik iktisat yaklaşımının temel analizlerini tamamen reddetmiş, bu teorinin terk edilerek bireye değil kurumlara önem veren bir yaklaşımın kabul edilmesini öngörmüştür. Yeni kurumsal iktisat ise eski kurumsal iktisattan farklı olarak neoklasik teoriyi tamamen reddetmek yerine yerleşik iktisadın temel aldığı rasyonel bireyden yola çıkarak eski kurumsal iktisat felsefesinden ayrı düşmüştür. Yeni kurumsal iktisat neoklasiklerin eksiklerini dile getirmiş ve bu eksiklerin giderilmesini sağlayarak kurum kavramını analize dâhil etmeleri ile eski kurumsal iktisat ve neoklasik iktisat arasında uzlaştırıcı bir görev üstlenmiştir.

2.4.1.1. Eski ve Yeni Kurumsal İktisadın Karşılaştırılması

Eski ve yeni kurumsal iktisadın karşılaştırıldığı bu bölümde eski ve yeni kurumsal iktisat arasındaki temel farklılıklar verilerek bu iki akımın ayrıldığı noktalar açıklanmaya çalışılacaktır.

Konuyla ilgili olarak temel farklılığa dikkat edilecek olursa içerik bakımından eski ve yeni kurumsal iktisat farklılık arz etmektedir. Bu doğrultu da yeni kurumsal iktisat çok geniş bir alanı kapsayan bir düşünce akımı iken, eski kurumsal iktisat ise yeni kurumsal iktisat kadar geniş bir alana yayılmıştır (www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/farkliliklar.htm/10.04.2015).

Neoklasik iktisada bakış açıları da eski ve yeni kurumsal iktisat arasındaki temel farklılardan biridir. Eski kurumsal iktisat, T.B.Veblen, Karl Marx, Mitchell, Clarence Ayres'in yapmış olduğu çalışmalar doğrultusunda neoklasik iktisada çok ciddi eleştiriler getirmiş ve neoklasik teörinin temel analiz kalemlerinden olan soyutlayıcı, tümdengelimci yöntemine tepki göstermiştir. Eski kurumsal iktisat bütünlük arz eden bir çalışma ile bireyin içinde yaşadığı çevreye göre değerlendirilmesi gerektiğini savunur ve neoklasik iktisadın bireyin davranışlarını içinde bulunduğu zamanın şartlarından ve mekândan soyutlayan yaklaşımın kabul edilmez olduğunu söylemişlerdir. Bu bağlamda eski kurumsal iktisada göre neoklasik iktisadın analizleri gerçek hayattan uzak, yok sayılması gereken analizler olarak kabul edilmiştir (Demir, 1996: 203).

Yeni kurumsal iktisat ise neoklasik teoriyi tamamen reddetmek yerine, yerleşik iktisat teörisinin yaklaşımlarını, kurumların insanlar için mümkün olan tercih setlerini belirleme yolları ile birleştiren teorik yapıyı öngörerek, neoklasik ve eski kurumsal iktisat teörisini harmanlamıştır (North, 1986: 142). Bu bağlamda eski kurumsal iktisat birey davranışlarının şekil almasında ve değişmesinde kurumsal yapı üzerinde durmaktadır. Buna göre birey davranışları, bireyin içerisinde bulunduğu kurumsal yapının bir ürünü olarak ortaya çıkmakta ve dolayısı ile ekonomik faaliyet ve toplumsal yapıyı etkilemektedir. Eski kurumsal iktisat ekonomik sisteme sosyal ve iktisadi açıdan daha genel bir perspektif ile kurumsal çerçeveden bakmıştır. Yeni kurumsal iktisat ise ekonomik yapının şekillenmesinde kurumsal yapıların etkilerinin ötesinde birey davranışları üzerinde durulması gerektiğini savunmuştur. Birey davranışları ile şekil alan kurumsal yapı, iktisadi yapılanmayı belirlemektedir. Bu açıdan bakıldığında eski kurumsal iktisat “makro orjinli”, yeni kurumsal iktisat ise “mikro orjinli” bir yaklaşım olarak ifade edilebilir (Keizer, 2007: 4-5/Nee, 2003: 5).

Bu bağlamda eski kurumsal iktisat bireyleri kurumların etkisi altında hareket eden varlıklar olarak kabul ederken, yeni kurumsal iktisat ise bu düşüncenin tersine kurumları, birey davranışlarına göre açıklamaya çalışan bir akımdır (Demir, 1996: 203).

Bu açıklamalar ışığında eski kurumsal iktisat bütüncül yaklaşımı, yeni kurumsal iktisatda yerini yöntemsel bireyciliğe bırakmıştır. Buna göre bütün ekonomik faaliyetler bireylerin davranış ve eğilimleri tarafından açıklanabilir ve belirlenir. Ferguson'a göre her bir toplumsal düzeyde ortaya çıkan ve iktisadi sonuçları olan olayların tamamı, birey davranışlarının bir sonucu olarak meydana gelmekte, fakat bunlar bireylerin bilinçli olarak yaptıkları faaliyetler şeklinde tanımlanmaktadır (Voigh and Engerer, 2002: 130).

Eski ve yeni kurumsal iktisadın görüş ayrılığı yaşadığı diğer bir nokta da kurumların yaşadığı evrimdir. Eski kurumsal iktisat kurumsal değişim konusunda teknolojik gelişim üzerinde durur, teknolojik gelişim bireysel ilişkiler ve oluşturdukları sosyal yapılarla kurumları etkilemektedir (Demir, 1996: 205).

Eski kurumsal iktisat, kurumsal değişim bireysel güdülerden ziyade toplu eylemlerin bir sonucu olarak kabul edilmektedir. Yeni kurumsal iktisat ise kurumsal değişimden ziyade birey davranışlarındaki değişimi dikkate alarak bireylerin zevk ve tercihlerinin kurumsal değişime yol açtığını öne sürmüşlerdir. Kurumsal değişim konusundaki görüş farklılığı eski ve yeni kurumsal iktisadın ekonomik sürece bakış açılarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Burada eski kurumsalcılar ekonomiyi bütüncül olarak ele aldıkları için kurumsal değişimi toplu eylemlerin bir sonucu olarak görürken, yeni kurumsal iktisat metodolojik bireycilikten hareketle kurumsal değişimi birey faaliyetlerindeki değişime bağlamıştır.

Evrimleşme süreçlerini farklı sebeplere dayandırsalar da eski ve yeni kurumsal akım kurumsal analizin dinamik bir süreç olduğu konusunda hemfikirdirler (Parada, 2002: 46).

Eski ve yeni akım arasındaki diğler önemli farklılık toplumların uymak zorunda olduğu kurallar ile ilgili olarak akılcılığın oynadığı roldür. Buna göre eski kurumsal iktisat birey davranışlarında belirli bir akılcılık bulunduğu ve bu davranışların toplumsal ve ekonomik çevre tarafından kısıtlandığı gerçeğini dikkate alarak genellikle birey davranışlarını doğrudan şekillendiren alışkanlıklar, normlar ve kurumlar gibi faktörlerin önemine dikkat çekmiştir. Veblen'den bu yana eski kurumsal iktisat faydasını maksimum yapma dürtüsü ile davranan birey davranışlarını sorgulaya gelmiştir. Yeni kurumsal iktisat ise bireyi rasyonel, fayda maksimizasyonu peşinde koşan değil, ama sınırlı akılcılık faktörü ile kısıtlanmış bir öge olarak analize dâhil etmiştir. Bu doğrultu da yeni kurumsal iktisadın birey davranışlarına yönelik savunduğu sınırlı akılcılık varsayımı, yerleşik iktisat da fayda maksimizasyonu peşinde olan rasyonel birey düşüncesi ile de görüş ayrılığına düşmektedir (Şenalp, 2007: 84).

Eski ve yeni kurumsal iktisat arasındaki farklılıklardan biri de bilimsel yeterlilik konusudur. Williamson'a (Khrellan and Kirsten, 2001: 2) göre; eski kurumsal iktisatçılar, iktisat bilimine önemli katkılarda bulunmalarına rağmen, eleştiriden öteye gidemeyen metodolojik tutarlılık konusunda teorik çalışmalardan yoksun kalmaktadır. Oysa yeni kurumsal akım, daha geniş perspektifli, eleştiriden öteye geçen çözümler bulan, metodolojik ve teorik açıdan bütünlük arz eden bir akımdır. Bu özellik ile yeni kurumsal akımın, toplumsal gerçekleri gün yüzüne çıkarmasını ve bir okul olarak gelecek nesillere aktarılmasını mümkün kılmaktadır. Burada eski kurumsal akım bir bilim olarak iktisat üzerinde etkili olamaması iki nedene bağlanabilir. Bunlardan ilki, sözcülüğünü yaptıkları iktisadi planlama analizinin hiçbir zaman Amerika'da Avrupa'daki gibi önem kazanamamasıdır. İkinci neden ise yakın zamana kadar soğuk savaş ideolojisinin etkisi ile Amerikalı ikinci kuşak kurumsal iktisatçıların diğler eleştirel düşüncelerden özenle uzak durmaya çalışmalarıdır (Özveren, 2007: 28).

Bu açıklamalar doğrultusunda yeni kurumsal iktisadı Veblen'den dolayısı ile eski kurumsal iktisattan ayıran en temel özellik, yerleşik iktisat teorisinin temel taşlarını korumadaki kararlılığıdır (Gruncy, 1972: 16/Özveren, 2007: 27). Bu bağlamda yeni

kurumsal iktisat kurumsalcı geleneği sürdürmek savını hiçbir zaman taşımamıştır. Devam ettirmek bir tarafa, yeni kurumsalcılık gerek bilgi kuramsal gerekse siyasal açılardan geleneksel kuramcılığın çok fazla uzağında birçok noktada tam karşısında yer almıştır (Şenalp, 2007: 59). Buraya kadar görülmektedir ki eski ve yeni kurumsal iktisadın ortak bir payda da buldukları konular bulunmakta, bunun yanında ayrı düştükleri konular da bulunmaktadır. Fakat eski ve yeni kurumsal iktisadın çıkış noktalarına bakılacak olursa temel felsefe olarak ayrı düşmektedirler. Çünkü eski kurumsal iktisat yerleşik iktisadı tamamen reddederken, yeni kurumsal iktisat yerleşik iktisadı tamamen reddetmek yerine geliştirip değiştirilmesini öngörmüşlerdir.

Eski ve yeni akım her ne kadar farklılık gösterge de ortak paydada bulunduğu konular vardır. Her iki akımda her şeyden önce, iktisadi alanda açıklayıcı olan faktörün bireyler değil, kurumların olduğunu ifade etmeleridir. Bununla beraber hem eski hem yeni kurumsal iktisat, iktisat biliminin diğer sosyal bilimlerle daha fazla ilişki içerisinde olmasını savunmuşlardır ve bu yöntemi tercih etmişlerdir (Parada, 2002: 112).

Burada, “iktisat neden kurumsal iktisada gerek duymaktadır” sorusu akıllara gelmektedir. Bu sorunun anlaşılabilir bir şekilde hakkı ile cevaplanmasıyla kurumsal iktisat analizinin çağdaş iktisadi düşüncesinin içerisindeki yeri daha net bir şekilde tanımlanabilecektir. Çağdaş temel iktisat, iktisadi sistemlerdeki değişimleri ve zaman içerisindeki evrim sürecini analiz edip mantıklı sonuçlar elde edebilmek için bütünsel bir araştırma programına ihtiyaç duymaktadır. Çağdaş iktisat, toplumsal sistemin kendisinin başlı başına bir değişken olduğunu kabul etmektedir. Bu bağlamda Smith’den Marx’a kadar olan klasik iktisatçıların araştırmalarını tekrar hayata geçirmek ve Schumpeter ve Hayek’in çalışmalarını devam ettirmek için çağdaş toplumbilimini kullanan bir kuruma ihtiyaç vardı. İşte kurumsal iktisat tamda bu ihtiyaca cevaben yerleşik iktisadın yetersiz kaldığı yerde ortaya çıkarak çağdaş toplum ve ekonomik sorunlara çözüm aramıştır. Bu yönü ile hâkim iktisadi görüşün gerçek hayattan kopuk teorileri ve ekonomik olayları tek tek inceleyen yönteminin eksikliğini boşluğunu doldurmuştur.

Genel bir değerlendirme yapıldığında; eski ve yeni kurumsal iktisat neoklasik teorinin özüne yönelik yaklaşımları ile birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Burada eski kurumsal iktisat yerleşik iktisadı tamamen reddetmiş, yeni kurumsal iktisat ise eski akımın tersine yerleşik teoriyi tamamen reddetmek yerine özüne dokunmadan eski kurumsal akımın felsefesi ile kurumların ekonomik faaliyet üzerinde belirleyiciliği üzerinde durmuştur. Yerleşik teoriyi eleştirmekle yola çıkan bu iki akım temelde felsefi düşünce olarak yakın gibi görünse de esasında aralarında köklü bir değişiklik vardır. Yeni kurumsal akım neoklasik iktisadın eksiklerini düzeltip, kurum kavramını analize dâhil ederek eski kurumsal akım ile aralarında bir bağ kurmuştur.

3. BÖLÜM

VEBLEN ÖĞRETİSİ

İktisadi düşünce tarihinde iktisat felsefesi ve iktisadi düşüncesi ile isim yapmış olan T.B.Veblen'in bir disiplin halini almış düşünceleri kendi döneminde yaşayan iktisatçılar içerisinde şaşkınlık uyandırmış olsa da, döneminin çok ilerisini gören görüşleri ile hem kendi dönemi hem kendinden sonra gelen iktisatçıları etkilemiştir. Özellikle sosyal bir bilim olan iktisadın diğer sosyal bilimlerle ilişki içerisinde olması gerektiğini bu şekilde iktisat biliminin gelişeceğini öngörmüştür. Böylece iktisat biliminin alanını genişletmiştir. Bu bağlamda Veblen'in aldığı eğitim, uzun bir araştırmanın ve çalışmanın ürünü olan iktisadi düşünceleri kendisinden sonra gelen iktisatçılar için bir kaynak oluşturmaktadır.

“İktisadi Düşünce Tarihinde T.B.Veblen” isimli çalışmanın bu bölümünde kurumsal iktisadın kurucusu ve en önemli temsilcisi olan T.B.Veblen'in düşünce dünyası, geliştirdiği yöntem, yerleşik iktisada getirdiği eleştiriler doğrultusunda ortaya koymuş olduğu düşünceler incelenecektir. Bu bağlamda T.B.Veblen'in iktisat bilimine yapmış olduğu katkılar anlatılacaktır.

3.1. T.B.VEBLEN'İN DÜŞÜNCE DÜNYASI

Veblen, iktisatçı kimliğinin yanında sosyolog olmasının etkisi ile iktisat bilimine geniş bir açıdan bakmış, iktisat biliminin alanını genişletmiştir. İktisat biliminin diğer sosyal bilimlerle ilişkisini inceleyerek, özünden koparılan iktisat biliminin sosyal bir bilim olduğunu hatırlatmıştır. Onun düşünce dünyası sosyal bir varlık olan bireyin,

etkileşim içinde olduğu ve etkilere maruz kaldığı çalışmalar üzerine kuruludur. Ekonomik düzenin birey faktörü üzerine değil sosyal bir olgu olan kurumlar, kurumların gelişimi, evrimi ve toplumsal olaylara etkisi üzerine odaklanması gerektiğini düşünmektedir.

Veblen bireylerin statü sahibi olma dürtüsü, alışkanlıklar ve gelenekler gibi resmi ve/veya resmi olmayan kurumsal ilişkiler veya bu kurumsal etkilerle hareket ettiğini düşünmektedir. Bu bağlamda, bireyin bu toplumsal etkilerden kopararak, akılcı ve hazcı bir birey gibi analiz edilmesini eleştirmiştir. Yerleşik iktisat yalıtılmış ve etkisizleştirilmiş birey algılayışı Veblen için kabul edilemez niteliktedir (Demir, 1996: 92-93).

Veblen yaşadığı dönemde psikolojide insan davranışlarına şekil vermede içgüdülerin etkili olduğu gelişmelerden oldukça etkilenmiştir. Bu etki ile Veblen, insan davranışlarına yön veren içgüdüleri ana-baba içgüdü (parentel instinct), ustalık içgüdü (workmanship), boş merak içgüdü (idle curiosity) ve açgözlülük içgüdü (acquisitiveres) olarak sınıflandırmıştır. Ana-baba içgüdü esas olarak aile, kabile, sınıf, ulus ve insanlığa yönelik ilgiyi tanımlarken, ustalık veya zanaat içgüdü insanları kaliteli mallar üretmeyi, yaratılan eserler ile öğünmeyi ve işimizde etkinliğe yönelmeyi sağlar. Boş merak içgüdü ise etrafımızdaki dünya ile ilgili sorular sorar ve bu sorulara cevaplar bulmaya yöneltir. Bu doğrultuda bilimsel gelişme, büyük bir ölçüde bu içgüdü sayesinde gerçekleşir. Açgözlülük içgüdü ise ana-baba içgüdüünün tam tersi olup, bireyi sadece kendi çıkarlarını gözetmeye yönlendirir. İlk üç içgüdü ile dördüncü içgüdüünün bir arada olması bir takım gerginliklere neden olur. Veblen, ekonomik yapının dikkatle incelendiği zaman bu gerginlik ve zıtlığın görülebileceğini, bu gerginlik ve zıtlığın insan doğasının bir sonucu olduğunu belirtmektedir.

Veblen, sınıflara ayırdığı içgüdülerden ilk üçünden oluşan faaliyetler “endüstriyel (veya teknolojik) istihdam” adını vermiştir. Bu tür faaliyetler sıradan sebep-sonuç ilişkisinden doğmaktadır. Tarihin ilk zamanlarında ise insanlar bilinmeyen, açıklanamayan olayları doğüstü güçlerden faydalanarak çözüm bulmaya

çalışmışlardır. Bilinmeyene, yararsız ve hiçbir teknikten ve bilimsel yöntemden faydalanmayan yaklaşım tarzına Veblen “törenselle davranış” (ceremonial behavior) adını vermiştir. Törenselle davranışlar statik ve geçmişe bağlıdır. Bu tür davranış tarzı toplumda zararlı sonuçlar doğurur. Buna karşın endüstriyel istihdam dinamiklidir ve daha çok araç ve teknoloji yaratmak suretiyle problemlerin çözüm getirme kapasitesini artırır (Savaş, 1997: 653).

Veblen’e göre topluma hâkim olan düşünce alışkanlıkları ve buna bağlı olarak kurumlar eski düşünce alışkanlıkları ve yeni düşünce alışkanlıkları şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Eski düşünce alışkanlıkları, dünden bugüne gelen süre içerisinde oluşmuş, mevcut kurumsal yapıyı koruyan ve destekleyen tutucu, yeni düşünce alışkanlıkları ise eski kurumsal yapıyı zayıflatan ve yenilikleri direten bir yapı arz eden ilerlemeci bir kalıptır. Ancak Veblen’e göre eski ve yeni düşünce alışkanlıklarının birbiri ile ters düşmesi ve çatışmasının temelinde yatan dinamik, insan doğasının aynı kalmasının yanında, içgüdüler arasındaki çatışma olarak karşımıza çıkmaktadır (Küçükkalay, 2011: 306).

Buraya kadar yapılan açıklamalar doğrultusunda genel bir ifade ile anlatılacak olursa Veblen’in düşünce dünyasını oluşturan birçok önemli unsur bulunmaktadır. Bunların başında Veblen, ekonomik yapıyı ve ekonomik hayatı bir bütün olarak incelemesidir. Bunun yanı sıra kurum kavramı da Veblen’in analizlerinde büyük yer tutmaktadır. Kurum kavramının ekonomik süreçler üzerindeki etkisi, kurumsal değişimin ekonomik yapıyı etkilemesi, ekonomik süreçlere yön vermesi bu süreçte teknolojik gelişme ve ilerlemenin etkisinin de göz ardı edilmemesi gerektiği de Veblen’in düşünce dünyasında önemli bir yer tutmaktadır. Ekonomik yapıyı bir bütün halinde inceleyen Veblen toplumun en küçük yapısı olan bireyin toplumsal etkilerden, içgüdülerden ve alışkanlıklardan bağımsız olarak incelenmemesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda Veblen için içgüdü ve alışkanlıklar birey davranışlarını anlamlandırması ve ekonomik faaliyetlerin açıklanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Dolayısı ile Veblen için içgüdüler, alışkanlıklar ve onun çalışmalarının hareket noktasını oluşturan yerleşik iktisadın eleştirisi düşünce dünyasının temelini oluşturmaktadır.

3.1.1. T.B.Veblen ve Teknoloji

Teknoloji olgusu T.B.Veblen'in düşünce dünyasında üzerinde durduğu kavramların başında gelmektedir. Neoklasik iktisatçıların teknoloji olgusunu ve teknolojik süreci göz ardı etmesi ona göre büyük bir eksikliklerdir. Bu bağlamda Veblen için teknoloji kavramının önemini anlamak, onun ekonomik süreci nasıl ele aldığına da anlaşılmasına yardımcı olacaktır. "İktisadi Düşünce Tarihinde T.B.Veblen" isimli tez çalışmasının bu bölümünde öncelikle teknoloji kavramı ve bununla ilişkili mühendislik kavramları hakkında bilgi vermek daha doğru olacaktır.

Mühendislik kısaca; "Bilim yoluyla elde edilmiş tüm bilgilerden; akıl ve deneyim yoluyla somut sentezlere vararak, insana ya da daha genel kapsamıyla canlıya yararlı oluşumları yaratma gücü ve çabası" olarak tanımlanmaktadır. Teknolojinin sözlük tanımı ise; "Bilimin özellikle endüstri ticari amacı için uygulanması" şeklinde ifade edilmektedir (Veblen, 1921: 125-126). Burada mühendis ve teknolojinin zaman zaman etkileşimine aldanıp, aynı çerçevede ele alınmasına yol açan sarmal ilişkisine rağmen aralarında çok temel farklılıklar bulunmaktadır. Teknoloji ile mühendisin ayrıldığı en temel nokta kimliklerinde gizlidir. Teknoloji tek başına kimliksizdir. Yani, teknoloji iyi ya da kötü olarak nitelendirilemez. O, sahibinin elinde, ya da kullanım yerine göre iyi ya da kötü olarak sıfat kazanır. Teknolojiye bir taraf olarak bakmamak gerekir. Kısaca teknoloji tarafsızdır. Ona taraf kazandıran insan özellikle de onu geliştiren ve kullanan mühendistir. Bu sebeple de taraflı ve kimlikli olması gerekende mühendistir (Veblen, 1921: 13).

Veblen'in analizlerinde teknoloji çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü teknolojik gelişme süreci Veblen'in toplumsal değişim sürecinde başı çekmektedir. Disiplinler arası bir bilimsel bakış açısı ile toplumsal ve teknolojik süreci açıklayan Veblen, insanı doğada etkin bir varlık olarak tanımlamıştır ve onun teknik eylemlerini kurumsal/toplumsal değişimin lokomotifleri olarak görmüştür. Kurumsal değişimin "birikimli nedensellik" (Veblen, 1898) içerisinde şekil aldığı vurgulayan Veblen, teknolojik değişim sürecinde aynı şekilde süreklilik gösterdiğini söylemektedir. Ona göre teknolojik gelişim süreci sürekli olarak bir toplumsal eyleme dayanmaktadır.

Başka bir ifade ile, teknoloji toplumun geçmiş nesilden miras olarak aldığı ortak bir bilgi birikimidir ve ortak bir çaba içerisinde gelişir (Veblen, 1946(1914): 103). Dolayısı ile bir toplumun teknolojisi, o toplumun ortak birikimidir ve kolektif olarak bir kültür içinde üretilip geliştirilir. İnsanların kullandığı materyallerin fiziksel özellikleri zamanla çok fazla bir değişime uğramaz fakat insanların bu materyalleri nasıl kullandığı konusundaki anlayışları değişime uğrayabilir. Bireyler, yaratıcı düşünce yardımı ile değişimin aktif gücünü oluştururlar. Bu doğrultuda teknolojik gelişmenin arkasındaki itici güç, bireysel merak ve zekâdır (AÖF, 2012: 126).

Veblen, insanın toplumun ortak teknolojik bilgi birikimi üzerinde gelişen teknik eylemini, toplumun yaşam standardını arttıran ve maddi gerekliliğini karşılayan bir eylem olarak tanımlamaktadır. Toplumun bir bütün halindeki teknik eylemi zaman içerisinde toplumsal yapının kültürünü, geleneklerini, bilincini, kurallarını, genel bir ifade ile kurumlarını oluşturur. Bu doğrultuda Veblen'in, toplumsal değişimi açıklamaya yönelik gayreti, öncelikle kurumların oluşma ve yaşadığı evrim sürecini açıklamaya yöneliktir. Bu sebeple cevap aradığı ilk soru kurumların nasıl oluştuğu ve bu oluşma sürecinin kaldırıcı olan teknolojik gelişim sürecinin işleyişinin nasıl olduğudur.

Veblen'in oluşturduğu teknolojik kuram maddeci evrimsel bir tarih anlayışını esas almaktadır. Bu doğrultuda, kurumsal yapının teknolojik gelişme süreci içerisinde meydana gelmiş olan üretici güçlerin ortak bir ürünü olarak maddi yaşamın örgütlenme şekliyle kaynaklandığını düşünmektedir. Ona göre teknoloji maddi hayatın yapısını şekillendirirken, toplumun düşünce alışkanlıklarına da şekil vermektedir. Burada düşünce alışkanlıkları, zamanla katı bir hal alan ve meşruiyeti sorgulanmayan geleneksel toplumların tecrübelerinden alan, bireylerin düşünce biçimini, davranışını ve olaylar karşısındaki tepkilerine şekil veren toplumsal bilinç olarak tanımlanmaktadır. Düşünce alışkanlıkları oluşum şekli itibari ile kurumsal bir nitelik arz eder ve bu hali ile değişimin önündeki hâkim olan kuralları meydana getirir. Veblen'e göre kurumlar alışkanlığın bir sonucudur (Veblen, 1909: 628) ve değişim son kertede her zaman düşünce alışkanlıklarındaki değişimdir (Veblen, 1898: 392).

Veblen teknolojinin kurumsal değişim sürecindeki belirleyici rolünü incelerken, aynı zamanda teknolojik gelişme sürecine başlangıç yapan insanın teknik eylemlerinin temelini, başlangıç noktasının araştırılması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Veblen'e göre teknik eylem insanın doğal eğilimlerinden başka bir ifade ile içgüdülerinden kaynaklanmaktadır. Ona göre güdüler "insan davranışının birincil etken unsurudur" (Veblen, 1946(1914): 1).

Bireylerin birbirinden farklı çok sayıda doğal eğilimleri olmasına rağmen, Veblen sadece maddi çıkarlarını karşılama yollarını ve dolayısı ile kurumlarını belirleyen teknik, toplumsal ve iktisadi faaliyetlerine şekil veren ve bu faaliyetlere anlam kazandıran içgüdü üzerinde odaklanır. Ona göre söz konusu eylemler insanın iki farklı doğal eğiliminin bir ürünüdür ve kurumlar arası çatışmanın kökeni bu eğilimlerde saklıdır. Bu iki doğal eğilimden ilki "barışçı içgüdüler" ve "yağmacı içgüdülerdir". Bunlardan ilki yani barışçı içgüdüler insanın toplumsal ve iktisadi süreç içerisinde sergilemiş olduğu toplumun maddi yaşamının şartlarını yükseltmeye yönelik tekniğe yatkın davranışsal eğilimlerini ifade ederken; yağmacı içgüdüler toplumun teknik eylemi sonucunda meydana gelecek maddi refahın artmasını engelleyen, kurumsal değişim süreci karşısında ısrarla direnen ve yerleşik hale gelen düşünce alışkanlıklarını ve statükoyu koruma amaçlı bireye diğer doğal, davranışsal eğilimlerini ifade eder. Bu bağlamda birinci kısmı oluşturan barışçıl içgüdüler, dinamik teknik kurumların kaynağını oluştururken, yağmacı içgüdüler değişime ve teknik eylemin gelişimi karşısında direnen geleneksel kurumların kökenini oluşturmaktadır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir konu vardır. Veblen'e göre bireylerin davranışları yalnızca bu doğal eğilimlere göre şekil almaz. Bununla birlikte, Veblen aklın ve çevresel koşulların etkisini de göz önüne alarak bu unsurların karşılıklı etkileşim içerisinde olduğunu savunur (Rutherford, 1998: 446).

Bu bağlamda, bireyin davranışsal eğilimleri kurumlar, çevresel koşullar, içgüdüler, akıl ve geçmiş deneyimler arasındaki karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak şekil almaktadır. Veblen'in ekonomik süreci bütüncül bir yaklaşım ile elması iktisat biliminin neoklasiklerin savunduğunun evrensel bir bilim anlayışının aksine evrimsel bir bilim olarak kabul ettiğİ düşüncesinden hareketle dinamik bir yapı olarak ifade

ettiği ekonomik yapı anlayışı, teknoloji kuramında da kendini göstermektedir. Teknolojinin başlı başına dinamizmin itici gücü olduğunu savunmaktadır. Dolayısı ile dinamik bir yapı olan teknoloji sürecinin ekonomik yapının gelişmesi, yaşam standartlarının iyileşmesi gibi birçok faktörde etkili olmaktadır.

Veblen modern kurumsal düzenin makine teknolojisi ve ticari girişim çerçevesinde oluştuğunu savunmuştur. Bunun yanında düşüncenin ve bilme şekillerinin maddi gerçeklikten türediğini temel düşüncesinden yola çıkarak, düşünce alışkanlıklarını şekillendiren ve maddi yaşamın üreticisi olan makine teknolojisini ve sanayi sistemini araştırmasının merkezine yerleştirmiştir. Veblen'e göre;

“Modern kültürde sanayi, sanayi süreci ve sanayi ürünleri insan doğasıyla örtüşmüştür... Bunlar bireyin günlük yaşamını ve dolayısıyla düşünce alışkanlıklarını biçimlendiren en önemli öge haline gelmiştir. Bu bakımdan, birey teknolojik süreçlerde oluşan kavramlarla düşünmeyi öğrenmiştir” (Veblen, 1961(1919): 17).

Bu sebeple Veblen, bireyin düşünce yapısını şekillendiren makine teknolojisine dayalı sanayi sürecinin işleyişi üzerinde çalışmaktadır.

Veblen modern sanayi sisteminde etkin bir faktör olan mühendisler konusuna dikkat çekmiş, üretim sürecinde etkilerinin göz ardı edilmeyeceğini savunmuştur. Ona göre üretim sürecinde etkin olan faktör işadamları değil, etkili bir mühendislik yani yine mühendislerdir. Bu doğrultuda bir sanayi örgütlenmesi biçimi olarak modern sanayi düzeni, birbirine bağlı bir mal ve hizmet üretim sistemi olarak ifade edilmektedir. Bu sistem içerisindeki her birim, dinamik bir girdi-çıkıtı bağlantısı içerisinde sistemin geri kalanı ile bağlantılıdır. Ana akım örgüt kuramı terminolojisine göre, her birim, bireysel faaliyetlerin hedeflere ulaşmak için sanayideki diğer birimler ile etkileşim içerisinde olması gereken açık bir sistemi ifade etmektedir. Hem diğer birimlerden kaynak alır hem de onlara kaynak gönderir. Bu sebeple açık bir istem olarak her birim, sanayi sistemindeki mevcut koşullara bağlı olarak, iç faaliyet kontrol ve eşgüdümünü sağlamalıdır. Veblen, sıradan insanların maddi refahının üretiminde

“mühendislerin” yerinin ve öneminin belirlenmesinde, modern sanayi girişiminin sahip olduğu bu özgün yapının çok büyük bir öneme sahip olduğunu düşünür.

Modern sanayi düzeni, birbirine bağlı birçok değişik mekanik sürecin kapsamlı olarak örgütlenmesi ile işler. Bu süreçler kendi aralarında birbirlerine öyle bağımlı ve dengelidir ki, sistemin herhangi bir kısmının gerektiği gibi çalışması geri kalan tüm kısımların gerektiği gibi çalışmasına bağlıdır (Veblen,2011(1921): 52-53).

Veblen’e göre bir bütün olarak sanayi sistemi optimal biçimde işlendiği zaman, her üretim birimi de optimal bir şekilde işleyebilir. Başka bir ifade ile tek kuruluşlarda optimum üretim kapasitesi kullanımı, bir bütün olarak sanayi sistemi içerisinde optimal üretim kapasitesi kullanımını varsaymaktadır. Veblen sanayi uzmanlarının, üretim mühendislerinin (yani faal sınıfın) ortak bir fikir etrafında çalışması koşuluyla böyle bir duruma ulaşılabileceğini ileri sürmektedir (Veblen, 2011(1921): 53).

Veblen modern toplumların iktisadi yaşam faaliyetleri amaç ve araçları bakımından birbiri ile çelişir iki iş alanı olduğunu belirtmektedir. Bu iş alanlarından ilki, mühendisleri ve teknisyenleri kapsayan ve toplumun maddi refahını artırmaya yönelik “sanayi işçileri”, ikincisi ise maddi üretime dayalı bir şekilde ilişki içerisinde olan ve esas amacı piyasada fiyat çarpıtıcı stratejileri takip ederek toplumun maddi refahını artırmak yerine para cinsinden servet artırmaya yönelik “parasal işlerdir”. Veblen, parasal işlerin sabotaj kanunları olarak adlandırdığı ve üretim değil, kar peşinde koşan işadamlarının en önemli işlevi olduğunu vurgulamaktadır. Ticari kazançlarının genellikle maddi üretimden değil parasal işlerden elde ettiklerini savunmaktadır. Bu doğrultuda ticaret, ona göre “topluma mutlaka yararı olması gerekmeyen karlı soyut bir iş” (Veblen, 1901: 204) iken, sanayi “mal ve hizmet üretimindeki somut bir iştir” (Veblen, 1964(1919): 155).

Veblen 20. yy’da ekonomik hayatta bu iki iş kolunun sanayi sisteminin piyasanın koşullarına göre yönetilmesinin, modern zamanın kurumsal düzeninde oluşan temel çatışmasını doğruduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda ticari yaşamın bir geleneği olarak işadamlarının toplumun maddi refahını piyasanın koşullarına ayarlamaları gerektiğini böylelikle sanayi sistemini işletme mantığına göre yönetme şeklini

olabildiğince eleştirmektedir. Veblen işadamlarına yönelik bu eleştirisine 1899 yılında yayınlanan *The Theory of The Leisure Class (Aylak Sınıfın Teorisi)* isimli kitabı ile başlamaktadır. Veblen bu kitabında aylak sınıf, sanayi işleri ile hiçbir şekilde alakası olmayan, buna rağmen sanayi sistemine ve ülkenin maddi üretim kaynaklarına sahip olan ve de sayı bakımından çok az olan üyeden oluşan bir kesim olarak tanımlamaktadır. Onun aylak sınıfı tanımında, aylak sınıf üyeleri sahip oldukları maddi kaynakları har vurup harman savuran, toplum yararına hizmet etmek yerine “gösterişçi tüketim” amacı ile hareket etmektedir.

Veblen’e göre işadamlarının birincil amacı parasal gelirlerini ve servetlerini artırmaktır, bunu yapmanın yolunun da alım satım tekniklerinde dayandığını belirtmektedir (Veblen, 1958(1904): 16). Başka bir ifade ile işadamları gelirlerini, kazançlarını artırmak için maddi üretime odaklanmak yerine, daha çok kârı getiren fiyatlar üzerinden elde ederler. Bu sebeple üretimi yapılacak ürünler faydalı olmalarından ziyade satışa ve paraya çevrilebilirliğine göre seçilmektedir (Veblen, 1958(1904): 30).

Veblen işadamlarının teknolojik yeniliklerle üretim maliyetini düşüren üretimden kar elde etmek yerine riske girmeden ve zaman maliyetine de katlanmadan sanayi sisteminin üretimini baltalayarak üretimin kısılmasından kaynaklanan fiyat yükselmesi ile kâr elde ettiğini belirtmektedir (Veblen, 1994(1921): 42).

İşadamları bu şekilde elde ettikleri gelirlere ulaşmak için sanayi sistemini oluşturan karmaşık birçok yapıların arasındaki ana bağlantı ve uyumu aksatarak ulaşmaktadır. Bu doğrultuda işadamları kısa yoldan maliyetsiz bir şekilde kar elde etmek için tercih ettiği yolla sanayi sisteminin üretken bir şekilde çalışmasını engellemekte ve bu sebeple alt sistemler arasındaki uyumsuzluğa sebep olmaktadır. Bu bağlamda Veblen için sanayinin ticari amaçların gerektirdiği şekilde yönetilmesi ve sürekli olarak üretkenliğin düşürülmesi son aşamada teknik ilerlemenin engellenmesi şeklinde sonuç doğurmaktadır. Sanayi sisteminin işadamlarının kâr amacı ile fiyat sisteminin gereklerine göre baltalanması modern toplumlarda kurumsal düzenin geleneksel yanını oluştururken, makine teknolojisine dayalı sanayi sistemi ve sistemin

içerisindeki egemen yapı ve bireyler değişimin itici gücünü oluşturmaktadır (Veblen, 1958(1904): 177).

Bu açıklamalar ışığında Veblen kapitalist sistemin baş aktörleri olan işadamlarının ekonomik büyüme ve toplumsal refahın önünde bir engel olduğunu savunmaktadır. İşadamlarının kişisel gelir ve servetlerini artırmak amacıyla üretimi sekteye uğrattığını dolayısı ile teknolojik ilerlemenin de önünde bir engel teşkil ettiğini düşünmektedir. Buna karşılık mühendislerin üretiminin asıl kaynağı olduğunu bununla beraber mühendisleri teknolojik ilerlemenin, ekonomik refah için kullanılmasını sağlayan baş aktör olarak görmektedir. Bu bağlamda mühendisler Veblen'in analizlerin de aktif ekonomik büyüme açısından aktif rol oynayan faktördür. Ona göre mühendisler üretimdeki etkin rolleri ile ekonomik refahı gerçekleştiren ve toplumsal kalkınmayı sağlayan sanayi sistemindeki en önemli faktördür. Dolayısı ile Veblen'in çalışmalarında mühendisler çok büyük bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda mühendisler ona göre ekonomik büyümenin lokomotifleri olarak adlandırılmaktadır.

3.1.2. Veblen ve Gösteriş Tüketimi

Gösteriş tüketimi T.B.Veblen'in iktisadi düşünce tarihine kazandırmış olduğu en önemli kavramlardan biridir. Öyle ki Veblen ismi gösteriş tüketimi ile birlikte anılmaktadır. Bu bağlamda bu başlık altında Veblen'in gözünden tüketim ve tüketimi etkileyen unsurlar incelenecektir.

Konu açısından gösteriş tüketimine geçmeden önce tüketim kavramına değinmek faydalı olacaktır. Tüketim kavramı, içinde bulunduğu kuramsal yaklaşıma göre şekil almaktadır. Bu bağlamda tüketimi, sosyal bir olgu olarak ele alan Weberci kuramın geliştirdiği kavramın tanımına bakarsak “bir grubun diğerinden farklı bir yaşam tarzını, yeme giyinme, eğlenme kısaca tüketme modellerini ifade eden” sosyal statü kavramı olarak ele alınmış ve tüketim terimine sosyolojik bir açıdan önemli bir boyut kazandırılmıştır. Veblen'in kuramında tüketim, “Aylak Sınıfın Teorisi” adlı kitabında, “ gösteriş tüketimi” olarak tanımlanan kavram ve Alman Sosyolog Georg

Simmel'in, modern tarihin ilk metropollerinden Berlin'de yaşayan insanların günlük hayatlarını gözlemleyerek yapmış olduğu analiz, belirli bir sınıfa ait erken dönemde yapılan analizler olarak günümüz bakış açısı ile ele almak daha anlamlı olmaktadır. Burada tüketim ticari olarak değil, sosyal bir olgu olarak ele alınmaktadır.

Tüketim, belli bir ihtiyacı karşılamak için bir ürün veya hizmete sahip olma, kullanma ya da yok etme şeklinde tanımlanmaktadır. Tüketim değişen dünya düzeninde, değişen ihtiyaçlara, popüler durumlara, tüketici beklentilerine ve pazarın durumuna göre birçok etkene göre şekillenmektedir. Örnek olarak kapitalizm yani modern düzen öncesinde tüketim, malların hemen kullanılma ve yerine yenilerinin üretilmesi durumunu ifade ederken, kapitalist toplumlarda tüketim Maslow'un 1. evresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak, bireyin kendisini kanıtlama, yaşam tarzı belirleme gibi Maslow'un 3. evresinden son evresine kadar bütün ihtiyaçların karşılanması durumuna kadar gitmektedir. Bu bağlamda değişen yeni dünya düzeninde tüketim zorunlu ihtiyaçların karşılanmasından çıkıp, bireylerin kendilerini gösterme ve ifade etme şeklinde kültürel bir olgu halini almaktadır (http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_4_sayi_Bahar_2012/pdf/Hurmeric_Baban.pdf/11.05.2015).

Bu açıdan T.B.Veblen tüketim kavramının ticari boyutunu değil, sosyal boyutunu ele almıştır. Kapitalist sistemde tüketimin sadece ihtiyaçları karşılamak için değil, sosyal statü belirlemek için yapıldığını öngörmektedir. Veblen tüketim kavramının ticari boyutunun yerine sosyal yanını ele alarak, sosyal bir bilim olan iktisadın baş aktörü olan insanın sosyal bir varlık olduğunu kabul ederek analiz yapmıştır. Sosyal bir varlık olan bireyin iktisadi davranışlarının altında yatan sosyal etkilerden yola çıkmaktadır.

Adam Smith "Ulusların Zenginliği" adlı iktisat bilimi için büyük bir önem taşıyan kitabında, insanın içine işleyen gözlemleri ile bizi sürekli irkiltmektedir. Smith "zengin insanların büyük bir kısmı için başlıca eğlence, yalnızca kendilerinin sahip olabileceği varıllığın belirgin emarelerine haiz olmadıkça onların nazarında asla eksiksiz görünmeyen bir semî geçitten ibarettir (Smith, 1937: 172/Heilbroner, 2013:

66).” Şeklinde yazmakla Veblen’in zengin kesimin tüketim anlayışına yönelik eleştirilerinden yola çıkarak geliştirdiği “gösteriş tüketimi” yaklaşımını 150 yıl öncesinden haber vermiştir (Heilbroner, 2013: 66).

T.B.Veblen “Aylak Sınıfın Teorisi” adlı kitabında, tüketim olgusunun gelişimini ve tüketim algısının toplumdaki seyrini ele almıştır. Tüketim alışkanlığının ilkel toplumlardan modern toplumlara kadar nasıl bir değişim geçirdiğini anlatmaktadır.

Aylak Sınıfın Teorisi, dönemindeki iktisatçıların birçoğuna göre aristokrat sınıfın yaşam şekli üzerine bir eleştiriden, zenginliklerin çılgınlık ve zaaflarına yönelik etkileyici bir taşlamadan öte bir şey değildi. Bu yargı ilk bakışta doğru görünmekteydi. Veblen ses getiren kitabında, çalışmayan(aylak) sınıfı apaçık ve belli belirsiz bir gayretle saklamak için çabaladığı aşırı harcamalarla üstünlüğünü gösterdiği ve en temel özelliği olan avareliğini halka göstermekten büyük bir zevk aldığı tezini zenginleştirmektedir. Bu bağlamda “daha pahalı”nın zorunlu olarak “daha iyi olduğu” anlamına geldiğini gösteren binlerce örnekle sorgulanmaktadır. Kitapta, günlük hayatımızdaki iktisadi psikopatolojinin derinlikli bir şekilde çözümlenmesi üzerine kurulmaktaydı; parasal mülkiyet, parasal zenginlik kuralları bütün ayrıntıları ile açıklanmış ve sanki arkeolojik bir kazıda yeni ortaya çıkmış antika bir eser gibi aydınlatılmıştı. Kitap, büyük ölçüde herkesin zevk aldığı bir lezzette idi; herkesin birbiri ile rekabet içinde olduğu reklam dünyasında başını sallamak ve kendi yanılmaz görüntüsü karşısında hayranlık duymaktan başka çaresi yoktu (Heilbroner, 2013: 200).

Aylak sınıfın teorisi yazıldığı dönem içerisinde yaptığı eleştiriler, gözler önüne serdiği dile getirilmemiş gerçekler ilk etapta bir şaşkınlık yaratmış olsa da, ortaya koymuş olduğu gerçekler ile kabul görmüş ve ses getirmiştir. Çünkü bütün tuhaflığına karşın Veblen’in eserinde saklanmış gerçekler bulunmaktadır.

T.B.Veblen’in gösteriş tüketimi kavramı araştırması, yeni yaşam tarzlarını incelemektedir. Veblen bu yeni yaşam tarzını bir tüketim zinciri şeklinde tanımlanmaktadır; eğlence şekilleri, giyim kuşam, süs eşyaları ve bu tarzdaki her gösterişli alışveriş yeni yaşam tarzındaki tüketimin zincirini oluşturan halkalardır.

Modern dönemin ilk zamanlarından itibaren tüketim insanların yaşamlarında önemli bir belirleyici etken olmuştur ve tüketim artık insanların kendilerini ifade etme şekli, sosyal statü, yer edinme aracı olarak kendisini göstermektedir. T.B.Veblen'in Aylak Sınıfın Teorisi adlı kitabında anlattığı ve tanımlamaya çalıştığı sınıf, diğer insanlardan farklılığını belli etmeye çalışan grubun zengin kesimini araştırmış ve onların Avrupa'nın aristokrasi sınıfını taklit ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda zengin kesimin Avrupa aristokrasisini taklit etmek için yapmış olduğu tüketim, yani kendini ifade etme şekli "gösterişçi tüketim" şeklinde olmaktadır. Gösterişçi tüketim kuramı "zamanını etkin ve üretken bir şekilde kullanmayan" bir sınıfın oluşması ile paralel bir şekilde gelişim göstermiştir.

Gösterişçi tüketim meta üretiminin artması ile alakalıdır. Bu tarz bir tüketim içerisinde ayrıcalıklı olan metalar, farklılaşmanın belirleyicisidir. Bu metalar, toplumdaki aylak sınıfı diğerlerinden farklı göstermektedir. Kimin ne giyeceği, ne yiyeceği, nasıl bir yerde oturacağı farklılık gösterme ve ait olma üzerine odaklanmaktadır. Aylak sınıfın üyelerinin toplum içerisindeki yerleri yapmış oldukları tüketim ile belirlenmekte iken, gruba kabullenmede de bu tüketim alışkanlığı belirleyici olmaktadır. Bu durum centilmenlerin her şeyin en iyisini tüketebilme zorunlulukları ile yakın bir ilişki içerisinde olarak ve bu tükettikleri ürünlerin en uygun bir şekilde nasıl kullanılacağını bilmelerini gerektiren zorunlulukları bulunmaktadır. Boş vakitlerini değerlendirme tarzları, dolu hayatın gerektirdiği gibi yaşanmalı; asil tavırları ve yaşam tarzları, gösterişli işsizlikleri ve gösterişli tüketim standartları ile hepsi birlikte bir uyum içerisinde olmak zorundadır (Veblen, 2005: 61).

Gösterişçi tüketim kuramında Veblen tüketim alışkanlığının temelini kıyaslama olgusunu yerleştirmiştir. Aylak sınıfın tüm parasını, diğerlerinde olmayanları satın almak için harcadıklarını belirtmektedir Veblen. Ona göre tüketici yani aylak sınıfın üyeleri, diğerlerini kışkırtmak ve onların gözünde görmek için tüketim faaliyetinde bulunur (Veblen, 2005: 101). Veblen'in kast ettiği tüketim bireylerin, diğerlerinden farklı olmak ve onları dışarıda bırakmak için yaptığıdır (Veblen, 2005: 67).

Veblen törensels-endüstriyel ikilemi yaklaşımını Aylak Sınıfın Teorisi kitabında bahsettiği aylık sınıf ismini verdiği gruba da uygulamıştır. Dönemi içerisinde en çok okunan kitaplardan olan Aylak Sınıfın Teorisi kitabında Veblen törensels-endüstriyel ikilemini bu kitabında, gösteriş tüketimi, gösteriş aylaklığı, gösteriş israfı, parasal taklit ve parasal kültürün bir ifade şekli olan giyim-kuşam kavramlarını tartışmak için kullanmıştır. Veblen az gelişmiş kültürlerde bir kişiye ya da bir kabileye ait soyguncu saygı ile karşılandığını ve sahiplerine şeref payesi verildiğini ileri sürmüştür. Çağdaş sanayi ekonomilerinde ise bu soyguncu güçler kendilerini, toplumun az sayıda çok küçük bir kesimine yüksek gelir sağlayan iş alanlarında(endüstriyel istihdam) gösterir. Bu yüksek gelirlerin, eğer kendilerini gösterme imkânı olmazsa hiçbir kıymeti kalmaz. Bu sebeple çağdaş kültür, servet gösterisini gösterebilecek bir takım mekanizmalar üretmiştir. Taklit (yarış) güçlü bir unsur olduğu için bu gelir ve gösteriş mekanizması toplumun diğer kesimlerine hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Gösteriş tüketimi amacı ile satın alınan mallar, bizim soygunculuk yeteneğimizi yansıtan en etkili araçlardan biridir. Sahip olduğumuz evler, otomobiller ve özellikle de kıyafetlerimiz, soygun düzeni içerisindeki yerimizin en belirgin göstergesidir (Savaş, 1997: 655).

Bu bağlamda Veblen'in teorisinde dikkati çeken, bireylerin tüketim faaliyetinde bulunurken ihtiyaçları gözetmek yerine diğerlerinden farklı olmayı gözettiği gerçeğidir. Yani ihtiyaç dışı, kullandığı ürünleri satın alma gücünü göstermek amacı ile bir farklılığın göstergesi olarak tüketirler. Modern zamanların tüketim çılgınlığı olarak adlandırılan bir gerçeğini yıllar öncesinden dile getiren Veblen döneminin çok ötesine geçebilen bir iktisatçı olduğu görülmektedir.

Veblen, Aylak Sınıfın Teorisi kitabında tembel(aylak) sınıf olarak tanımladığı kesim, zenginler sınıfı olarak nitelendirmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu sınıf aynı zamanda kapitalist veya burjuva sınıfı olarak da adlandırılmaktadır. Veblen bu grubu, çalışmaya ihtiyacı olmayan sınıf olarak tanımlamaktadır. Çünkü zaten bu grup çalışan kesimin yarattığı artık değerlerle geçinen gruptur. Toplumlar ne zaman ihtiyaçlar üzerine çıkmaya başladıysa, işte o zaman özel mülk ve statü kavramları dikkat çekmeye başlamıştır. Çalışan kesimin oluşturduğu artık değer, tembel

grupların bu değerlere sahip olarak özel mülkiyetlerini dolayısı ile bu statülerini artırmaları, geliştirmeleri mümkün kılınmıştır. Bu bağlamda özel mülkiyet ile statü kavramları arasındaki ilişki önem kazanmıştır. Dolayısıyla toplum içerisinde hiyerarşiler oluşmaya başlamıştır. Hiyerarşilerin oluşmasının dayanağı da özel mülkiyet olmuştur. Özel mülkiyete sahip olmak insanlar için bir amaç haline gelmiştir. Bu doğrultuda insanların mal ve hizmet kullanımı ve fayda elde etme anlayışı değişmiştir (Açıkalm&Erdoğan, 2004; 10).

Veblen, neoklasik iktisadın rasyonel birey anlayışının toplumun, toplumsal ve ekonomik istikrarın temeli olduğu varsayımını eleştirmiştir. Bu bağlamda Veblen neoklasiklerin bireylerin kârlarını maksimize etmek için tüketim faaliyetlerinde buldukları görüşünün aksine, bireylerin statü ve gösteriş amaçlı tüketim faaliyetlerinde bulduklarını öngörmüştür. Dolayısı ile Veblen rasyonel bireyin akılcılığının, özellikle de aylak sınıfın (çalışmayan, burjuva sınıfının) faydalarını maksimize etmek için değil o ürünü elde edebilecek maddi imkâna sahip olduğunu göstermek için tüketim faaliyetinde bulunurlar.

Veblen'in gösteriş tüketimi ile yapılan açıklamalar doğrultusunda; Veblen'in kuramında, gösteriş amaçlı tüketim harcamalarının gerçekteşebilmesi için ürünün fiyatı ve kaynakların israf edilmesi iki önemli faktör olarak kabul edilmektedir. Ürünün fiyatı, o malın sağladığı faydaya nazaran çok daha fazla olmalı ki kamu bu tüketimi gösterişçi tüketim olarak algılayabilir. Bu doğrultuda bu tarz bir tüketim fiyatının yüksek olmasının yanı sıra bir israf unsuru olmalıdır. Burada israftan kasıt, harcamaların bir kısmının tam olarak insanlığın gelişimi için kullanılmaması olarak yorumlanmaktadır. Böylece hem boşa geçirilen zamanın satın alınması, hem de gösteriş amaçlı mal satın alarak israf yaratabilmek mümkün kılınmaktadır (Veblen, 1970: 85).

Aylak Sınıfın Teorisi, Veblen'e yayınlandığı dönemde eleştiri oklarının yöneltilmesine sebep olmuş olsa da gelişen ve değişen dünya düzeninde iktisadi düşünce tarihinde hak ettiği ilgiyi bulan önemli bir eserdir. Hak ettiği ilgiyi görmesini sağlayan neden ise; toplumsal gerçekleri gündeme getirmesi ve yerleşik

iktisadın göz ardı ettiği bireylerin maksimum fayda dışında başka faktörlerin etkisi altında kalmadığı görüşünü çürütmeye yönelik çalışmalarıdır. Veblen Aylak Sınıfın Teorisi adlı kitabı ile toplumsal bir gerçek olan gösteriş tüketimi kuramına temel oluşturmuş, tüketim kavramının tarihsel sürecini incelemiş ve tüketimin ihtiyaç dışı, bir statü göstergesi olarak kullanıldığını savunmuştur.

3.1.3. Veblen'in Analizlerinde İçgüdüler ve Alışkanlıklar

Veblen'in teorilerinde esas aldığı, önemle üzerinde durduğu içgüdüler ve alışkanlıklar iktisadi felsefesinin temelini oluşturmaktadır. Bireyin doğuştan gelen ve toplumun etkileri göz önüne alınarak bir bütün halinde incelenmesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü sosyal bir varlık olan insan bir eylemde bulunurken salt kendi düşünce ve isteklerine göre hareket edemez. Güdümlü olarak toplumsal davranışların peşinden gider bunu yaparken de kendi içsel dürtülerinden de etkilenir. Veblen birey davranışları üzerinde büyük etkisi olan içgüdü ve alışkanlık kavramları ile insan davranışlarına açıklayabilmekte ve bu davranışlara anlam kazandırmaktadır. Böylece insan davranışlarının bir sonucu olarak gerçekleşen ekonomik faaliyetlerin açıklanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda T.B.Veblen'in temel felsefesine dayanak oluşturan kavramların açıklanması, onun düşüncesinin teorilerine etkilerinin incelenmesi düşünce dünyasının anlaşılabilmesini kolaylaştırmış olacaktır. Bu bağlamda bu başlık altında, Veblen'in düşünce dünyasına dayanak oluşturan içgüdüler ve alışkanlıklar incelendiğinde;

Veblen toplumsal, kültürel, politik veya ekonomik olayların, alışkanlıkla şekillenen ve içgüdüsel nitelikteki davranışların bir toplamı olarak kabul edilmektedir. Ona göre, alışkanlıklar, içgüdüler ve toplumsal hedefler birbiriyle ilişki içerisindedir. Bu bağlamda öncelikle Veblen'in analizlerinde büyük bir yer tutan içgüdü ve alışkanlık kavramlarının tanımının yapılması konunun anlaşılması açısından daha faydalı olacaktır. Türk Dil Kurumuna göre alışkanlık; iç ve dış etkilerle davranışların tekrarlanması, hep aynı şekilde gerçekleşmesi sonucu ile ortaya çıkan şartlanmış davranışlar bütünüdür. "Bir edim ya da etki karşısında bir canlının gösterdiği

değişmez tutum.” “bir şeyin sık sık yinelenmesi sonunda oluşan huy ve alışkı.” “İç ve dış etkilere bağlı olarak hep aynı biçimde davranma.” “Bir şeyi eskiden beri görüldüğü, eski kuşaklardan öğrenildiği biçimiyle yapma tutumu.” “ Düzenli ve sürekli olarak kendini gösteren, öğrenilerek edinilmiş yalın davranışlar (<http://www.tubaterim.gov.tr/20.06.2015>).

Alışkanlık eylemi ilk olarak bireysel düzeyde sonrasında ise kolektif düzeyde insan çeşitli durumlarda nasıl düşüneceği ve davranacağı konusundaki, eğilimini belirtme işlevi görmektedir. Bu açıdan bakıldığında, düşünce alışkanlıkları toplumsal hayata yönelik alışkanlıkların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Burada söz konusu alışkanlıkların toplumda neyin iyi neyin kötü kabul edileceğine yönelik ortak bir bakış açısını yansıtmaları gerektiğini belirtmektedir (Neale, 1988; 227-256/Dinar, 2013; 48).

İçgüdü kavramına değinirsek, Veblen’in kullanmış olduğu iktisadi terminolojide sıklıkla yer almaktadır ve içgüdülerin birey davranışları üzerindeki önemi üzerinde durulmaktadır. Veblen’in terminolojisinde içgüdü kavramının tanımlanması ile beraber içgüdülerin, onun düşünce dünyasındaki yerinin tespit edilmesi mümkün olacaktır. İçgüdü (kalıtsal davranış), “bir türü, gelişimsel ve/ya da çevresel koşullarda, belli uyarıcılar karşısında belli bir davranışa yönelten, tekbiçimli, kalıtımsal eğilim”, “Canlıları, yararlı ya da gerekli birtakım işlere yönelten ve düşünceyle ilgisi olmayanduygu” şeklinde tanımlanmaktadır(<http://www.tubaterim.gov.tr/17.06.2015>). Veblen içgüdü ve alışkanlıkların birey davranışları üzerindeki etkisine analizlerinde sıklıkla başvurmuştur. Birey faaliyetlerinin anlamlı bir şekilde ifade edilmesinde içgüdü ve alışkanlıklardan faydalanmıştır.

Veblen’in analizinde içgüdüler birey davranışlarını yönlendiren ve şekillendiren temel etkenler arasındadır. İnsanlar sahip oldukları içgüdüler birey faaliyetlerini, davranışlarını ve bu doğrultuda toplumsal düşünce alışkanlıklarını belirlemektedir (Dinar, 2013: 49).

Veblen birey davranışlarını yönlendiren motiflerin ne olduğu konusu üzerinde çalışırken özellikle alışkanlık ve içgüdüleri ön plana çıkarmasında haklı sebepleri bulunmaktadır. Veblen insan davranışlarına şekil veren bu unsurlar yardımı ile klasik ve neoklasik iktisadın faydacı insan modelini yıkararak yeni bir insan modeli oluşturmaya çalışmaktadır. İşte oluşturduğu yeni insan modelinin davranışlarının da alışkanlık ve içgüdüler ile belirlendiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, Veblen insan davranışlarını yönlendiren güdülerin toplumun ekonomik yapısında meydana gelen değişimleri açıklamakta faydalanmaktadır.

Ona göre insan davranışlarını belirleyen geçmiş deneyimlerin bir birikiminden meydana gelen düşünce alışkanlıkları, soyut ve somut anlamda toplumun kurumlarının temelini oluşturmaktadır. Veblen'e göre düşünce alışkanlıkları insan doğası ve dolayısı ile davranışları arasında ilişki bulunmaktadır. Bu açıdan Veblen'e göre insan davranışlarını belirleyen düşünce alışkanlıklarını biçimlendiren şey ise insan doğasında doğuştan gelen bir özellik olan içgüdülerdir (Küçükkalay, 2011: 305-306).

İçgüdü ve alışkanlık kavramları ve bu kavramların Veblen'in düşünce dünyasındaki yeri ve önemi konusunda yapılan açıklamalar doğrultusunda; Veblen çalışmalarında birey faaliyetlerinin özüne inmeye çalışmıştır. Bu bağlamda, insan doğasında var olan içgüdüler ve içgüdülerin yönlendirdiği içsel ve dışsal birçok etki ile şekillenen alışkanlıkların insan davranışlarını yönlendirdiğini belirtmiştir. Dolayısı ile toplumun en küçük parçası olan bireyin faaliyetlerinin toplumsal faaliyetleri şekillendirdiğini savunmaktadır. Bu açıdan yerleşik iktisadın homoeconomicus kavramına temel oluşturan rasyonel bireyin toplumsal etkilerden ve kişisel dürtülerin etkilerinden bağımsız olarak ele alınmasına karşılık, içgüdüler ve alışkanlıkların yönlendirdiği etki ile toplumsal faaliyetlerin şekil aldığını öngörmektedir. Veblen geliştirmiş olduğu teorilerin temeline oturttuğu birey faaliyetlerinin sosyal, siyasal, ekonomik gibi toplumsal olaylar, içgüdüler ve düşünce alışkanlıkları gibi bireysel dürtülerin ortak bir etkisi ile şekil aldığını söylemektedir.

3.1.4. Veblen ve Evrimsel İktisat

Kurumsal iktisadın kurucusu T.B.Veblen, iktisadi görüşlerini ifade ederken kurumsal iktisat kavramını kullanmayı tercih etmemiştir. Bu kavram ilk olarak kullanan kendi döneminden sonraki bir iktisatçı olan Walton Hamilton'dır. Çünkü ona göre kendi görüşleri yerleşik iktisadın savunduğu iktisat evrensel bir bilimdir anlayışına karşın iktisat evrimsel bir bilimdir.

Burada Veblen'in evrimci iktisadın geçiş yapmadan önce evrimci iktisadın iktisadi literatürdeki tanımına değinmek faydalı olacaktır. Evrimci iktisadı özgün kılan en önemli nokta iktisadi olayların açıklanmasında biyoloji biliminde kullanılan evrim metaforları ile açıklanmasıdır (Hodgson, 2005/Yalçıntaş, 2010: 2). Konunun önemi açısından, evrim kavramının tanımın yapılması gerekli olmaktadır. Evrim denildiği zaman ilk olarak akla biyolojik evrim gelmektedir fakat "evrim" kavramı tüm varlığı, dünyayı, yıldızları yani tüm evreni kapsamaktadır. Sosyolojide, toplumların geçirmiş olduğu değişimi belirtmektedir. Kısaca evrim, canlı ve cansız tüm varlıklarda zaman içerisinde meydana gelen değişimleri kapsayan bir kavramdır. Evrimde önemli olan yaşanan değişim sürecinde değişimi körükleyen unsurların ne derece etkili olduğudur. Evrimde esas olan ilerlemedir ([http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=110/11.06.2015/Barış Çaycı&Emre Ünal](http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=110/11.06.2015/Barış%20Çaycı&Emre%20Ünal)).

İktisatla evrim metaforlarının kullanılmasıyla beraber üretim, bölüşüm ve tüketim ilişkileri stabil değil, sürekli düşünürlerinin yaşandığı, geçmişten gelen kurumlar üzerinde inşa edildiği, sadece deterministlik olmayan, aynı zamanda şans faktörlerinin bilimsel sonuçlara yol açtığı bir evren içerisinde algılanmaktadır. Burada evren zorunlu olarak belli bir amaca doğru (örneğin ileriye doğru) gelişmez. Başka bir deyişle gelişme ve ilerleme alternatifi olmayan iktisadi ve toplumsal olaylar olarak ifade edilmemektedir (Klaes, 2005: Lawson, 2003: 28-62/Yalçıntaş, 2010: 2).

Bu açıdan, evrimci iktisat anlayışı, iktisat biliminin özellikle de yerleşik iktisat anlayışının sınırları yeniden belirlenmektedir. Yerleşik iktisadın evrensel iktisat anlayışı, zaman ve mekân tanımayan, her ülke ve her zaman diliminde geçerli

iktisadi yasaların varlığının kabulü, T.B.Veblen'in evrimsel iktisat anlayışı ile sorgulanır hale gelmiştir. Bu bağlamda T.B.Veblen evrimsel iktisat düşüncesi Alman Tarihsel Okul'un felsefesinden etkilenecek her toplumun kendine has özellikleri itibari ile iktisadi kuralları olduğunu kabul etmektedir. Tarihinden, toplumun alışkanlıklarından, geçerli olan ekonomik yapılardan dolayı kendine has iktisadi yasaların varlığından söz eder.

T.B.Veblen'in evrimsel iktisat anlayışı, evrensel iktisadi yasaların varlığını kabul eden yerleşik iktisadın ekonomik olayların açıklanmakta yetersiz kalmasından kendisine pay çıkarmaktadır. T.B.Veblen "İktisat Neden Evrimsel Bir Bilim Değildir" başlıklı makalesinde antropolojinin siyasi ve sosyal bilimleri kökten bir değişikliğe uğrattığını söylemiştir. Modern antropolojinin, etnoloji ve psikoloji ile uğraşanlar kadar biyolojik bilimler ile uğraşanlarda ekonomi biliminin umutsuz bir şekilde zamanın gerisinde kaldığını ve modern bir bilim sıfatı ile konusunu işlemekte yetersiz kaldığı konusunda aynı fikirdedirler (Veblen, 1898/Erim, 2013: 152).

Bu bağlamda bilimde yaşanan gelişmeler ile sosyal bilimde de etkisini göstermiş ve dolayısı ile sosyal bilimlerin temeli olan insanın, birçok etkiye açık olduğunu ve bu etkilerin toplumlara göre farklılık gösterdiğini savunmaktadır. Toplumlara göre farklılık gösteren alışkanlıklar ekonomik faaliyetlerde kendisini göstermektedir.

T.B.Veblen yine aynı makalesinde modern bilimler üzerinde durmuştur. Modern bilimlerin evrimsel bilimler olduğunu ve bu bilimlerin, ustalıkları, onların çalışmalarının bu evrimsel özelliğini gönül rahatlığı ile yansıttığını dile getirmektedir. Modern bilimlerin kendi sözcüleri ile itiraf ettiği üzere ekonomi evrimsel bir bilim değildir ve ekonomistler, çalışmalarını çağa uygun bir şekilde genişleten rakiplerine imrenmekte ve onlara şaşkın bir şekilde gıpta ile bakmaktadır. Ekonomi de dâhil siyasi ve sosyal bilimlerin evrimsel bir bilim olarak tam anlamı ile hangi noktada yetersiz kaldıklarını dile getirmek o kadar basit değildir. Bu durum en azından onları eleştirenler tarafından tatmin edici bir şekilde dile getirilmiş değildir (Veblen, 1898/Erim: 153).

İktisat evrimsel bir bilim değildir. Çünkü iktisat doğa bilimlerinin yaptığını yapamamış, evrimci metodolojiyi uygulayamamıştır. Dolayısı ile iktisat doğal olayların uzun dönemdeki dönüşüm ve gelişimlerini incelemekten uzak kalmışlardır. Neden-sonuç ilişkisinin sonuçlarını görmezden gelmiş, kişisel olaylardan kişiye ait çıkarımlar yapmışlardır (Diggins, 1999: 48). Bu bağlamda iktisat, iktisadi olaylar arasındaki bağlantıları göz ardı ederek dinamik bir süreç olarak ele almak yerine statik bir yapı gibi inceleyerek soyutlamalardan faydalanmıştır.

İktisat biliminin kullandığı bu yöntemin arkasında yatan neden ise metafizik bir inançtır. Yani görünmez el varsayımındaki denge kavramı, yani doğada görülebilen düzen veya uyumdan etkilenmekte ve kendi kendini doğrulayan, dolayısı ile meydana gelecek herhangi bir değişikliğin sadece kendini düzeltme yeteneği gösterdiğine olan inanıştan kaynaklanmaktadır. Burada iktisat bilimi doğada bir düzen olduğuna inanmış ve bunu daha sonra fazla sorgulama ihtiyacı duymamıştır. Bu anlayış fizyokratlarda doğal düzen, klasiklerde ise görünmez el anlayışına dönüşmüştür. Veblen ise iktisadın bu durağan yapısından kurtulması gerektiğini ve hedonizmin yerini kendi çağının psikolojik ve antropolojik görüşlerinin olması gerektiğini savunmaktadır (<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/aa.1936.38.2.02a00300/pdf/16.08.2015>).

Özellikle son dönemde iktisat bilimi üzerinde yapılan tartışmalardan ortaya çıkan bir sonuca göre iktisat beşeri bilimlerden, özellikle de tarih disiplininden oldukça uzaklaşmaktadır. Tarihsizleştikçe ve felsefesizleştikçe bir tür mühendislik halini almaktadır. Bu durum çok rahatsız edici görünmeyebilir, çünkü en nihayetinde mühendis kökenli iktisatçılar, sosyologlar ve tarihçiler ile karşılaştırıldığında matematik ve istatistik alanında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Burası tartışmasız kabul edilebilir. Fakat tarihsiz ve felsefesiz bir beşeri bilim mümkün müdür? (David, 1997: 20). Çünkü fen bilimlerinin bir laboratuvarı olduğu gibi sosyal bilimlerin laboratuvarı da tarihtir. Felsefesi olmayan, birbiri ile ilişkileri göz ardı edilen soyutlama yöntemi ile inceleme yapılan bir sosyal bilim düşünülemez.

Yapılan açıklamalar doğrultusunda; T.B.Veblen özellikle yerleşik iktisadın evrensel iktisat anlayışını şiddetle eleştirmiştir. Yerleşik iktisadın kabul ettiği evrensel iktisadın yasalar ile sosyal bir bilim olma özelliğinden uzaklaştığını kabul etmektedir. Dolayısı ile Veblen neden-sonuç ilişkisi önemseyen, birey faktörünün etkilerden yalıtılmış, ekonomik süreçlerin statik bir yapı gibi kabul edilmesini eleştirmiştir. Bu bağlamda iktisat biliminin, modern bilimler gibi çağa ayak uydurması, dönemin problemlerine çözüm getirememesi ve çağın gerisinde kalması gibi nedenlerle iktisat biliminin evrimsel bir bilim olmadığını öngörmüştür.

3.1.5. Veblen ve Kapitalizm

T.B.Veblen iktisadi çalışmalarına temel olarak yerleşik iktisadın eleştirisinden yola çıkarak başlamıştır. Bunun yanında Veblen içinde yaşamış olduğu Amerika'nın hâkim ekonomik yapısı olan kapitalizme yönelik eleştirileri onun temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Dolayısı ile bu başlık altında Veblen'in ideal bir sistem olarak kabul edilen kapitalizm hakkındaki düşünceleri ve yönelttiği eleştiriler ele alınmıştır.

Veblen'in *Instinct of Wormanship* (1914)adlı kitabında kapitalizmin ortaya çıkışına ilişkin temel düşüncelerini anlatmıştır. Veblen, kapitalizmin başlangıcının "el işçiliği çağı" olduğunu düşünmektedir (Samuels, 1979: 454-459/Kızılkaya, 2007: 166). El işçiliği çağının özellikle olgunluk döneminde ortaya çıkan fiyat kavramı, defter tutma ile doğal haklar bu süreç içerisinde etkin rol üstlenmişlerdir. İnsanoğlunun olayları ve maddeleri nesnel olarak ele alması ile birlikte insan dünyaya daha maddeci bir açıdan yaklaşabilmiştir. İşte Veblen'in makine çağı olarak adlandırdığı bu dönem yaşanan bu maddi gelişmelerden birini oluşturmaktadır. Bu dönem içerisinde mülkiyet sahiplerinin hedefleri doğrultusunda üretim gerçekleşmektedir. Burada Veblen üretim ile iş âlemini birbirinden ayırt etmiştir ve iş âleminin hedefinin para kazanmak ve toplumsal statü oluşturmak olduğunu söylemiştir (Merton, 1967: 62/Kızılkaya, 2001: 129).

Burada Veblen, Aylak Sınıfın Teorisi kitabında belirttiği gibi aylak sınıf üyelerinin üretime katkıda bulunmak yerine üreten kesimin sağladığı getiriden yani paradan para kazanma alışkanlığından bahseder. Dolayısı ile makine çağı olarak adlandırdığı dönemde, makinelerde çalışan işçilerin yapmış olduğu üretimin getirisi olan para ve bu durumun sağlamış olduğu boş zamanı bir zenginlik göstergesi olarak kullanmışlardır.

Veblen, kapitalist sistemin oluşumunu aşamalar halinde incelemiştir. Ona göre kapitalizmin oluşumu dört evreden oluşmaktadır. İlk evre el işçiliğinin geliştiği ve sermaye oluşumu sürecinin başladığı dönem olarak kabul edilmektedir. İkinci evre, serbest makine sanayi dönemidir. Makine döneminde birçok girişimci kendi işletmesini kurma aşamasına geçmiş ve geliştirdikleri yöntem ve aletler ile üretim kapasitelerini artırmak için çalışmışlardır. Üçüncü evre, serbest rekabetin gelişip yayıldığı dönemdir. Sanayi işletmelerinin yöneticileri, büyük ölçüde hem üretimi hem de pazarlamayı kontrol etmektedir.

Sayısız firmanın var olduğu bu dönemde, firmalar pazarlarını genişletmek için birbirleri ile amansız bir rekabet yarışına girmektedirler. Dördüncü ve son evrede, rekabet içinden başarılı olan büyük firmaların piyasada hâkimiyet oluşturmaya başladığı dönemdir. Bu evrede artık piyasaya hâkim olan sermaye sahipleri üretim ve pazarlamayı kontrol edememektedirler. Sermaye sahiplerinin yerini profesyonel yöneticiler almaktadır. Burada yöneticilerin üstlendikleri tek görev kârlarını maksimum seviyeye çıkarmaktır. Dolayısı ile yöneticiler maksimum kâr sağlamak için her yolu denemenin mubah olduğunu kabul etmişlerdir. Öyle ki bu amaca ulaşmak için üretimi kısma yolunu bile seçmişlerdir (Hodder, 1993: 70/Ersoy, 2008: 543).

Veblen, kapitalist sistemin daha çok tekelleşmesi özelliği üzerine yoğunlaşmıştır. Çünkü Veblen kapitalizmin yeryüzünü paylaştığı dönemi yaşamıştır. Dolayısı ile kapitalizmin idealist sistem olduğu konusunu hep tartışmalı bulmuştur (Mouhammed, 2003: 73/Ersoy, 2008: 543).

Veblen'in dönemin hâkim görüşü olan kapitalizmi eleştirmesini Elektrik Mühendisleri Odası'nın "Veblen, Kapitalizm ve İktisadi Bir Düzen için Olanaklar" başlıklı söyleşisinde Prof. Dr. Ahmet Öncü şu sözlerle ifade etmiştir; "Veblen'in içinde yaşadığı toplum, kapitalizmi bir din, bir mit düzeyine çıkarmıştır. Veblen'in yaptığı, genç bir rahipken kalkıp, Vatikan'da Papa'ya "sen dinsizsin" demesi anlamına geliyordu. Tabi bu; ABD'de kabul edilebilecek, yenilip yutulacak bir eleştiri değildir (<http://veblen.emomerkez.net/index.php/sempozyuma-gderken/63-ankara-veblen-kaptalzm-ve-akilci-br-ktsad-duezen-cn-olanaklar?format=pdf/22.06.2015>).

Veblen kapitalizmin doğuracağı sonuçları uzun dönem seyrinin izlenerek görülebileceğini dile getirmiştir. Veblen kapitalist düzeni özellikle de uzun dönem seyrini anlatırken, parasal ve endüstriyel faaliyetler ayrımından bahsetmiştir. Kapitalizm hakkındaki bu görüşleri 1904 yılında yayınlanan Girişimcilik Teorisi (The Theory of Business Enterprise) adlı kitabında anlatmıştır. Bu bağlamda konjonktürün refah döneminde, iş adamlarının parasal faaliyetlerinin kredi artışına sebep olacağını söylemiştir. Veblen'e göre kredi artışının sonucu fiziksel varlığı olmayan kaydi kaynakların işletme içerisinde önemi artmaktadır. Dolayısı ile kapitalin önemi artınca büyüyen kapital daha büyük kredi imkânı oluşturur. Bu süreç içerisinde yatırım mallarından sağlanan getiri ile yatırım malları fiyatları arasında büyük bir fark doğurmaktadır. Oluşan bu fark ile yatırım malları arasından vazgeçilmesine ve işletmenin küçülmesi yoluna gidilmesine neden olur. Bu durum sonucu fiyatlar, üretim ve istihdamda düşüş yaşanır ve durgunluk dönemine geçilmektedir. Durgunluğun yaşandığı dönem içerisinde zayıf halka olan firmalar piyasadan silinir ve ya daha güçlü olan firmalar tarafından ele geçirilir. Yaşanan bu gelişmeler sonucu ekonomide tekel firmalar artış göstermektedir (Savaş, 1997: 655-56).

Veblen tekel firmaların olduğu dönem hakkındaki düşüncelerinde kapitalin en belirgin eleştirmeni olan Marks'tan ayrılır. Veblen ekonominin durgunluğa girdiği bu dönem içerisinde, durgunluğun kendi kendini yenileyeceğini düşünmektedir. Ona göre kapitalizmin yaşadığı durgunluk sonrasında tekrardan refah dönemine doğru

yöneleceğini savunmaktadır. Marks ile kapitalizmin durgunluğa girdikten sonra sistemin kilitlenip yıkılacağını ve ortadan kalkacağını düşünmektedir.

Kapitalist sistemde sermaye sahiplerinin üretimden sağlanan gelirlerini, yatırıma yöneltmek yerine üretimi kısıp, fiyatları arttırarak kazanç sağlarlar. Dolayısı ile üretimden kesilen kaynaklar, fiyatları arttırmaktadır. Bu süreç içerisinde getiri elde eden yine sermaye sahipleri iken zarar gören kesim tüketici konumunda olan çalışan sınıftır. Kapitalizm Veblen'e göre, fakirlerin daha fakir olmasından dolayı, çalışan sınıfların kendilerini sermaye sahiplerine göre daha fakir olduğunu düşünmelerinden dolayı yıkılma sürecine girecektir. Veblen, kapitalist sistemin en belirgin özelliği olan tüketim yarışının şiddetinden dolayı toplum içerisinde hoşnutsuzluklara neden olacağını söylemiştir ve bu durumu şu şekilde ifade etmektedir; "İnsan doğası gereği, herkesin komşusundan daha çoğuna sahip olmak istemesi özel mülkiyet kurumundan ayrı düşünülemez... İnsanların bu tutkudan kurtulamayacağı göz önüne alınırsa... Özel mülkiyetin ortadan kaldırılması gereği kaçınılmaz görünmektedir" (Veblen, Landreth, 1976: 332/Savaş, 1997: 656).

Yerleşik iktisadın rasyonel birey yaklaşımının bir gerçeği olan maksimum kâr, yani her bireyin kendisi için en iyi olan kararı vermesinin toplum içinde en doğru karar olduğu düşüncesi, Veblen'in kapitalizm eleştirisinde de, ideal bir sistem olmadığı kendisini göstermektedir. Çünkü birey doğası gereği kendisi için en iyi olanı, kendi faydasını ve kârını maksimum kılması, diğer bireyler ile arasında bir çekişmeye sebep olacaktır. Dolayısı ile özel mülkiyetin sağladığı fayda, her bireyin diğer bireylerden daha fazlasına sahip olmak istemesi, toplum içerisinde de bir çekişmeye sebep olmaktadır. Bu bağlamda Veblen'e göre, yerleşik iktisadın rasyonel bireyi ideal bir sistem olduğu görüşü güven kaybetmektedir. Veblen kapitalist sistemde sermaye sahiplerinin kendileri için en iyi olan seçimi yani üretimi kısıp, kârlarını maksimum kılmalarını tercih etmeleri kendileri için en doğru tercihtir. Fakat sermaye sahipleri için ideal olan tercih, çalışan kesim için ideal bir tercih olmamaktadır. Başka bir ifade ile çalışan kesimin bir tercihi değil katlandığı sonuç olmaktadır. Genel bir ifade ile Veblen'e göre ideal yapı olarak kabul edilen kapitalizm, sermaye

sahiplerinin tercih ve kararları, kendileri için en doğru karar olsa da, çalışan sınıf, piyasalar ve ekonomi için doğru karar olmaktadır.

3.2. VEBLEN'İN MİRASI

T.B.Veblen sosyolog, antropolog ve bir iktisatçı gözü ile iktisadi düşünce tarihine önemli katkıları olmuş bir düşünürdür. Günümüzde iktisadi düşünce tarihinde T.B.Veblen adı çok yönlü düşünce biçimi ile iktisatçıların göz ardı ettiği bir tarafını öne çıkaran önemli bir iktisatçıdır. Analizlerini yaparken psikoloji ve antropolojiden faydalanarak birey davranışlarının temeline inmeye çalışarak, çalışmalarını daha anlamlı hale getirmek için uğraşmıştır. Bu başlık altında Veblen'in çalışmalarından günümüze kalanlar, Veblen adı ile özdeşleşmiş iktisadi yaklaşımlar ve onun eleştirilen, eksik kalan yönleri anlatılacaktır.

Veblen, iktisadi analiz yapmaya başladığında, iktisat biliminin konusu hakkında yeni fikirler ortaya atmıştır. Ona göre iktisat biliminin konusu, yerleşik iktisatçıların savundukları gibi üretim faktörlerinin alternatif kullanım alanları arasındaki optimum dağılım değildir. Veblen iktisadın konusunu, kurumsal yapının gelişip değişmesinin incelenmesi gerekliliği şeklinde belirlemiştir ve bu kurumsal değişimin ekonomik faaliyetlerde belirleyici olduğunu söylemiştir (Savaş, 1997: 652).

Veblen'in en çok üzerinde durduğu konulardan biri, bireylerin iktisadi davranışlarının incelenmesi gerektiği görüşü yerine kurumların, sosyal grupların dolayısı ile birey davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi gerektiğidir. Veblen'in kurumlar kadar önem verdiği konulardan biri de teknolojik değişim ve gelişimdir. Ona göre iktisadi faaliyetler iki farklı kola ayrılmaktadır. Bu kollardan ilki kârı maksimum yapma çalışmaları, ikincisi ise üretimi artırmaya yönelik faaliyetlerdir. Veblen'e göre teknoloji verimliliği artırmaktadır. Kârı maksimum yapmak için fiyat mekanizmasından faydalanır. İşletmeler maksimum kâr için rakiplerini piyasadan silmek için çalışırlar. Hâlbuki verimliliği artırmak için çalışan firmalar teknolojinin bir kısmının devre dışı bırakılarak verimliliğin azalmasına sebep olmaktadır ve teknolojinin gerektiği gibi kullanılmasına, dolayısı ile üretim

artışına, ekonomik büyümeyle engel olmaktadır. Teknolojik gelişme, değişme ülkeler için gerektiği gibi kullanıldığında büyümeyle destekleyen en önemli olgudur.

Veblen'e göre kendi iktisadi yaklaşımı evrenseldir. Ona göre evrimsel yaklaşım öncesi yaklaşımlar, evrimci tahlilin dinamik analizlerini benimsememişlerdir. Bu bağlamda ortodoks iktisadi yaklaşımlar denge varsayımı veya denge eğilimi gösteren varsayımları esas almaktadır. Bu varsayımda kültürün ve kurumsal yapının iktisadi faaliyetler üzerindeki etkisi yok sayılmıştır. Bu düşünce tarzı ise, Veblen'in evrimci iktisadına ters düşmektedir. Onun evrimsel yaklaşımında kurumsal değişim, iktisadi faaliyetlerde belirleyici unsurdur. Dolayısıyla ile kurumsal faktörlerden etkilenen birey, klasik iktisadi düşüncedeki gibi sadece zevk ve fayda peşinde koşan, kârını artırmaya çalışan yani sadece kendi çıkarını düşünen bencil bir varlık değildir.

Yerleşik iktisat teorilerine göre özel mülkiyet, malikin emeğinin veriminin ürünü olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda emeğini verimli bir şekilde kullanan malik, elde ettiği hâsılatın bir kısmına kendi mülkünde eşyaya dönüştürmektedir. İnsanın emeği karşısında bir ürüne sahip olması ve onu özgürce kullanması doğal bir haktır. Fakat Veblen, bu yaklaşımı kabul etmez. Ona göre mülkiyet hakkı, bölüşümde ortaya çıkan adaletsizlikten dolayı oluşmaktadır. Ona göre mülkiyet hakkı, çalışmadan üretilen değerlere sahip olan talancı sınıf olarak adlandırdığı sınıfın, geliştirdiği yasa ve kuralların doğurduğu bir haktır. Bu hak ile talancı sınıf toplum içerisinde ayrıcalıklı bir konuma gelmiştir.

Veblen'e göre iktisat biliminin asıl konusu, ekonominin statik bir durumda kendi kendine nasıl dengeye geldiğinin araştırılması değildir. Ona göre iktisat biliminin asıl konusu para, özel mülkiyet, teknoloji vs. gibi kurumlarda meydana gelen değişme ve süreklilik arz eden değişimin incelenmesi olmalıdır (Mouhammed, 2003: 88-92/Ersoy, 2008: 540).

Veblen'e göre iktisat, üretim, üretim ise toplumun dışlilerinin mal üretecek bir yapıda iç içe geçmesidir. Bu yapının verimli bir şekilde çalışmasını sağlayacak ayarlamaların yapılması gerektiğini düşünür ve bu düzenlemelerin yapılması içinde teknisyenlere ve mühendislere ihtiyaç olduğunu savunur (Heilbroner, 2013: 204).

Dolayısı ile verimli bir üretim gerçekleştirecek olan mühendis, teknolojinin nimetlerinden en iyi şekilde faydalanması gerekir. Teknolojik gelişim, değişim ve mühendis yaratıcılığı ile birleşen üretim sisteminin ekonomik büyüme için faydalı olacağını savunmaktadır.

Veblen'in teorisinde buraya kadar aktarılan bilgilerden yola çıkılarak ona göre, iktisat bilimi evrensel değil, evrimsel bir bilimdir ve evrimsel bilim yasalarına göre analiz yapılmalıdır. Veblen'e göre iktisadi faaliyetler incelenirken, iktisadi aktörleri tek tek incelemek yerine ekonominin bir bütün halinde incelenmelidir. Veblen'de esas olan kurumların değişimi ve gelişimidir. Bu bağlamda araştırmalarına temel oluşturduğu kurumsal değişim, iktisadi faaliyetlerde belirleyici olan birey davranışlarına şekil verip yönlendirerek ekonomiye etki etmektedir. Kurumsal değişimi destekleyen, süreklilik göstermesini sağlayan faktör olarak teknolojiyi görmekte ve teknolojik değişim, gelişime büyük önem vermiştir. Veblen savunduğu düşünceleri, yaptığı çalışmalar ile iktisat bilimine farklı bir perspektiften bakarak, iktisadın alanını genişletmiştir. İktisadi diğer sosyal bilimlerle ilişkisinin önü açarak iktisadi faaliyetlerin temeli olan birey davranışlarını açıklamak için faydalanmıştır. Dolayısı ile ekonomik faaliyetleri açıklarken varsayımlara dayanan aktörleri birbirinden bağımsız bir şekilde ele alan yerleşik iktisadın aksine iktisadi aktörlerin birbiri üzerindeki etkilerini bir bütün halinde incelemiştir.

Veblen, kendi çağdaşı olan iktisatçılardan farklı olarak ve onların göz ardı ettiği, toplumsal ve ekonomik ilerlemenin önünde lokomotif görevi gören teknolojinin kurumsal süreçte önemli etkisine dikkat çekmesi idi. Bu bağlamda Veblen, iktisada dünyayı görebilecek ve gördüklerini daha anlamlı bir şekilde yorumlayabilecek bir çift göz vermiştir (Heilbroner, 2013: 214).

T.B.Veblen'in bilim anlayışı üzerinde ne derece ve nasıl etkili olduğu konusu tartışmalı olmasıyla beraber, bilginin her zaman dolaylı olduğu, her bilginin kendinden önceki bilgiler ile ilişki içerisinde olduğunu savunan kurumsalcılığın topluma ve bilgiye bakış açısı ile paralel bir durum arz etmektedir (Demir, 1995: 210).

T.B.Veblen öncülüğünde kurumsalcı düşüncenin yerleşik iktisadın yönelttiği eleştiriler önemli ve sarsıcı olmasının tartışılmaz bir gerçek olduğu kabul edilmekle beraber, genel kabul gören ve güçlü alternatif bir metodoloji geliştiremediği kabul edilmektedir (Backhouse, 1991: 227/Demir, 1995: 208).

Veblen'in Mirası başlıklı bu bölümde yapılan açıklamalar doğrultusunda T.B.Veblen ekonomi bilimine farklı bir bakış açısı getirerek çağdaşı olan ve kendinden sonra gelen iktisatçıların ufkunu genişletmiştir. İktisat bilimine yapmış olduğu katkılar ile ilk etapta şaşkınlık uyandırıp, temkinli yaklaşılmış olsa da iktisat biliminde ilgi uyandırmıştır. Düşünceleri ile çağını aşmış bir iktisatçı ve iktisat bilimine bakış açısı ile dikkatleri üzerine çekmiş bir isim olan Veblen'in çalışmalarının eleştirilere maruz kalmasının nedeni, savunduğu düşüncelerini yerleşik bir teori haline getirememiş olmasıdır. Kabul görmüş bir metodoloji geliştirememiş olması sebebi ile hak ettiği ilgiyi görememiştir. Fakat bir teori oluşturamamış olması Veblen'in iktisat bilimi üzerindeki etkisinin göz ardı edilmesine sebep olmaz. Veblen iktisadi düşünce tarihinde çok yönlü bir iktisatçı olarak iktisat biliminin diğer sosyal bilimler ya da başka bir ifadeyle interdisipliner düşünce sistemi ile iktisat biliminin alanını genişletmesiyle Ortodoks iktisatçılardan ayrılarak heteredoks iktisatçılar arasında yer edinmiştir. Bu bağlamda Veblen, interdisipliner düşünce yapısı ile ufku geniş bir iktisatçı olarak anılmasına engel olmamaktadır.

3.3. GÜNÜMÜZ VE VEBLEN

İktisadi düşünce tarihinde Veblen, hem kendi hayatta olduğu dönemde hem ölümünden sonraki dönemde fikirlerinin değeri tam anlamı ile anlaşılammış bir düşünürdür. Onun sadece göstermelik(gösteriş) tüketim ile birlikte adının anılması bunun bir göstergesidir. Veblen sosyolog olmasının etkisi ile beraber toplumsal çözümlenmeleri, geniş perspektifli düşünce yapısı gerektiği ölçüde anlaşılammıştır. Fakat Veblen ekonomik, toplumsal hayatın farklı boyutlarını bir arada incelediği için, günümüzde birçok araştırmacı için yol gösterici durumdadır. Günümüz modern

iktisadi çalışmalarında hem sosyoloji alanında, hem iktisadi alanda, hem mühendislik alanındaki araştırmacılar için bir kaynak olmakta ve yol göstermektedir.

Veblen zamanının iktisadi düşünceleri de dâhil olmak üzere psikoloji, fizyoloji ve antropoloji alanlarında birçok çalışma yapmıştır. Bu özelliği ile zamanının çok yönlü ve zamanının ötesine geçebilmiş bir iktisatçıdır. Öyle ki kurumsal iktisadın başlangıcı kabul edilen T.B.Veblen'in "İktisat Neden Evrimsel Bir Bilim Değildir?" başlıklı makalesi ile iktisat bilimine kökten bir eleştiri getirerek dönemi içerisinde şaşkınlık uyandırmıştır. Burada Veblen'in bu başarısının yanı sıra dikkat çekilmesi gereken bir nokta bulunmaktadır. T.B.Veblen'in düşüncelerinin destek görmeye beraber, yerleşik iktisat gibi teoriler oluşturamaması onun en büyük kusuru olarak tanımlanmıştır.

Veblen'in felsefesinde evrim süreci büyük bir yer tutmaktadır. Onun evrim sürecinde kurum, içgüdü ve alışkanlıklar önemli bir yer tutmaktadır. İçgüdü, alışkanlıklar ve kurumların yön verip şekillendirdiği kurumsal evrim süreci, ekonomik süreçlerin açıklanmasına ve anlam kazanmasına da yardımcı olmaktadır. İçgüdüler ve alışkanlıklar ile açıklamaya çalıştığı birey davranışlarını, haz peşinde koşan yerleşik iktisadın bireyine alternatif bir fikir olarak geliştirmiştir. Dolaysıyla Veblen bireyin faaliyetlerini açıklarken psikoloji, antropoloji, tarih gibi bilimlerden faydalanarak iktisadi düşünce tarihine yeni bir bakış açısı getirmiştir. Veblen'in araştırmalarında başvurduğu bu yöntem, modern sosyal bilim araştırmacıları için bir ışık tutmaktadır.

Veblen'in incelediği, üzerinde durduğu konulardan biri de kapitalizmdir. Veblen'in ilk çağlardan itibaren günümüze kadar kapitalizmin geçirdiği evrim sürecini araştırmıştır. Marks'ın aksine kapital sistemin er yada geç çöküşü olacağını, durgunluğun ardından yeniden canlanma olacağını savunmaktadır. Bu bağlamda Veblen kapitalist sistemin işleyişinde dinamik kurumlar ile tutucu(gelişmenin önündeki engel) kurumlar arasındaki çatışmanın ön plana çıkarılarak incelenmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Modern kapitalist sistemde statik bir kurum olarak kabul ettiği finansal faaliyetlerin nasıl dinamik bir kurumu teşkil eden endüstriyel

faaliyetlerin gelişmesini engelleyerek toplumsal refahın önünde bir engel olduğuna dikkat çekmiştir.

T.B.Veblen'in evrimsel iktisat anlayışından, diğer bir ifade ile eski kurumsal iktisattan günümüze geldiğimizde, kurumsal iktisat gelişim göstererek yeni kurumsal iktisat halini almaktadır. Veblen'in kurumsal iktisadı, yeni kurumsal iktisattan farklılık gösteren felsefi düşünce, yerleşik iktisadın eleştirisinde ortaya çıkmaktadır. Eski kurumsal iktisat yerleşik iktisadın felsefesini soyut, gerçek hayattan kopuk gerekçeleri ile tamamen reddetmektedir. Yeni kurumsal iktisat ise eski kurumsalcılara kıyasla yerleşik iktisadı tamamen reddetmek yerine yerleşik iktisat felsefesinin teorilerinin değiştirilip geliştirilmesi gerektiği üzerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda iki akım arasında kurum kavramına bakış açıları da farklılık doğurmaktadır. Veblen yerleşik iktisadın rasyonel birey anlayışındaki homo economicus kavramını homosociologicus kavramı olarak ele alıp incelemektedir. Fakat yeni akım Veblen'in aksine bireyi, rasyonel kabul etmekte ve bu rasyonel bireyin hangi kurumsal faktörlerden etkilenmekte ya da hangi kurumsal çerçeve ile incelendiği, temel araştırma alanları olmaktadır.

İktisadi düşünce tarihinde evrimsel iktisat denildiği zaman Veblen akla gelmektedir. Zaman, değişim süreci gibi çalışmalarda Veblen fikirleri esas alınmaktadır. Fakat Veblen'in kendi fikirlerini ortaya koyarken yeni bir model geliştirmemiş olması, analizlerinde incelenen konuların net olarak etkilerinin ortaya konmasında yardımcı olmamaktadır. Bu bağlamda Veblen'in objektif bir sonuç elde etmeyi engelleyen düşüncelerini geliştirmek bu düşüncelerin hangi alanlarda faydalı olabileceğini araştırmak onun çalışmalarını anlayabilmek için daha yerinde bir çalışma olacaktır. Düşünce tarihi içerisinde yer edinmiş ileri görüşlü, zamanına göre modern bir bilim adamı olan Veblen felsefesini anlamak, sosyal bilimlerdeki yerini ve önemini benimsemek, düşüncelerini geliştirmek günümüz sosyal bilimlerdeki anlayışı içerisinde önem arz etmektedir.

Bu bağlamda T.B.Veblen'in öğrencisi olan ve kendisinden oldukça etkilenen, kurumsal iktisat alanında çalışmalar yapan Wesley Clair Mitchell, Veblen'in sosyal

bilimler için önemini şu şekilde ifade etmektedir: “Thorstein Veblen’in rahatsız edici bir etkisi vardı; döneminin en bildik düşünceleri, sanki dış güçler tarafından onun kafasında işlenen tuhaf ürünlermiş gibi, öğrencilerin bilinçsizce öğrendikleri basmakalıp sözleri didik didik eden, başka bir dünyadan gelmiş bir ziyaretçiydi o... Sosyal bilimlerde, aklı, koşulların açıklanamaz zorbalığından kurtaran başka hiçbir azat edici ve muhakeme diyarının sınırlarını bu kadar genişleten tek bir kimse yoktur” (Dorfman, 1947: 505/Heilbroner, 2013: 215).

Buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında kurumsal iktisat Veblen’in felsefesinden etkilenip kurumsal iktisada katkı yapan, onun felsefesinden yola çıkarak yeni dönem kurumsal iktisadına temel oluşturan ve günümüze kadar gelmesine yardımcı olan iktisatçıların çalışmaları ile iktisadi literatürde yer edinmiş bir akımdır. Burada Veblen ile birlikte, Veblen’den etkilenen iktisatçılar ve kurumsal iktisat felsefesinden etkilenen yeni dönem kurumsal iktisat ve bu alandaki önemli isimlerden örnek vermek gerekirse aşağıdaki şekilde bir sıralama yapmak mümkündür (Savaş, 1997: 645);

- T.B.Veblen kurumsal iktisadın kurucusu (1857-1929)
- W.C.Mitchell, Veblen’in öğrencisi (1874-1948)
- John R.Commons (1862-1945)
- Douglass North (1920-)
- Ronald Caose (1910-2013)
- Oliver Williamson (1932-) (Çetin, 2012; 44).

3.4. VEBLEN VE ESERLERİ

T.B.Veblen’in makale ve kitap olmak üzere birçok yayını bulunmaktadır. Veblen, sıkıntılı akademik hayatına çok fazla eser vererek, eğitimini değerlendirmiştir. Verdiği eserler ile dönemi içerisinde ilk etapta şaşkınlık uyandırsa da takdire şayan bulunmuştur ve eserleri birçok iktisatçı için kaynak olmaktadır.

Veblen'in düşüncelerini yansıtan kitapları ve çok sayıda eleştiri ve makaleleri bulunmaktadır. Veblen dönemi içerisinde ilk eserini 42 yaşında vermesine rağmen birçok sayıda esere imza atmıştır. Eserlerinden ilki kurumsal iktisadın başlangıcı olarak kabul edilen "Why is Economics not an Evolutionary Science?" (1898) (İktisat Neden Evrimsel Bir Bilim Değildir?) başlıklı makalesidir. T.B.Veblen'in oldukça önemli miktarda çalışması bulunmaktadır. Fakat "İktisadi Düşünce Tarihinde T.B.Veblen" isimli tez çalışmasında Veblen ve eserlerine fikir vermesi açısından makale ve kitaplarından birkaç örnek verilmesinin uygun olacağını düşünerek kitap ve makalelerinden başlıca önemli olanları ve içerikleri hakkında bilgi verilmiştir.

- **The Theory of the Leisure Class** (1899) (Aylak Sınıfın Teorisi), Veblen'in en çok bilinen eserlerindedir. Bu kitapta Veblen, Amerika'nın aylak sınıfı olarak adlandırdığı çalışmayan, üst sınıfın ilkel dönemlerden modern zamanlara kadar tüketimde gösterdiği değişimi anlatmaktadır. Veblen'e göre aylak sınıf, üretmeyen, kalkınmada payı olmayan, gösteriş ve statüsünü ortaya koymak için tüketimde bulunan tembel bir sınıftır.
- **The Theory of Business Enterprise** (1904) (Girişimcilik Teorisi), Girişimcilik Teorisi kitabında Veblen, moder sanayi sisteminde sanayi kaptanları olarak nitelendirdiği işadamlarının değil, makinelerin önemi üzerinde durmaktadır. Sanayi sisteminde makinenin hâkimiyeti üzerinde durmaktadır. Endüstriyel büyüme için makinelerin etkin bir rol oynadığını ifade etmektedir. Genel bir ifade ile işadamlarının ve onu ayakta tutan sistemin çöküş kuramıdır.
- **The Engineers and Price System** (1921) (Mühendisler ve Fiyat Sistemi), Bu eserde ekonomik büyümenin lokomotifini olarak adlandırdığı mühendislerin, üretim içerisindeki etkin rollerini anlatmaktadır. Kapitalist sistemde sanayi kaptanları olarak bahsettiği işadamlarının değil, mühendislerin ekonomik büyüme için çok önemli olduğunu anlatmaktadır. Bu bağlamda teknolojinin ve

teknolojik gelişmenin mühendislerin kullanımı ile beraber ekonomik gelişme için çok daha faydalı olacağından bahsetmektedir.

- **Imperial Germany and the Industrial Revolution** (1915) (Emperyal Almanya ve Sanayi İnkılâbı), adlı eserinde çağdaş uygarlık içerisinde Almanya'nın yeri ve önemi, uluslar arası çekişmeler içerisindeki başarısı dile getirilmiştir. Sanayi devriminin doğurduğu etkiler ile Almanya'da meydana gelen değişim anlatılmaktadır.

Makalelerine örnek verirsek;

- **The Economic Theory of Women's Dress** (1894) (Kadınların Giyimlerinin İktisadi Teorisi), Veblen bu makalesinde tüketim olgusunun insanlar üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. Tüketim olgusunu kadınların giyim alışkanlıklarından yola çıkarak anlatmıştır. Giyim kuşam alışkanlığının ihtiyaçtan değil bir statü göstergesi olarak bir farklılık unsuru olarak kullanıldığını ifade etmiştir.
- **The Place of Science in Modern Civilization and Other Essays** (1919) (Modern Uygarlıkta Bilimin Yeri ve Diğer Yazılar), Bu eserde Veblen'in marjinal okul ve klasik iktisadi düşüncenin eleştirilerinden oluşan ve daha önce farklı dergilerde yayınlanan makalelerin, yazıların toplamından oluşmaktadır. Bu bağlamda bu eser Veblen'in temel felsefesini oluşturan eserleri kapsamaktadır.
- **The Instinct of Workmanship and the State of the Industrial Act** (1914) (Zanaatkârlık Güdüsü ve Sanayi Kanununun Durumu), Bu makalede Veblen, sanayi devriminin yaşandığı süreçte emek ile çalışan bireyin gelişen yeni sisteme ayak uydurma sürecini ele almıştır. Neoklasik iktisadın rasyonel bireyinden farklı bir birey anlatılmıştır bu eserde.
- **Why is Economics Not an Evolutionary Science?**(1898) (Ekonomi Neden Evrimsel Bir Bilim Değildir?Kurumsal iktisadın başlangıcı olarak kabul edilen bu makalede Veblen, kendi iktisadi düşüncesini evrimsel olarak adlandırmıştır. Kendi iktisat yaklaşımına yerleşik iktisadi düşüncenin evrensel iktisat anlayışını eleştirerek yola çıkmıştır. Bu bağlamda yerleşik iktisadın genel

denge anlayışı, her zaman dilimi ve her ülke için geçerli iktisadi yasaların kabulü nedeni ile iktisadi evrim göz ardı edilmiştir. Yerleşik iktisadın evrensel yasaların geçerliliğinin kabulü ile ekonomik sistemi etkileyen unsurlar yok kabul edilmiştir. Dolayısı ile iktisat bilimi evrimsel bir bilim olmaktan uzaklaşmıştır.

- **“The Socialist Economics of Karl Marx and His Followers”** (1906), (Sosyalist İktisatçı Karl Marks ve Onun Takipçileri), T.B.Veblen, kendisi gibi kapitalizmin eleştirmeni olan Karl Maks’ı ve onun takipçilerini anlatmıştır. Kapitalist sistemi acımasızca eleştiren Marks’ın düşüncelerini tutarlı bulan Veblen onunla hem fikir olduğu noktalar olduğu gibi ayrı düştüğü konularda olmuştur. Veblen’e göre Marksın sistemi kapitalist sistemin en ideal yapı olduğu konusundaki görüşleri sarsmıştır.
- **"The War and Higher Learning"** (1918), (Savaş ve Yüksek Öğretim), Endüstriyel sanatların devletlerin büyümesi için olumlu bir etki olduğunu savunan Veblen, endüstriyel devrim yaşanırken meydana gelen değişim ve savaş koşullarının eğitim ve öğretim sürecini nasıl etkilediğini anlatmaktadır.

Amerikalı iktisatçı Veblen, yaşadığı dönemin ekonomik koşulları, sosyal şartları, aile yapısı, aldığı eğitim ile dönemi içerisinde hem düşünceleri ile hem de kişiliği ile kabul görmekte zorluk çekmiştir. Çünkü o geniş bir coğrafyada kabul görmüş ve uzun bir süredir hâkim olan neoklasik iktisadi eleştirme cesareti göstermiştir. Üstelik eleştirilerine içinde yaşadığı ülkenin ekonomik sistemini eleştirerek başlamıştır. Bu bağlamda toplumdan uzak garip hal tavrı içerisinde olan bir bilim adamı olarak kabul görmesi zor bir hal almıştır. Fakat Veblen çalışmalarından, felsefesinden taviz vermeyerek iddialı çalışmaları ile geçte olsa kendisini iktisat dünyasına kabul ettirmeyi başarmıştır. İnterdisipliner çalışma sistemi ile iktisat bilimine farklı bir bakış açısı getiren iktisadi düşünce dünyasına yeni ufuklar açan Veblen sürekli bir evrim süreci yaşayan ekonomik düzende kendi isminden bahsettirmeyi başarmıştır.

SONUÇ

İktisadi düşünce tarihi kitaplarında kısa bir bilgi olarak aktarılan ayrıntılı bilgi verilmeyen kurumsal iktisat Amerikalı iktisatçıların iktisat bilimine yapmış oldukları önemli bir katkıdır. Kurumsal iktisat Amerikalı iktisatçı T.B.Veblen ile iktisadi düşünce tarihinde yer edinmiş bir düşünce akımıdır. Veblen ismi kurumsal iktisattan ziyade kendisinin geliştirmiş olduğu gösteriş tüketimi olarak bilinen kavram ile de birlikte anılmaktadır. Tüketim kavramı Veblen felsefesinde yerleşik iktisadın temel varsayımı olan homo-economicus yaklaşımından farklı olarak ele alınmıştır. Yerleşik iktisadın kabul ettiği rasyonel birey, maksimum kârı düşünerek hareket eder. Burada dikkat çekmek gerekir ki Veblen tüketim kavramını sosyal bir olgu olarak ele almaktadır. Bu kavramı yerleşik iktisadın dikkate almadığı rasyonel birey anlayışının eleştirisinde kullanmıştır. Buradan hareketle Veblen yerleşik iktisat geleneğini kabul eden bir isim değil, yerleşik iktisadın karşısında yer alan bir iktisatçıdır.

Veblen, neoklasik iktisadi çağın dışında, gerçek hayatla ilişkisi olmayan, varsayımlara dayanan ve amaca yönelik teorilere sahip olması sebebi ile eleştirmektedir. Ona göre yerleşik iktisat metafizik unsurlar taşımaktadır. Yerleşik iktisat, doğa kanunlarının insan hayatı için en doğru kurallar olduğunu düşünmektedir. Bu düşünce ile insan, düşünmeyen pasif bir varlığa dönüştürülmüştür. İnsanın sadece kendi çıkarını düşünen, kendi faydası peşinde koşan özellikleri öne çıkmıştır. Veblen yerleşik iktisadın savunduğu bu görüşe olumlu yaklaşmamıştır. Ona göre insan, içinde yaşadığı toplumdan ayrı düşünülemez. Dolayısı ile Veblen, iktisadi analiz yapılırken soyutlamalardan hareket etmez, ekonomik faktörlerin tek tek birbirinden bağımsız olarak incelenmesini eleştirir. Veblen, ekonomik hayatın bir bütün halinde incelenmesi gerektiğini savunur.

Veblen düşünce dünyasını oluştururken dönemin bilim dünyası, iktisatçıları ve düşünce akımlarından etkilenmiştir. Bu isimlerin başında Charles Darwin gelmektedir. Darwin, toplumsal olayları anlayıp açıklaması yönünde Veblen'i oldukça etkilemiştir. Veblen, Darwin'in evrim teorisinden yola çıkarak evrim kavramını toplumsal hayata uygulamıştır.

Veblen, yerleşik iktisadın soyutlayıcı ve statik analizlerine karşı gerçek hayata yönelik açıklamalar yapmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, toplumsal değişimi inceleyen Veblen akıp giden zaman içerisindeki değişim ve dönüşümü incelemiştir.

Veblen düşünce dünyasını oluştururken Alman Tarihçi Okul'un felsefesinden oldukça etkilenmiştir. Tarihçi Okul'un her ülkenin kendi koşulları, kendi ekonomik faaliyetlerine göre farklı iktisadi yasaların olmasının gerekliliğini savunan düşüncesi, yerleşik iktisadın evrensel iktisat yasaların kabulünün bir eleştirisi olarak, Veblen yerleşik iktisadın tam karşısında yer almaktadır. Evrensel değil, evrimsel iktisat yasalarının varlığını kurumlar, alışkanlıklar, içgüdü ve geleneklerin birey davranışları üzerindeki etkisini ele alarak açıklamaya çalışmıştır. Veblen'e göre bu unsurlar sadece fizyolojik olarak ele almak birey davranışlarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu unsurlar ile zaman içerisindeki değişimleri de birey davranışları üzerinde oldukça etkilidir ve birbirleri ile etkileşim içerisinde.

İkinci bölümde Veblen'in evrimsel iktisat düşüncesinden ve yerleşik iktisadın eleştirisinden yola çıkarak kurumsal iktisat okulunun temelini oluşturduğu anlatılmıştır. Kurumsal İktisat, isminden hareketle kurumları savunan, ekonomik faaliyetlerin temeline kurumları oturtan düşünce akımı değildir. Temel felsefesini T.B.Veblen'in oluşturduğu, isim babasının Walton Hamilton'ın olduğu kurumsal iktisat okulu, ABD iç savaşı ve 1. Dünya Savaşı arasındaki dönem ve Amerikan ekonomisinin güçlenmeye başladığı dönemde ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminin çok hızlı yaşandığı, Amerikan ekonomisinde meydana gelen olumlu gelişmenin sosyal anlamda aynı etkiyi gösteremediği, hâkim iktisadi görüşün ekonomik problemlere çözüm getiremediği... vb sebeplerden yola çıkarak Veblen, içinde yaşadığı toplumu ve iktisadi faaliyetlerini eleştirmiştir.

Kurumsal iktisadın, Veblen'in 1898 yılında yazmış olduğu "Why is Economics Not an Evolutionary Science?" isimli makalesi ile başladığı kabul edilmektedir. Sanayi devriminin doğurduğu sonuçlar itibari ile Amerikan ekonomisinde meydana gelen gelişmeler ve yerleşik iktisadın aksamaya başlamasından beslenen kurumsal iktisat genel bir ifadeyle; kurumları ve kurumların ekonomik hayat içerisinde etkisini ve bu etkilerin meydana getirdiği sonuçları inceleyen bir akımdır. Amerikan kökenli kurumsal iktisadın felsefi temelleri ise yine Amerikalı bilim adamlarının felsefe bilimine yapmış olduğu pragmatizme dayanmaktadır. Kurumsal iktisat pragmatizm anlayışına göre iktisat biliminin, araştırmalarının ve teorilerinin soyut ifadelerle değil gerçek hayata karşılık gelen kavramlarla geliştirilmesini savunmuşlardır.

Veblen, yerleşik iktisadın ekonomik faaliyetlerin belirleyicisi olarak rasyonel birey anlayışını eleştirmiş, toplumsal etkilerden bağımsız düşünülmemeyen birey davranışları üzerinde kurumların etkisinden yola çıkmıştır. Veblen'e göre ekonomik faaliyetlere yön veren, etkileyen esas unsur kurumlardır. Burada kurumlar yerleşik iktisat düşüncesindeki soyutlama yöntemine göre stabil kabul edilmemiştir. Çünkü Veblen düşüncesinde esas dinamizmdir. Dolayısı ile kurumsal değişim birey faaliyetlerine etki ederek ekonomik faaliyetlere yön vermektedir.

Veblen'in düşüncesinde değişim ve gelişimi etkileyen bir diğer unsurda teknolojidir. Teknolojik gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini gösteren çalışmalara önem vermiştir. Veblen'e göre teknolojik gelişme ve mühendislerin etkisi ile ekonomik ilerleme gerçekleşmektedir. Onun düşünce dünyasının hareket noktalarından biri de kapitalizmin eleştirisidir. Veblen içinde yaşadığı Amerikan ekonomisini eleştirmiş ve bu sebeple Amerika'nın yetiştirdiği bir Amerikan eleştirmeni olarak bilinir. Gösteriş tüketimi kapitalizm eleştirinde geliştirdiği bir kavramdır. Veblen'e göre kapitalizm, üst sınıfın zararlarını ortaya koyduğu iktisadi bir yapıyı ifade etmektedir. Bu sistem Veblen'e göre toplumsal faydayı gözetmemektedir ve bu yüzden değişmesi gerekmektedir. Veblen'in sisteminde önemli olan üretimdir. Dolayısı ile sermaye sahiplerinin üretimi desteklemediğini düşünür ve ekonomik ilerlemenin önünde engel olarak görür. Ona göre teknolojiyi

geliştiren kullanıp üretim artışını sağlayan sermaye sahipleri değil mühendislerdir. Bu bağlamda kapitalizmin ideal sistem olduğu düşüncesini eleştirmektedir.

Veblen, bir iktisatçıdan ziyade sosyolog olması gerekçesi ile çağdaşı iktisatçılar tarafından özellikle geniş kitleleri ile etkilemiş her ülkeden takipçi bulmuş yerleşik iktisadi eleştirme cesareti göstermesi nedeni ile eserleri gerekli ilgiyi görmemiş, düşünceleri takipçi bulamamıştır. Fakat dönemin siyasi, ekonomik ve sosyal şartlarından dolayı yerleşik iktisadın takdir gördüğü kadar iktisadi problemlere çözüm bulamaması nedeni ile ve yerleşik iktisadın soyut çalışmalarına alternatif oluşturabilecek toplumsal gerçeklere dikkat çekmesi ile düşünceleri ses getirmiştir.

Amerikalı bir iktisatçı olarak iktisadi düşünce tarihine kurumsal iktisat ile önemli bir katkıda bulunan T.B.Veblen düşünceleri, çalışmaları ile iktisat bilimine farklı bir bakış açısı getirmiştir. İktisat biliminin sosyal bir bilim olma özelliğinden yola çıkarak yerleşik iktisadın iktisat bilimini evrensel bir bilim olarak kabul etmesini eleştirmiş ve iktisat biliminin diğer sosyal bilimlerle ilişkisine dikkat çekerek iktisadın alanını genişletmiştir.

Kurumsal iktisat, iktisat biliminin alanını genişletmiş, farklı bir bakış açısı getirmiştir fakat Veblen yerleşik iktisat gibi düşüncelerini teori haline getirememesi, iktisadi problemlere çözüm bulamaması gibi gerekçelerle eleştirilere maruz kalmıştır. Kurumsal iktisadın gerektiği gibi genel kabul görmemesi, bir eleştiri iktisadi olmaktan öteye gidememesinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kurumsal iktisadın alternatif çözümler bulamaması bu akımın gözden düşmesine sebep olmuştur. Bu etkilerin yanı sıra Büyük Buhran döneminde ortaya çıkan sorunlara Keynesyen İktisadın bir anlamda çözüm getirmesi kurumsal iktisadın gözden düşmesini hızlandırmıştır. Kurumsal iktisadın geniş kitleleri etkileyememesinin bir diğer sebebi de kendi içerisinde fikir uyuşmazlıklarının yaşanmasıdır. Kurumsal iktisadın temsilcisi T.B.Veblen, çağdaşı ve kurumsal iktisada katkısı olan Commons ile de fikir ayrılığına düşmüştür.

T.B.Veblen yerleşik iktisat felsefesini tamamen reddedip, yerine yeni fikirler yeni teoriler geliştirilmesini savunmuştur. Yerleşik iktisadın gerçek hayattan kopuk

teorileri ile gerçekçi sonuçlar elde edilemeyeceğini savunur. Commons ise yerleşik iktisat felsefesinin temel varsayımlarını reddetmez. Bunun yerine yerleşik iktisadın eksiklerinin giderilmesini öngörür.

Kurumsal iktisat felsefesi kendi içerisinde yaşadığı fikir ayrılıklarından hareketle yeni kurumsal iktisat ismini alarak farklılık göstermektedir. Veblen temsilciliğinde eski kurumsal iktisat, neoklasik iktisat teorilerini tamamen reddeden bir düşünce akımı olmuş, araştırma ve çalışmalarını özellikle teknoloji-kurum ilişkisine dayandırmıştır. Eski akıma göre teknoloji ekonomik gelişme ve ilerlemenin önündeki çekici gücü temsil etmektedir. Teknolojik gelişme ve değişme ekonomik ilerlemenin dinamik kanadını oluştururken, kurumlar ise iktidar ve statüyü koruyan özelliğinden dolayı ekonomik gelişmenin önünde engel teşkil eden bir unsur olarak kabul edilmektedir.

Yeni kurumsal iktisat, yerleşik iktisat ile eski kurumsal iktisat arasında bir köprü görevi görmektedir. Yeni kurumsal iktisat kavramını ilk defa 1975 yılında yazdığı bir makalede kullanan R.Caose'dir. Fakat bu akımın felsefi temellerini 1937 yılındaki "Nature of the Firm" isimli çalışmasında oluşturmuştur.

Yeni kurumsal iktisat, yerleşik iktisadın temel analiz felsefesine dokunmadan, inceleme alanlarında ve temel aldığı konular üzerinde değişiklikler yapılarak kurumsal iktisat arasında bir uzlaşma olmasını öngörmektedir. Yeni kurumsal iktisat, eski kurumsal iktisat geleneği gibi iktisat biliminin alanını genişletmiştir. Yeni akım farklı düşünce okullarını içinde barındırmaktadır. Yeni kurumsal iktisat okulunun yerleşik iktisadın temel düşüncesine itirazı olmaması nedeni ile eski gelenek ile köklü bir ayrılığa düşmüştür. Buna rağmen kurum kavramı üzerinde durmaları ve analize dâhil etmeleri ile eski kurumsal okul ve yerleşik iktisat arasında bağ kurmuşlardır.

T.B.Veblen, yerleşik iktisadın önemini göz ardı ettiği üzerinde durmadığı dinamik analize çok önem vermiştir. Zaman unsuruna çok önem vermiş, akıp giden zaman içerisinde gerçeğe uygun açıklamalar yapmaya çalışmıştır. Onun çalışmalarında değişim-gelişim dolayısı ile dinamizm esastır. Veblen'i sadece gösteriş tüketimi ile anmak onun fikirlerine saygısızlık anlamına gelir. Özellikle de iktisat bilimine

getirmiş olduğu bakış açısının yok sayması iktisat bilimine haksızlık yapılmasına sebep olur.

İktisadi düşünce yapısına katkılarından hareketle en önemli katkısı interdisipliner düşünce yapısıdır. İnterdisipliner düşünce yapısı ile iktisat bilimi diğer sosyal bilimlerin alanları ile ilişkili hale gelmiştir. Bu bağlamda sosyal bir bilim olan iktisat gerçek hayat ile bağlantılı çalışmalar yapılmasına zemin hazırlamıştır. İnterdisipliner düşünce sistemi Veblen'i ortodoks iktisat düşüncesinden ayıran en belirgin özelliğidir. Ortodoks iktisattan ayrılan Veblen heteredoks iktisadi düşüncenin en önemli temsilcilerindendir. Heteredoks iktisadi düşünce Veblen'in düşünce dünyasının iktisat bilimine mirasıdır.

Veblen'in iktisat bilimine katkıları genel bir değerlendirmeye iktisat biliminin psikoloji bilimi ile ilişkisine dikkat çekmiş ve birey davranışlarının incelenirken psikolojinin göz ardı edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Bunun yanı sıra birey faaliyetleri incelenirken içgüdüler, alışkanlıklar, kültür ve kurumların önemli bir etkisi olduğunu bu faktörlerin etkileri göz önüne alınarak analiz yapıldığında daha gerçekçi sonuçlar elde edileceğini savunur. Veblen'in, iktisat bilimine en önemli katkılarından biri de iktisadın diğer sosyal bilimlerle ilişkisine dikkat çekmesidir dolayısı ile interdisipliner düşünce yapısı ile iktisat biliminin alanını genişletmiştir. Veblen'in analizlerinde zaman faktörü önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Veblen değişim ve gelişime önem vermiştir. Ona göre kurumsal evrim birey faaliyetlerine dolayısı ile ekonomik faaliyetlere yön vermiştir. Yapmış olduğu çalışmalar ile Veblen neoklasik iktisadın dikkat etmediği konulara dikkat çekmiştir. Neoklasik iktisadın gerçek hayattan kopuk çalışmalarına alternatif çözümler bulmaya çalışmıştır.

Veblen'in iktisat bilimine katkıları asla göz ardı edilemez; iktisat bilimine oldukça farklı bir bakış açısı getirmiştir. Veblen yapmış olduğu çalışmalarda; kurum, içgüdü, alışkanlıklar, kültür, teknoloji, mühendis, değişim... vb. bir çok kavramın iktisat bilimi için önemini ortaya koymuştur. Düşünceleri ve çalışmaları ilk dönemlerde birçok eleştiriye maruz kalsa da, sonrasında iktisatçılar tarafından değerlendirilmiş

ve gerekli takdiri görmüştür. Bütün bu özelliklerin yanı sıra Veblen iktisat bilimine kazandırdığı farklı yaklaşımla iktisadı farklı bir boyuta taşımış ve çalışmaları commons, Galbraith ve Mitchell gibi birçok iktisatçıyı da düşünce dünyasına kazandırmıştır. Veblen çalışmalarıyla eleştirdiği neoklasik iktisada alternatif bir yöntem geliştiremediği için teorilerini yerleşik bir teori haline getiremediği için ve kabul görmüş bir metodoloji geliştiremediğinden dolayı zaman zaman çeşitli eleştirileri oklarıyla karşılaşmış ve düşünce dünyasına hak ettiği yeri bulamamıştır. Düşünceleri ve çalışmaları ilk önce eleştiriye maruz kalsa da daha sonra değeri anlaşılıp takdir görmüştür. Fakat iktisadi düşünce tarihi ve Amerikalı iktisatçılar için de önemli bir yere sahi olan Veblen çalışmalarını, eleştirdiği neoklasik iktisada alternatif oluşturabilecek bir yöntem ile geliştiremediği için eleştirilmiştir. Düşünceleri ve çalışmaları uygun bir metod geliştiremediği için teori haline getirilememiştir.

Veblen genellikle eklektik düşünce yapısı yüzeysel fikirleri ile her ne kadar anlaşılması zor bir düşünür olarak kabul edilsede, Veblen'in yapmış olduğu çalışmalar asla küçümsenmemelidir. Çünkü interdisiplin çalışması ile iktisat tarihi incelemelerinde oldukça önem taşıyan konulardan biri olan ortodoks ve heteredoks ayrımında iktisadi düşüncede çok yönlü bir iktisatçı olarak heteredoks iktisat akımları içerisinde yer edinmiş ve düşünceleriyle geçmiş, şimdi ve gelecek dönemler için iktisat öğrencilerine düşünceleriyle bir rehber olmuştur. Sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde olan yeni dünya düzeninde evrimsel iktisat anlayışı ile her zaman anılan Veblen'i öğrencisi Wesley Clair Mitchell'in, Veblen'in sosyal bilimlerdeki önemini açıklayan "Thorstein Veblen'in rahatsız edici bir etkisi vardı; döneminin en bildik düşünceleri, sanki dış güçler tarafından onun kafasında işlenen tuhaf ürünlermiş gibi, öğrencilerin bilinçsizce öğrendikleri basmakalıp sözleri didik didik eden, başka bir dünyadan gelmiş bir ziyaretçiydi o... Sosyal bilimlerde, aklı, koşulların açıklanamaz zorbalığından kurtaran başka hiçbir azat edici ve muhakeme diyarının sınırlarını bu kadar genişleten tek bir kimse yoktur" ifadesiyle Veblen'in iktisadi düşüncelerinin, düşünce dünyasını nasıl profesyonelleştirdiği de daha net bir şekilde anlatılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıklan S. ve Erdoğan L. (2004). “Veblen'ci gösteriş amaçlı tüketim”. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 7, Cilt 4,1-18.
- Altınöz, U. (2014). “Egemen Neo Klasik İktisata Eleştirel Yaklaşım: Post Otistik İktisat ve 2008 Küresel Krizin Post Otistik Analizi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 29.
- Arrow, J. K. (1994). “Methodological Individualism and Social Knowledge”. *The American Economic Review*, Volume: 84, Issue:2, 1-9.
- Ata, A. Y. (2009). “Kurumsal iktisat çerçevesinde yolsuzluğun fırsat ve motivasyonları: AB Ülkeleri üzerine bir inceleme”. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Atik, S. (2009). “Post Otistik İktisat Çerçevesinde Küresel Ekonomik Kriz ve Neo-Klasik İktisat İlişkisi”. *Anadolu İktisat Kongresi*, 17-19 Haziran, Eskişehir.
- Backhouse, E. R. (1992). How Should We Approach the History of Economic Thought, Fact, Fiction or Moral Tale?. *Cambridge University Press*, Volume 14, Issue 01, pp. 18-35.
- Bilgin, Ö. (2010). “William James pragmatizmine eleştirel bir yaklaşım”. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15: 1, SS.163-182.
- Bocutoğlu, E. (2012). “İktisat Teorisinde Emegün Öyküsü: Değerin Kaynağı Olan Emekten Marjinal Faydanın Türevi Olan Emeğe Yolculuk”. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 1, Yıl: 1, Sayı: 1.
- Chavance, B. (2009). *Institutional Economics. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, Canada.*
- Clark, J. B. (1899). *The Distribution of Wealth, A Theory of Wages, Interest and Profits. The Macmillian Company, London: Macmillian&CO,LTD, New York.*

- Clark, J. B. (1907). "Essentials of Economic Theory, as Applied to Modern Problems of Industry and Public Policy". By The Macmillian Company, Columbia.
- Clark, J. M. (1929). Thorstein Bunde Veblen 1857-1929. *American Economic Review*, vol. 19. pp. 742-745 .
- Colander, D. (2007). "Edgeworth's Hedonimeter and the Quest to Measure Utility". *Journal of Economic Perspectives*, Volume 21, Number: 2, Pages 215–225.
- Çetin, T. (2012-1). "Yeni kurumsal iktisat". *Sosyoloji Konferansları*, No: 45, 45-73.
- David, A.P. (1997). "Path Dependence and the Quest For Historical Economics: One More Chorus of the Ballad of Qwerty". *University of Oxford, Discussion Papers in Economic and Social History*, Number:20.
- Demir, Ö. (1995). İktisat metodolojisi. *İz Yayıncılık*, İstanbul.
- Demir, Ö. (1996). Kurumcu iktisat. *Vadi Yayınları*, Ankara.
- Demir, Ö. (2012). Kurumcu iktisat ve Tarihçi Okul. *Açık Öğretim Fakültesi Yayını* No: 1585, Anadolu University All Rights Reserved, ss. 120-140.
- Dinar, B. G. (2013). "Kurum, içgüdü ve alışkanlık kavramları temelinde Veblen'in Kurumsal Evrim Teorisi". *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 46, Sayı 4, s. 45-65.
- Doğan, N. (2003). "Pragmatizmin felsefi temelleri". *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 20, ss. 83-93.
- Doğan, T. (2010). "Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği'nin (SGKÖ) Türkçe Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (H. U. Journal of Education);39.
- Dorfman, J. (1947). Thorstein Veblen and His America. *Viking*, New York.

- Dowd, D. F. (2000). Thorstein Veblen. *Transaction Publishes*, New Brunswick, New Jersey.
- Edgell, S. (2001). Veblen in perspective his life and thought. *M.E.Sharpe Inc*, New York.
- Edgeworth, F.Y. (1881). *Mathematical Psychics*. C. Kegan Paul&CO, 1 Paternoster Sqare, London.
- Eren, E. (1994). İktisatta yöntem, *Ezgi Kitabevi*, Bursa.
- Eren, E. (2012/51). “Yerleşik İktisatta Paradigma Kayması ve Paradigma Değişikliği”. *Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni*.
- Erim, N. (2013). İktisadi düşünce tarihi. *Umuttepe Yayınları*, İstanbul.
- Ersoy, A. (2008). İktisadi teoriler ve düşünceler tarihi. *Nobel Yayın Dağıtım*, Ankara.
- Ersoy, A. (2008). İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi. *Nobel Yayın Dağıtım*, Ankara.
- Gökalp, F. M., Baldemir, E. (2006). “Kurumsal yapı ve ekonomik büyüme ilişkisi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1.
- Guerrien, B. (1999). Neo-Klasik iktisat. *İletişim Yayıncılık*, İstanbul, Çev. Ertuğrul Tokdemir.
- Güvel, E. A. (1998). Politik iktisat ve akıl. *Alfa Yayınları*, İstanbul.
- Hall, J., Ludwing, U. (2010). “Veblen, Myrdal, and the Convergence Hypothesis: Toward an Institutional Critique”. *Journal of Economic Issues*,
- Heilbroner, R. (2013). İktisat düşünürleri büyük iktisat düşünürlerinin yaşamları ve fikirleri. *Dost Kitabevi*, Ankara.

- Hodgson, M. G. (1998). "The Approach of Institutional Economics". *Journal of Economic Literature*, Vol. 36, No. 1, pp. 166-192.
- Hodgson, M.G. (2005). "Alfred Marshall versus the historical school?". *Journal of Economic Studies*, Vol. 32 No. 4, pp. 331-348.
- Implications of the New Institutional Economics". *Frontiers in economics*, pp. 127-184.
- Innis, A. H. (1929). A Bibliography of Thorstein Veblen. *Reprinted from The Southwestern Political and Social Science Quarterly*, Vol. X, No. 1, AUSTIN, Texas.
- İktisadi Düşünce Tarihi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2617
- Jorgensen, E., Henry, I. (1999). Thorstein Veblen. *M.E.Sharpe Inc*, New York.
- Kahneman, D., Tversky, A. (1979). "Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk". *Econometrica*, Vol. 47, No. 2, pp. 263-292.
- Kama, Ö. (2011). "Yeni kurumsal iktisat okulunun temelleri". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13/2. 183-204.
- Karaaslan, A. (1999). "Arz Yönlü İktisat Laffer Eğrisi ve İktisadi İstikrar Açısından Vergileme". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:2.
- Kazgan, G. (2012). İktisadi düşünce veya politik iktisadın evrimi. *Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Keen, S. (2009). "How Should the Collapse of the World Financial System Affect Economics? Part II, Mad, Bad, and Dangerous to Know". *real-world economics review*, issue no. 49, Australia.
- Keizer, P. (2007). "The Concept of Institution in Economics and Sociology, a Methodological Exposition". *Utrecht School of Economics Tjalling C. Koopmans Research Institute Discussion*, Paper Series 07-25.

- Keynes, J.M. (1924). "Alfred Marshall, 1842-1924". *The Economic Journal*, Vol. 34, No. 135, pp. 311-372.
- Kherallah, M., Kirsten, J. (2001). "The New Institutional Economics: Applications For Agricul Tural Policy Research In Developing Eveloping Countries". *International FoodPolicy Research Institute*, N.W. Washington, D.C. 20006 U.S.A.
- Kızılkaya, E. (2001). "Thorstein B. Veblen'in İktisat Düşüncesi: Kapitalizmin Ruhuna Farklı Bir Bakış". *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi.
- Kızılkaya, E. (2007). "Weber, Veblen, ve "Kapitalizmin Ruhu"". Kurumsal İktisat, Eyüp Özveren, *İmge Kitabevi içinde*, Ankara.
- Kuhn, S.T. (1970). "The Structure of Scientific Revolutions". *Univesty of Chicago*, Second Edition, Engarled.
- Küçükcalay, M. (2011). İktisadi düşünce tarihi. *Beta Basım Yayın*, İstanbul.
- Leonard, T. C. (2003). "A Certain Rude Honesty": John Bates Clark as a Pioneering Neoclassical Economist". *History of Political Economy*35:3, by Duke University Press.
- Marshall, A. (1890). Principles of Economics. *The Online Library of Liberty A Project Of Liberty Fund, Inc.*
- Matsuyama, N. (2010). "The psychological foundations of Alfred Marshall's economics: an interpretation of the relationship between his early research in psychology and his economics". *Erasmus Journal for Philosophy and Economics*, Volume 3, Issue 2, pp. 148-150.
- Menger, C. (1963). "Problems of Economics and Sociology". *Urbana, Universty of Illionis Press*.

- motivasyonları: AB ülkeleri üzerine bir inceleme". *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi.
- Nee, V. (2003). "The New Institutionalism in Economics and Sociology". *Center for the Study of Economy and Society Cornell University*, CSES Working Paper Series Paper:4.
- North, D. (1986). "The New Institutional Economics". *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, Vol:142, No:1, pp. 230-237.
- North, D. (2002). Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans. *Sabancı Üniversitesi Yayınları*, İstanbul.
- O'Hara, P. A. (2001). Encyclopedia of political economy: L-Z. *Routledge*, London.
- Olsson, O. (1999). "A Microeconomic Analysis of Institutions". *Department of Economics, Göteborg University*, Working Papers in Economics no 25.
- Özveren, E. (2007). Kurumsal İktisat. *İmge Yayınevi*, Ankara.
- Parada, J. J. (2003). "Economía Institucional Original y Nueva Economía Institucional: Semejanzas y Diferencias". *Revista de Economía Institucional*, Vol 5, No:8, Premier Semestre.
- Patsiaouras, G., Fitchett, J., (2009). Veblen and Darwin: tracing the intellectual roots of evolutionism in consumer research. *Journal of Marketing Management*, 25(7/8), pp. 729-744.
- Paya, M. (2012). Küresel Ortamda İktisat Politikaları, *Türkmen Kitabevi/İktisat Dizisi*, İstanbul.
- Pohoata, Ion. (2007). "To The Springs of a Modern Economic Theory: Institutionalism". *Alexandru Ioan Cuza" University, Iasi*.
- Pressman, S. (1999). Fifty Major Economists, *Routledge*, London.

- Reisman, D. (1995). Thorstein Veblen, *Transaction Publishers*. New Brunswick.
- Rodrick, D. (2000). "Institutions for High-Quality Growth: What They are and How to Acquire Them". *1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138*.
- Rutherford, M. (1998). "Veblen's Evolutionary Programme: A Promise Unfulfilled". *Cambridge University Journal of Economics*, c. 22, Sayı: 4, 463-477.
- Rutherford, M. (2001). "Institutional Economics: Then and Now". *Journal of Economic Perspectives*, Volume 15, Number 3, Pages 173-194.
- Sarfati, M. (2005). "Rasyonalite ve Neoklasik Kuram". *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 16, Sayı: 57, ss.103-130.
- Savaş, V. (1997). İktisadın tarihi. *Liberal Düşünce Topluluğu*, Ankara.
- Schumpeter, A. J. (1954). History of Economic Analysis. *Oxford University Press*, New York.
- Simon, A. H. (1979). "Rational Decision Making in Business Organizations". *The American Review*, Vol. 69, No. 4, 493-513.
- Skousen, M. (2003). Modern iktisadın inşası. *Liberte Yayınları*, Ankara.
- Solow, M. R. (1985). "Economic History and Economics". *The American Economic Review*, Vol. 75, No. 2, *Papers and Proceedings of the Ninety-Seventh Annual Meeting of the American Economic Association*, pp. 328-331.
- Şen, A. (2005). "İktisadi Kalkınmada Devlet-Piyasa Nispi Rollerine İlişkin Tartışmalara "Washington-Sonrası Konsensüs" Son Noktayı Koydu Mu?". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt;6, Sayı: 2.
- Şenalp, G. (2007). Kurumsal iktisat. Eyüp Özveren, *İmge Kitabevi içinde*, Ankara.
- Tepe, H. (2008). "Değer ve Anlam: Değerler Anlamlar Mıdır?". 17-19 Aralık 2008 tarihlerinde ODTÜ Felsefe Bölümünde düzenlenen Anlam Kongresi, Anlam ve Değer panelinde yapılan konuşmanın metnidir.

- Tilman, R. (2004). Thorstein Veblen, John Dewey, C.Wrights Mills and The Generic ends of life. *Rowman&Littlefield Publishers Inc.* America.
- Tsuru, S. (1993). İnstitutional Economics Revisited. *Univesity of Cambridge*, Milano, Italy.
- Turanlı, R. (2011). İktisadi düşünce tarihi. *Bilim Teknik Yayınevi*, İstanbul.
- Uysal, E. (2003). “Değerler üzerine bazı düşünceler ve bir erdem tasnifi denemesi: insanî erdemler–islâmî erdemler”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, Cilt: 12, Sayı:1, s. 51-69.
- Veblen, T. (1901). “ Industrial and Pecuniary Employments”. *Puplications of the American Economic Association*, 3. Seri, c. 2, Sayı:1, 190- 235.
- Veblen, T. (1909). “ The Limitations of Marginal Utility”. *The Journal of Political Economy*, c. 17, Sayı:9, 620-636.
- Veblen, T. (1946(1914)). “The Instinct of Workmanship: And the State of the Industrial Arts”. *The Viking Press*, New York.
- Veblen, T. (1958(1904)). *The Theory of Busines Enterprise*, Mentor Books, New York.
- Veblen, T. (1961(1919)). “The Place of Science in the Modern Civilization”. *The Place of Science in Modern Civilization and Other Essays*, Russel&Russel, New York, 1-31.
- Veblen, T. (1964(1919)). *The Vested Interests and the Common Man (“The Modern Point of View and the New Order”)*. *Augustus M. Kelley, Bookseller*, New York.
- Veblen, T. (1989). “Why is Economics Not an Evolutionary Science?”. *The Quartely Journal of Economics*, c. 12, Sayı:4, 1898, 373-397.

- Veblen, T. (2001(1921)). “The Engineers and Price System”. *Batoche Books*, Canada.
- Veblen, T. (2005). Aylak sınıfın teorisi, *Babil Yayınları*, İstanbul.
- Veblen, T. (2011(1921)). Mühendisler ve fiyat sistemi. TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, *Mattek Matbaa*, Ankara. Çev. Barış Özçorlu.
- Voight, S., Engerer, H. (2002). “Institutions and Transition – Possible Policy
Vol. XLIV No. 4.
- Weintraub, R. E. (1999). “How Should We Write the History of Twentieth-Ceuntry Economics?”. *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 15, No:4.
- Williamson, O. E. (2000). “The New Institutional Economics: Taking Stock, Looking Ahead”. *Journal of Economic Literature* Vol. XXXVIII, pp. 595–613.
- Yalçıntaş, A. (2010). “İktisat Düşüncesinde Evrimci Yol: İktisat Güncel Evrim Teorisine Ne Kadar Katkı Yaptı? (Meraklısına Notlar)”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi GETA Tartışma Metinleri*, No:108.
- Yay, T. (2004). “Avusturya İktisat Okulu’nun Tarihsel Gelişimi ve Metodolojisi”. *Piyasa*, Sayı: 11, 1-29.
- Yelboğa, A. (2006). “Kişilik özellikleri ve iş performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi”. “*İş, Güç*” *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt:8 Sayı:2, ISSN: 1303-2860.
- Yılmaz, F. (2000); “Heterodoks İktisat Okulları İçinde Kurumsalcıların Yeri ve Yöntembilimsel Bir Tahlil”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İktisat Anabilim Dalı, Bursa.
- Yılmaz, F. (2007). Kurumsal iktisat. Eyüp Özveren, *İmge Kitap evi içinde*, Ankara.
- Yılmaz, F. (2012-1). “İktisat, Kurumsal İktisat ve İktisat Sosyolojisi” *Sosyoloji Konferansları*, No: 1-17.

<http://encyclo.findlaw.com/0520book.pdf>

<http://veblen.emomerkez.net/index.php/sempozyuma-gderken/63-ankara-veblen-kaptalzm-ve-akilci-br-ktsad-duezen-cn-olanaklar?format=pdf>.

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/aa.1936.38.2.02a00300/pdf>.

<http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=>.

http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_4_sayi_Bahar_2012/pdf/Hurmeric_Baban.pdf/.

<http://www.canaktan.org/ekonomi/iktisat-okullari/okullar/neo-klasik-iktisat.htm/>.

www.eoearth.org/view/article/154813.

http://www.eshet.net/public/-1_mosselmans.pdf.

http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/kalpali-avusturya-iktisat.pdf.

http://www.omidix.com/pdf/docs/study_free_essay_1071116033.pdf/.

<http://schoolworkhelper.net/john-bates-clark-biography-economist/>.

<http://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/Biographies/Edgeworth.html/>.

<http://issuu.com/ugur1984/docs/makale>.

<http://homes.chass.utoronto.ca/~jheath/veblen.pdf>.

<http://www.tdk.gov.tr>.

www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/kasper-streit.htm.

www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/buchanan-kurallar.htm.

<http://www.mevzuatdergisi.com/2005/05a/06.htm/>.

<http://atauzem.atauni.edu.tr/dosya/ortak/materyal/T%C3%BCrk%20Dili%20I-%C3%9Cnite%202>.

www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/gazi-sonkur.htm/.

www.invest.gov.tr.

[www. deu.edu.tr.userweb/onder.hanedan/dosyalar/](http://www.deu.edu.tr/userweb/onder.hanedan/dosyalar/)

www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/farkliliklar.htm/.

<http://www.tubaterim.gov.tr>.

<http://vebleninyolundan.blogspot.com.tr/2012/12/kim-bu-veblen.html>.

<http://projects.vassar.edu/itva/history.html>.

<http://elegant-technology.com/TVbarRI.html>.

<http://www.geocities.ws/veblenite/txt/florence.txt>.

http://technocracy.wikia.com/wiki/Thorstein_Veblen.

<http://akademikokumalar.wordpress.com/2013/12/24/thorstein-veblen-1857-1929/>.

<http://www.geocities.ws/veblenite/biography.html>.

<http://www.answers.com/topic/thorstein-veblen>.

http://www.encyclopedia.com/topic/Thorstein_Veblen.aspx.

[http://archives.lib.siu.edu/?p=collections/findingaid&id=2195&q=&rootcontentid=33417\(james\)](http://archives.lib.siu.edu/?p=collections/findingaid&id=2195&q=&rootcontentid=33417(james)) .

<http://www.ilimler.org/ilimdunyasi/images/stories/KisilikVelgiliKavramlar.pdf>.

<http://www.egitim.aku.edu.tr/egsos.pdf> .

http://www.aep.gov.tr/wp-content/uploads/2012/10/01_02_evlilik_ve_aile_hayati.pdf.

http://www.manevisosyalhizmet.com/wp-content/uploads/2011/07/turkiyede_aile_degerleri.pdf .

https://www.brocku.ca/MeadProject/Veblen/Veblen_1917/Veblen_1917_01.html

<http://www.elegant-technology.com/resource/EMILY.PDF>.

<http://www.mnhs.org/preserve/shp>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Şeyma BOZKAYA

Doğum Yeri ve Tarihi : Sivas 1986

Medeni Hali :Bekar

İletişim Bilgileri

[:seymabozkaya@hotmail.com](mailto:seymabozkaya@hotmail.com)

05319117007

EĞİTİM

2001-2004 : Behice Yazgan Kız Lisesi

2006-2010 : Erciyes Üniversitesi Nevşehir İİBF İktisat

2012-2015 : Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisan Programı